

**MAGYAR
FERENC**

BOTORKÁLÓ EMBEREK

**SZENT ISTVÁN
TÁRSULAT 1962**

MAGYAR FERENC

BOTORKÁLÓ EMBEREK

MAGYAR FERENC

BOTORKÁLÓ EMBEREK

Elbeszélések

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1962

Nihil obstat.

Dr. Nicolaus Tóttössy

censor archidioecesanus.

Nr. 2181/1962.

Imprimatúr.

Strigonii, die 20 Octobris a. 1962.

Dr. Artburis Schwarz-Eggenbofer

administrator apostolicus

Minden jog fenntartva,
beleértve a bármintű eljárással való
sokszorosítás jogát is.

„Tenyeremre rajzoltalak . . .”

(Izaiás 49,16)

A BUCSONY tetején – a kilátó mellvédjéről – gyönyörködöm az erdős táj zöld bullámtengerében. Távoli falvak pirostetős bázainak, legelésző nyájaknak, a kanyargó folyónak üde képében.

Mindez olyan békésnek, napfényesnek és megnyugtatónak látszik innen, a magasból.

Jó volna maradni még, de dél felől felhők raja búzódik már a begyek felé. Indulni kell, hogy még vihar előtt elérjem az állomást.

A fák között lassan kibúynak a fények. A nap még magasan jár, de a tornyosuló felhők függőnye elrejtí már.

Mire a tágas tisztáshoz érek, távoli barangszó szava sikolt a békés táj felett. Egyre több barang szava jelzi: jön a nagy idő, ahogyan itt – a begyi emberek – nevezik a vihart.

A felhők egyre sebesebben vágatnak. Az alsók erre, a felsők arra. A magasban szállók fehérek, lágyak, mint a szalma füstje, az alacsonyan vonulók sötétek, indulatosak.

A szél kifeszített búrokon táncol. Láthatatlan kezek gyantázzák a természet nagy zenekarának vonóit. A gomolygó felhők részében megvillan a felső fehérség, mint a zenekarok sötét tömege felett a karmester ingmelle.

Hajladoznak a fák, száraz gallyal hullanak a remegő fűszálak közé. Sötét szemfedő ereszkedik alá és elnyeli az előbb még napfényes, madárdalozó erdőt.

A nyugalmas begyoldal – mint hatalmas színpad – készülődik, hogy megjelenítődjék rajta az örök téma egy változata.

Futásnak eredek a meredélyes, köves, vízmosta erdei úton. De mire jó most a futás? Az első báz, amit elérhettek, még futva is háromnegyed óra. Közben már dörömböl felettem a mérges ég, villámok tüzes pántlikája cikázik előttem s nyakamba zúdul a zápor.

S akkor – az erdei út egy fordulójánál – a kis forrás mellett, élém-villan egy kápolna. Menedék a kavargó viharban.

Kicsinyke épület, inkább csak a forrás mellé állított Mária szobornak szolgál védelmül. Padlózatát felverte a gyom, térdeplőjén hervadt, mezei virágcsokor hever.

Innen nézem a vihart, míg a tizenhetedik zsoldár háromezeréves költeményének hangjai örvénylenek körülöttem.

– Meghajtotta az egeket és alászállott. Orcájáról tűz gyulladt s füst ment fel haragjából... A sötétség rejtekébe vonult, sátorává tette a vizet az ég felhőiben. Színe előtt a villogástól szakadoztak a felhők, jégeső és paráztűz bullott, amerre elhaladt...

Rajtam kívül még csak egyetlen élőlény van a kápolnában. Egy pettyes katicabogár.

Mind a kettőnket a vihar sodort ide.

Vajon ő fél-e? Mit láthat apró szemével mindabból, ami körülötte történik? Hall-e valamit az égzengésből s a megtépázott erdő súlyos jajgatásából? Aligha!

Parányi mozdulatokkal vonszolja csekélységét a Mária-szobor talpazatán. Ösztöne viszi felfelé, mindig feljebb, míg végül megállapodik a karonülő kicsi Jézus kitárt tenyerén. Ott kereng még egy darabig, azután megül, mintha fészekre talált volna.

Víznek, szélnek, tüzes villámnak, legördülő kövejnek vad csata-zájában a kis bogár tanítani kezd.

– Mitől félsz? Miért remeg a szíved? ... Hiszen ott vagy a Tenyéren!

A kis pettyes a nagy Izaiás szavaira emlékeztet: „Tenyéremre rajzoltalak téged...” Ő rajtad tartja szemét. Napsütésben, fényben, sötétlő ég alatt, pusztító viharban is rád talál s nem ejt el.

Ne félj bát, szívem!

A GYERMEKKOR KERTJÉBŐL

*„egy kertben, mely szeliden elfakul,
s olykor fogócska is, vak nyargalódzás,
cikázni a felnőttek közt vadul,
de este léptünk tipegő, bobókás
baza felé, a szívünk elszorul –:
Ó, egyre távolibb tapogatódzás,
ó, tompa súly!”*

(R. M. Rilke)

ILYEN volt a mi soványka gyermekkorunk.

Akkor nem tudtuk, hogy mily szájalmasan élünk, mert a szegénység együgyű játékaival töltötték be napjainkat.

De a sápadt napokból néhány még felragyog.

Piros arccal integet felénk, mint régi kalendáriumok megsárgult lapjain az ünnepek.

*

A nyári nagyvásár napja volt.

Csordahajtáskor felébresztett a trombitaszó és ostorcsattogás. Szemem kerekre pattant az első gondolatra – melyet még az esti, nehéz elalvás dugott a párnám alá – hogy a most megvirradott egész napra én leszek a ház ura.

Mit is kellene kezdeni ezzel a reámszállott hatalommal?

Az ágy felett függő zenélő kép titkát már a tavaszon megfejtettem a konyhakés, egy harapófogó és csavarhúzó segítségével. Elnémult örökre, de ez majd csak karácsonykor ejti kétségbe nagyapát, amikor már hiába tekeri a felhúzó csavart. Nem szólal meg többé a megfojtott karácsonyi muzsika, mely úgy hulldogált alá az öreg kép öléből – puhán és hűvösen – mint annak a titokzatos estének fehér hópilléi.

Ott volna még az olasz frontról hazamentett katonaláda. Mindenféle papirosok vannak benne, viszont a fenékrejteken őrzik a „hadi-

kölcsönöket". Sokszor nézegetik az öregek, de nekem még nem mutatták meg. Összedugják a fejüket, számolgatnak, sírnak, majd össze is szólalkoznak miatta.

Milyen lehet az a „Hadikölcsön”, ami megvan és mégis elveszett?

Például, meg is lehetne borotválkozni!

Nincs annál fölségesebb, mikor vasárnap reggel a tűzhelyen hagyományos szalonna pezseg a lábosban, a férfiak pedig félrehúzott szájjal borotválkoznak. Serceg a zsír és serceg a borotva.

Igen, de mit lehetne itt borotválni? Hiszen még csak a bajusz helye van meg.

A macska sem tűrné.

Talán a kis hintaló, melyet még valami Szimjon bácsi – a hadifogoly – faragott Árendás Józsikának. De kicsinyre sikerült a korporsó, a hintaló már nem fért el benne Józsika mellén. Rám testálódott. Mindene fából van, csak a kantárja igazi, a sörénye meg disznószőr.

De hátha Józsika megtudná, hogy megcsökkentettem lova szép sörényét!

Odakinn a nap már teljes lánggal égett. Sugara betört a zsaluáter résein és megmutatta, hová dobták be a kulcsot a vásárra menők. Csikos szőnyeget terített a csupasz padlóra. A szőnyeg csendesen csúszik tovább. Már ott van a tulipános láda előtt. Az ám! A tulipános láda tele van régi kalendáriumokkal. Akár egész nap is el lehetne nézegetni képeit.

A napsugár-szőnyeg már a varrógép előtt van. S meg is áll a tilalmas masinánál. Ez is csak akkor tilalmas, ha édesanyám itthon van. Most lehetne rajta kántorost játszani. Hamar ki az ágyból!

Előbb csak a padlóra telepedve kezemmel nyomkodtam a varrógép lábítóját. Lefejtettem a szíjat is az alsó kerékről, hogy kárt ne tegyek a gépben. Alul a csuklósrúd éppenúgy mozgott, mint a csépettő gőzgép hajtórúdja. Valamivel gyorsabban. És mindig gyorsabban.

Ez azonban csak játék. Valami igazibb kellene.

Odavitettem a karosszéket, rátelepedtem s abban a pillanatban a varrógép harmóniummá változott. Nyomkodtam a lábítót, kezem meg futkosott a párkánydeszkán, ahol a billentyűknek kellene len-

niők. De úgy is szól ez, ha nincsenek rajta billentyűk, meg sípok. Végeredményben a harmónium hangját sem lehet hallani valami nagyon, amikor egy tisztességes hangú kántor énekel.

Teljes buzgósággal rázendítettem:

*Ki ragyogni látod élted csillagát
Halljad a természet hathatós szavát.
A gyenge és erős, félékeny és a hős
Meghal egyaránt.*

A kántori közjáték cifráját már csak dudorásztam, de az szívrehatóbb lehetett, mint maga az ének, mert felébredt tőle a tűzhely alatt szundikáló macska és elindult felém. No, jó, legalább van már hallgatóság is!

*Mint az őszi szellő fák zöld levelit
Elbordja, úgy járnak szinte ékeid.
A tilost ne keresd hát s tovább ne szeresd,
Mert az elmerít.*

El is merített nyomban!

Mert a buzgó fujtatásban a varrógép szíja rákapott a hajtókerék fölére. A gép megindult és szorgalmas berregésbe kezdett.

Végig sem kísérhettem az éneket, mert egy éles keccenés és vége. Megállott, mintha megkötötték volna a kerekét.

Belesápadtam. Később még megpróbáltam óvatosan megmozgatni a lábitót, de a masina megátalkodott.

Ádám koncsoroghatott úgy kifelé a paradicsomkertből, ahogyan én sompolyogtam a konyha felé. Leültem az egész napi házörző elésséggel felterített asztal mellé, de egy falat sem csúszott le a torokom.

Itt már semmi sem segít. Világgá kell menni. Legalábbis elbújdo-kolni arra az időre, míg szüleim haragja csillapul.

Bujdokolni, de hová? Ide, a faluba? Az nem igazi.

A konyhaasztal felett egy faragott-rámás szentkép függött. Hogy kit ábrázolt, azt máig sem tudom, de alkalmasint szent Borbálát,

amire abból következtethetek, hogy nagyapám – ha hathatósabb fenyegetésekkel riogatta az asszonyi ellenzékét – mindig azzal hozakodott elő, hogy „lesz osztán itt olyan világ, még Borbála is alászáll a falról!”.

Akárkit ábrázolt is a kép, erősen hasonlított édesapám nővéréhez, aki lányánál élt a harmadik falu határában, egy uradalmi majorban. A vő – Pista bátyám – uradalmi kovács volt itt.

Csak a képre kellett néznem s már megvolt a biztos sugallat, hogy hová s merre vegyem bujdoklásom szomorú útját.

Nagy bánattal szedegettem elő ünneplő ruhámat.

Amikor cipőmet húztam volna, a kifoszlott végű cipőzsinórok sehogyan sem találtak a helyükre. Ettől elpityeredtem. De minek is felhúzni ezeket a cipőket? Igazi vándorok mindig is a vállukon hordják lábbelijüket.

A házat bezártam, a kulcsot becsúsztattam a zsalugáter nyílásán és elindultam a kert felé.

Az istállónál egy pillanatra megtorpantam. Megnyitottam az ajtót.

– Isten veled, Citrus, mert én most már elmegyek!

Citrus egy szót sem szólt vissza. Mogorván nézett rám, amitől bűntudatom csak elnehezedett.

A kertben jól körülnéztem, hogy nincs-e tanúja szökésemnek. Azután végigosontam a kukoricaszárak között az alsó kapuig, onnan meg már futva a folyó töltéséig.

A töltés gyalogútján meg-megálltam. Nézegettem porban hagyott lábnyomaimat, az elhagyott falu távolodó képét.

És sírtam.

A folyó is olyan árván ballagott errefelé. Nem úgy, mint ott, a malom felett. Itt nem szegélyezték partját füzesek, toronymagas topolyafák. Nem kanyaroghatott szeszélyesen, a maga kedve szerint. Vize nem játszadozhatott el a kavicsos gázlókon, nem épített apró szigetekcskéket. Régi rakoncátlanságáért azzal büntették meg, hogy szabályozták. Egyenes partok közé kényszerítették. Ezért volt oly szomorú, hogy még aprócska hullámokat sem vetett, örvényes forgókkal sem töltötte kedvét, csak ment, ballagott egykedvűen és némán.

A nagy híd után leültem egy hatalmas lósóska bokor tövébe. Nagyön kívántam, hogy bárcsak leszállna már az est s puha szárnyaikra vennének az éjszaka tündérei. Elvinnének oly messzire, ahol többé már nem lehetne emlékezni az elrontott varrógépre, az otthoni ágyra, anyám megszorított szívére, apám kemény tenyerére. És a mi templomunk fehér tornyára, mely minél jobban elmaradt mögöttem, annál közelebbnek látszott. Ő is szomorú volt. Egyedül virrasztott a falu felett.

Jó volna visszafordulni a rövid útról – gondoltam – de akkor eszembe jutott, hogy így nem látnám meg a Kastélyt.

A Kastély volt számomra a csodák és titokzatosságok világa.

Ott állott az uradalmi major szélén, kissé az erdőhöz húzódvá, fenyves park közepén. Amikor rokonainknál voltunk látogatóban, a gazdatiszt velem egykorú gyerekei mindig elvittek a Kastélyba. Nekik szabad bejárásuk volt a sokszobás, néma palotába.

Az uraság ritkán tartózkodott itt, mert az év nagyobb részét városi lakásukban, vagy külföldön töltötték. A belső cselédség eltűrte, hogy kedvükre barangoljunk a Kastély labirintusában és elbáméskodjunk a sok értelmetlen holmin. Olyan volt ez számunkra, mint valami álombéli utazás.

A földszinti nagy „szalában” délszaki növények, mennyezetig érő pálmák álmódóztak a kietlen csendben. A sarokban hatalmas zongora hevert. Talán egyébkor sem zendült meg, mint amikor a gazdatiszt gyerekei rakoncátlanul végigverték fehér és fekete billentyűit.

Innen a tágas könyvtár-szobába lehetett belépni, ahol a falakat rengeteg könyv takarta. De soha sem nyúlt ezekhez a könyvekhez senki, hacsak a cselédség nem, amikor takarított. Mert takarítani akkor is kellett, amikor az uraság nem volt itthon.

Azután ott volt a fegyver-szoba. Egész falakat elborító fegyvergyűjteménnyel, tróféákkal, sarokba állított páncéltöltőzettel és vadászjeleneteket ábrázoló, hatalmas olajfestményekkel.

Volt egy billiárd-szoba is. A zöld posztón csak úgy kézzel taszigáltuk a golyókat. Koccanásuk hidegen csengett s olyankor, mikor már elvadult a játék – a golyók többet gurigáztak a mintás parketten, mint a zöld posztón – én mindig azt vártam, hogy kilép aranyozott ráámájából az uraság valamelyik szigorú őse és kizavar bennünket.

Mázás cserépből rakott kandallók voltak itt, melyekbe soha nem gyújtottak be és senki sem melegedett náluk. Órák ketyegtek mindenfelé – az inasnak talán egyéb dolga sem volt, mint hogy felhúzza őket – de nem volt itt senki, aki ezekhez az órákhoz igazodott volna.

A többholdas park is mindig üres volt. Sétányait felgereblyézték, bokrait megnyírták s a kis szökőkút éjjel-nappal csevegett. De a lakatlan parkot a madarak is elkerülték. Szívesebben tanyáztak a közeli erdőben. A rigók éneke csak látogatóba járt ide.

Érdekes világ volt ez egy falusi gyerek számára és egyben értetetlen. Minek ilyen nagy kastély, ha senki sem lakja? S ha itthon is tartózkodik az uraság, akkor is csak egy-két szobát tud betölteni az öreg gróf, a felesége és nyomorék gyermekük. Tizenháromeves kora óta többé már nem nőtt, csak öregedett. Már egészen összeszáradt volt az arca, de ha vigyorgott, sárga arcának vonásaiban egy öreg gyermek és egy kis állatka félénk ártatlansága reszketett. Nap-hosszat ott üldögélt a napsütötte teraszon, tolókoksija mélyén. Az inasnak időközönként el kellett sütnie a kertben egy pisztolyt s akkor a „kis gróf” sikoltva kacagott, utána újból szomorú lett és mozdulatlan, mint lábai előtt a törpefenyők.

Mi csak akkor léphettünk be a kastélyba, ha az uraság távol volt. De valahányszor itt jártam, mindig az volt az érzésem, hogy bárhová lépek, különös vigyorával mindig nyomomba lopózik az öreg kisfiú. S bárhová bújtam is a gazdatiszt gyerekei elől, mindig magamon éreztem azt a szálnalmas tekintetet. Mintha örökké azt mondta volna: neked adom ezt az egész kastélyt. Cseréljünk!

Ettől a szorongástól eltekintve, a Kastélyban töltött órák mondhatatlan gyönyörűséggel töltöttek el. Egy-két órára, egy fél napra enyém volt a mesevilág.

Nekiindultam hát s még delet sem harangoztak, amikor megérkeztem rokonaim házához.

Néném összeütötte a tenyerét, amikor beléptem a konyhába.

– Teremtőatyám! Csak nem egyedül jöttél?

– Én, egyedül!

– Elszökrél?

Ráztam a fejem, hogy nem, de ki nem mondtam. Akkor még nem

tudtam, hogy úgy is lehet hazudni, ha az ember hallgat. Néném viszont tudta és nem is fagगतott tovább.

Szerettem volna hamarosan átosonni a gazdatiszték házához, de ebédidő volt és asztalhoz kellett ülni.

Bőrkötényükben megjöttek a műhelyből Pista bátyámék is, a két szurtos segéddel. Kifröcskölték egy-két vödör vizet, amíg prűszkölve lemosakodtak, azután elkezdődött az ebéd.

Pista bátyám igazi mester volt és igazi családfő. A nagy tálból ő osztotta ki az ételt. Amikor az én tányéromhoz ért, a nagy kanál megállott a kezében.

– Szóval, nem szöktél?

Úgy tartotta a kanalat, ahogyan a vasat szokta tartani a kovácskohó tűzébe.

– Nézz a szemem közel!

Félve odanéztem, de már semmit sem láttam, mert szememet elöntötték a könnyek. Leborultam az asztalra és keservesen sírtam.

Néném suttogott valamit az asztal másik végéről, azután egy nehéz kezűt éreztem a vállamon. Pista bátyám egyetlen mozdulattal felegyenesített. Kivette hatalmas, piros zsebkendőjét bőrköténye mögül és megtörülte az orromat.

– Na, most ebédelünk... Utána pedig leveted ezt a templomba való ruhát. Nénéd majd keres valami inasnak való göncöt. Ha neked már nem is jó otthon, elszegődtetünk kovácsinasnak. A komenció két nyakleves naponta, havonta meg, amit ebből megtakarítasz. Húzd majd a fűjtató láncát, kézbeadod a kalapácsokat, fogót, este meg összetakarítod a műhelyt, lábat mosol gyökérkefével, sőt fület is, nehogy a vasreszelék elrágja a bőröd időnap előtt. Vállalod?... Mert ha nem, le is út, meg fel is, mehetsz tovább szolgálatot keresni.

Dehogy mertem ellenkezni azzal az emberrel, akinek olyan tenyerei voltak, hogy ha egymás mellé tette őket, nagyobb volt a kenyérsütő lapátnál.

Az inas-szegődtetésből azonban semmi sem lett, mert én még az ebédasztalnál elszunnyadtam. Vagy a nagy ijedtségtől, vagy a fáradtságtól. Az első szobában ébredtem fel, a díványon. Akkor már ott vihogtak körülöttem a gazdatiszt gyerekei: Ábriska, Lőrincke, meg Dóri.

Amikor érik a piros málna, én még mostanában is Dóri hajának illatát érzem. Mert azon a délutánon először nem a Kastélyba vitt az útnk, hanem Dóriék nagy kertjébe, mely tele volt gyümölcsfákkal, virágágyakkal és mindenféle bokrokkal.

Éppen málnaérés ideje volt. Azelőtt én málnát még álmomban sem láttam. Szüntelen azt kérdeztem Dóritól, hogy ehetek-e még? Ő kacagott és a tenyerébe gyűjtött vérpiros málnákat úgy tömte a számba, mint ahogy a hízóba fogott kacsát tömik.

De nem is a málna esett olyan jól, hanem az, hogy Dóri tenyere hozzá ért a számhoz és én ettől a sarkamtól a fejem búbjáig összeborzongtam.

Amikor később a Kastély felé indultunk, messzire elkerültük a kovácsműhelyt.

A Kastély sohasem volt még ilyen elragadó.

Előbb minden zegét-zugát bejártuk. Dóri hangja betöltött minden sarkot és felébresztette az alvó bútorokat. Kitalálta, hogy bujóskaázunk. Ő lesz a hunyó, mi hárman pedig elbújhatunk akár a padláson is.

Az emeleten volt egy szoba. Tele volt festőállványokkal, félig kész festményekkel, ecsetekkel, göngyöleg vásznakkal. Ott bújtam meg egy falbaépített szekrény mélyén. Hallottam, hogy Dóri benyit, mindent szétdobál, azután – elmegy.

És nem is jön vissza.

Ültem a dohos szekrényben és arra gondoltam, hogy legjobb volna ittmaradni éjszakára. Úgysem találják meg. A Kastélyt nemsokára bezárják. Nem akarok visszamenni Pista bátyámékhoz, sem haza. Mindig itt akarok élni bánatommal és várni, hogy Dóri rám talál.

De ez sem tartott sokáig. Mert letről valami gyámoltalan, álomszerű zongoraszó hangzott fel.

Odahagytam rejtekem és elindultam a nagy szála felé. Amikor a széles lépcsőkön haladtam fokról fokra, úgy éreztem, hogy a muzsika bugyborékoló, örvénylő víz és mindjobban elmerülök benne.

A zongoránál Dóri ült, de nem hittem, hogy ő az, aki játszik. Nem akartam elhinni.

Ábris és Lőrinc nem törődtek a zongorával. Régi kardokkal vívtak a teraszon.

Halkan odaléptem Dóri mögé és leültem a nagy szőnyeg szélére. Hallgattam a muzsikát. Valami egyszerű, könnyed és édes gyermekdalocskát játszott. Körülvettek a hangok, behálózta és betakartak lágy érintésükkel. Hiába voltak ott a falak, a nehéz bársony drapériák, az ablakon túl a park és az erdő – én valahol azon túl vándoroltam, testetlenül egy vízalatti világban, eljegyzettjeként és rabjaként egy horognak, mely szívembe akadt.

De vége lett a muzsikának s Dóri úgy fordult felém, mint aki kezdetől fogva tudja, hogy ott vagyok mellette.

– Csak azért játszottam, hogy gyere elő.

– Csakugyan te játszottál? – kérdeztem.

– Nem hiszed?

Ráztam a fejem, hogy nem.

Dóri szomorúan nézett rám és lezárta a nagy zongorát. Elfordult tőlem.

– Akkor mit keresel még itt, mellettem?

Elkoncsorogtam a parkon át. Azon tűnődtem, hogy miért is nem érti meg Dóri, hogy én nem akarom elhinni ezt az egészet. Nem akarom! Egy ilyen szegény gyerek, akiből legfeljebb uradalmi kovács válik, sohasem vehet feleségül egy lányt, aki zongorázni tud.

Ezen gondolkodtam még késő este is, amikor megvetették az idegen ágyat és befektettek. A szobában petróleumlámpa égett és a gerendás mennyezet fenyődeszkáinak rajzaiban különös képeket fedeztem fel. Félelmetcs alakok rajzolódtak ki előttem és fülemben kelepelni kezdett a varrógép.

Egyedül voltam, elhagyatottan, kivette egy ellenséges világ vesztőhelyére. Körülálltak az eltűnt nap keserű és édes emlékei.

Végülis belépett néném lábujjhegyen, mert azt hitte, hogy már alszom és el akarta fűjni a lámpát. Akaratlan is feléje nyújtottam két karom.

– Haza akarok menni! Vitessen haza! Most mindjárt. Nem maradok itt. Nem akarok kovácsinas lenni!

– Ó, te kis bolond. Hiszen csak tréfált Pista bátyád. Nyugodj csak meg. Nincsen semmi baj. Anyád itt lesz, mire felkél a nap. Már tudják, hogy nálunk vagy. Elküldtük a segédet... Csak azt nem tudják még, hogy mit követtél el, amiért világgá kellett bujdosnod.

- Elrontottam a varrógépet. Talán a tűje törött belé.
- Egyet se búsulj! Van nekem annyi varrógép tűm, hogy elég volna egy varrodának is.

- Nekem csak egyetlen egy kellene.
- Annyit is adok. Csak aludj el már!

Simogatta a fejem. Érdes kezének érintése úgy tapadt rám, mint délután a málnabokrok ágainak ölése a kertben.

Reggel anyám ébresztett fel.

- Sietni kell ám, kisfiam, mert a munkát nem végzi el helyettünk senki sem. Nem érünk mink rá világot járni, de nem ám!

Gyorsan felöltöztetett, megreggeliztünk és elindultunk hazafelé.

Amikor a Kastélyhoz értünk, elfordítottam a fejem, hogy ne is lássam. Sohsem akarok visszatérni oda, ahol boldog voltam, de ez a boldogság oly hamar elhagyott. Akkor még nem tudtam, milyen különös törvényei vannak az emberi drámának, melyben a bűn nyitja meg az utat egy vágyott világhoz.

Most nem a folyó töltésén mentünk, hanem a három falut összekötő szekérúton. Ahogy elhagytuk a Kétház-pusztát, az úthoz alig egy köhajításnyira legett az uraság disznónyája. A kanász az árokparton ült és valamit farigcsált. A nyáj békésen túrta a parlagot. A kicsiny, borzas kanászkutya kifutott elénk és megugatott. Anyámhoz bújtam, megszorítottam kezét.

Már elhaladtunk a nyáj előtt, amikor valami dobogni kezdett mögöttünk. Még hallottam a kanász kiáltását. Azután már csak azt éreztem, hogy valami röfögő veszedelem felragad és belódít az árokba.

A hatalmas kan tört ki a nyájból. Megvadította a kutyaugatás. Utánunk futott. Ormányára vett és bedobott a sáros árokba. Még utánam is ugrott és alaposan meghentergetett, ruhámat feltépte éles agyarával, de más kár nem esett.

Az ijedségtől sírni sem tudtam, csak reszkettem, mint a nyárfa levele. Anyám szintúgy s a kanász sem fűtyörészett már az árok szélén. Hosszú ostorával kergette a hatalmas állatot.

Édesanyám szoknyájába törölgette meg arcom, de ruhámmal nem tudott mit kezdeni. Nagyon sajnáltam egyetlen jó ruhám, de szívem lépésről lépésre könnyebb lett a megsegényülés után.

Anyám szótlánul jött mellettem. Arca szomorú volt, mint legtöbbször. Nem kérdezősködött, nem szidott. Alázatosan ballagott az édesanyák útján, melyen mindig készek a világ végéről is hazavezetni elkóborolt gyermeküket.

*

A KISBIBLIÁBAN nagyon szépen le volt rajzolva a Noé bárkája, amint büszkén áll az Ararát csúcsán.

Mindig ez a kép jutott eszembe, ha a mi öreg tanítónk méhese mellett vitt el utam, az akácméz illatú kert sarkán.

Bele nem láthattam, mégis sejtettem, hogy ebben is van mindenféle, akárcsak a Noé bárkájában volt.

Nyaranta a falusi gyermek nem is annyira a mézről álmodik, mint inkább a félig érett nyakaskörtéről, fanyar almáról. Ezt csak azért írom ide, nehogy a jámbor olvasó arra gondoljon, hogy mézlopás miatt másztuk meg az iskola-kert kerítését.

Dehogy is azért!

A kísértés teljessége volt az a nádfedeles méhes. Mondom, nem a méz miatt. De már a környéke is tele volt ódon és megfeythetetlenül talányos holmikkal.

Oldalának támasztva, ott gunnyasztott a fűben egy tojásalakú homokkő. A hegyében egy hatalmas vaskarika. Emellett a régi harang fakoronája. Ha ugyan igaz, hogy az volt, nem pedig valami falaloda, melybe a betyárok nyakát szorították.

De ott volt egy óriás kerék-ráf is.

Bocskoros Anti bácsi szerint, amikor errefelé utazott a Kalapos Király a Szepesség felé, éppen a mi falunk határában hullajtotta el a királyi batár kerekének vasalását.

Akkor vált volna híressé a mi falunk, mert amíg új ráfot húztak a kerékre, őfelsége kénytelen volt megkóstolni a kolbászos tojásrántottát, melléadott csipős túróval. Bár az is lehet, hogy ezt a történetet is csak a lustálkodó palóc menyecskék találták ki, hogy a hirtelen készített vacsorára ráfoghassák: királyi étel az, kedves uram!

De mit rejthet a rozoga méhes belseje? Ez már olyan kérdés volt, hogy este nem lehetett tőle elaludni, nappal meg otthon maradni a szénaszagú, nyári udvaron.

Négyen valánk bátrak és hősök. S mint ama régi kaland-regékben: egyikünk őrt állott a kerítés sarkán, a nagy körtefa mögé húzódva, két ujját beleigazítva a szájába, hogy alkalmas időben megadja a jelet s akkor, usgyil!

Ez a silbak-állítás egyébként merő hivalkodásnak bizonyult, mert Doma Karcsi – az őrtálló – ahogyan megpillantotta a szürke porköpenyben közelítő mestert, úgy elinalt füttyszó nélkül, hogy talán még máig is futna, ha fel nem hemperedik egy pajtakapu alól kinyújtott szekérrúdban. Egyéb baja nem lett, mint amennyit a hűtlen silbakolásért megérdemelt.

Mi, hárman – a biztosító füttyjele bízva magunkat – teljes nyugalommal leltároztuk a méhest.

Görög Antika – aki mindig csak a történelmeket bújta – most rátalálhatott álmai netovábbjára: a páncélsisakra.

Közönséges méhészkalap volt ez, elől dróthálóval, hátul meg lefegő vászonnal. Váltig erősítgette, hogy az a drótháló acélból van és nem a méhek ellen szolgál, hanem se golyó, se nyíl, se kard, de még a buzogány sem tud kárt tenni benne.

Buzogány ugyan nem volt a méhesben, de egy rozsdás, rövidnyelű kertészkapu ott hevert a bánatos lóca alatt. Felvettem, mintha ki akarnám próbálni azt a páncélsisakot.

Antika azonban nem várta meg a támadást – jól kitanították azok a színes táblájú könyvek, melyeket a Zelenyák kisasszonyok padlásáról csenegetett – nekem ugrott a páncélos fejével. Odavágódtam a méhes ajtajához. Az kinyílt s én teljes megadással borultam öreg tanítónk lába elé, a görcsös sétabot tövébe.

Erről az öreg tanítóról el kell előbb mondani, hogy néhány éve akkor már nyugdíjban volt, de a kántorságot még ellátta. Így azután ismernie kellett kívülről az összes litániákat és antifónákat. Most azonban kiderült, hogy ösmerte ő azokat is, amelyek nem voltak benn a vastag énekeskönyvekben. Ott, a méhes előtt éppen a jómadarokról szólót kezdette volt mondani.

– Megfogtalak, hát, jómadarak! ... Itt vagytok szép madarak! ...

Majd megtanítalak én titeket, híres madarak! ... Mit kerestek ti a méhesben?

A kérdés félreérthetetlenül hozzánk intéződött, mi azonban csak szótlanul és remegve pillogtunk a földet dobogtató bot végére, hogy mikor lendül már a magasba.

Nem lendült. Olyan bot volt az, amivel csak sétálni, meg térképet mutogatni lehetett, de ütni nem.

– Elöttem, egy-kettő! ... Adok én nektek mézet!

Mi másként gondoltuk, ő azonban szavának állt. Valóban adott mézet. Beterelt bennünket a hűvös, gyógyfüvek illatától és tavalyi savanyú káposztaszagától átjárt kamrába. Leültetett egy lócára, elénk bengerített egy kishordót, lapjára borította s reá tett egy kékmázás nagy tálat, ami tele volt aranyárga lépesmézzel.

– Addig innen el nem mentek, amíg ezt egy cseppig fel nem nyaljátok.

Ettük. Halálraszánt megadással, émelgő belsővel, de gyúrtuk lefelé, mint a rabok az áristom-kosztot. Űrge Nácika még a viaszát is lenyelte, csakhogy hamarabb túl legyünk rajta.

Mesterünk boldog merengéssel figyelte maszatoló csámcsogásunkat. Közben tömögette hosszúszerű pipáját.

Ahogy az első füstpamat szétomlott a kamrában, a liláskék füstfüggöny mögött talán régi élete derült fel előtte. Azok a visszaki-vánt órák, amikor még tanított. Amikor nem lépesmézzel, hanem a tudás tiszta nektárjával táplálta a hozzáküldött kicsinyeket.

Csak így lehetett, mert hirtelen odament egy öreg szekrényhez s annak a tetejéről leemelt egy poros könyvet.

– Most azután pihentessétek a hasatokat. Egy kis egzáment tartunk. Úgyse volt még könyv a kezetekben ezen a nyáron! Hadd látom melyikből lesz pap, melyikből kántor és ismét melyikből kutyapecér?

Görög Antika kezébe nyomta a kinyitott könyvet.

– Ezt olvasd!

Antika olvasni kezdett a mutatott helyen.

– Midőn pedig Világbíró Sándor minden hadaival átalköltözött volna a vizen, megtelepítette népes táborát és parancsot mondott ki a hídnak elbontása felől ...

- Állj! – hangzott a vizsgáztató hang. – Mit gondolsz, miért kellett a hidat lebontani Világbíró Sándor serege megett?

Antika nem sokat gondolkodott.

- Mert a Sándor úgy parancsolta!

- Szamár vagy, fiam!... Azért, mert amikor hadban vagyunk, vagy férfimódra harcolunk, vagy elveszünk. A győzelem sosem azoké, akik hátrafelé nézegetnek, szaladásra számítva, hanem az állhatatos hősöké!

Antika ezzel át is esett az egzámenen. Én következtem.

- Olvassad ezt!... Ne olvasd, hanem recitáld. Úgy mondjad, mintha magad volnál a költemény alanya.

Nagyjából tudtam, hogy mi az az alany. De azt, hogy hogyan válik az ember maga is egy költemény alanyává, azt csak jóval később tanultam meg.

Azért csak nekifohászkoztam.

- A gyermek és a szivárvány... Al-le... Alle-gó-ri-a.

- Állj!... Mi az az allegória?

- Sose hallottam róla! – nyögtem ki szorongva. – Talán a végén meg is tudom mondani. Ha majd elolvastam.

Az olvasásból azonban semmi sem lett. A mester kutyapécérségre ítélte, majd kivette kezemből a könyvet.

- Ide hallgassatok!

A pipát nekitámasztotta a szuszék oldalának és szavalni kezdett. De olyan hangon, ami nem is az övé volt. Az arca is elváltozott s én akkor kezdtem kapiskálni, hogy hogyan változik át az ember alannyá.

Átjárt és magával ragadott egy nagyszerű iramodás. Azzal a költeménybeli kisfiúval futottam már én is a tündöklő híd felé, remélve, hogy vele együtt én is megláthatom: mily szép lehet belülről az ég.

Már csak egy versszak hiányzott, hogy elérjük a szép aranyhidat, amikor lépések kemény koppanása közeledett kívülről.

A mester hangja hirtelen felbukott s elveszett a kamra homályában. Akár ne is mondta volna ki az utolsó sort:

*„És mindjobban és mindjobban
Elsápadtak színei...”*

Felpattant helyéről, mint tanítókorában, ha jött a tanfelügyelő.

A tanfelügyelő ez alkalommal mesterné asszonyunk képében robant közénk, a kamrából lett iskolába. Körülhordozott tekintete is elegendő lett volna, hogy lépesmézestől, mesterestől, allegóriástól megsemmisüljünk.

Dehát nemcsak a kántorok tudnak ám különféle litániákat! Ragad valami a kántornékre is. El is kezdte hamarosan a maga gyártotta litániát s bár előfordultak benne egynémely szentek is, mégsem hasonlított az azokhoz a templombéliekhez. Szerettük volna rámondani, hogy: ments meg, uram, minket. De csak lesunytt szemmel pislogtunk mesterünkre.

Nem lehet mondani, hogy hiábavaló lett volna az iménti egzamen, mert Görög Antika rögtön a Világbíró Sándorra és a felszedett hídra gondolt. Íme, most megmutathatjuk, hogy hátra nem nézünk, csak előre. Ahogy a hősökhez illik.

Csak a templomdombon állapodtunk meg a nagy roham után. Letelepedtünk, egymáshoz húzódva, mint győztes hadak a tábortűz körül.

Kisvártatva fájdalmas ábrázattal, nagyon szomorú, nehéz lépésekkel ballagott felénk öreg mesterünk is. Szótlanul leült közénk. Nagyon messzire nézett és elkezdte az utolsó versszakot.

*„Szép aranyhíd, szép szivárvány
– Én szerelmem, bármi vagy –
Esdekelt ő tárt karokkal:
Ó, ne hagyd el, ó maradj!
És ha égbe nem mehettem
Rajtad, mint az angyalok,
Várakozz, hadd nézzelek még!
Várakozz, míg elhalok!”*

Közelebb húzódtam hozzá. Fejem remegő oldalához szorítottam. Talán megértette belőle, hogy tudom már: mi az allegoria.

Azóta már átballagott azon az aranyhídon. S ha szivárványt látok a nyári égen, mindig csak rá gondolok. Az én öreg mesteremre. Halkan kimondom a nevét. S attól lépesméz illata lesz a világnak.

FARSANGOS az idő – mondogatták az emberek – ha ünnepre kelve itt is, ott is megzendült a muzsika.

Karácsony óta jóformán ki sem hültek a kemencék. A téli falu a válogatott fűszerszámos kalácsok illatában lebegett. Az esti utcán lagziba hívogató vőfélyek fokosa villant az ablakok fényében, hajnalonként pedig éles disznóölökések a havas udvarokon.

Ragyolci Marika lagzija farsang utoljára maradt s már ezért is igen eseményesnek ígérkezett. Valami bolondos asszonyi szóbeszéd azt híresztelte, hogy tizenkét kisvőfély is lesz rajta.

Egy éjszaka azt álmodtam, hogy ott vagyok a tizenkét kisvőfély között. Amikor ráébredtem erre a gyönyörűsége, mindjárt tapogattam a mellem, hogy nem maradt-e ott az álombéli vőfélybokréta. Az éjszakának határozottan rozmaring szaga volt, ami már azért sem lehetett káprázat, mert ablakunk tele volt cserepes rozmaringgal.

A vőfélybokréta azonban csalóka káprázat volt. Tovaúszott az álom tünékeny vizén.

De nappal még egyszer felragyogott előttem, amikor nagyanya a kamrába küldött, hogy hoznám elő a máktörő famozsarat. A kamra sarkában pedig, a mozsártörő szomszédságában ott szunnyadt családunk vőfélygenerációit kiszolgált rézfokos.

Az álom immár kezdett testet öltetni.

Kilesve az alkalmat, beloptam a fokost a birsalma illatú tisztaszubába és elkezdtem fényesíteni az ábrázatját, amelyen egy kivirágzott szarvú gímszarvas ugorja át a templomtornyot.

A fényesítő művelet bármily sikeresnek bizonyult, azért csak félkész munka volt, mert amikor megnéztem fokossal ékeskedő magamat a tükörben, akkor láttam, hogy még nőnöm kellene a lagziig. Legalább két arasznyit.

De az is lehet, hogy a fokos nyelét hazugoljuk rövidebbre.

Akármilyen kicsinyke az ember, csak benne van már a nagyratörő emberi természet. Nem sokat tétovalódtam, hanem az ágyyeső kislőrüsszel hamarosan véget vetettem a fokosnyél hívalkodó aránytalanságának.

Jöhet immár a lagzi!

Jött is az, de belőlem kisvőfély nem lett, mivelhogy Ragyolci Marika csupán nővéremet hívta el koszorúslánynak. A megcsökkent fo-

kost keserűen vágtam be a szuszék alá s összeszorított foggal néztem nővérem boldog készülődéseit.

Eljött a lagzi fényes napja is. Amikor brummogni kezdett a bőgő, rikoltozni a klarinét, hiába bújtam a sutba, hiába csatangoltam egész délután a befagyott folyó jegén, nem volt nyugtom sehol.

Estére feladtam a harcot s elsompolyogtam a hivatlanok seregébe, leskelődni. Lenyűgözött a szilaj tánc látványa s később a még szilajabb evése. Amikor hordtrák befelé az ételeket, a leskelődők hada sorfalat állott a nyári konyha ajtajától a házig. Számbavették az ételfajtákat, ízetlenkedtek a vőfélyekkel s itt is, ott is felcsattant a jóízű kacagás.

Nekem azonban semmi kedvem nem volt a nevetéshez. Inkább efféléket morogtam fogaim palánkja megett:

– Megállj, Maril... Egy falatot sem dugsz a testvérednek, pedig megígérted. Már kétszer is voltál otthon az esküvő óta, de egy morzsa nem sok, annyit sem hoztál a zsebkendődben!...

Dudás Sanyi félrehívott, hogy menjek csak vele az első szoba ablaka alá. Ott esznek a válogatott vendégek.

– Milyen boldogok is, akik esznek. Mi meg csak a szájunk szélét nyaldoshatjuk!

A szekrény tetején sorakoztak üvegtálakon a színes torták. Virágosak, tornyosak. Gyöngyözött rajtuk a cukros krém.

– Nézd, mennyi torta – ordított Sanyi a gyönyörűségtől – egy, kettő, három, ... kilenc ... tizennégy ... Az anyjuk szemit! – Nézz oda! Még templomot is építettek égetett cukorból...

Hátbavágtam Dudás Sanyikát, mert valakin csak ki kellett tölteni a tehetetlen mérget, azután rúgtam a havat hazáig.

Othon kínálták a vacsorát, de nem kellett semmi. Hamar vetkőzni kezdtem és bujtam az ágyba.

Nagyanya szomorúan nézett, tapogatta a homlokom, simogatta a fejem, ami nem volt valami célirányos gyengédség abban a percben, mert olyan sírás állt belém a cirógatástól, amelyet azóta is ritkán tettem, pedig elég okom lett volna rá később.

– Ne ríjj, no, kicsinyem... Szüntessed virágom!... Ne busulj! Veszem a nagykendőt s még százat se számolsz, már itt is leszek az-zal a tortával...

Egy szóval sem említettem én a tortaözön keserű látványát. Honnan tudta hát, hogy az a bajom?

Csak jóval később jöttem rá – amikor már nem volt közöttünk – hogy ő is odatartozott a világ legcsodálatraméltóbb nagycsaládjához, a nagyanyákéhoz, akiknek minél jobban gyengül a szemük, annál többet látnak a szívükkel. Akkor még igazán nem ismertem őket, a fáradtan, halkan tipegőket. Kiknek már csak éveik száma nő, fehér kontyuk mindig soványabb lesz, hátuk meggörnyed, mintha mindannyiunk terhét ők cipelnék. Megráncosodnak, miként a fákon maradó őszi gyümölcs.

Legtöbbjük állandóan úton van batyúnyi motyójával: egyik gyerekétől a másikig jár. Dajkának és vigasztalónak. .

Összezsugorodva húzódnak meg a legkisebb szegletben. Takarékosak a könnyelműek helyett. Ők már megtanulták, hogy legédesebb az imádság, ha másokért szól.

Hozzájuk bújnak a megvert gyerekek. A piciny sebek, ütések, horzsolások az ő csókjuktól oly hamar meggyógyulnak. Nekik panaszkodnak a sáros kis cipők, elszakadt ruhácskák és lukas harisnyák. Őket dicséri a fénylő rézkilincs, a kötőtű s az elmosott edények tiszta illata s a falusi temetők sírjainak gondozottsága.

Azt hisszük róluk, hogy csak úgy éltek, éldegéltek, főztek, varrogattak, mostak, dolgoztak és elégtek, mint a gyertyaszál. Pedig szívük tüztét, lelküknek fényét észrevétlen ott felejtik az unokákban.

Ilyen volt ő is. Most már tudom, hogy mindenkinél közelebb állott hozzám. Ringatta bölcsőm, fogta a kezem, amikor az első lépésekre igazítottam lábam. Ő volt első játszótársam és cinkosom a csínytevésekben. Legalábbis a hallgatásával. Ő volt a mesék kiapadhatatlan forrása és az első imádság tanítója. S még ma is – ha szomorúság ér – neki szeretnék panaszkodni.

Ahogy panaszkodtam akkor is – azon a lagzis estén – szótlanul, csak hüppögő sírásommal biztatva őt, hogy egészen még nem szakadt meg a szívem – a tortáért.

Elment, vagy legalábbis úgy tett, mintha elmenne. Még hallottam, hogy csattan odakinn a kapu. Ez megnyugtató és elatlatott.

Arra ébredtem, hogy gyengéden rázzák a vállam, keltegetnek. A szobában sötét volt, csak az ablakon át derengett a hó világossága.

Ajkam alá tartotta tenyerét, úgy etetett. Valami kimondhatatlanul finom, meleg, illatos, friss kaláccsal.

– Ugye, hogy elhoztam! . . . Ilyen finom tortát azok nem is esznek ám! . . .

Ebben igaza volt. Mert nem is tortával lakmároztatott, hanem hirtelen gyúrt bodakkal. Cukros bodakkal, amelyet kukoricalisztból süített telente, ha szűken volt a kenyér.

Dehogy járt ő a lagziban. Hiába is járt volna, azok a drága ízek, melyeket szívéből süített bele a hirtelen készített vigasztaló kalácsba, nem voltak feljegyezve a szakácskönyvekbe. De ennek az édességét még most is megérzem a számban, ha lakodalmi menetet látok, vagy lagzis lármát hallok.

Már régóta a mennyei konyhán foglalatoskodik s mintahogy itt lenn tette, bizonyára most is az a legfőbb gondja, hogy unokája minél kevesebbet szükségét érezzen és minél ritkábban sírjon. S ha az unoka is végképp elszunnyad majd egyszer, olyan kalács íze maradjon a szájában, melyet már nem keseríthetnek meg földi bánatok.

*

AMIKOR az Olvasókönyvben arra a lapra fordítottunk, ahol vírágból kirakott nagy betűkkel az állott, hogy I T T A N Y Á R , egyszerre valami nagy bágyadtság ereszkedett ránk és elásítottuk magunkat.

Nem mondom, volt a nyárnak is sok kedves mulatsága a falusi gyerek számára, de ennek a szónak, hogy „nyár”, igazából csak a városi gyerekek fülében volt mennyországi csendülése.

A falusi gyerek nem ment el „nyaralni”. Ellenkezőleg. Minduntalan házpásztorságra ítéltetett. Szüntelen csak szalajtották ivóvízzel a messzi mezőkön kaszálókhoz, aratókhoz, kapálókhoz. Legeltetni kellett a libákat a tarlón, erdőre menni nyári tüzelőt gyűjteni, cséplés után a nagy ponyvára teregetett búzát szárogatni, megforgatni a szénarendeket a kaszálón, ha már elbírta a favillát, gereblyét. Nem is beszélve arról az időről, amikor már belenőtt a kapa-pedagógiába, ami abból állott, hogy „aki nem kapál, nem is papál” felkiáltással

kezébe nyomták azt az ártatlannak tetsző, de annál furfangosabb szerszámot, mely igen hamar kimutatta a gyerekek iránt táplált ellenséges érzületét: megkímélvén a paplont, tarack és más haszontalan gyomnövények gyökerét, de elvagdálva a zsenge kukorica és krumpli szárazakat.

Egyszóval, gyönyörű lett volna a nyár, ha a sarokbavágott iskolás tarisznya helyett nem akasztották volna a nyakunkba – mindjárt Péter-Pál után – a házi és mezei inaskodás kötőfékeit.

A tél – egészen más volt.

Először is megnőttek az esték. Kövérré híztak. Alig lehetett őket elfogyasztani.

Nagyanya összeállította a szövőszéket. Luca napján beléült és csak Gergely napja után szállt ki belőle. Addig örökké csak szőtt és mesélt. Legalábbis mi így tudtuk, mert ott aludtunk el a szövőszék lábánál, a kis széken, s mikor reggel felébredtünk, a vetélő már ismét ott futkosott a kezében.

Tele volt a tél sejtelmesen érkező ünnepekkel. Adventi roráték, karácsony, aprószentek, újév, vízkereszt, gyertyaszentelő, Balázsnapja. Nem is beszélve az első igazi faggyal elkezdődő disznóölésekről, fonókról, tollfosztókról, farsangi lagzikról, ivókról.

De a mutatóványosok, vándorkomédiások, cirkuszos bódék is inkább télen fordultak meg a faluban. Nyáron senki sem ért rá bámmészkodni.

És mégsem ez volt az igazi tél, a nagy T betűvel írott vendég, aki az első hóval érkezett hozzánk, hogy birtokba vegye testünket, lelkünket, nappali örömeinket és éjszakai álmunkat.

Először a vadvizet tavak fagytak be s ha a délutáni iskolából csak esti harangszóra tértünk haza, senki sem kérdezte, hogy merre kószáltunk. Szüleink elnézők voltak. A téllal fizettették meg, amit a nyár megtagadott tőlünk. S ha éjszakánként arra riadtak fel, hogy értelmetlen szavak bugyborékolnak a torkunkban és kezünkkel kalimpálva hadonászunk a vastag dunyha felett, tudták, hogy most fut neki álmában a gyerek a sima jégnek. A hó bevilágított az ablakon. Rátekintettek a tűzhely mellett száradó cipőkre és hálások voltak a hosszú éjszakákat rendelő Istennek, mivel a kis cipők is kevesebbet koptak.

Azután befagyott a folyó is.

Elé lehetett állítani a korcsolyákat, fakutyákat.

Igazi korcsolyája csak a kiváltságosoknak volt még akkoriban. Azoknak is jobbadán csak fél lábra való. S ha mind a kettőre jutott, az egyiket akkor is bérbeadták egy marék aszaltszilváért, szentjánoskenyérért, egy darabka süvegcsukorért, csúzli-gumiért.

Olyan is akadt, aki mind a kettőt is odadta. Nem is bérbe, hanem örökáron.

Az ilyen könnyelműség is csak Magulya Bénitől telhetett ki, aki ártatlan ábrázata, félrehúzódo hallgatagsága mögött pokoli fortélyokat hordott. Az iskolában is állandó meglepetésekkel ejtett bennünket ámulatba. Főként robbanószerekkel kísérletezett. Vitte is valamire.

Például.

Tanítónk katedrája mögött egy falba süllyesztett szekrény őrizte a krétákat, dolgozatfüzeteket, táblatörlésre szolgáló nyűllábakat, kézimunka készítményeket és a nagy, cserép kalamárist, melynek az volt a tulajdonsága, hogy sohasem volt tele tintával, de nem is fogyott ki belőle. Mindig volt az alján annyi, hogy egy kis vízzel fel lehetett eresztetni. (Igaz, hogy év vége felé már olyan dolgozatokat írogattunk, hogy azt csak a titkos írások szakértői tudták volna megfejteni.)

Az öblös cserép-kalamáris egyszer azután meggondolta magát s mikor az álmosító csend legjobban ránehezedett a gerendás tantee-remre, olyat durrant valami a szekrényben, hogy a téli legyek is mind felébredtek tőle.

Jóságos, de szigorú tanítómesterünk előbb behúzta a nyakát, azután megvillant a szeme és elkiáltotta magát:

– Zsebeket kirakni!

Tele voltak a padok mindenféle kacattal, de áruló jelet még nagyító üveggel sem lehetett találni.

Tanítónk kinyitotta a faliszekrényt. Mindenütt tintafojtok. A cserép-kalamáris pedig darabokban. Mellette, a krétás dobozban, akkor fejeződött be a kémiai folyamat, melynek során ami eddig fehér volt, most liláskékre változott.

– Most honnan vegyek nektek krétát?

Ijedten bámultunk rá. Azt mindannyian tudtuk, hogy hol lehet venni vadonatúj hófehér krétákat. De krétára való pénzt? ... Azt egyikünk sem tudta.

Akkor, a nagy csendben, felemelkedett helyéről Magulya. Olyan bánatos volt az arca s annyira szájalomkeltő a pislogása, hogy el voltunk készülve a legtöredelmesebb bűnvallomásra.

– Tanító úr! ... Nekem az volna a gondolatom, hogy be kellene meszelni a táblát. A fehérén a kék éppenúgy meglátszik, mint a fehér a feketén.

Tanítónk nézte egy darabig Magulyát, azután kemény léptekkel megindult feléje a doboz krétával. Azt hittük, menten megeteti vele az egésztestet. De csak ennyit mondott:

– Az eszed tokja látszik! Hiszen mind elázott!

A felrobbant kalamáris titkát csak a nyár oldotta meg. A folyó két ága közötti réten vetették a vályogot a cigányok. Akár kellett, akár nem – ők taposták a pelyvás agyagot, formákba tömték, szárították. Százanként gúlákba rakták, szalmával letakarták. Nem kér az enni. Majd csak kidől valahol a pajta oldala és akkor szükség lesz a vályogra. S a cigányoknak mindig igazuk lett.

De amíg igazuk lehetett, addig is jó szolgálatot tettek ezek a parányi vályog-házacskák a vadméheknek, darazsaknak. Nyugodalmos lakást, biztonságos fészket találtak benne maguknak. Pedig a fürdés ezen a helyen esett legjobban, mert a vályogvetés miatt kiásott hatalmas gödrökben megfakadt a víz s felmelegítette azt a nyári nap. Itt volt a falusi termál. A folyó, hegyekből leszaladt, hideg vizét csak rövid ideig lehetett kibírni. A vályog gödrök meleg vizében azonban órákig is el lehetett lubickolni. A mulatságot csak a fejünk körül zsi-bongó darazsak zavarták.

Egyszer azután Magulya elhatározta, hogy véget vet a darazsak uralmának. Kicsiny üvegeket szerzett és apróra törött oltatlan meszet szórt beléjük. Majd vizet csurgatott beléjük, ledugaszolta a szájukat és gyorsan a darazsak fészkebe dugta. Kis idő múlva tompa puffanás hangzott, a vályog-házikó teteje megmozdult s a darazsak raja ellepte a folyópartot. Most már nem zsi-bongtak, hanem támadtak. Megkergettek bennünket. Lélekszakadva menekültünk előlük. Csak a malom alatt állapodtunk meg s akkor Görög Antika megszólalt.

- Értem! ... Most már értem.
 - Mit értesz? - kérdeztük.
 - Azt, hogy mitől robbant fel a kalamáris?
- Ez a történet azonban csak a szelídebbek közül való.

Mert egy alkalommal Magulya a gyorsvonalat is megállította. Ott szédelt valahol a vasút táján. Délután volt s a félnégyes teher vonat már elballagott a hegyek közé. Magulya egy bokor mögött várta meg, amíg a vasúti őr lecsatolja derekáról a durrantyús pléh-táskát, felakasztja a szegre és elmegy beszélgetni méheivel, a kertbe. Akkor Magulya odalopózkodott, kiszedte a durrantyúkat, a táskát visszaakasztotta a helyére. Azután nyoma veszett.

Fél óra múlva jött a gyorsvonal. Három hatalmas durranás, fékcsikorgás, kalauzok szaladgáltak a sínek mellett, futott az őr is a veszteglő vonathoz, hogy mi baj van? Különösebb baj nem volt, csak éppen a táskából hiányoztak a durrantyuk.

A bakter halálsápadt lett, a vonatvezető pipacs-piros. Csak Magulya volt megelégedve önmagával a templomdombon, ahonnan borízú, lopott almát majszolgatva nézte végig a nagy történelmi pillanatot, amikor a mi falunkban először állott meg a gyorsvonal.

Ezek után egy cseppet sem álmélkodtunk, amikor Magulya kezében megláttuk a pisztolyt.

Tél volt. Fakutyázás, korcsolyázás, léken való halászgatás volt mindennapos játékunk a folyó jegén, mely csak úgy pattogott a nagy hidegben.

Magulya is ott volt köztünk, de nem tűnt fel, hogy nincs meg a korcsolyája.

Jelentősen intett, hogy kövessük. Mentünk utána, mint a megszállottak.

Messzire vezetett bennünket a kanyargó folyó jég-útján. Fel a Topolykásig, ahol néma jegenyeszálak merengtek az elpusztult malom mesélő kövei felett.

Ott megállott. Elővette a pisztolyt, célzott, azután egy csattanás s a szélső jegenye kérge alól leheletnyi porfelhőcske libbent fel.

- Ezt cseréltem a korcsolyáért! ... Lesz nyúl, meg amit akartok.

Néztük a pisztolyt. Csodálatos volt. Gyerekmárékban is elférő agya, hosszú csöve volt és csillogott. Magulya egyszerre kinőtt kö-

zülünk, nagy lett. Kezdtük elhinni, hogy egyszer majd úgy beszélnek
őrála is mifelénk – az Ezüsterdő alján – ahogyan Jánosikról.

Talán ezért szólalt meg belőlem az irigység.

– Ezzel te nyulat nem löszl

– Miért nem, te nagyokos?

– Mert ez csak riasztó pisztoly.

– Fogadjunk, hogy lövök vele!

Fogadtunk. Ha ő veszít, a pisztoly az enyém lesz. Ha én veszít-
tek, neki adom az üvegágót, melyet a vasút mellett találtam. Az
üvegágónak akkor már híre volt, mert többször is kipróbáltuk: a
tűzoltó szertár ablakán, a folyóparti bulgárkertészet melegágyi üveg-
tábláin és mindenütt, ahol feltűnés nélkül kárt lehetett vele tenni.

A fogadás beváltására hamarosan sor került volna. S ha ez a
„volna” ott nem volna, mi hárman már rég nem volnánk.

Szép téli délután volt. Csikorgó hideg. A mezei nyulak ilyenkor
kezdtek belopakodni a mezőről. Már régen kilestük szokott járásu-
kat a havon. Valóságos csapást tapostak Pálcakóék faluszéli pajtá-
jág.

Csak meg kell keríteni a vén pajtát, elbújni a kukoricaszárból
rakott gúlában és várni. Amikor majd a nyulak javában falatoznak
a lóherekazal tövében, odapörkölni nekik!

Nem tudom, mi volt a mi elszánt felvonulásunkban olyan szembe-
szökő? Lehetett valami kihívásféle abban, ahogyan végigkopogtunk
a felvégi utcán. Talán a szemünkben lobogott már a vadorzó láng?
Nem tudom. Csak arra emlékszem, hogy Maksi Béla szembejött ve-
lünk.

– Hová mentek legénytojások?

– Sehová! – feleltük egyszerre és konokul.

– Az meg hol lakik? – nézett keményen a szemünk közé.

Lehet, hogy hallott már ő is valamit a pisztolyról, de az is lehet,
hogy a Magulya védekező mozdulatára lett figyelmes, akinek egyik
keze könyökig süllyedt most a pokrócból varrott kabát zsebébe.

Maksi Béla megragadta Magulya karját és kirántotta a kabát
zsebéből.

Egy kicsinykét megijedt, amikor látta, hogy a kéz egy csillogó
pisztolyban végződik.

– Eresszen el, Béla bácsi, mert ha nem, lövök!

Maksi eleresztette a remegő kezét s mint aki belemegy a játékba, felemelte mindkét karját.

– Megadom magam!

Magulya leeresztette a pisztolyt, Maksi Béla is a kezét, de abban a pillanatban már újból el is kapta a pisztolyt szorongató kezét. Hátracsavarta és kivette belőle a kutyaijesztő lőszerszámot.

Dermedten álltunk. Vártuk, hogy mit cselekszik erre a betyárjelölt.

Azt cselekedte, hogy elkezdte a keserves sírást. De ez nem hatotta meg Maksi Bélát, aki félrefordult, felkattantotta a závárt és körmével kipiszkálta a kapszlit. A sárgaréz kapszli után puskapor szóródott ki, majd kicsúszott egy második rézhüvely is, majd apró vasdarabkák.

Maksi elsápadt.

– Szerencsétlenek! ... Mit akartatok ezzel?

– Nyulat löni! – feleltem. Ő erősítette, hogy lehet. Még fogadtunk is!

Orrom alá dugta azt a kis sárgaréz hüvelyt.

– Tudod, mi ez? ... Dinamitkapszli ... A nyulaknak semmi bajuk nem lett volna, de belőletek csak a nadrág marad.

Most már elsápadtunk mi is. Csak Magulya vigyorgott tehetetlenül, mert minden reménye elveszett, hogy még egyszer kezébe veheti a hosszúcsövű pisztolyt. Később könyörgőre fogta a dolgot és bevallozza, hogy a dinamitkapszlit medvecukorért vette a molnár fiától. A tavaszi jégzajlás idején a molnár robbantani szokta a jeget, hogy meg ne torlódjék a mederben.

Így lett haláltól megmentő őrangyalunk Maksi Béla, akit arra a délutánra szolgálatba fogott a Gondviselés.

Minket megmentett, de magát nem tudta megőrizni a pusztulástól. A második világháborúban odamaradt. Most, hogy a gyermekkor kertjéből összeszedtem az emlékezésnek ezt a kis bokrétáját, úgy érzem, hogy valamivel könnyebb lett a szívem. Mintha régi adósságtól szabadultam volna meg.

Ki tudja, nyílik-e legalább kakukkfű, vagy vadmenta a sírján, ott, az ismeretlen messzeségben?

HOSSZABB ideje közömbös viszonyban élek az én öreg ébresztő-órámmal. Megszokásból minden este felhúszom, de egyébként sem lefekvésnél, sem felkelésnél nem vetünk ügyet egymásra. Jár, ahogy jár. Hol késik, hol siet, egyszer megáll, máskor indítás nélkül megindul. Egyszóval ő sem törődik velem.

Most azonban valami megváltozott ebben a hűvös viszonyban. Megfényesedett az ébresztőóra számlapja, ketyegése fürgébbre változott és hajnalonként alig várja, hogy a mutató az ötösré forduljon, olyan pogány zenebonát csap, mintha az eltelt időben való minden duzzogását egyszerre akarná kiadni.

Pedig ez a hajnali csörömpölés igen áhítatos szolgálatra van rendelve, hiszen fiamat kell neki elküldeni a hajnali misére. Ezért nem is neheztelek az órára, sőt örülök, hogy ilyen békességgel helyreállapodtunk. Meg is hálálom neki azzal, hogy csengő szavára felkelek s a gyerekekkel együtt elballagok a rorátéra.

Ballagás előtt azonban – öltözködés közben – elbeszélgetünk az én gyerekkorom hajnali miséiről. Mindig kérdez valamit s én boldogan elbolyongok a régi hajnalok hideg ködében.

– Ugy-e, édesapám, amikor te gyerek voltál, még nem volt ébresztőóra?

– Dehogynem volt! Éppencsak nekünk nem volt. A mi óránk afféle köre járó, sétálós falióra volt.

Itt azután a gyerek kezéből kicsúszik a cipőfűző, nagyra kerekedik a két szem s nekem el kell mondanom, hogy milyen óra az, amelyik „köre jár” és miféle „sétálója” van?

– Az is tudott csörögni?

– Nem tudott az, csak herszegtetni!

Most már azt is el kellene mondanom, hogy mi az a „herszegtetés”, de közben beharangoznak, ha nem sietünk, s így csak azt mondom el, hogy engem egy másik „Falióra” keltegetett a rorátékra.

Egyszerre elém tűnik annak a szép szál, dörgedelmes hangú papnak az alakja, akinek a neve Valihora-nak van írva mai napig is egy távoli temetőben hanyatt dőlt köfejfán, de az én falum népe – palóc latinsággal – a Valihorát Faliórának ejtette. Ő volt a mi papunk abban az időben, amikor én elsőteles iskolás koromban ministrálni tanultam.

Mi, gyerekek, úgy tekintettünk fel hatalmas alakjára, mint a megtestesült szigorúságra és rendtartásra. Pedig amilyen fenyőszál termete volt, annyi gyengéd szeretet volt a szívében. Amilyen szigorú volt a tekintete, annyi elnézést rejtett ritkán előcsillanó mosolya.

Legjobban a természetéhez mért tenyereitől féltünk, csontos, nagy kezétől. Kétségtelen, hogy ennek a kéznek is volt szerepe abban, hogy nem kellett nekünk semmiféle ébresztőóra. Anélkül is idejében odaértünk a hajnali misére.

Falióra esperes kezével két alkalommal is volt közvetlenebb találkozásom. Először, amikor elvitettem a Kirjelejszon, Krisztelejszon sorrendjét. Mise után a sekrestyében egy egész életre megtanította velem. Maga elé állított. Mikor a fülem felé nyúlt, felsikoltottam, mert mi lett volna az én apróka fülemből, ha ez a csontos kéz körmei közé fogja!

– Ejnye, no!... Mely gyáva legényke vagy te!

Közelebb vont magához és gyengéden meghúzta a jobb fülemet. Kirjelejszon, – mondotta – azután meghúzta a jobb szemöldököm, Krisztelejszon. Azután folytatta a bal szemöldökön, Krisztelejszon, s végezte a bal fülön, Kirjelejszon.

– Na látod! Nem is olyan nagy mesterség ez. A fülekre azt mondjuk, hogy Kirjelejszon, a szemöldökökre, meg Krisztelejszon. ... Csak összevissza ne kapkodj. Szép sorjában. Nézzük csak megy-e?

Meleg kezének érintését ma is érzem, valahányszor felhangzik a miséken a nekem akkor oly rejtelemmel teljes görög szó.

Második alkalommal már nem féltem ettől a fenyegető kéztől. Engedelmesen hajtottam fejem a két tenyér közé, amikor egy hajnali mise után újabb leckét kaptam tőle. Most nem is nyúlt a fülemhez, csak a vállamra tette a kezét.

– Belőled se lesz latintanár – mondta. – Miket beszélsz te összevissza a ministrációban? ... Kivel tanultad te a ministrációt?

Be-kellett vallanom, hogy nagyapával tanultam.

Jóízűt nevetett, mert egyszerre mindent értett. Tudta már, hogy az „et kum szpiritu tuó” helyett miért mondok én következetesen „egy komisz spiritusz”-t. Bevitt magával a plébániára, megreggeliztetett, közben felváltva mondtuk a ministrációt. Ahol hiba volt, ki-javított. Nem is vétettem el ettől az időtől fogva a titokzatos latin

szavakat, mert azok a vajaskenyérre csurgatott akácmézzel együtt belémédesedtek, ahogy nagypapa sem felejtette el holtáig annak a zacskó dohánynak az ízét, melyet akkor küldött neki a „Falióra nagyságos úr”.

Dehát akármilyen szigorú volt is, akármekkora tenyere volt is, valamiben mégiscsak meg lehetett őt rövidíteni.

Hányszor eszembe jutott ez már nekem s hányszor meggyóntam én ezt már az éjszakai álmatlanságok óráiban az én eltemetett papjaimnak, hogy bizony csak megrövidítettem őket a templomi szolgálatban. Mert az „Orate fratresz” után alig fordult vissza a pap, a nagy hangon elkezdett „Suszcipiat”-ot mély meghajlással és még mélyebb mormolással mondtam. Azaz, csak mondtam volna, ha megtanultam volna! Megtanultam az elejét, meg a végét. Azt, hogy „eklézié szué szankté” már olyan diadalmasan zengtem bele a hajnali misék áhítatába, ahogyan a diakónusok olvassák az evangéliumot a sokpapos miséken.

S most, amikor már a fiam térdel ott, remegve, az oltárnál, elszoruló szívvel érzem, hogy ezzel az adósságommal még mindig tartozom. Mert ő is ugyanúgy mondja a „Suszcipiat”-ot, ahogyan egykor az apja. Éppen ideje, hogy rajta keresztül lerójjam régi tartozásomat. Innen a padból, elmondom hát helyette. Addig is, amíg megtaníthatom rá.

– Fogadd el mindenható Isten!

Fogadd el a pap kezéből és az én méltatlan szívemből az áldozatot. A kezekből és szívekből, melyek sokszor üresen, sárosan, az élet szennyétől bemocskoltan emelkednek feléd, hogy megtisztulást találjanak irgalmadban. Fogadd el az apáktól és fiaktól, akik régi és mai rorátékon szomjas lélekkel várnak Téged a megnyíló egék harmatában.

NAGYBOLDOGASSZONY napján volt a füleki búcsú.

A vén vár omladozó falai alatt, a barátok templomának hűvös mélyén, századok porától, gyertyák füstjétől ódonra fakult képről a Keresztények Segítségének – Máriának – szelíd arca tekintett alá. Ide sereglett a messzi környék népe ezen a napon. A nyár virágainak özönével betérített kegyoltár előtt megeredve áradt a hála nagy folyója, zuhogtak a panaszok sötét kövei s a bizakodó reménység szivárványa csillogott a hulló könnyek zápora felett.

Hogyan is emlékeznék már rá – annyi év távlatából – hogy azon a tavaszon is miféle bajtól menekült meg a mi családunk! Hiszen alig volt esztendő abban az időben, hogy valamiért ne hálálkodtunk volna, vagy valami közeledő, ismeretlen veszedelem remegésével a szívünkben, nem bújtunk volna Mária oltalmazó palástja alá.

De arra már jól emlékszem, hogy az ünnep hajnalán házunk népe lábujjhegyen járva és sűrű suttogásoktól kísért izgalommal szedte magára az ünneplő ruhát.

Egyedül édesanyám tudta, hogy ébren vagyok s éppen ezért, úgy válaszolt apám aggodalmaira, hogy én is halljam. Ha akarom.

– Ne búsuljon! Talán még örül is, hogy itthon maradhat, ház-pásztornak. Övé lesz az egész ház. A tejcskét megtalálja a zöld csuporban, friss mákos patkót is hagyunk neki bőven. Éhen nem hall Mire megéhezne, úgylis itthon leszünk. Hozzuk neki a mézes huszárt, görögdinnyét, cukorból süvítőt. Még talán fokost is, meg halnyelű bicskát, vagy ...

Anyám hallgatott, mert édesapám feléje vágott a szemével, hogy elég lesz már, hiszen jó, ha csak a felére is telik.

– Gyalogolni úgysem tudna a fájós lábával!

– Nem is akarnék! – dühöngtem a „supiból”, ami akkoriban a „legmodernebb” gyermekágyának számított. Kétszeresen is megfelelt a célnak mert aludni is jól lehetett benne, meg nappal helyet sem foglalt el a házban. Négy fakeréken gördülő alacsony láda volt a „supi”, melyet nappalra betaszítottak a magas nyoszolya alá. Nem is beszélve a biztonságról, melyet gazdájának nyújtott, mivel abból kiesni nemigen lehetett. Nála biztonságosabb fekvés már csak a földön esett volna.

Behúzódtam a takaró alá, hogy frissiben átessen az első éjszaka, amiért ily álnokul itthon akarnak hagyni. Akkor még nem gondoltam, hogy mennyire igazam lesz majd abban, hogy gyalog én úgysem mennék.

Végülis útnak ereszkedtek.

– Csak azután tüzet ne csinálj! – szólt vissza nagyapám az ajtóból. Neki talán mégjobban fájt a szíve itthonmaradásom miatt, mint az enyém. Olyan barátságban voltunk mi – Ferencek – hogy a fülünk is mindig egyszerre fázott télidőn, nyáron egyszerre jött ránk az álmoság a templomban s a szívünk sem fájt külön-külön, csak együtt, amióta Nagyanya elment a mennyei rézmozsarakat fényszeríteni a csillagok fölé.

Öregebbik Ferenc a házban való tűzcsinálás lehetőségét – tudom – csak azért említette: hátha megmozdul az édesszülék lelkiismerete.

De nem mozdult az egyet sem.

– Ha hoznak halasnyelű bicskát is, akkor nem csinállok! – kiáltottam utánuk, mikor meghallottam, hogy ráfordították a zárat a kijáró ajtóra. S abban a pillanatban már el is határoztam, hogy először a nővéremem állok bosszút, amiért nem maradt itthon, velem.

Tüzet nem csináltam. A nővérem alvó babájának sem nyírtam le a haját. Ellenben...

Amilyen gyorsan csak lehetett: felöltöztem ünneplő ruhámba. Megdagadt, fájós lábamra azonban sehogyan sem tudtam felerőszakolni a fűzős cipőt. Elkeseredésemben nem tehettem mást, mint kimászva az ablakon, ünneplőruhásan és mezítláb, leballagtam a

kertünk alatt csendben folydogáló Ipoly partjára, ahol egyforma szál jegenyefák nézegették magukat a víz tükrében.

Ami panaszom volt a gyermekkorban, én azokat mind a nyárfáknak mondogattam el. Úgy tudtam velük beszélni, mintha éltek s megértették volna.

Ha máskor nem is, de most valóban nagy megértéssel feleltek. Az egyik még meg is könnyezett. Néhány megsárgult levelet hullatott alá. Amíg nézegettem, hogy miként ladikáztatja a levél-könyveket a víz a malom felé, hallom ám, hogy a másik nyárfa ilyeneket mond.

– Zzz . . . zzz . . . szegény feje, ilyet tettek vele! No, megállj csak, mindjárt kitalálunk valamit!

Addigra a harmadik ki is találta s megsúgta, hogy van a nővéremnek egy szép, fekete lakkcipője. Az talán befogadná az üvegcséréppel felsebzett lábamat.

A negyedik meg azt juttatta eszembe, hogy a húszfilléresekkal hízalt csérépmalacot már le is lehetne ölni. Ott van a bendőjében két bicskára való krajcár is. Annyi mindenesetre összegyűlhetett már húsvét óta, amennyiből vonattal is kényelmesen megjárhatom a füleki búcsút. Még hamarabb is itthon lehetek így, mint azok, akik házpásztorságra kárhoztattak.

Vonaton ugyan azelőtt én még sohasem ültem, de végülis győzött a zarándoklatra való bujdoklás csábítása a szüleimmel való esetleges találkozás félelmén.

Földhöz vágtam a csérépmalacot. Amely cselekedetnél sokkal nagyobb bátorságot mutattam, mint a vonatban, mert ott leülni nem mertem, sem az ablakon kinézni.

*

A templom közelébe nem mertem kerülni, pedig a szívem odahúzott, hogy a csodatevő Szűzanya bocsánatát elnyerjem hazulról való szökésemért s egyben oltalmát is, hogy ismerősökkel ne találkozzam.

A főutcán mézeskalácsos sátrak, vásáros bódék sorakoztak, pony-

vára lerakott görögdinnyehalmok, édes szőlővel megrakott szekerek felett zümmögtek a méhek. Az egyik sátor alatt már kinéztem magamnak azt a halasnyelű bicskát, amelyiken még a pikkelyek is külön-külön csillogtak, amikor a toronyban megszólaltak a harangok, a vár fokán pedig eldördültek a mozsarak. Áradva hömpölygött az ének a templom felől. Elindult a körmenet.

Nagyot kerülve, szűk sikátorokon, ódon házak szoroskaiban lopakodva igyekeztem a templom felé, hogy mire a körmenet a vár alá kerül s kiürül a templomtér, bejussak a csodálatos kép oltára elé.

A gyertyafényben tündöklő templom előtt egy vak koldus üldögélt. Nyakában viharvert harmonika, földre tett kalapja krajcárokkal telve. Akármilyen halkán surranó lépésekkel közeledtem is, meghallotta tolvaj járásom neszt s két kezét felém emelve szólt.

– Kislányom, a Szűzanyára kérlek, vezess engem a Mária elé!

– Nem is vagyok kislány – morogtam –, csak a cipőm az! – S egy kis vonakodással a szívemben, megfogtam a koldus kezét. Amikor felemelkedett, harmonikája fájdalmasat sikoltott a templom csendjébe.

Végülis ott állottunk a kegyoltár előtt. A koldus térdre vetette magát. Hang nem jött ki a torkán, csak valami régi zokogás rázta és világtalan szeméből folytak a könnyek. Úgy éreztem, hogy ezek a könnyek is fénytelenek és sötéten hullanak alá valami nagy fájdalom tátongó mélyére. Akkora szánalmat éreztem iránta, hogy legszívesebben körmenetet járó szüleim után futottam volna, hogy szegődtesselek el melléje koldusinasnak.

Minthacsak kitapogatta volna gondolataimat, egyszerre beszélni kezdett a vakok fénytelen, puha hangján.

– Mondd el nekem, te, aki látsz és még ártatlan vagy, olyan-e, amilyennek én látom vakságom éjelen át? Arca szelíden ragyog, mint a telihold. Két szeme párosan fénylő csillag. Ajkán tavaszi rózsák bársony-pirosasága. Karján a Gyermekek, mint repülni készülő madárfioka... És mosolyog a világra... Csak mosolyog.

Szólni ugyan egyet sem tudtam, pedig azt várta, hogy rámondjam: valóságosan olyan ez. Vagy talán még szebb is. Egészen szép. De abban a percben – mintha nem is a régi mester ecsetvonásait őrző kép tekintett volna le az oltár magasából, hanem a megnyílt

mennyország Boldogasszonyának eleven arca. A legédesebb és leg-tisztább szépség. A szeretet és irgalom teljessége. A mindent ismerő és mindenbe belelátó anyai Tekintet, aki elől nem lehet eltitkolni semmit és gyarló szóval még kérni sem szükséges, mert a szív mélyére lát.

Elfelejtettem én mézeskalácsos sátrat, halasbicskát, görögdinnyét s azt is, hogy pénz van a zsebemben a visszafelé való vasúti jegyre. Már a lábam se fájt, mert szinte egyetlen iramodással siettem haza a Szuha partján. Még a csípős ízű csevicekútnál sem álltam meg, nehogy elhalványodjék bennem a füleki Mária képe. Úgy akartam elbeszélni szépségét az én nyárfáimnak, ahogyan a vak koldus szavaiknak rajongó fényében tündökölni láttam.

Késő délután volt már, mikor a nyárfák alatt megtalált anyám. Fáradtságtól kimerülten aludtam ott, egy zsombékra hajtvva fejem.

– Hát így vigyáztál te a házra?

Mindent elmondtam, mindent bevallottam, de ők váltig csak azt hajtogatták, hogy álmodtam az egészet. Abból is látszik, mert nem is olyan az a Mária-kép s a koldusok sem imádkozni járnak Fülekre, hanem csak harmonikázni.

Megbocsátottam nekik ezt is, meg azt is, hogy se görögdinnyét nem hoztak, se cifra fokost, csak egy fürt savanyú szőlőt.

Egyedül Nagyapa hajlott arra, hogy higgyen a szavamnak, de ő is gondolkodóba esett, amikor a vonatról beszéltem.

Bizalmatlan lett hozzám, mint mindenkihez, aki vonaton utazott.

*

Nem volt bizony az álom. Így látom máig is Őt. Így kísér fel-fel-tündökölve a mélységekből, rámöntve szépsége záporát. Felkeres rejtekemben és hozzám szegődik bujdosásaimban. Biztató mosolya csilapítja szívem rettegéseit. Elémjön a vándorúton, felmutatva nagyságát az útszéli kicsiny virágok alázatos egyszerűségében. Kézenfogva vezet – mint az igazi szépségek koldusát – az irgalom oltára elé, hol jótetteinek csillagkoszorúja átragyogja csüggedésem éjszakáit.

Hányszor megfutamodtam azóta is a gyenge-magamra bízott ház-

pásztorságból, loholó vággyal futva elérhetetlen távolok után. És mennyi mindenről kellene vallanom annyi év után, ha megvolnának még kertünk alatt a nyárfák.

– Istennek szent Szülője, Nagyboldogasszony! Végy öledbe, mikor majd fáradtan hazafutok Hozzád! Ne engedj elaludni, míg mindent el nem beszélek, szép sorjában. Azt is, amiről nem tudnak a nyárfák, de Neked tudnod kell róla, mert őrzőnek s oltalmazónak rendeltetél zarándoklásom bujkáló útjain.

*„Tudták mind, kinek mása ez a koldus,
Kinek ajkán a szónak méze oly dús.”*

(Francis Jammes)

EGYÜTT ülnek a jó meleg konyhában, a terített asztalnál. Vacsoráznak.

A négyéves Magdi még nem nyúlt az ételhez. Halkan dúdorászik. Tágranyilt szeme és egy kicsiny dallam elbolyongó gyermeki lelkét tükrözi. Szinte megriad, amikor anyja rászól.

- Miért nem eszel, kislányom? Elhül az étel!
- Mert gondolkozni kell!

Ha egy négyéves gyermeknek „gondolkozni kell”, mindig megéri, hogy az ember megtudakolja:

- Ugyan, min kell neked gondolkozni?
- Hát azon, hogy evés előtt mindig azt imádkozzuk, jöjj el Jézus, de a Jézus sohasem jön el mihozzánk.

Sanyi már nagyobbacska gyerek. Ez is, az is megtörténik vele. Bizonyára a lelkiismeret apró doboló jeleit is hallja esténként a szívében, mikor eloltják a lámpát. Éppen azért ő így magyarázza a dolgot.

- Biztosan azért nem jön, mert rosszak voltunk! Mindig csak károkra teszünk! A lakatkulcsot is elvesztettük, meg a falat is összefirkáltuk.

Magdi nem törődik bele a magyarázatba és másutt keresi a dolog nyitját.

- Ugy-e édesanyám, azért nem jön, mert nekünk nincsen is olyan székünk, amire leülhetne, se olyan tányérunk, se olyan ételünk. Mit esz a Jézus?

- Egyetek gyerekek!...

Most már Sanyinak is jobban ízlik a felvetett téma mint a zöld-bab főzelék, mert elkezd lelkesedni.

– Én tudom, hogy mit! Kürtöskalácsot! . . . Egyszer, mikor sütötünk édesapa azt mondta, hogy ez olyan finom, hogy az angyalok is megnyalintának utána az ujjukat.

Ez így megy tovább az evés alatt. A gyerekek egyre jobban belemelegszenek, nem hagyják abba. Nem segít más: édesapának kell megmagyarázni, hogy az az okos és jó gyermek, aki úgy viselkedik az asztalnál, mintha ott volna Jézus is. Megazután, hogy az Úristen nem a tányért, az asztalt, meg a széket nézi, hanem a szíveket. Hogy azok megvannak-e terítve jóságra, szeretetre, vagy éppen a mi segítségünkre szoruló emberek számára. És így fejezi be.

– Majd egyszer még beszélgetünk erről. Most ne törjétek rajta a fejeket . . . Nem tudom, mit szólnátok hozzá, ha egyszer valami álruhában betoppanna közénk Jézus és leülne asztalunkhoz?

A gyerekek kifényesedett szemekkel néznek egymásra.

Alig fejeződött be a vacsora, kopogtak az ajtón.

Egy alacsony, torzonborz ember szolt be a félig nyitott ajtón:

– Nyírfaseprőt tessék venni, fakanalat . . .

Megvevődik egy nyírfaseprő, két fakanál. Közben bejön az ajtón cz a fura ember. A gyerekek alaposan végignézik és főként az a kabátnak már nem nevezhető ruhadarab érdekli őket, ami a derekán egy vastag kenderkötéllel van átkörve. Folyton a kötelet nézik és hátrább húzódnak. A jövevény egyáltalán nem hasonlít semmiféle szentkép alakjához, Magdika mégis valami ijedt áhítattal nézi és félénken visz feléje egy széket, hellyel kínálja.

Faluhelyen kevés ház akad, ahol az ilyen jövevényt anélkül engednék tovább, hogy meg ne kínálnák meleg étellel.

Az öregember hálálkodik. Letelepszik az asztalhoz, hörböli az ételt. Lassanként a gyermekek is közelednek feléje, oda is ülnek s adogatják a keze alá a kenyeret, a sót, töltik a pohárba a vizet. Tágrameredt szemmel csüngenek a különös ember minden mozdulatán.

Mikor elmegy, sokáig néznek utána az ajtóból. A hátára vett nyírfaseprő kötegen megcsillan az udvari lámpa fénye, azután eltűnik.

Magdika, mikor később a mosogatótál mellé áll és szokása szerint

belebabrál a melegvízbe, titokban, hogy a többiek meg ne hallják, sűgva kérdi az anyjától.

– Ugy-e ebből evett?

Kis kezében sokáig forgatja azt a tányért, mintha valami jelet keresne rajta.

„Ilyeneké a mennyek országa...”

(Mt 19, 14)

JULIKA ott megy el vasárnap reggelenként édesanyjával a házunk előtt. Télen-nyáron a nyolcórai misére járnak.

Ma azonban magányosan bandukol az öt éves gyermek a szemergő esőben. Fején piros kendővel, sötétzöld kabátkájában olyan, mint egy lábонjáró rózsabimbó. Magához ölelve viszi Zsuzsit, a rongybabát.

Ott, ahol át kell menni a villamossíneken, megáll és óvatosan körül néz. Közben észreveszi, hogy kioldódik a cipőfűzője. Amíg kötögeti, kicsúszik a hóna alá szorított játékbaba. Bele a pocsolába. Mire utolérem, már csupa könny az arca. Segítek neki megtörölgetni a babát, mert azt tartom: igaza van a gyerekek abban, hogy még az ilyen rongyból egybeékesített baba sem léphet be sárosan-piszkosan az Isten hajlékába.

A babatisztogatásból így fakad azután bizalmas beszélgetés.

Mire a templomhoz érünk már tudom, hogy Julika ma azért jön egyedül a templomba, mert édesanyja már hajnal óta „mosik”. Ezen a héten sok munkája volt s míg mások szennyest tisztogatta, a magáé vasárnap délelőttre maradt. Ő is eljön majd a templomba, de csak az esti misére. Julika viszont úgy gondolta, hogy Jézus igen megszorodnék, ha nem látná őt a vasárnap reggeli misén, a szokásos helyen. Meg azután – így mondja – neki „fontos imádkozni valója” is van! Nemigen kell faggatni a leánykát. Hamar elmondja, hogy mi az.

– Először is, hogy édesapa megint szeresse mamikát s lakjon új-

ból nálunk . . . Azután, hogy a jó Isten ne hullasson le minden lombot az erdőben, mert akkor mit eszik télen a Dáma, aki kecske és jó tejet ad, nagymamikának.

Belép a templomajtón, felágaskodik, kinyújtja kezét a szenteltvíztartóhoz, keresztet vet, azután felemeli a rongybabát, annak a kezét is belemártja a szenteltvízbe, keresztet vettet vele is és előremegy a második padsorba. Leül. S mikor elkezdődik a szentmise, összetett kezébe belehajtja a Zsuzsi-baba engedelmes két karját.

Velem együtt többen vannak, akik magukról megfeledkezve csak ezt a gyermeket nézik. Ami nem is baj, hiszen nemcsak imádságos könyvből lehet imádkozni, hanem az ilyen kisdedek nyitott lelkéből is.

Valahogyan ilyenformán.

– Emelj fel engem is és töröldess meg a sárból, Istenem! Taníts meg a kicsinyek hitére és az ő imádságuk egyszerűségére. Arra, hogy ne a sokat kérjem Tőled, hanem a keveset . . . Ne mindent, hanem csak a legszükségesebbet!

BOTORKÁLÓ EMBEREK

*Jobbra lépek, meg balra bicegek
fölváltva, üdvösségemet keresve,
s csak fáraszt, unszol egyre
szívem, erény és vétek közt botolva;
mint ki nem lát eget
s csak tévelyeg és útját veszti, sorra."*

(Michelangelo verse, Rónay György fordítása.)

A DÉLUTÁNI gyors kiszabadult a pályaudvar sineinek hálójából. Mint zsákmányával rohanó ragadozó, tovasurrant a külváros kor mos épületei között, átrobogott egy hídon, azután csattogó kerekekkel, lihegve száguldott a töltésen a kitáruló vidék őszi borújában.

A töltés melletti fák még őrizgettek sovány ágaikon néhány didergő levelet. A vonat légörvénye azonban közülük is leszakított néhányat. Az ágaktól elvált levelek pörögve röptek még egy darabig a robogó szerelvény nyomában – mintha az elsuhant nyarat akarnák utolérni – azután csüggedten, csendes megadással hullottak alá, mint az emlékező ember sóhajai.

A kocsiban – ahol a Fehérbotos Ember már jóval az indulás előtt elhelyezkedett – csend volt. A megkezdett utazás csendje, mely menthetetlenül birtokba veszi a főváros áradó mozgalmasságából kiszakadó ember lelkét. Ilyenkor még a lélegzetünk is ritmust vált, megnyugszik a vonat ablakai előtt elsuhanó tájak derűjében, hegyoldalokról mosolygó présházak, az őszi napáldozat búcsúzó fényeiben hunyorgó falvak, dűlőutakon cammogó szekerek, szundikáló szalmakazlak, elárvult csöszkunyhók, omlatag, régi vizimalmok látványában.

Jön a kalauz. Kéri a jegyeket. Csattog a csillogó szerszám a kezében. Ránéz a jegyre, kimondja egy állomás nevét s a legtöbb utas úgy érzi, hogy most leleplezték. Felhasadt a burok: különállásunk és titokzatos magányunk burka. Most már nyugodtan beszélhetünk. Bárán kiadhatjuk magunkat a másiknak.

A Fehérbotos Ember kezdi. Megkéri a kalauzt, hogy idejében

szóljon, ha közeledik a vonat Lepsényhez, mert ott át kell szállnia, ami nem olyan egyszerű, ha valaki csupán a fehér bot támaszára bízhatja magát. Egyszerre hatan is feléje fordulnak. Biztatják, hogy legyen csak nyugodt, idejében figyelmeztetik és le is segítik.

Szemben ül vele egy öreg néne. Piros almát szorongat a kezében. Talán unokájától kapta az útra. Simogatja a mosolygó gyümölcsöt. A viláért sem harapna bele. Dédelgeti görcsös ujjai között, mintha valakinek a szívét melengetné.

Az öreg asszony mellett egy fiatal menyecske, kerek, szőke fejfel, csodálkozó, nagy szemekkel. Vállá, dereka, csipője egybeszabva. Talán lagziból jön. A térdén ringatózó kiskosár tartalma legalábbis erre mutat. Egymásután szedi elő a jóillatú kalácsokat és mindegyikkel külön elbeszélget, de csak úgy a szeme sarkával. A lakodalmi ízek csak másod, meg harmadnapra ütnek ki az ilyen falatokon s a váltakozó ízek felelevenítik a jó mulatság élményeit. Úgy forgatja a kezében azt a sápadt tésztájú, cukorral behavazott mákospatkót, hogy hallani lehet: valahol még mindig brummog a bőgő, sikolt a klarinét, peng a cimbalom.

Mellettem – az oldalfalnak hajtvá fejét – édesdeden szunnyad egy vasutas. Nem lehet tudni, hogy szolgálat után van-e már, vagy még csak előtte. Mindig utazik a vonatokon ilyen bosszúsán alvó ember, aki nincs kibékülve a világgal. Sem otthon nem hagyják aludni, sem a munkahelyén!

Másik oldalról szomszédom a türelmesen olvasgató apa, türelmetlenül kérdezőgető gyermekével. Az előttünk levő mezőnyben három fiatal lány. Összedugott fejjel suttognak a világ legérdekesebb témájáról. Időnként hangosan felkacagnak, körülnéznek és a fülük is belevörösödik az ijedtségbe, hogy hátha kitalálja a szabadságos katona suttogásba bugyolált titkukat. A katona azonban illetudóan ül az ablaknál. Előtte a kis asztalkán nyitott könyv, de ő inkább a tovapergő tájképekről olvasgatja le a nagy találóskérdés betűit: ki tudná megmondani, melyik a legszebb magyar táj, a legkedvesebb, a legforróbban magához ölelő. Egyikünknek az alföld sík mezője, másikunknak a hegyvidék erdőkoszorúta horizontja van a szívére írva. Ezt a kanyargó Tisza tájai, azt meg a dimbes-dombos Dunántúl dajkálta marasztaló és mindig visszahívogató szerelemmel. De

itt egy kicsit együtt van mindegyik tájból az, ami szívünknek oly kedves. Sikvidékből, hegyhátból, tóból, patakból, múltból és jelenből. Mindenből találsz itt egy darabkát a szemhatár körén belül s miként a reggeli fohász, oly tisztán és sóvárgó szeretettel szakad fel szívedből a két szó: édes hazám!

De nemcsak a vonat ablakán szövik be a látnivaló. A kocsi másik végében egy vándor-festőművész tolláskodik mappái között kutatgatva. Fiatalabb korában igen jó verekedő lehetett, mert elől több foga hiányzik. Feltehetően legújabb alkotásaiban gyönyörködik. Kinyújtott karjában sorban jelennek meg a rikitőn színes képek a nyárfákkal szegélyezett tóról, egy kereszt a behavazott erdő szélén, magányosan. Napsütötte utcarészlet, ködbevesző országot mentén didergő eperfák, lélegzetelállítón élethű szőlőlugas – a szőlőleveleken még a permetlé is eredeti rézgálic – és eredeti lila az abrosztalan asztalon a kiürült borosflaskó, mellette az ottfelejtett pápaszem és újság. Végül a Szent Család. Orgonabokor hajlik a kis műhely alacsony tetőjére. Az eresz alatt Szent József gerendát farag, hatalmas ácsfejszével. Mária az orgonabokor tövében fon. Lába a rokka talpán, ujjai között a karcsú orsó, melyre aranyszálakban tekeredik a guzsaly ezüstszőke lenje. A Szűzanya előtt, a földön, a Gyermek-Jézus galambokkal játszik. Távol – a hegy megett – most megy le a nap. A hegy csúcsán három kereszt látomása.

A vándor-festő úgy nézegeti ezeket a képeket, mintha mindezt csupán saját gyönyörködtetésére tenné és esze ágában sem volna, hogy valaha is megváljon tőlük.

Az utasok érdeklődése azonban meglehetősen hűvös. Ezért hamarosan befejeződik a villám-kiállítás. A kosaras embernek sokkalta nagyobb sikere van.

– Sör, cigaretta, málnagyöngye, cukorka, csokoládé... tessék!

Bugyog a sör a papírpohárba, csörög a pénz, szalad a vonat.

A piros almát szorongató néni odahajlik a Fehérbotos Emberhez és jámbor szájalommal kérdi tőle:

– Messzire tetszik még utazni Lepsénytől?

A kérdezett egy falu nevét ejti ki olyan áhitattal, ahogyan gyermekkori imáink szavait szoktuk elrebegni, ha azok a régi, kedves szavak váratlanul ránknyitják az emlékezés ajtaját.

És abban a pillanatban – a falu nevének említésére – a világtalan utas háta megett egy fiatalasszony bontakozik ki a felakasztott felöltő alól. Feláll és elsápadó arccal sokáig nézi a fehér botot. Mintha azt követelné a tekintete, hogy most ez a fehér bot is szólaljon meg és ismételje annak a falunak a nevét. Nem, az lehetetlen, hogy ez az ismeretlen arc, szürkülő halánték, azok a világtalan szemek ehhez az ismerős hanghoz tartozzanak!

S amikor a férfi újból beszélni kezd, amikor hangja már nem is a vasuti kocsiban, hanem a borongó alkonyatban zeng tovább, a fiatalasszony megremeg, összezsugorodik a padon, mint a meggyújtott papírlap, ha ellobban a lángja. Puhán és hangtalanul ereszkedik vissza helyére, mintha egy csendes tó mély vizébe merülne alá, mely elrejtí lágy ölébe. Azután odatámasztja fejét az ablak üvegéhez.

– Nem, nem él nekem ott már senkim – válaszol a férfi az öreg asszony újabb kérdésére – legfeljebb egy-két távoli rokonom. Talán már nem is emlékeznek rám... Édesanyám sírjához megyek. Minden évben eljövök halottak napjára... Tetszik tudni, amióta ő sem él, egyedül vagyok, mint szüret után az aszú bogyó a venyige rejtekén. Egyszer egy évben eljövök hozzá. Leteszem a virágot a sírra, meggyújtok néhány szál gyertyát és elbeszélgetek anyámmal. Csak ott, az ő sírja mellett tudok igazán megnyugodni. Mindig és újra elpanaszolom neki, hogy még mindig nem találtam meg azt a másik sírt. Megkérem, hogy segítsen ő is ráakadnom. Végigjártam én már a pesti temetőket. Végigtapogattam lélekben sokezer sírkövet, amíg a temetői nyilvántartásokat lapozták előttem. Érdeklődtem, kutattam utána, de sehol nem tudnak róla. És oly nehéz ebbe beletörödni, hogy már a sírjával sem találkozhatom többé. Elvesztettem...

– Pedig – tessék elhinni – én még most is az ő emlékéből élek. S hogy mindent el tudtam viselni, amiben részem volt, azt csak neki köszönhetem. Az együtt töltött gyermekkor szépségének, be nem vallott szerelmünknek, a mi boldog óráinknak, az ő tiszta szívének. Ez hozott haza a háborúból. Ez tanított meg világtalanul is látni és egyedül, magamramaradottan is jókedvvel élni...

– Menyasszonya volt, ugye-e?

– Mégcsak azt sem mondhatom... Szomszédok voltunk. Együtt

jártunk iskolába s mikor először feleztük meg a lekváros kenyeret, voltaképpen akkor jegyeztük el egymást. Együtt jártunk rorátéra, októberi litániára. Zseblámpámmal világítottam neki az úton. – Most ő világít nekem fájdalmas emlékével világtalanságom éjszakájában. – Akkoriban úgy éreztem, hogy mindig úgy járunk majd együtt, ebben a piciny fénykörben s utunknak soha nem lesz vége...

– A kis hídon is mennyit üldögéltünk, a kertalatti patak vize felett. Hajó volt az a híd, mely csendesen úszott velünk egy tündérsziget partjai felé... Azután a mi felnőtt szerelmünk! Olyan volt az, mint a frissen lehullott hó a bérceken, melyek felett elsuhan a madár, de árnyéka nem hagy nyomot a hóban... És mindennek vége lett. Jött a háború. A fronton gránátszilánkok vették el a szemem világát. Itthon meg egy bombatámadás az életem reménységét... Amikor hazakerültem, sokáig az volt az érzésem, hogy senki sem mondja meg az igazat. Hazudnak nekem. Hazugság az is, hogy Pestre ment fel, hogy rokonainak élelmet vigyen és ott érte őket a bomba, a pincében... Később már ezt is vígasztalásnak vettem. Mert ha nem is így történt, még mindig jobb elhinni egy kegyes hazugságot, mint azt, hogy vakon már nem kellettem neki. Ma azonban már érzem, biztosan tudom, hogy halott. Nem lehet az élők között. Lehetetlen, hogy azóta ne hallott volna rólam és ne tudná, hogy én akkor is hű maradok hozzá, ha másnak lett a felesége.

A fiatal asszony válla most remegni kezdett, egész teste kínosan megvonaglott, mint közelítő vihar szelétől a fák.

– Először arra gondoltam, hogy eldobom magamtól az életet. De legnehezebb perceimben mindig élémrajzolódott az ő tiszta arca. Szinte láttam két árvácska-szemét, éreztem hajának bársonyát és hallottam hangját. Utolsó szavait, melyeket búcsúzásunkkor mondott: ne félj, én mindig veled leszek, bármerre jársz s ha egyszer majd újra találkozunk, mindent elmondunk egymásnak... De hiába szólitom azóta is! Néha – de ez is csak olyan, mint az álom – mcsz-sziről hallom a hangját. Mintha a kék vizek felett tovasikló hajnali szél hozná felém. Olyankor, kihagyó szívem ijedt dobbanása súgja, hogy valahol kimondták a nevem. Valamiképpen éreztem én ezt kinn, a front poklában is. Emlékszem rá, utolsó levelemben meg is írtam, hogy félek: egyszercsak nem lesz már út a világon, mely hozzá

elvezetne, nem lesz palló a patak felett, melyen átmehetnék udvarába. A Hold is kialszik s nem találom meg kiskertjükben az öreg lócát. Kivesznek a virágok s már nem emlékeznek arra a drága percre, melyben szívünk némán találkozott. Csak bennünk marad talán egy tétova emlékezés, hogy mégiscsak volt egy-két mámoros óránk, mikor fellángolt szívünk a gondolatra: valahogyan egymáshoz tartozunk. Nem tudtuk hogyan és miért és azt sem, mit kezdjünk egymással. Szívünk mélyén valami gyengéd tartózkodás remegett. Féltünk, hogy kihallgatnak a hűvösen leselkedő távoli csillagok... Milyen messzi van már mindez, mint a másvilág!... De talán az volt benne a legszebb, hogy el sem kezdődött és nem is végződött. Csak volt. S valahogyan még mindig van, mint az a vers a költő szívében, melyet már soha le nem ír...

A kocsis utasai nem sokat hallottak a vak ember szavaiból. Nem is nekik beszélt. Mégcsak ennek az öreg asszonynak sem, aki zavartan nézett a világtalan ember arcába, mely nyugodt volt és egyenesen derűs, mint a nyári hőség.

Azután maga is rádöbrent, hogy hiába írja le újból, meg újból árvaságának türelmes papírára utolsó levelének szavait, a címzett már soha nem kapja meg. A magányos szív panaszának nincs póstása. De miről beszéljen a zarándok Istennek, mikor a szent hely ajtaján belép?

- Mondta már nekem azt is valaki, hogy nem halt meg, csak megsebesült. Sokáig beteg volt, azután férjhez ment valakihez, akivel a kórházban ismerkedett meg... Tetszik látni? Ilyen emberek is vannak. Akik az élőkől még halottaikat is elvonnék!

Sokáig csak a vonat kerekei ropogtatták az időt és távolságot. A fiatalasszonyt, aki a vonatablak üvegjére szorított arccal sírt, fokozódó nyugtalansággal nézték a körülötte üldögélő utasok, amíg csak fel nem hangzott a belépő kalauz hangja.

- Lepsény következik!

A fehérbotos Ember, mint aki hirtelen felébred egy dramatikus álomból, felpattant helyéről, kitapogatta kezításkáját a csomagtartóban, magához ölelte virágcsokrát és fehér botjával tapogatózva, botorkálva indult a kijárat felé. A kalauz belékarolt, hogy lesegítse a vonatról.

Itt szállt le a kisírt szemű fiatalasszony is. Még láttam őket a kivilágított pályaudvaron, amint a peron felé haladtak. Elöl, ég felé tartott fejjel a világtalan – mintha a csillagok között keresné az utat – néhány lépéssel pedig mögötte a lehajtott fejű asszony.

Élettelen árnyékként lebegve a csillogó vágányok között.

*

Amíg várakozott a vonat, kétszerannyi utas nyomódott fel kocsinkba, mint ahányan az imént leszálltak. Közöttük volt egy bőrkabátos, különös ember. Arca, egész alakja, mozgása egy tűzokra emlékeztetett. Vizslatva nézett szét s bár volt még néhány szabadon levő ülőhely a kocsiban, egyiken sem tetszett néki fészket raknia. Levette válláról a hosszú szíjra szerelt aktatáskát és körülményesen helyezte el az egyik csomagtartón. Azután széles karimájú kalapját is fennhagyva, állig begombolt kabátjában, karba fűzött kézzel és színpadiasan lehúnyt szemmel nekidőlt a kocsi falának, olyan benyomást keltve a körülötte levőkben, mint egy sértett kirakati bábú, melyet elfelejtettek talpraállítani.

Az utasok azonban tudomást sem vettek sértettségéről. Ahogyan a vándor festő-mesteréről sem, mert időközben az is újból elővette mappáit, hogy képeivel bámulatba ejtse friss közönségét.

Odakinn már esteledni kezdett és az alkony szürke fátylán át becsillogott a távoli temetők fénye. Halottak estje volt s a kegyelet imbolygó gyertyafényeitől mélyebb lett minden messziség.

De akármily távolról érkezett is ide ez a temetői csillogás, annyi erőt nem veszített útjában, hogy át ne törte volna magát a hűvös ablaküvegeken és bársonyos érintéssel ne tapogatta volna szíveinket. Legelevenebben talán az apjával utazó gyermekét, aki az úton már jót szundított, s most annál elevenebb és követelődzőbb lett.

– Minek kell gyertyákat gyújtani a sírokon, édesapám?

– Mert így szokás, halottakestjén, kisfiam... Virágokat visznek, gyertyákat gyújtanak az emberek, hogy megemlékezzenek azokról, akik már nem élnek.

– Miért? A halottak látnak?

A piros almát még mindig babusgató öregasszony megelőzte a sóhajtvá gondolkodó apát.

– De azok látnak még csak igazán!

Így indult el az a beszélgetés, mely lassacskán szétterjedt az egész kocsiiban, mint az avarmezők tüze. A beszéd fellobbanó lángjaiban különös szavak villantak meg innen is, onnan is. Csak a szabadságos katona hallgatott. Nagyritkán ugyan ásított egyet és ilyenkor hangos-egészségesen roppant meg állcsontja.

Mintha bizarr színű képeinek hangosságából lépett volna elő, megszólalt a vándor festőmester is.

– Ugyan kérem! Nem gondolják, hogy egy kicsit idejétmúltá téma már a maradandóság a nagy változások világában?

Hangjában határozottság tüzesedett, de körbepislogó tekintetén valami zavartság látszott. Talán azt restellte, hogy amióta szalad velünk a vonat, már háromszor is körbemutogatta a Szent Család képét.

A tűzök formájú ember is felébredt közönyéből. Már nyitotta száját, hogy megtoldja az imént elhangzott szavakat, amikor hosszú sikollyal fékezett a vonat és megállt.

Lehúzták az ablakokat, a cigarettafüstöt egyszerre kiszippantotta az őszi est hűvöse. Nyílt pályán állt meg a vonat. A pirosan csillogó jelzőlámpa tövében szuszogó mozdony füstje rácsavarodott a telegráfdrótokra. Mindenki hallgatott és várt. A sűrűsödő csendben egyszerre csak kivehetővé vált az éles óraketyegés. Az utasok összenéztek.

– Valami ketyeg! – súgta a gyermek apjának

A tűzökformájú ember fölényes nyugalommal szólalt meg.

– Csigavér, utitársak, nyugi! Nem kell félni. Amit a táska mélye rejt, az nem pokolgép. Csupán egy ébresztőóra. Megszoktuk egymást. A háború óta mindig velem van. Vigyázunk egymásra!

Levette szemüvegét, megtörölte és elkomolyodott arccal beszélt tovább.

– Tetszenek látni, ez az óraketyegés – hogy úgy mondjam – továbbfűzi a megszakadt gondolatokat és vitát. Mert mi más is volna ez a fáradhatatlan gép, mint bizonyosság a bizonytalanságok világában, itt e földön. Ketyeg, jár, ébreszt: tehát van. Tiszta és sza-

bályos hangja állandóan arra figyelmeztet, hogy csak a hallhatókra hegyezd a füled, éjszaka is világító számlapja meg arra, hogy csak a láthatókat érdemes figyelembe venni! Ami ezen kívül esik, az mágia, kedveseim! Mágia! Az emberi kultúrának, a világ előrehaladásának egyetlenegy ellensége van: ha olyasmiben hiszünk, amit érzékeinkkel nem észlelhetünk...

Mindezt egy szuszra zúdította oda hallgatói elé, majd újból lehúnyta szemét és úgy mosolygott, mint álmában egy hajasbaba.

Az utasok pedig attól kezdve illedelmesen és egyfolytában csak a ketyegő órára gondoltak. Hangját ugyan már nem hallották, mert a vonat elindult és nem sokára váltók között rángatózó testtel haladt egy állomás felé.

S ott különös dolog történt. Amíg a mozdony vízzel szívta tele bendőjét, a hosszára nyúlt ácsorgás alatt egyszerre csak felkapta fejét az óratulajdonos. Sietve leemelte táskáját, idegesen feltépte zárjait és kiemelte az órát. Közönséges vekker volt. Füléhez szorította: nem ketyeg! Rázta: nem indult meg. Felhúzta: meg se mozdult a percmutató.

– Megállott!... Értik ezt? Megállott az óra... Utoljára negyvennégyben tette ezt velem! Szét is vágta a bomba a házamat. Akkor is így állt meg, ilyen makacsul. Így figyelmeztetett, hogy valami történni fog... Le kell szállni. Nem utazom tovább. Nem szabad tovább utaznom!

Nyakába vágta a táskaszíjat, végigtaposott néhány lábon és leugrott a már mozgó vonatról. Az állomás sápadt lámpái alatt egy darabig még látni lehetett tanácstalan toporgását, mint aki nem tudja, hogy most hová és merre, de valami szörnyű nagy futásra készül.

A sarokban szundikáló katona egész idő alatt egy szót sem szólt. Most is csak röviden beszélt. Egy hangos ásítás után odaszólt a kuncogó lányoknak.

– Most rajta nevetnek?... Valamiben mindenkinek hinni kell! Szalad a vonat, suhannak a percek, órák loholnak és álmodó bakterházak maradnak el a ködben.

– Ja, de hosszú ez az út! – sóhajt fel a pirosalmás néne.

*

Az ő hangját hallom még akkor is a vonat csattogó kerekeinek fülembe fészkelődött ritmusa felett, amikor lefekszem. A kioltott lámpa kanócának füstjében az ácsorgó mozdonyfüst kanyarog fel előttem a gerendák felé, a nyári aratókoszorú kalásza közé. A duzzadó párnák felsóhajtának: végre, nekünk is akad egy kis dolgunk. A szalmazsák még zizeg egy darabig, az öreg nyoszolya ropogtatja csontjait. Kint megcsörren a kutya lánc, megnyikordul egy ajtó. Távolodó lépések koppanása hallatszik az utcáról. Egy kézilámpás fénye rövid időre körültáncolta a szobát.

Azután jön a csend.

Már elindult valahonnan, a kékes, ködborította füzesek felől és egyenként foglalja el a házakat. Szétterül és mindent elönt. Úgy, ahogyan a víz szokta az alattomos éjszakai áradás idején a parti mezőket. Először csak a füvek alatt szivárog, a madársóska és a sásberek töveit nyaldossa. Azután beoson a barázdák ölébe, a kertek-alji árkokba, megemelgeti a kiszórt mákhéjat és csendesen birtokba veszi az egész határt.

A csend is így közelít. Lábujjhegyen óvatoskodik az udvarra, végiglopakodik a szőlőlugas mentén, átkúszik a kiskertbe, a folyondáron felkapaszkodik a tetőre, behatol a cserepek alá és lassan ereszkedik lefelé a deszkás mennyezetről, megfekszik a szobát. Beborítja a bútorokat, rátelepszik az asztalra, leül a székekre és puhán rásimul a duzzadt párnákra is.

Most már el lehetne aludni.

De csak lehetne. Mert a csenddel együtt beszivárgott az öregasszony mély sóhajtása is.

– Jaj, de hosszú ez az út!

Hosszú bizony hazaig! Elfárad rajta az ember. S oly nehéz megnyugodni, elpihenni, megérkezni, visszatalálni oda, ahol a tisztaság gyermekkorban test és lélek otthon érezte magát.

A csend valami halvány derengést is belopott a hátán. Ahol előbb még vaksötét volt, ott most árnyék van. A bútorok fura alakokká változnak. A tükörnek olyan fénye van, mint a mély kutak vizének. Egyszerre minden közelebb jön. Körülveszi ágyamat. Egy kép – mintha láthatatlan kezek leemelték volna a falról – közeledik, megnagyobbodik, megjelenik rajta egy mosolygó gyermekarc. Két

tiszta szem. Mindent lát és mindent átvilágít. A szemközti falon üveges dobozából kidűgja fejét a régi ingaóra. Szomorúan néz az ágy felé. Kihúzza magát a testes szekrény, lassan tárja ki ajtaját. Még most is őriz néhányat ruhácskáimból. Mellette fájdalmas vonaglással húzódik össze az álmodozó pohárszék. Amikor magamra hagytak az öreg házban, ő volt az „oltár”. Előtte utánóztam a miséző papot. Ott van még rajta a trencsén-teplíci talpas pohár. Az volt a „kehely”. Kinyújtotta roskatag karját a divány is, mintha hívogatna: holnap próbálj ki engem is. Vigyázok, majd, ha elheversz rajtam, hogy kiálló rugóim ne bántsanak nagyon.

Dermedten fekszem a tárgyak vizsgáló tekintete alatt. Majd lassacskán távolodni és kitérni látszanak a szoba falai és befogják az átszáguldott messzeségeket, az elfolyott időt, az évek országútján botladozó árnyékomat. Emlékeket sodor elém az álmatlanság bozontos seprűje, vádakat ropogtat a nyoszolya öreg fájában rágcsáló szübugár.

Kiszáradt torokkal ülök az ágyban s a konyhára nyíló ajtó szürke ablakszemére tapadó tekintettel hallgatódzom. S akkor előbb csak a két szemet pillantom meg, azután a szürkés fehér hajkoszorút az arc körül. Így nézett, ezzel a biztató, boldog melegséggel rám anyám arca sok esztendővel ezelőtt is, amikor éjszakánként könyveim fölé hajolva vártam, hogy elaludjon a konyhai lámpa. Ő azonban mindig megvárt. Mindig volt dolga. S csak akkor, amikor már kihúnyt nálam is a világ, kezdte el hosszú beszélgetését Istennel, rózsafűzérét morzsolgatva.

Oly jó most szembenézni ezzel az arccal. Bátortalanul és szégyenkezve. Azután mindig több bizalommal. Mert kinek van hite és ereje az édesanyja bátorító tekintete nélkül ahhoz, hogy csetlő-botló, minduntalan földrezuhanó árnyékát újra meg újra magához emelje? Ezzel az aggódó és vigasztaló, szomorú és mosolygó, könnyes és kemény tekintettel minden este szembe kellene néznünk, hogy bátorságunk legyen eleje menni a holnapi napnak.

Amikor összekulcsolom kezem, rajta érzem az áldott tenyér meleg simogatását.

– Uram, ajándékozz meg engem egy gyermekkori álom békéjével, itt a régi ház fedele alatt. Töröld le szívem ablakán az éjszakai

párát, hogy reggelre kelve beragyogjon rajta a kelő nap tiszta fénye.
Új napjaim derűje. Hogy holnap mindent újra kezdhessenek.

Lehúnyt szemem mélyén még ott virraszt anyám tekintete. De már csend van. Egészen csend.

Belül is csend.

Az éjszakában némán virrasztanak a csillagok a botorkáló emberek álmai felett.

*„Nagyobb szeretete senkinek
sincs annál, aki életét adja
barátaiért . . .”*

(Ján. 15, 13)

A NYÁRI délután tikkadt csendjébe beledördült az ég. Az öreg ácsmester riadtan nézett a magasba, ahol egy tenyérynyi felhő sem látszott még délben, amikor a fal tövében elaludt. Most meg haragos felhők kergetőznek, birkóznak egymással, fura alakzatokat öltve, mint a jelenések könyvének komor lovasai.

A szomszédban kitergették a mosott ruhát, a kerti asztalon szárad az aszalt gomba, a kis gyerek meg ott alszik a fa alatt, fedetlen kocsijában.

Először is a száraz ruhákat kellene összeszedni a kötélről. Azután betolni a gyereket az eresz alá. Nem mehetett messzire az anyja, ha látta, hogy mire készülődik az idő. A tyúkok ólját is ki kellene nyitni, hogy elüljenek. Bezárni a pajta nyitott kapuját, mert ha szél támad, letépi sarkairól s ennek a szegény asszonynak lesz mit hallgatnia az urától.

Csak ne lenne olyan fáradt. Minden tagját csak úgy húzza a föld lefelé.

De bármily összetört is ez a vénülő test, annyi ereje haláláig lesz, amennyivel másokon segíthet.

Feltápáskodik nyögve és elindul. Leballag a pajta mögé, ahol át lehet lépni a lécz között. Óvatosan tolja be a gyerekkocsit az eresz alá, nyalábra szedi a száradt ruhát s a nyitott ablakon át belódítja az ágyra. Azután elindul a kerti asztal felé, hogy összeszedje a száradó gombát, amikor belép a kapun a fiatal asszony. Még be sem teszi maga után a kaput, már csattog a hangja.

- No, most megfogtalak, vén tolvaj! Gombát gyűjteni, arra lusta vagy mi? De a kész, kellene. Úgy-e megjártad már a pajtát is? Tudom már, hogy hová lesznek a tojások!

Ha a gomolygó felhők közül, most villám csapott volna az udvarra, akkor sem állhatna ilyen falféher arccal, földbegyökerezett lábakkal az öreg ember. S mégsincs egy panaszkodó, visszautasító szava sem.

- A száraz ruhát az ágyon találod, a gyerekre meg ügyeltem, hogy fel ne ébredjen.

Elindul arrafelé, amerről idejött, lehajtott fejjel, szomorúan hajtogatva életének szinte egyetlen igéjét.

- Hiszen, én csak jót akartam!

Miből is van az emberi szív, hogy annyit kibír? S milyen szívet adott néki az Isten, hogy mások gondjából mindig több fért el benne, mint a magáéból?

Testét még összetörtebbnek érzi, amikor visszafekszik az ereszt alatti karos lócára és nézi a készülő vihar felhőjátékát.

S míg tekintete elbolyong az ijesztő kavarodásban, egymásután villannak eléje életének elfakult lapjai.

*

Tizennégyéves volt, amikor meghalt az apja. Hosszú, türelmes szenvedés után hagyta itt őket. Betegsége alatt hányszor beszélt arról, hogy szegény embernek egyetlen ereje a jószág.

- Nem tudok én neked egyebet örökölni hagyni, kisfiam, csak a tisztességet. A fészerben ott maradnak az ácsszerszámok, de azok egymagukban nem segítenek rajtad. Csak becsületes és tiszta kézen érnek valamit. Rád marad az ócska kerékpár is. Szükséged lesz majd rá, ha munkába jársz. De akár kerékpáron mégy, akár gyalog jársz: csak az egyenes utat keresd mindig. No, meg a zsebóra! Nem volt neked drágább holmim, amit úgy féltettem volna, csak ez az óra. Megkoplalt pénzen vettem. Ne felejtsd el majd minden este felhúzni, amikor már elmondtad az imádságot. Akkor pontosan jár. Finom, éber ketyegése mindenütt figyelmeztet majd erre a beszélgetésre, apád szavára.

Ezek voltak hát az ő örökrészei s úgy gondolta, hogy meg is tartja őket haláláig, már csak apjára való emlékezésképpen is, de még ezeket is el kellett cserélnie azokért a szavakért, amelyeket az imént is inkább a maga vigasztalására, mint mentségére mondott.

– Hiszen én mindig csak jót akartam!

Mert alig telt el a gyászév apja halála után, férjhez ment a nővére. Két darabka földjük volt, az is elment menyasszony-bútorra, a nyomorúságban is elmaradhatatlan falusi lagzi költségeire. Anyja azzal vigasztalta, hogy neki úgysem kell az a föld, hiszen apja mesteriségét tanulja. Jól kereső ácsmester lesz belőle s ha kedve tartja még szerezhet is helyettük, egyszerannyit. Majd a kis ház, meg a telek – cserébe – egészen az övé marad.

Nem sokkal az esküvő után eljött hozzájuk nővére és arra kérte, adná kölcsön a kerékpárt. Nem sokáig kell, csak amíg ők is vergődhetnek valamire. A Józsi a vasúthoz jár. Ne kelljen szegénynek reggel-este gyalogolnia, mikor a többiek mind kerékpáron járnak.

– Jószívvvel adom, hiszen apám is csak odaadta volna.

Mikor azután ő is munkába kezdett járni és szüksége lett volna rá, hiába kérte már. A Józsi új kerékpárt vett. A régit odaadták a hulladékgyűjtőknek.

Mestere, akinél tanult, ugyanígy cserélgette el vele a finomabb ácsszerszámokat. Adott ugyan helyette másokat, de azoknak még a nyele sem úgy állott, ahogyan az ő apjának dolgos kezéhez idomult jó szerszámok.

Így ment el a zsebóra is. Ugyancsak a Jóska sógor zsebébe, aki váltóórségig haladt a vasútnál s nem lehetett azt kibírni, hogy amikor átjöttek hozzájuk a fiatal házaspárok, hogyan lesik a tükör alá akasztott zseborát. Az ácsmesternek a napjárás mutatja az időt télen-nyáron, de a vasúti ór nem élhet meg ilyen pontos óra nélkül. Úgyis hallja ő annak a ketyegését, valahányszor elmondja az estéli imádságot.

*A távoli villámokat kísérő égzengés mindig közelebb jött.
A fákat már ölrekapta a szél, birkózott velük, csavargatta
ágaikat, tépte a ház előtti hatalmas rózsabokor sárga szirmait és idesodorta az eresze alá.*

A sárga rózsza bokrárt még apja ültette, anyjának kedvére. Milyen különös is, hogy azon a tavaszvégi napon halt meg, amikor a duzzadt bimbók szétnyitották kelyhüket az ablakra hajló ágon.

– Nézd csak, fiam! Kinyíltak a rózsák!

És mosolyogva elaludt. Ezekkel a szavakkal az ajkán, mintha csak arra várt volna, hogy a halálban előrement férjének még megvigye ezt az utolsó földi hírt.

Eltemette anyját s mikor a maga ácsolta keresztet leszúrta a friss sírhalomra, úgy érezte, hogy kifosztottságában örökre megdermedt a szíve. Bezárja elárvult házuknak ajtaját és bezárja szívét is mindenki előtt. Nincs többé testvér, nincs rokon, nincs senki a világon, aki még valamit is kérhetne tőle. Egyenes út? Igen, de azon magánosan akar járni. Tisztesség? – Igen, de egyedül a magam tisztességére. Csak ketyegjen ott benn az a kis óra, a mutatóját nem igazítjuk senkihez!

Ment is ez egy darabig, de a rákövetkező év egyik tavaszi estjén, amikor ablakuk alatt, a kiskertben, a sárgarózsabokor ágai között fészeknek való helyet keresett egy riadt madár, hiába csukta már be az ablakot, azt a távoli, zokogva síró magányos hegedűszót, melyet anyja halála óta annyiszor hallott, nem tudta kizárni. Benne zengett az éjszakában, ott muzsikált a fülében, amikor az épületeken dolgozott; benne volt a kézifűrész acéljában, a köszörűkő sustorgásában és benne a harang lágy, esti zengésében. Tavasszal a szél zúgásában, ősszel az esti ködben.

Pünkösöd után egyszerre tele lett az esti falu a bokorrózsza illatával. Nem lehetett aludni sem tőle. Csak forgott az ágyban, égett a teste és ment volna neki az éjszakának. Ment is, de messzire nem jutott, mert a holdfény alatt szembejött vele egy lány. Két kezében két teli vödör.

– Segíthetek-e, Reginácska?
– Az Isten is megfizeti, ha legalább az egyiket viszed!
– Viszem én mind a kettőt. Akár az egész folyót hazahordom.
– Annyit tán mégsem kellene, hiszen csak egy kis fehér ruha van, de mit csináljak? Anyám beteges, nappal a gyárban vagyok, csak az éjszakából lophatok mosásra egy-két órácskát.

Így kezdődött az ő nagy szerelmük, melyet őszig átlengett a sárga

rózsák illata s esténként a folyóparti beszélgetések, amikor együtt mentek vizet meríteni a malom alá.

A malomnak azonban messzire tekintő ablakai voltak s az ablakban ott leselkedett rájuk a molnárlegény.

A fecskék már nem cikáztak. Elültek fészükön. A macska ott ült a fal tövében és száját nyalogatva leste a fészek peremén csipogó fiókákat.

Már megkérni készült a lányt, amikor egy este örletni való búzát vitt a malomba. Csak úgy vállon. A molnárlegény készségesen kiszolgálta, a cserélt lisztet még fel is segítette a vállára. Akarva történt, vagy akaratlanul, de a kelleténél jobban meglódította a zsákokot, Sándor megtántorodott a teher alatt és fejével a garatba zuhant. Fejének bőre felrepedt, de ennél nagyobb baj is történhetett volna.

Ami történt is, csakhogy valamivel később s nem is vele, hanem éppen a molnárlegénnyel.

A malom fűrészeléssel is foglalkozott. Ott történt a baj. A gödöncsös fa megugrott a segéd keze alatt, a lába megcsúszott s keze fejét leszelte a körfűrész. Mire kórházba vitték, csaknem elvérzett.

– Vér kellene! – mondogatták a faluban.

– Ha kellene, itt vagyok én – gondolta Sándor és bement a kórházba.

A két legény ott feküdt egymás mellett a kórházi ágyon s míg vérük egybefolyt, egy szót sem váltottak egymással. Hanem, amikor elbúcsúztak s a molnárlegény megköszönte, amit érte tett, Sándor meghatódott ettől s csak annyit mondott.

– Őt is neked adom! Ha szeretitek egymást.

Szabados Reginácska azonban még azon a télen a Sándor felesége lett.

Forgószél söpör végig az utcán. Beszabadul az udvarokra is, söpri a port, a szemetet és a cserepeket a tetőről.

A tető. Igen, a tető.

A sárga rózsza már harmadik nyáron virágzott a házuk előtt, amikor egy este a boltos azzal állított be hozzájuk, hogy valami javítani való akadna a tetőn. Beázik a kémény mellett s a szarufák is korhadtak már. Nem nagy munka az egész, egy szombat délutánból kitelne a reparálás.

Sándor vállalta s el is készült vele idejében.

Egy hét sem telt el, amikor a tetőn keresztül betörték a boltba.

A gyanúsítottak között ott szerepelt Sándor is. S bár a házkutatás alkalmával semmiféle árulkodó holmit nem találtak nála, összekuporgatott pénzét lefoglalták. Mikor a vizsgálóbíró elé került, eléje tettek egy kockás zsebkendőt.

– Azt csak nem tagadja, hogy ez a magáé?

– Nem tagadom. Valóban az enyém.

Emlékezett is rá, hogy amikor a tetőn dolgozott s verítékező arcát törülgette ezzel a kendővel, leejtette, de megfedekezett róla.

A tárgyaláson tagad, ártatlanságát emlegeti s nem tudja elhinni, hogy a két falubeli tanú megesküszik rá: a betörés éjszakáján, amikor a hajnali vonatra igyekeztek, őt látták a kertek alatt hazafelé surranni.

A börtönben töltött évek alatt Regina összeállt egy fuvarossal, akitől gyermeke is született, de négyhónapos korában meghalt.

Mire Sándor hazakerült a börtönből, jórészt ki sem szellőztethette házát, már jött is a háború.

Egyazon zászlóalj menetszázadába osztották be, ahová elpártolt feleségének új férjét, Szikora Lajost, a fuvarost.

Együtt meneteltek, együtt dideregtek, amijük volt megosztották egymással s amikor a háború harmadik esztendejének elején egy éjszaka önkéntes jelentkezőket kért a parancsnok aknaszedésre, mind a ketten egyszerre jelentkeztek.

Sándor azonban kérte a parancsnokot, hogy hadd maradjon vissza ez a Szikora. Ha valami történik is, egyikük majd csak haza kerül és hirt visz.

– Ezt várja otthon a fiatal felesége, engem meg senki sem vár.

– Szikora itt marad! – hangzott a döntés katonás rövidséggel s maradt is, csakhogy holtan, mert olyan tüzéségi zápor zúdult a

lövészárookra, hogy a századból jóformán csak azok maradtak meg, akik aknát szedni előre küsztak.

Amikor Sándor a hosszú hadifogság után hazakerült, házában ott találta Reginát.

– Meg tudsz még nekem bocsátani Sándor?

– Vajon nem esküdtem-e örökös hűséget, holtomiglan? – felelte.

S újból elkezdődött az ő félbemaradt szép életük. A ház előtti rózsabokron ismét fészekre talált egy madárpár s nyári estéken beszőkött ablakukon a sárga rózsza régi, bódító illata.

Így indult a vihar akkor is, amikor a villámcsapástól leégett a Csonka Béni háza.

A szerencsétlen, megszorult ember mindenfelé szaladgált pénz után, csak Sándorhoz nem jött. Ha nem jött, ment Sándor és kínálta a megtakarított pénzecskéjét.

– Köszönöm Sándor. Megadom, ahogy csak tehetem. De el tudnád vállalni a tetőt is?

– Megcsinálhatom.

Hamarosan el is készült a tető, a munkadíj még valamivel több is volt, mint a kölcsön. Csonka nyugtát kért róla, mert így csökkentik majd az adóját.

Sándor aláírta a nyugtát, de amikor később szüksége lett volna a kölcsönadott pénzre, Csonka Béni azzal állt elő, hogy hiszen megadták azt ők már. Nyugta is van róla!

– Igen, csak hogy az a tetőért járt Béni bátyám!

– Ejnye, Sándor! Micsoda keresztény vagy te? Hát nem emberségből csináltad?

Sándor valahová, nagyon messzire nézett és csak annyit felelt elmenőben:

– De, abból. Emberségből.

A feleségének azonban nem merte bevallani, hogy hogyan járt a pénzzel.

Egyszer azután szóváltás került róla s Regina kifakadt.

– Tudom én jól, hogy hová lett az a pénz. Odaadogattad annak a városi lotyónak, akinél hálsz. Azért nem jársz mostanában te haza

csak a hét végén. Olyankor én is jó vagyok. De majd ezután én is úgy teszek.

Azonkívül Regina, aki már a fuvaros mellett rákapott az italra, ezentúl már nem is csak titokban ivott. Eleinte kiküldözgették a kocsmából, később már be sem eresztették. De akkor meg üvegszám hozatta haza a pálinkát másokkal s titokban eladogatta érte az ágyneműt, az asztali fehér ruhákat, alsóneműeket. Valahányszor a férje hazatért a hét végén, ott találta a rendetlen, elférgesedett lakást, az asszonyt meg saját piszkában fetrengve, a pajtában.

Akkoriban történt, hogy egy vasárnap délután beállított hozzánk testvérének a lánya, az urával.

– Eljöttünk volna Sándor bácsi, hogy megbeszéljük ezt a telek dolgot.

– Miféle telek dolgot, fiam?

– Hiszen tudja, hogy anyám, amikor még élt, azt mondta nekünk, hogy a családi porta felét maga még annakidején odaígérte volt... Jó, jó, tudom, hogy csak akkor, ha már maguknak nem lesz rá szükségük, hiszen maradályra nem számíthatnak már. Nekünk azonban máris kellene, mert épülni akarunk. Nem kívánjuk ám ingyenbe!

– Erről soha szó sem volt! Se anyátok, meg köztem, se a végrendeletben. De ha csak ez hiányzik már a boldogságotokhoz, legyen. Még pénzt se kérek érte. Csak annyit, hogy ha egyszer majd eltehetetlenedek, legyen rám gondotok...

Sándor felesége akkor is alkoholgőzben feküdt a konyhai heverőn. De azért ezt a beszélgetést felfogta ésszel. Felkászálódott, be ment a kamrába, fogta a moslékos vödört és tartalmát ráborította a férjére.

A fiatalok dermedten nézték, hogy minden szó nélkül törülgeti arcát a piszkos léből. Szánták is egy kicsit, de másnap már ott voltak, kimérték a telket, az odaeső gyümölcsfákat kivágták s hamarosan építkezni kezdtek.

(Imént az ő gyereküket mentette be Sándor az eresz alá s az ő édes testvérének gyereke gyalázta tolvajnak, amiért segíteni akart még most is rajtuk.)

De eljött a keresztút leggyötrelmesebb stációja is. Egyik hétvégén arra érkezett haza, hogy felesége halászápadt arccal, jajgatva fetreng az ágyon. Rögtön tudta, hogy most nem részeg, mert akkor ruhástól feküdne az ágyon.

– Regina, lelkem. Hát beteg vagyol?

Az asszony szederjes szája szélén töredék szavak fáradt pilléi remegtek.

– Ne törődj többé velem, Sándor. Megkaptam, amit érdemeltem.

Még abban az órában elindult az orvosért. Azután jött a hathetes kórház, de orvosi segítség már nem volt. A főorvos azzal bocsátotta el a megroskadt embert, hogy törődjék bele. Eltarthat még évekig is, de lehet, hogy csak hetekig. Itt már csak a türelmes szeretet nyújt némi enyhülést.

Abból pedig elegendő volt Sándor szívében.

Télen nem dolgozott, s így éjjel-nappal a feleségét ápolta. Főzött, mosott, takarított, ellátta az állatokat, még megszakadozott munkaruháját is megjavította. S tavasszal, amikor a pajta mögött kivirágzott a fiatal cseresznyefa, felöltöztette Reginát, ölébe vette a lesóványodott asszonyt s kivitte a virágzó fa alá. Ott ültek a kispadon, körülöttük zsongtak a méhek s akik látták őket a szomszédos kertekből, feléjük böktek a fejükkal.

– Látjátok! Így szeret egy igazi keresztény, egy szent ember!

Azután, ahogy kihozta, úgy vitte be a karján, de már holtan.

A rokonság, ha egész idő alatt feléjük sem nézett, most mind ott volt a temetésen.

– Még tán meg is siratja, a szerencsétlen! – mondogatták.

De Sándor nem látott és nem hallott. Lehajtott fejjel ballagott a koporsó után s könnyeiben a néma fájdalom észrevétlenül rejtőzött el az út porában.

A falu lassacskán már el is feledte Reginát, de halottak estjére, amikor kivirágzik az őszi temető, Sándor fehér márványkeresztet állíttatott a sírhoz. Senki sem volt, aki fejcsóválatlanul haladt volna el az új sírkő előtt, melyen aranyozott betűkkel ezt lehetett olvasni.

– Itt nyugszik Istenben boldogult Jób Sándorné, született Szabados Regina. Élt 52 évet. – Jézusom irgalmas Szíve, légy menedékünk!

S aprócska betűkkel a sírkő alján:

– Állíttatta haláláig hűségese hitvese.

Tíz éve már ennek. Tíz tő rózsá lepi a Regina sírhalmát. Minden évben szaporította Sándor az emlékezés bársonyos szirmú virágjait, s ha jött a tél, gyengéden betakargatta őket hullott levéllel, mintha csak didergő testet melengetne velük.

Most minderre sajgó szívvel emlékezik vissza, itt a régi ház ere-sze alatt. Összetört testén átvonaglik egy különös fájdalom, amiről érzi, hogy erő van ebben a fájdalomban. Tavaly lezuhant az áll-ványról s azóta várja a keresztút utolsó stációját, melyben minden beteljesedik.

A sötétség ránehezedik a földre. A gomolygó felhők már a házak tetejét súrolják. Azután mintha megnyílna a föld, ordító vihar tá-mad a falura. Kicsavarja a fákat, villanypóznákat döntöget, felemeli a torony sisakját és földhöz vágja a temetőben. Kazlakat szór szét a rakodón és vastagon hordja a port. Az öreg ember alig találja meg az ajtót, hogy bemeneküljön a vihar elől.

Azután leszakadnak a felhők, patakokban ömlik a víz az utcá-kon. S ha szűnik is a zápor mérge, az eső nem áll el hajnalig.

De akkorra már a viharban meggyötört falu újabb veszedelem hírére vonaglik.

– Jön a víz! – ordítják az álmukból felvert emberek. – Mindenki a falu-gáthoz!

Szalmával, trágyával, rőzsével megrakott szekerek vágatnak el mellette, amikor végigmegy a falun. Rokkant vállán hűségese ács-fejszéje. Ki tudja, mire lesz az jó? Karót hegyezni, cövekelni, ácsolatot építeni az átereszek előtt?

(A szennyese ár már a töltés magasát nyaldossa. Ha vala-bol átszakad, oda van a fél falu. A víz pedig még mindig emelkedik. Hozza már a feljebb fekvő falvakból elorzott állatok hulláit, egész tetőket, bútordarabokat, tövestől ki-tépett gyümölcsfákat és asztalokat is, melyeknél este még vacsoráltak.)

A kétségbeesett emberek nekifeszülve dolgoznak. A szekerek hordják a töltésnek való agyagot, követ, gerendákat, homokkal telt zsákokat. A falu egész ölfá készlete itt van már a folyóparton.

Egyszercsak valaki elkiáltja magát.

– Emberek!... A holt árokra nem is gondoltunk?

– Az ám! – mondogatják. – Azt kellene megnyitni! Az öreg malom összedőlt épülete mellett van a holt árok zsilipje. A sűberek felett ugyan már átömlik a víz, azt senki emberfia már fel nem húzza. De ha valaki kívágná a homlok-gerendát, a zsilip bedőlne és tetemes mennyiségű víz futhatna le a régi folyómedren. A vasúton túli mezőrészt úgyis előnti az ár. De legalább megmenekülne a falu. Késő már! Hiszen felszedték a gyaloghíd padlatát is, hogy legalább azt el ne vigye a víz. Körül meg – a vasúti hídon át – legalább egy óra még futva is. Addigra már zuhog a víz a déli töltés felett. Nem is beszélve arról, hogy a vasút mellett is feltolult a víz a nyitvahagyott átereszen. Csak úszva lehetne átkelni. Legalább a malom csónakjai megvolnának. De azokat még az éjszaka elsodorta a víz... Végezzük csak a dolgunkat. Itt már úgyis csak az Isten keze tartja a gátat. Ha sokat okoskodunk, kiszalad alólunk a part...

Így beszéltek az emberek, míg az öreg ácsmester hunyorgó szemével a gyaloghíd helyét kereste. Azután el is indult arra felé, ahol még a kis híd pillérei kilátszottak a vízből. Senki ügyet sem vetett rá. Ment a töltésen s a felkelt nap megnövelte árnyékát a zavaros vízben.

Amikor a gyaloghídhöz ért, látta, hogy az áthidaló gerendákat már nem tudták felszedni, csak a padlatot és a korlátfát. A gerendák viszont már egy-két centivel a víz alatt voltak.

Tanakodott.

A gáton dolgozó emberek már csak azt látták, hogy megvillan a fejsze Sándor feje felett és lesújt a vízre.

– Nézzétek! Amott, a Sándornak most veszi el Isten az eszét! Menjetek és parancsoljátok vissza – kiabáltak az asszonyok. De senki sem mozdult.

A fejsze pedig erősen belevágódott az áthidaló gerendába. Sándor fogta a fejsze nyelét és óvatosan csúsztatva előre lábait. Azután

ismét felemelte a fejszét, fröccsent a víz, tompán koppant a víz alatti gerendaszál s az öreg ember újból előre kúszott néhány arasznyit.

Az emberek meg-megálltak a munkában és borzongva nézték az örvényes folyóval incselkedő ács küzdelmét.

– Odaát van! – kiáltotta végül is valaki.

Sándor pedig ugyanolyan tempósan, ahogyan az imént még lefelé ballagott, elindult felfelé, szembe a vízzel, a túlsó parton. Helyenként már utat tört magának a víz a déli töltésen s azokon a helyeken az öreg ácsmester fejszéje nyelére támaszkodva gázolt át. Egyenesen az öreg malom zsílipjéhez tartott.

A falu vezetői közül néhányan otthagyták a gátmentő munkát, hogy átellenből végignézzék a bátor küzdelmet. Bíztak az öregember ügyességében, de féltették is. Persze, ha sikerülne, mindjárt kisebb volna a veszedelem. De ha nem...? Egyáltalán: hogy tud majd a homlokgerendához férközni?

S amikor Kurunczi – az elnök – látta, hogy Sándor a homlokzat ívgerendájába vágja a fejszéjét, hogy felkapaszkodjék és így valószínűleg maga alatt vágja el majd a homlokgerendát, kétségbeesetten kiabált át.

– Sándor bácsi! Azonnal hagyja abba! Ne merjen felmenni! Megtiltom!...

De akkor Sándor már fenn lovagolt az ívgerendán és fejszéjét hóna alá szorítva haladt a köztámasz felé. Ott felállt, terpeszbe támasztotta magát. Mindig is itt volt ő elemében: a csupasz gerendaszálon, mélységek felett. Sohasem szédült. Ellenkezőleg. A magasságból széttekintve mindig újjárendeződtek előtte a dolgok. Minden a maga helyére került. Most is úgy érezte, hogy szertehagyott régi erői térnek vissza tagjaiba és szívébe.

Végig a folyó mentén, álmélkodó emberek nézték lélegzetviszafajtva ezt a haláltmegvető bátorságot. Minden fejszecsapás végigrezdült arcukon.

Még hallották a hatalmas reccsenést, amikor leszakadt az ívről a súbereket tartó gerenda. Nyomában bögve zúdult le a víz. De látták azt is, amint a homlokzati ív lassan előre dől és rajta Sándor, feje fölé emelt fejszéjével alámerül az árban.

Sokan elfordították a fejüket, mások káromkodtak s néhány jámbor lélek keresztet vetett, kalapot emelt.

Legtöbben azonban a töltés szegélyére szúrt jelző pálcikákat figyelték, hogy apad-e már a víz, miután áldozatát megkapta?

A víz ugyan nem apadt, de nem is emelkedett tovább. A falu fellélegzett, mert megszabadult.

Megszabadult az ártól és egy kellemetlen embertől, aki megóvta őket még attól a végső botránkozástól is, hogy – meghagyott kívánsága szerint – felesége mellett temessék el.

Eltemette a holt árok iszapja. Sírját a hallgatag víz őrzi s felette rózsák helyett csillagok fényéből fon koszorút a nyári éjszaka.

*„O, pinceszáj, illatos kriptá!
Így leng e bús présház felett
a Feltámadás drága titka.”*
(Babits Mihály: Őszi pincézés)

A TÉLI vasárnap hízelgő beszédjét hallgattuk már vagy egy órája a leszedett ebédasztal felett, mely azért mégsem volt egészen üres.

A kémény lágyan dudorászott, a stelázsın egy ébresztőóra csevegett, odakinn meg a szél fel-felkapott egy marékra való porka havat és nekivágta az ablak üvegének s az úgy szólt, mintha valahol citerát hangolnának.

Azonkívül a butélia is megszólalt néha és bugyborékolva keltette magát, amikor Kelemen bácsi vendéglátó barátsággal megdöntötte a poharak felé.

Éppen csak mi hallgattunk. Hallgattunk és vártunk. Azt vártuk, hogy Naca néni elszundítson a jó melegben, mi meg meglépünk a Hegy felé, tudván, hogy az öreg pinceházban még aranyosabb beszéde van a vasárnap délutánnak.

A testes pincekulcs ott ólálkodott már öreg barátom dolmányának zsebében s amikor egyszer-egyszer hozzákoccant a dóznihoz, hallani véltük, hogy minket sürget: gyerünk már!

Ezt tette az ajtó előtt a nagyértelmű kutya is. Farkával olykor megveregette az ajtót, mire Naca néném félálomból felrezzent s elkiáltotta, hogy: szabad!

– No, ha szabad, akkor mehetünk is! – súgta Kelemen bátyám s nagy óvatoskodással felöltöttük bekecseinket, lábujjhegyen lopakodva ki az ajtón.

A nagymértékű óvatoskodás azonban hiábavalónak bizonyult, mert azért csak végig kellett hallgatnunk az útrabocsátó intelmeket.

- Vacsoramelengetés ám nem lesz! Ha idejében meg nem jönnek, azt kapják, amit találnak... Jába van! Minél öregebb lesz ez is, annál kevesebbet fog rajta a prédikáció...

Rángattam Kele bácsi bekecsét, hogy hagyja csak szó nélkül. Menjünk szaporán, mert a többi a felesége már egymaga is el tudja mondani. De ő nem hagyta annyiban a dolgot, visszalépett a küszöbre.

- Ügyno! Most azután megfogtalak, hogy nem jól hallgattál oda. Mert éppen hogy a pap is azt kötötte a lelkére minden keresztény embernek ezen a vasárnapon, hogy ujjongjon örömeiben az egész föld s járja be a vígság a messze tájakat, zengjen a dal az Úr nevének... Mi mást tehetnénk, mint szót fogadunk. Igaz-e fiam?

Azt nem lehet mondani, hogy nem fogadtunk volna szót, vagy hogy éppen fukarkodtunk volna a magunk örömeinek másokkal való megosztásában. Mert amint kiértünk a hegyre s begyűjtöttük venyigével a kicsiny dobkályhát, hamarosan nemcsak a pinceház alacsony mennyezetét nyaldosta a túlárado melegség, hanem szívünket is valami érzés feletti érzés. Hogy minden jóban – legfőként pedig az örömben és egymás közötti szeretetben – részesíteni kell másokat is.

A hegyen azonban nagy csendesség ült. Schol egyetlen moccnás, csak a mi kéményünk füstje kavargott fel a két díófa fekete ágai között, mint kibontott fehér zászló a békesség nádfedelese bárkáján.

S a füstből szőtt zászló nem is lengett hiába, mert csakhamar megdobbant a föld a pinceház gádorában s beköszönt hozzánk egy szigorú tekintetű, kucsmás ember. A szigorúság nem sajátja volt, hanem tisztbéli szerzemény, mivel ő volt itt a csősz, akinek az is kötelessége, hogy megvizitálja, vajon mitől füstöl annyira a kémény.

- Csak benéztem – mondta szolgálati hangon –, mert sohasem lehet azt tudni, vajon a gazda pusztítja-e a venyigét, vagy valami bortoljavok tüzelnek. Történt már ilyen is, bár nem az én időmben. Mert én jelen vagyok ám éjszaka éppen úgy, mint nappal. S örökösök, ahogy csak lehet!

- Ha csakugyan jelen vagy, fogjad a hébert, hozz bort s örködj fenn, hogy a poharak üresek ne maradjanak, a tűz ki ne aludjék, a vendégek pedig úgy érezzék magukat, hogy otthon se jobban.

- Vendégek? ... Én akárhogy nézem, abból itt csak egy van!

– Egyelőre. De lesz több is, mire a hold feljő.

Hogy pedig a pinceház gazdája nemcsak gondolta a vendéglátást, hanem komolyan cselekedte is, annak hamarosan látható, sőt érezhető jelei támadtak.

Először is a vén kászliból öblös serpenyőt vett elő s azt a dohogó dobkályhára tette. Azután eltűnt egy kis időre, mialatt hallani lehetett, hogy valaki jár-kél a padláson. Kisvártatva karjára fűzött jókora kolbász száakkal tért vissza s egy szakajtóban füstölt szalonát, sonkadarabot s néhány fej vereshagymát hozott.

A szigorú csősz, aki borfejtés közben láthatóan letette hivatali zárkózottságát, félrebillent kucsmával s a lopóban bíborló folyékony derű játszi kedvével tért vissza a pince mélyéről.

– Hipp, hopp fársáng, itt ölték az ártányt, nem adják a máját, csak a szalonnáját. Szabadságot vettünk, hogy ide jöhessünk. Bokrétát kötöttünk, hogy illón köszöntsünk . . .

A bokréta valóban ott villogott a kucsma mellett. A csősznek ugyanis – aki a farsangi rigmus alatt végérvényesen Vincévé változott vissza – természetéhez képest karja is rövidre volt teremtvé. Emiatt a lopó csurgóját csak úgy tudta befogni mutatóujjával, hogy az üvegedény öblös végét bokrétának csúsztatta fel a füle mögé. Kicsinyke poharakba csordította a hideg bort, melynek színe hasonlatos volt a véréhez. Valósággal úgy spriccelt az ki a bütykös ujjvégéből, mintha a Vince nevű megszeliődött ember saját vérét osztogatta volna szét. Töltögetés közben a dobkályha felé sandított, ahol már vidáman sercegett a serpenyőben a becsipkézett szalonna, a karikára vágott hagyma. A kolbászdarabkák és sonkaszeletek majd csak ezután kerülnek még helyükre, de az egésznek már így is megindító illata volt.

– Maga már a holnapi früstök dolgát is eligazítja, Kelemen bátyám?

Kelemen bácsi elérte a tetézett mennyiségre való célzást s úgy szólalt meg a serpenyő gazdag gőze felett, mintha szavaival válogatott fűszerszámokat keverne a piruló hagyma közé.

– Úgy lehet, hogy nem egy bótban vásállottuk a szemmértéket. . . . Különbem sem cselekszünk úgy, mint az egyszer volt király!

Megmozdult a zsebemben a papír s ceruza.

– Hát az hogyan cselekedett? – kérdeztem.

– Az úgy, hogy elküldte az inasát a javasasszonyhoz, mivel köszvényes volt az öreg király. Előbb tudni akarta, hogy mennyit ér a javas tudománya? Rábízhatja-e a köszvényét, vagy sem. El is ment az inas és feltette az első vizsga-kérdést: mit cselekszik most a király? ... A javasasszony belenézett az üvegtálba, morgott valamit s azt mondta, hogy a király most éppen bezárkózott szobájába és egymagában eszik ... Hát, igaza is volt ... Csakhogy mink nem vagyunk királyok, hanem, tartjuk magunkat az igazmondáshoz, hogy aki magának főz, az tiltott dolgot cselekszik ... Lám, a királyok is azért múltak el, mert örökké csak maguknak főzögettek a sok szegény ember tüzénél.

Gondoltam, annyi baj legyen, azért csak megesszük a kolbászt, legfeljebb Naca néni hiába melengeti otthon a vacsorát. A Vince nevű ember is kezdett beletörődni, hogy ezen az estén nemcsak a mutatóujjának lesz dolga, hanem kevéske, megmaradt fogának is.

Arra azonban ő sem gondolt, hogy még a félrebillent kucsmát is szolgálatba állítják. Csodálkozott is erősen, hogy miféle szándék vezetheti Kelemen bácsit, amikor leemeli Vince kucsmáját és elindul vele kifelé.

A pinceház parányi ablakán át figyeltük a titokzatos vendégvárászlást. Mert hamarosan kivilágosodott, hogy az volt. Kelemen bácsi a kopott fejkítoldót felhajította a diófa ágai közé. A kucsma tudta a dolgát. Fennakadt és fészekként megült az ágon. De tudta a dolgát a nagyértelmű kutya is, aki eddig békességesen hasalt a ház végében, egy nádkévé, most azonban olyan éktelen ugatásba kezdett, hogy a környékbeli fákról riadtan röppentek fel a szúnyókáló varjak és fekete csapatokba verődve szálltak tova, csendesebb mezők felé.

De alig tűntek el a varjak, látni lehetett, hogy az eddig mozdulatlan hegyi világban a kis pinceházak elé álmélkodó emberek álltak ki és vigyázkodva néztek a kutyaugatás irányába. Ugat a Kelemen kutya, Kelemen tehát jelen van a hegyen! – gondolták. Füstöl a kémény, Kelemennél tehát meleg van. De még ezt is csak gondolták. Amikor azonban Kelemen bácsi karikára fogott két uja közül kiszabadult az éles füttyszó, a vigyázkodó emberek megszűntek

gondolkodni. Vártak még egy keveset s nem is hiába, mert megjött a várt jeladás is. Furfangos, apró füttyszavak szaladgáltak a nád-
tetős pinceházak között, mint valami határtalan öröm sikolyai.

Vince venyigét tömött a dobkályhába és felderült arccal fordult felém.

- Kitalálhatná-c, hogy ez most mit jelent?
- Gondolom, hogy siessenek, mert odaég a kolbász.
- Inkább, hogy hozzanak magukkal poharat, ha inni akarnak.

Hoztak is, de én már azt nem számoltam, hogy hány volt az ember s a hozzájuk tartozó pohár? Csak ültem közöttük, hallgatva vídám és a szív meleg forrásából felbuzgó beszédüket.

A hegyen halkan muzsikált a tél.

A magasságban pengő húrokat feszítettek ki a farsang angyalai s e húrokon végigsikolándott az első csillagok fénye, jelentve, hogy ott fenn is egyetértenek a lent való világ sóvárgásával az Isten rendelte öröm és vigadozás után.

Valaki meggyújtotta a kis petróleum lámpát s ismét más az első nóta dudorászó hangját eresztette szét a kimelegedett szobában. Erre már felébredt a lustálkodó holdvilág is és szelíden körültpogatta a nádfedelees hegyi házikót. Szeretett volna bekacsintani a parányi ablakon, de akkorára Vince már behajtotta az ablaktáblákat, hogy elhatárolja a külső fényességet a belső világosságtól, mely birtokba vette a poharak fölé hajló emberek arcát.

Időközben a dobkályhán muzsikáló serpenyő már kibírhatatlanul csiklandós illatokat kezdett eregetni s egynémely célzások történtek arrafelé, hogy kés-villa nélkül is jól lehet sültkolbászt falatazni.

Kelcmen bácsi azonban gondba merülten toporgott a kályha körül és halkan szidott is valakit, de első személyben.

- Azt a felejszik eszemet!... No, de ilyet. Ekkora szőgyent!
- Hiányzik valami papa? - kérdezte Vince.
- Az eszem mellől még egy porció kenyérke. Kell-e egyéb?
- Annyi baj legyen! Megesszük anélkül. Kenyeret ehettünk ott-hon is!
- Hova gondoltok?
- A hegyen pedig mástól kölcsön sem kérhet, hanemcsak az erdőtől.

– Az ám! Az erdős. Látjátok, hogy csak igaza volt a kaposi embernek: ész nélkül még gondolkozni sem lehet!... Szaladj csak Vince, monddad neki, hogy igen erősen tiszteltetem, adjon kölcsön egy félkenyeret, egészten adok érte holnapra.

– Az lehet, hogy maga egész székérderek kenyeret ad neki, de én egy karéjkát se kérek tőle. Inkább éhenhalok.

– Jujjha! Hát iszen az is csak ember. Esett ember, szerencsétlen, akit minden ág megcsap, de mégiscsak ember, Isten teremtménye. Nem a mi dolgunk, hogy ítélkezzünk felette. Hiszen azért nem talál vissza az életbe, közénk, mert mindenki csak elhúzódik tőle, mint egy elátkozottól... Amit vétett, megbűnhődött érte. Készen van.

– S amiért minduntalan bünteti az Isten? Arra nem gondol?

Kelemen bácsi lesújtó pillantást vetett Vince felé.

– Csősznek is gyenge vagy, nem még bírának!

Azzal fejébe vágta a kucsmát, összegombolta bélelt dolmányát és kilépett az alázatosságra tanító ajtón.

Vince – hivatalbéli önérzetében sértődötten – szintén indulni készült, de a rotyogva incselkedő serpenyő megállította.

– Ez a Kelemen megteszi, hogy idehívja az erdöst, halljátok!

– Nem jön az ide! – felelte az imént még nótákat kószoló ember s miközben cigarettát sodort, sűrűn felém pislogott, hogy ugyan miért nem kérdelem már, miféle ember az az erdős és miért nem jön ide?

Én pedig nem kérdeztem, hanem mintha csak merő szórakozásból tenném, faragni kezdtem a ceruzát.

Ott ült közöttünk a háromnevű ember is, Kész Ferenc, akinek igazi neve Gyenes lett volna, de szavajárása után Kész lett belőle. Akármiről beszélt – ha csak annyit mondott is, hogy no, ezt immár elvégeztük volna, vagy, hogy nem lesz abból semmi – rögtön utána tette, hogy „kész”.

Volt azonban újabban egy harmadik neve is: a „kápolnátlan”.

Ismertem én őt már azelőttől is s így el is tudom mondani ennek a harmadik névnek a történetét. Röviden persze, mert rövid a történet maga is. Valóságos „kész-történet”.

Amikor megújítanak egy parasztházat, egy darabig még nézege-

tik a régiből ottmaradt szentképeket a falon. Azután egyszercsak meghozzák a városból az új képeket és kicserélik velük a régieket. Új falhoz, új kép dukál. Azért a régieket is tiszteletben tartják. Keresnek nekik valami alkalmas helyet.

Gyenes Ferencék új házából így kerültek el a szentképek a szőlő-hegyi pinceháza, ahol éveken keresztül örködték a kis ház biztonságán és tisztességén. Mondogatták is az emberek, ha olykor-olykor összeverődtek a hegyen: olyan a te pincéd, te Fero, mintha kápolna volna. Az is! Csakhogy bor-kápolna.

Egyszer azután – fagyosszentek napjaiban – elvitte a fagy az évi termést. A gondba esett szőlősgazda hirtelen haragjában leszedte a pinceház faláról a nagy időt megért szentképeket. No, ha ti is csak annyira tudtok szót érteni a fagyos társaitokkal, akkor jó helyetek lesz nektek a padláson is, kész! – S felvitte őket a zsúpfedél alá. Attól kezdve, ha kérdezték tőle barátai, no, Fero, hát mikor mehetnének már a kápolnába? – csak annyit morgott fogai között: megszünt kápolnának lenni, s kész!

Ez a Kápolnátlan Ferenc figyelte egyedül, hogy faragom a ceruzát s mire kész lettem, meg is szólalt.

– Már megnyilvánulhatsz, András, mert a ceruzának írhatnékja van s kész.

Nemcsak a ceruza volt kész, hanem a vastagra sikerült cigaretta is füstölt már az András nevű ember szájában s a füstkarikák mögül hímes szavakkal bodorodott elő az erdős története.

*

Piros cserépfedelével, szüntelen füstölgő kéményével ott állott a kis erdészház a hegy oldalában. Tizennégy fenyőszál óvta az ordító téli szelektől. Abban lakott Márton, a fiatal erdész, vagy ahogy itt mondják: erdős – az anyjával, Bütyökkel, a fürgé vadászó kutyával, Fickóval a vadból szelídített, házhoz szokott őzikével, malaccal, tehénnel s az erdőt zúgató széllel, meg a csenddel.

Azán többen lettek, előbb Örzsikével – Márton asszonyával – később szívükből nőtt halovány virággal, kicsiny Mártonkával. Téli

hóhulláskor, fagyos göröngyökből kellett hideg ágyat vetni a gyermeknek, benn a faluszéli, csendes temetőben.

Odaállt közéjük a picinyke halom, fiatal szívükben bánat rakott fészket. Körülöttük tavasz, friss lomb, napfény, virág. Madarak énekét zengedező erdő: ők meg őszben jártak, kerülgetve egymást és az üres bölcső megnyílt szakadékát boldogságuk földjén.

Beszédjük elapadt, mint a bűvő patak vize, mikor sziklák rejtekében a föld alá szalad.

Márton csak az erdőt járta naphossziglan, Örszike pedig a tornác oszlopának dőlve nézte estelenként a faluba vivő mezei utakat és fenn, a messzi mennybolt homlokán villogó hideg csillagokat.

Mikor az irtáson csemetét ültető lányok raja zsongott, Örszike elbújt a nagy szoba csendjébe: minden kapavágás az ő szívét érte. Márton pedig nézte a sok ürge kezét, szaporodó erdőt s amikor hazatért, megszikkadt lelkében dajkálgatni kezdte a vigasztalódás fakadó csíráit.

Kalászkok aranya sárgállott a mezőn, aratók éneke bujkált az erdőn túl, amikor egy napon Márton füttyörészve jött az orom felől s Örszikét kereste.

Anyja állt elébe, kisírt szeme sarkán könnyeinek gyöngye mondta, hogy elment, tán vissza sem jön többé.

– Üzenetet hagyott?

– Annyit, hogy minek itt neki már az élet!... A kezéd sem nyújtod feléje azóta... Eridj fiam érte, hívjad hívó szóval, hozza haza csókkal!

– Én egy tapodtat se! Ha belehalok se!

Eljött a december, szakállát megrázta. Puha hó hullott a kopasz ágú fákra. Hajnalonként, mikor harang szava kondul roráté misére, sorban a sok kis ház ajtaja nyikordul s elindulnak csendben, nagyokat sóhajtva, lámpával a kézben, kendősen, kucsmásan, ott lenni a faluban. Csoszogva a vénnek, kopogva az ifjak, fel a templomdombra.

Örszike is ott megy, vigasztát keresve.

Megcsendül a csengő, a vén orgona meg ráfelel dúdolván, száll az esdő ének, lobognak a gyertyák, rávetik fényüket Rézi nő öreg könyvének lapjára. Lassan kibetűzi, elsutogja halkán a sok esztendőn át megkedvelt igéket:

– Az farkas az báránnyal lakik és az párdutz az gödölyével együtt fekszik, a borju és oroszlán, meg a juh együtt laknak és egy kiseded gyermetske hajtja azokat . . .

Őrszike is nézi a kövér betűket, értelmét keresve az öreg szavaknak. Lelke kószálva jár az erdőbeli házig, Márton ablakáig, onnan meg vissza a kicsinyke sírig, elromlott, megfosztott, árva életéig.

Hallja az éneket:

– Malaszttal teljes, Istennek kedves virágszál, Jézus szent anyja! Kik hozzád mennek, mindent megnyernek, valamint szívök kívánja . . .

Még húzzák az Úrangyalát, de ő már iramodik a temető felé, hogy ott hagyja mai könnyeit is a hóban.

S akkor gyengéden, remegően érinti valami a könyöke sarkát.

– Fickó! . . . Drága Fickóm! – öleli át a szelídült őzike párázó fejét.

Az okos állat pedig megindul, egyre fürgébb járással végig a temetőn a határ felé. Hazafelé.

Őrszike már nem tűnődik, nem gondolkozik, nem kérdez, vissza sem néz, csak siet, mert érzi, hogy hívják.

És ment is, ha hívták, de csak úgy alkonyattájt indult, hogy sötétedésre érjen az erdőszázhhoz. Úgy gondolta, hogy akként lép majd be az elhagyott hajlékba, mintha csak az imént ment volna ki gyűjtősnak való rőzsét készíteni a tűzhely alá.

Ha meg nem fogadják vissza, akkor is jobb lesz neki az esti sötétben visszakoncsorognia, hogy szégyenét senki se lássa.

Alig várta, hogy a téli nap alkonyi szürkésége ölébe vegye a mezőket, elindult a szekérúton, fel, az erdő felé. Még messzire járt az erdőszáktól, amikor már megsűrűsödött körülötte a leszálló homály. De azon keresztül is felismerte a nyíladékon közeledő puskás embert, Mártont. Feldobogott a szíve.

Nem, nem így és nem itt akar vele találkozni. Nem szembenézni, hanem csendesesen melléje telepedni, átfogni vállát, oly szelíden, mint sokszor azelőtt. S ha majd nem húzza el, szótalan boldogságban ottmaradni mellette, örökre.

Behúzódot a sűrűbe. Hadd menjen csak útjára, majd visszatér vacsoraidőre. Addig jó lesz ott kinn, a szénapajtában is.

Az erdős puha lépésekkel közeledett. Meg-megállt, vigyázkodott, ha Bütyök szaglászni kezdte körülötte a levegőt.

Már egészen közel járt. A téli, kopár erdő semmit sem takar, még a szaporodó sötétben sem. De talán ez a bokor, mely megőrizte barna lombjait. S Őrsike összekuporodva bújt a bokor alá.

Még hallotta, ahogy elsüvit mellette Bütyök és nyüsztíve tér vissza gazdjához. Majd újra vissza és körözve futkos a bokor körül. Hallotta azt is, hogy Márton lépéseinek minden kis nesze elhalt már a hóban. Közben térdai már zsibbadoztak s amikor óvatosan leereszkedett a hóra, a bokor lombja megzördült a feje felett.

De a puska durranását már nem hallotta.

Innentől kezdve már megrövidül a történet. Csak az idő tágasodik meg, a börtönben töltött évek, azután a háború, a frontok pokla, ahová önként jelentkezett s lihegve kereste a halált a lövészárkokban és aknamezőkön.

De Márton megmaradt. Közben elveszítette anyját s elkergetett maga mellől mindenkit. Kiűzte magát az erdő szép paradicsom kertjéből is és hazajött vezekelni. Kívánva kívánta, hogy az emberek elforduljanak tőle. Éreztessék vele a hitvesgyilkos megvetését. Volt is benne része, bár senki sem gondolt arra, hogy tette szándékos volt annakidején. De szerencsétlen, halálig gyógyulhatatlan sebet szerzett embernek tartották. Elkerülték. Szinte babonás félelemmel húzódtak le még a járdáról is, akik háza előtt elmentek. Legszívesebben a temetőben üldögélt, Őrsike sírjánál s a kis gyermekénél. Jóízűeket kortyolgatott ennek a számkivetettségnek keserű italából. Mikor azután látta, hogy már szálni kezdik az emberek, otthagyt a falubéli házát, felköltözött aへgyre, remetének.

Azóta itt él.

*

Íme, a szőlőhegy remetéje most lépett be az ajtón. Megszürkült haja, dús szakállá, riadt két szeme s ahogy remegő kézzel a félkenyeret kibontja az asztalkendőből és leteszi elének – olyan, mintha nem is egy élő emberé volna.

Áll az ajtónál, félrehúzódva, szinte testetlenül, mint egy látomás, mely máris eltűnőben van, alighogy megjelent.

Asztalra kerül az ízletes éték. Kelemen bácsi szótalan szegi meg a kenyeret. Előbb keresztet rajzol rá a kés fokával, azután az első karéjt az erdősnek nyújtja. Majd sorjába, mindegyikünknek.

Már kikattannak a zsebbéli kések, szűrják is fel rá a falatot, de evéshez senki sem fog. Megállnak a néma pillantások, megfagynak a tekintetek az asztalra tett kenyér körül. És megáll odakinn az idő is. A hold nem mozdul, a szél megdermed, a kutya abbahagyja a nyüsztést, ami azóta tart, ahogy az erdős belépett a pinceházba.

És szinte megáll a szomorú ember szíve is.

– Nem kell a kenyerem. Íme, nem veszik szájukhoz! ... Kiköpött engem a világ és ki tudja, befogad-e egyszer majd a föld is?

Úgy hiszem, erre gondol most.

De akkor Kelemen bácsi tölt a pohárba. Egyik kezében a szelet kenyér, másikban a bor. És mondja az imát, mint egy végeszakadatlan emberi szertartás papja.

– Édes Jézus, kérve kérünk: jöjj el közénk s légy vendégünk! Áldd meg borunk s kenyerünket, mindennapi ételünket, bocsásd meg mi bűneinket, ammen.

Harap a kenyérből, kortyol a borból, azután felszúr a késére egy jókora sonkaszeletet és enni kezd. De csak úgy, állva.

Az erdős még mindig falféhéren figyel, mert Kelemen bácsin kívül még csak jómagam égettem meg a számát a forró étellel. A többiek várnak. Fekete szikrákat hány a csend.

– Na, miért nem esztek? – dörren meg a pincegazda hangja.

A mozdulatlanság félreérthetetlen az erdős számára. Lassan – mint egy dramatikus álomban – előrejön az asztalhoz, hogy letegye kezéből a kenyeret. De akkor, a kislócán ülő emberek is megmozdulnak, beljebb húzódnak a fal felé. Kész Ferenc ül szélen s a lóca megtakarított helyére csapja a kezét.

– Csücs le közénk, Márton!

A hallgatag szomorúságot előbb mellbevágja ez a szíves szó, de megindul, hogy elfoglalja a helyét az étkező emberek között.

Nézi a többieket, hogy milyen jóízűen falatáznak. Azok pedig dicsérni kezdik a kenyeret.

- Én még nem is ettem ilyen jóízű kenyeret. Friss is, puha is, mint amit nem is kemencében sütöttek.

- Boldog az az ember, aki másnak kenyeret ad a magáéból!

- Megfizet néki az Isten, százszorosan.

Nem tudom, honnan veszik ezeket az ünnepélyes szavakat, melyeknek zamata elvegyül az étel jó ízével.

Márton pedig, az erdős, félénken, mint egy szelídülő, de még gyanúval figyelő vad – belenyúl a tálba.

Körülöttünk egyre beszédesebb lesz a pinceház, kifényesedik a petróleumlámpa lángja, kimelegszenek a falak, pedig már nem is lobog a tűz.

A Vince nevű ember pedig már újból visszatálalt tisztjéhez – az igazihoz – bort töltöget a poharakba. Mártonnál azonban megáll a töltögetéssel.

- Ejnye, hiszen neked poharad sincsen, Márton... No, sebj! Itt van az enyém, ha iszol belőle!

Márton felfogja a poharat és odatartja a csurgó alá. Közben Vince tekintetét keresi, mert szólni nem tud, de szeme már beszédesebb.

- Ott van a kászliban a kis mázas bögre, – mondja Kelemen bácsi – vedd el csak, Vince. Jól jársz vele, mert öblösebb valamicskét, mint emezek a poharak. Ha tudnál morvául, még azt is elolvashatnád, ami rá van írva.

Előkerül a kicsiny, mázas bögre s Vince – bár nem tud morvául – betűzni kezdi az írást.

- Szóval, olmući emlék, azt jelenti az írás. De micsoda emlék! Hej, Istenem, uram, de régen volt... Nem is volt olyan régen, ha meggondolom. Mintha csak tegnap lett volna. Ott szolgáltam, még a közösben. Mindig eszembe jut, ha ezt a bögrét látom, az a karácsony. Már kiosztották a szabadságos komandót. Mindenki megkapta, csak én nem. Szörnyen el voltam szomorodva. Egy este kérdem az ezredesem feleségétől – mert a tiszt legénynek inkább a tisztné volt a gazdája –, hogy mi lesz már énvelem? Azt mondja, hogy csak várjak türelemmel, majd ha a többiek visszajönnek a szabadságról, én is elmehetek. No, megvolt már énnekem a szép karácsony! Olyan se azelőtt, se azóta. Mérges voltam. Rúgtam, haraptam, törtem, vag-

dostam. Szűk volt a világ, meg a kaszárnya udvar. Már elmúlóban voltak az ünnepek, amikor friss szalmát kellett hoznom az ezredes lova alá. Hajtok befelé a szalmával az udvarra, az ezredes kiskutyája meg fut elé, mint akinek csontot hajtanak. Szaladgál a ló lába körül, faldos, viháncol örömeiben, hogy láthat. Én meg csak fogom az ostort, azután jót odasuhintok neki, hogy csak úgy fetreng és vonyít, de éktelenül. Meglátta ezt az ezredes az ablakból. Behívatott. – Miért bántottad te azt az ártatlan jószágot? Te magyar! – De úgy megnyomta az „r” betűt, hogy az ablak is megrezzent tőle. Mondom neki, hogy... hát bántottam. Mit tagadjam? – De miért?... Nem tudtam mást mondani hirtelen, csak annyit, hogy: hadd legyen annak is gondja! – Másnap már elengedett, haza.

Kacagunk, poharat üritünk s pohárkoccintás közben megszólal az erdős. Minden hangja friss, mintha most született volna.

– Nagyon érdekes történet ez, Kelemen bátyám!...

Pohárba mélyedő tekintetén ott vibrál már egy gyámoltalan mosoly.

– Tudok én vidámabbat is! – kapja el a borongó szót András, akiben egész este csak a nóták vize dagadozik. – De ha énekben is elfogadják, úgy mondom el.

– Mondjad.

– Sziszeg a nád, fúj a szél...

Históriás nótát pedig nem jó leírni, mert akkor a szövege megmarad, a nótája meg elfut. Legjobb azt megtanulni.

Tanulgattuk is a Nád Jancsi nótáját, bele az éjszakába.

S amikor a hallgató présházak között, a zengő magasság alatt hazafelé indultunk, ott ballagott közöttünk Márton is, az erdős.

Emeltebb fejfel járta már, hiszen hazafelé tartott.

A magányosság házából az emberek közé.

*„Te látod szívünk titkait
s örököknek gyarlóságait...”*

(Nagy Szent Gergely)

EGY asszony megy a gyalogúton.

Tele van a nyári határ szénapetrencék illatával, szélben hajladozó búzatáblák pipacsoltjainak integetésével és halk kakukkszóval, mely úgy ereszkedik alá a kökénybokros, siheder fákkal benőtt hegyoldalról, mint tovatűnt nyarak visszazengő emléke.

Nyaraké, amikor még könnyű szívvel és fürge lábbal lehetett felhágni a gerincre s nem kellett minduntalan hátra tekintgetni a távolodó falura, a kicsi házra, mely valaha két szerelmes szív puha fészke volt. Ma meg jégverem, mely körül a nyári virágok is csak úgy kókadoznak, mintha gyökerük a bánat keserű vizében áznék.

Az asszony lába nyomán piciny por-pamatok röppennek fel a búzaföldek és kaszálók között kanyargó gyalogútról. Akárcsak ajkáról annak a parányi dalnak hangjai, mely valahonnan, a tovaszállt lánykorból merült fel váratlanul. Akkor oly értelmetlennek tűnt fel minden sora. Most pedig a csüggedt szív sóhajai mind elférnek ezekben az igénytelen szavakban.

*Hova jut, hova jut
az a keskeny gyalogút?
Hova jut, hova jut,
aki azon elindult? ...*

A gyalogút a bokros hegyoldalon kanyarog tovább a gerinc felé, ahol most vadrózsák könnyű szirmait sodorja a szél.

Fenn a tetőn – ahol a gyalogút kettéválik – két vadkörtefa között áll a magányos kereszt.

A keresztnek fája akácból s rajta a szent Testet nem kőből faragták, nem ezüsből öntötték. Krisztus alakját az egyszerű, falusi meszter ollója vágta ki bádoglemezből. Megkopott már a zománc is rajta. Sebet meg százával rágott rajta a rozsdá.

Világ szép dómok, híres templomok árnyas mélyén láthatsz ennél sokkalta szebbet. De az igazit itt találod: az elhagyatott mezei keresztet.

Lehet, hogy hajdan magasabb is volt. Messzire néző és messzire látó. Ámde a fáját föld porlasztotta. Ki is dőlt talán s akkor a jámbor paraszti szerszám új helybe ásta.

Alacsony így lett az idők múltán: az emberekhez lejjebb hajolván.

Palánk is volt tán körülötte. De kerítéssel minek is volna Ő a mezőktől elválasztva? Virágok helyén csak selyemperje, mely a vérző lábakat cirógatja.

Nem szólnak róla csodás legendák. Csupán, hogy azon az egy vasárnap, mikor a bőjti templomokban a keresztet letakarják – őt meg így hagyják – serege támad a sok madárnak: s lepelként szent vállára szállnak.

A nyári mezőkön messzire látszik. Szívéig érnek a fáradt sóhajok. A tikkadt mezőkön dolgozóknak ilyenkor üzen: gyertek csak hozzám, kik fáradtak vagytok. Ha fel nem értek, majd alább szállok!

Hajnalba erre vonultak el a sarlósboldogasszonyi búcsúsok. Itt hagyták mezei csokraikat és imájuk reménységét, ezen a megszentelt helyen, ahol most ő is megpihen. Félúton mostani otthona és a régi otthon, – a szomszéd faluban lakó szüleinek hajléka – között.

Végigtekint a kedves tájon, az aratásközi vasárnap forró csendjében s egyszerre felemelkedni látszanak a berek fái, a falu házai, a templomtorony, a temető fehér kövei, a búzakeresztek, villanypóznák és a távoli országút jegenyesora. Elmozdulnak helyükről a tarlóföldek sárga foltjai, kavarnak előtte a vadrózsaszirmok.

S mikor a szédületnek vége szakad, még akkor is borultnak, sötétből derengőnek látja a vidéket, mint azon a napon, amikor égő falvak füstjével, puskaropogással, ágyúdörejrel, a háború közelítő árnyaival telt meg a völgy.

Akkor is itt pihent meg – azon az estébe hajló novemberi alkonyon – amikor a szíve alatt hordott első gyermek féltésével futott haza, szüleihez. Reszkető szívvel pihent meg itt – menekültében – mert félt ottmaradni új otthonában, férjének szüleiével, akiktől segítséget nem várhatott közeledő szülésének idejére. Öregek voltak már és csak egymáshoz bújva riadoztak, ha becsapódott valahol egy gránát.

De félt hazamenni is, szüleihez, akik még mindig nem bocsátották meg neki, hogy nem egészen az ő akaratuk szerint ment férjhez, ahhoz, akit szeretett. Végül is beleegyeztek, mert el akarták kerülni a szégyent, ami sok szülőt fenyegetett akkoriban, hiszen a földeket házasító szülők ellen a fiatalok, mind egyforma lázadásban keltek fel: az időnap előtt érkező gyermek fegyverével.

Szülei – ezek a rideg parasztok – még évek múltán is reménykedtek, hogy majd elszáll a szerelem, csillapul a lángja, gondok, perlekedések és nélkülözések pernyéje marad csak belőle s valami történik, ami után már nem kell szégyenkezniök, hogy szegény emberhez szegődött a módos lány.

Nem járogatott haza sűrűn akkoriban, mert tudta, hogy ha a kaput nem is zárják be előtte, apjának szívéen még sokáig kell kopogtatnia, amíg az újból megnyílik előtte. Férjét azonban most ki tudja hová sodorta a háború forgószele? Apósáék valósággal kergették azokban a napokban a tekintetükkel, arra gondolva, hogy csak a bajuk szaporodik meg az átvonuló front alatt a terhes asszonnyal.

Elindult hát drága terhével és idáig jutott, a hegytető keresztjéig. Itt sebesült meg egy becsapódó aknaszilánktól. Együtt sebesült meg a kereszttel. Csak késő estére tudott hazavánszorogni szülei házához, ahol hajnalra megszülte halott gyermekét.

Szülei végérvényesen otthon akarták tartani.

– Minek mennél vissza! Már semmi sem köt oda. Az urad is ott marad a fronton. Csak a nyomorúság és gond várna rád a két tehetetlen öreg mellett... Megadóztál az engedetlenségedért, most már térj meg hozzánk! Majd minden újra rendbejön.

S mégis – amikor meggyógyult – az első nap már felszedelőzködött és elindult visszafelé a gyalogúton.

Férje csak évek múlva került haza a fogságból. Ki tudná elmon-

dani, mi volt az ő élete az alatt az idő alatt. Hogyan vágta a nádat a berekben, hogy befedje megrongált tetejű házukat. Mennyit járt napszámba, hogy gyűjtsön valami kamrára valót az öregeknek. S hányszor indult el újból és újból ezen a gyalogúton, hogy apjáéktól segítséget kérjen. De csak idáig, a keresztig jutott el. Innen mindig visszafordult, megkönnyebbült szívvel.

És várta a férjét. Minden hajnalon és minden alkonyon, hogy egyszer csak beállít. Közben sokat betegeskedett, nélkülözött, lesóványodott, megcsúnyult, elvesztette fiatalságának szépségét.

Azután megjött a férje. Alig ismertek egymásra. A férfi percekig rajta tartotta tekintetét megsorvadt asszonyán. Az asszony is megriadt férjének keserű visszahúzódásától s később is csak erősödő elhidegülésétől. Annyi év epekedő várakozása után már nem találtak egymásban örömet.

Eddig ismeretlen sebek kínjait érezte azonkívül, amit a háború ütött rajta. Ezért már gyakrabban ellátogatott a szomszéd faluba, szülei házához, ahol lassacskán beletörődtek a változhatatlanba s bár látták lányuk vergődését, soha nem faggatták és ő sem panaszkodott soha, egy szóval sem.

Ma is így indult útnak litánia után.

Már reggel könyörgött férjének, hogy menjenek ők is a búcsúba, a Tavi Máriához.

– Nem bírom a sokadalmat! – felelt a férfi és elhúzódott.

Délután meg:

– Ha már a búcsúba nem mentünk, kísérj el engem apámékhoz!

Nem is bánta volna, ha egészen hazáig el nem kíséri, csak legalább egyszer, ide a kereszthez jönne el vele. Itt szerette volna elmondani mindazt, amit annyiszor megfogalmazott már magában az álmatlan éjszakákon. Csökönnyösen hitt abban, hogy ezen a helyen el tudna neki mondani mindent és fel tudná tární az ő megárvult életének panaszát.

– Tudod te jól az utat magad is! – ennyi volt rá a felelet.

Elindult hát egyedül. Azt hitte végigsírja az utat, s íme, még énekelt is. Hogyan is jutnak az ember eszébe ezek a lánykori nóták?

Férje egész délután a kanálisban rákászott. S míg keze fürgén kutatott a hináros mart alatt, eltűnődött ő is kettőjük meghomályo-

sodott életén. Milyen szép is volt azelőtt az ilyen vasárnap délután! Most meg mindegyikük megy a maga útján. Persze, nagyon gyakoriak lettek már ezek a hazafelé való vasárnapi futkározások. Már nem is olyan frisskeletű benne a gyanú, hogy hátha nem is haza járogat a felesége, hanem... Jó lenne egyszer rálesni, a hegyen... Talán éppen ma!

Már alászállt az alkony. A férfi ott hasalt egy borókabokor tövében, nem messze a gyalogúttól és a vadkörtefák szelíd árnyaiba bújtt keresztől.

Visszafojtott lélegzettel, remegve várt.

Azután meghallotta a lépések nesztét. Az asszony egyedül jött és most is azzal a kis dallal játszadozott, melyet idefelé talált meg emlékezetében.

Citera, citera...
Elszakadt minden búrja.
Ki volna, ki volna
a megszólaltatója?

Szokása szerint leült a kereszt tövében. Ott üldögélt egy darabig csendben és árván. Majd, miként a hajnali szél, ha átbúvik a fák lombjai közt, ahogyan a kémények füstje száll fel a reggeli háztetők felett, oly puhán, ahogyan a virág szirmáról felszikkad a harmatcsepp, kibuggyantak szívéből a reszkető szavak.

– Istenem, te mindent tudsz. Mindeneknek látó tanúja vagy. Miért kell újra, meg újra elsorolnom az én keserves napjaim panaszát. Vedd el tőlem ezt a vad félelmet, mely úgy körülszorította már az én árva szívemet, mint a vermek kelepcéje az ejtett vad lábát... Nem akarom elveszíteni az én uramat! Miért nem jöhet rendbe a mi dolgunk és miért nem lehetünk újra olyan boldogok, amilyenek voltunk?... Mitől is fél az én szívem? Hogy nem vagyok már olyan szép s neki oly kedves, mint voltam, azelőtt. Kiapadtak belőlem azok a dolgok, melyekben kedvét lelte. Hát hiába volt, hogy úgy éreztem egykor: mi annyira összetartozunk, mintha testvéreknek születtünk volna s egyikünk sem élhetne a másik nélkül... Most pedig, ó, hogy mondjam el?... S hányszor mondtam már el, itt, kereszted alatt, de

te csak hallgatsz. Csupán a szél felel rá, vagy a kakukk távoli szava...

A férfi végigborzongott. Fülét befogta két tenyerével, arcát a földre szorította úgy, hogy a borókabokor lehullott avartüskéi bele-vágódtak. Szája kiszáradt hirtelen s szíve a torkában dobogott. Szeretett volna felordítani, de egy hang sem jött ki a száján ebben a néma kínban.

Amikor ereje visszatért, feltápáskodott és elindult. De ott a kereszt tövében megtorpant és kénytelen volt leülni arra a helyre, ahonnan imént állt fel az ő hitvese. Akadozva és hörögve beszélt, mint a fuldokló és anélkül, hogy megszólította volna Istent vagy bárkit is. De most már ő sem bírja tovább! Le kell tennie a némaság hosszú éveken át viselt terhét ide, a kereszt tövébe.

– Hát én hogyan mondjam el? ... Elmondhatom-e valaha is azt az éjszakát ... Füllesztő nyár. Olvadt a kátrány a barakk tetején. S jöttek értünk. És megváltás volt, hogy munkára vittek. Abba a bajor faluba. Ahhoz az ismeretlen házhoz. Nem, nem akarok emlékezni sem! Sem a szemére, ahogyan rám villant, mikor megkérdezte a nevem. Sem a kitüzesedett asszonyi testre, amikor éjszaka mellém feküdt a tarlón, a búzakereszt tövében ... Egész nap arattunk. Vágtam a búzát. Ő meg mellettem hajladozott és énekelt. Este felkötöttük a levágott búzát. Kegyetlenül fáradt voltam. Kértem, hogy had maradhassak legalább egy órát ott kinn a hűvösödő mezőn. Csak nézett rám szemének szédítő tüzével ... Már feljött a hold, amikor felébredtem ... Álmomban itthon jártam, az itthoni tarlón. Felettem az ég csillagai ugyanúgy ragyogtak és a hold is éppen úgy vigyorgott lefelé, mint itthon ... Csak a feltakart asszonyi test a szétnyitott, könnyű ruha fészkében, az nem az én asszonyom teste volt ... nem, nem! Nincs a világnak az a frissen csobogó patakja, nincs oly fergeteges zuhatag, mely tisztára tudna mosni annak az időnek mocskából ...

Mögötte a hegytető lábas erdejében megszólalt egy kései kakukk. Felugrott ültéből, mint aki már azt is megbánta, hogy itt, ezen az elhagyott helyen hangosan beszélt kínzó titkárról.

Felnézett a keresztre.

A kereszt azonban némán állt a mezők felett.

Elindult hát ő is lefelé a domboldalon s amint ment, érezte, hogy friss erő gyűlik inaiba. Oly könnyű most a járás, az egész test, mint egy gyermeké, aki valaha volt. Szinte repül, pilleként táncol a bokrok között, letérve a gyalogútról, átugorva a domb tövében a kaszáló száraz árkat, azután egyre iramosabban fut a réten át, hogy utolérje a szomorúan ballagó asszonyt, mielőtt még belépne kertjük kapuján.

„Én vagyok az igazi szőlőtő. Atyám a szőlőmíves. A szőlővesszőket, amelyek bennem gyümölcsöt nem hoznak, lemetszi rólam, a gyümölcsözőket viszont megtisztítja, hogy még többet teremjenek.”

(Jn. 15. 1-3)

AZ ERDŐK felől óvatosan lopózik előre a nyári alkony.

Tüzes kemence most a határ s a földszínüre égett embereket fojtogatja a tikkadt mezők forrósága.

De mielőtt széteresztené barna árnyait a leszálló est, erdők mélyén, berkek rejtekében, folyóparti csalikokban még felébreszti az elszunnyadt szellőt a fáradt madarak szárnysuhanása. Lágy fuvallat rebben szerteszét s hűvös csókokkal borítja be a veritékező homlokokat: tarlók felett, a reggel óta meghízott asztagok tetején s a brummogó cséplőgépek körül. Egy-két órára megelevenedik még az alkonyi határ. Friss erő szökik az ernyedő izmokba, elevenebbre válik az aratógépek kelepelése is, mintha ember és gép egyszerre mindent el akarna végezni, mire szétteríti csillagos szőnyegét a magasság.

Azután csend lesz. Az estéli harangszó lágy szava elválasztja a nappalt az éjszakától. A hazatérő gépek és emberek nyomában fel szálló lenge porfelhő átúszik az éj sötétjébe. Az útmenti nyárfák csendes jóéjszakát sutognak a megfáradt világnak, azután ők is csak szótlanul bámulják az égi mezőkön ballagó holdat.

Éjszaka van.

✱

A megbeszélt helyen két ember várakozik a késedelmes harmadikra.

A holdvilág felhők között bujkál, akárcsak a vasúti híd alatt rejtőzködő emberek lelkiismerete.

– Nem keveredünk mink valami kalamajkába, te Gábor? – szóval meg nagysokára Hudák Anti.

Göncöl Gábor a híd alatti békanyálas tócsába vágja cigarettáját, mintha máris körmére égett volna, pedig még félig sem szívta.

– Mondtam már, hogy ha félsz, menj a csudába!... Hát nem hiszed el, hogy magának az elnöknek a szájából hallottam reggel: ha elviszik, hát elviszik. Akinek megéri a leiszapolódott búzával való bajmолódás, csak kínlódják vele!... Hát nem érted, hogy tiszta dolog ez?

– Akkor meg minek kell éccaka csinálni, bujkálva, ha olyan tiszta ügy? Mi?...

– Azért, te nagyokos, mert nappal nincs rá idő... Úgy beszélsz, mintha azelőtt nem is arattál volna holdvilágnál.

– Azelőtt. Az más volt!

– Nahát. Ez meg ismét más.

– Persze hogy más... De hát miért nem azt mondta az elnök, hogy: no, emberek, ott van az a kis darab ledölt búza a vasút mellett. Megmocskolódott, besankolta a felhőszakadás után az árok megáradt vize. Jelentkezzék, aki számot tart rá. Levághatja, mert úgyis csak kárba vész... De nem ezt mondta!

– Nem hát! Mert az elnök ilyet nem mondhat. Gondold csak el, hányan lettek volna, akik még tán össze is marakodnak ezen a csekély jöszágon, csakhogy ne a másiknak jusson. Hát, tudott volna igazságot tenni, hogy melyikünknek adja? Mi lett volna ebből? Veszekedés, zenezuna, meg harag. Amire semmi szükség... De ugyebár egyiküknek sem volt ott annyi bátorságuk, mint nekem. Én megmondtam az elnöknek: hátha mégis megkívánja valaki? Mert akár mily sajnós dolog is felszaggatni azt a ledölt, sárbaragadt búzát, csak jó lesz annak a szalmája az állat alá. Még tán a kalászából is perdül valami az aprójöszágnak... Erre mondta azután, hogy ha elviszik, hát vigyék! Ez csak világos beszéd!

– Világos beszéd, mondod te. De az értelmét azért csak a sötétben keresed. Itt a híd alatt... Akkor volna világos beszéd, ha úgy igazítod el az elnökkel, hogy ne kelljen bujkálni.

– Ugyan, te miért nem igazítottad el? Mert gyáva, szuszmutyi ember voltál világeletemben. Most is remegsz már, pedig még a markodat sem pökted meg. Tán még a papot is képes lennél hajnalban felkelteni, hogy meggyónd ezt a kis körömközi szerzést, te hóbergyás! . . . Hiszen nem a másét vesszük el, hanem a magunkét. S meg is dolgozunk érte. Vagy azt szeretnéd, hogy amíg te szuszogsz az ágyon, valaki telerakja a pajtádat?

– Azt én tudom, hogy megdolgozunk érte! De mennyire megdolgozunk. S még az is lehet, hogy ingyen napszámmal. Mert hazavinni úgysem tudjuk mindjárt. Holnap meg már megláthatja valaki s megelőz bennünket a takarodásban.

– Ugyan, ne sétátsd már annyit az eszedet. Ki járna errefelé? A tarlót itt már lebuktatták. Ezt meg itthagyták a tábla végén. Eddig sem ringatta a szél a kalászokat. Fekszik, fekszik! Ki látja azt messziről, hogy a töve el van vágva? . . . A hazavitelt pedig csak bízzad ide. Elgereblyélem én azt Vecseklői Pistával.

– Jól van, de én . . .

Hudák nem fejezhette be a mondatot, mert közben a vasúti mezsgyebokrok sövényén túlról harsogni kezdett a dőlt búzába harapdáló kasza.

Mint a bokorból ugrasztott nyulak, úgy szöktek ki a híd alól.

A holdvilág éppen előbújt a felhők rejtekéből s ezüstös fényét szétterítette az éjszakai mező felett. Az aratatlan búza-sáv szőke pántlikájából akkorára már jókora rendet vágott Vecseklői, a harmadik ember.

Ezek csak nézték egy darabig a sövény árnyékos védelméből az összeforgott búzával birkózó kaszást, azután egyszerre öntötte el őket a méreg, amikor Vecseklői még nótára is gyűjtött.

*Felsütött a hold sugára
az én rózsám ablakára,
ihajla!*

*Én Istenem, mi az oka:
az enyimre nem süt soba,
ibajlárom, ihajla!*

– Majd sütök én rád mindjárt, de olyat, hogy megemlegeted! – pattant ki a sövényből Göncöl Gábor. – Nem elég, hogy megvárakoztatod az embert, még ordibálsz is! Nem dalárdába hívtalak én téged, sutyerák!

– Pedig én aszontam az asszonynak, hogy alkalmasint a holdbéli Dávidnak, meg Cicellécskének adunk szerenádot! – kedélyeskedett Vecseklői s egy pillanatra sem állt meg az iszapos talajhoz ragaszkodó búzatövek szaggasztásában. – Valamit mondani kellett, különben azt hitte volna, hogy amolyan félkéz-kalmárkodásba keveredtem, veletek együtt... Egyébként pedig, nem te hangoztatod szüntelen, hogy megfordult a világ sora. Hát így is van. Eddig úgy volt, hogy aki dalolt a sötétben, arra rámondták, hogy fél, az istenadta!... Ha megfordult, hát megfordult. Most már az dalol, barátocskám, aki nem fél... Legjobb lesz, ha ti is nekiláttok, különben itt ér a hajnal.

Neki is láttak – ha nem is a dalolásnak – hanem, hogy beérjék Vecseklőit, aki kaszafenés közben még kérkedett is, hogy milyen nagy kár, amiért ezt most az elnök nem láthatja. „Vecseklői, mint első kaszás!” Szörnyen röstellné, hogy a fogatosok közé tett egy kitűnő kaszást. Bár, fogatosnak sem jó akárki. Tudja azt az elnök, de tudja ám!

– Te csak ne emlegesd az elnököt, mert még valami rosszat álmodik, felkel és megjáratja magát az éccakai mezőn... Antiba már ügyis beléállt a nyárfa-betegség! – heccelődik a Gábor nevű ember.

– Nem az elnöktől félek én, hanem...

– Az Űristentől, ugye, Antikám! – adja alája a szót Vecseklői. – Mert az már szentigaz, hogy manapság elég fejtörést okoz az igaz keresztény embernek: hogyan értse a régi mondást, hogy segíts magadon, az Isten is megsegít... Mert – ugyebár – azelőtt, ha valami szerszámfa kellett, úgy intézte az ember, hogy valami útja kerüljön az erdő felé. Azok a szerszámnak való szép ágak meg csak incselkedtek vele, szólígtatták, hogy aszongya: állj meg te vaksi, hát nem látod, hogy engem az Isten is szekérrúdnak teremtett? Még olyasmit is súgdostak, hogy: nem lesz attól egy cseppet sem szegényebb az uraság, ha egy-két szálfát eltiedelsz tőle. Van itt elég. Vidd, amire szükséged van!... Hát nem így volt?... Vagy őszi takarodás idején. Ott voltak a földek egymás mellett. Az enyim mellett a Gra-

cáé. Hiszen ő is elszántogatott a miénkből minden tavaszon egy-két ekenyomot. Csak vissza kellett azt szerezni. Termésben. Meg se látzott, ha minden rakásból elcsaptam egy kosárra való kukoricacsövet. Olyan embertől vettem el, aki soha nem adott volna a szegénynek egy kis zsírozót, de még a koldusokat is elkergette. Hát, így azután én gondoskodtam a lelki üdvösségéről... No de, mostanság! Ez már nemigen megy. Mert, ha teszem fel, valaki arra vetemednék, hogy lopásra adja magát, csak meg kell gondolni, hogy nem egy embertől lop.

– Mink most éppen így cselekszünk. Ez az, Pista! – tette rá a nyomatékot Hudák.

– Itthagylak benneteket. Itt én! Tisztára megvadultatok! – pattan fel a hangja Göncöl Gábornak. – Hát idehallgassatok, ájtatos keresztények! Teszem fel, hogy hordják befelé a magtárba a cséplett búzát. Kiszakad egy zsák, de a fogatos nem veszi észre. Hull a mag, szóródik az úton. Belehullik a porba, trágyába. Most mit tegyünk: fogadjunk valakit, akinek az a dolga, hogy az elhullajtott magot összesepergesse. Azután triőrözzük, rostálgassuk, szemecskéljük? Nincs erre idő, nem is éri meg a ráfordítást... Hát ezt sehol sem teszik. Ott hagyják. Majd jönnek az ég madarai, meg azok a rendes, takarékos háztáji tyúkocskák és felszedegetik. De még az is lehet, hogy Tepac Róza néni is meglátja, felsepregeti magának, kirostálja. Ki sajnálná el tőle? Senki. Még az elnök is azt mondaná, hogy jobban kell ügyelni, de ha már megtörtént, hát megtörtént. Okosan tette Roza néni, hogy felszedte. Legyen a magáé... No, lám csak! Ilyen hullajtott mag ez is, itt ne! Csak vágjátok...

Így telegetett az éjszaka, míg a bújkáló holdvilág jócskán előrehaladt a maga útján s a három ember is a magáén. Szaporodtak a rendre vágott búza szeszélyesen kanyargó halmai s ugyanúgy a falu felől érkező kakas-nóták.

Kelet felől már halványan derengett az ég, amikor a sor elején megszólalt Vecseklői.

– Ha már ilyen szép számmal egybegyűltünk, nem kellene levágni a szélén ezt a kis sásos szénát is?

A másik kettő elérte a tréfát, de egyikük sem szólt, csak igyekeztek ők is végére érni a holdvilágos műszaknak.

Hanem a könnyedén feltett kérdés azért nem maradt felelet nélkül. Megzörrent a vasúti sövény s előlépett belőle a hajnali kísértet.

Amíg csak alakját látták s a kalap alatt parázsló cigarettát, azt hitték, hogy valóban valami tűnékeny káprázat játszik velük. A hangja azonban, az már ugyanvalóst ismerősnek és e világból valónak tetszett.

– A sást azért ne keverjétek közéje, halljátok!

A három kaszás ember mind ez idáig úgy mozgott, mintha minden tagjuk külön rugóra járt volna. De ezek a furfangos rugók most egyszerre felmondták a szolgálatot.

Hudák kerszetet vetett és úgy kezdett reszketni, hogy a kaszakók is csörömpölt a derékszíjra akasztott tokmányban.

Göncöl is alig állt a lábán s ha nem támaszkodik a zsombéknak vetett kaszanyélre, hamarosan összecsókolódnék egy menekülő békával.

Vecseklői csak egy pillanatra veszítette el a lélekjelenlétét, amíg hangjáról fel nem ismerte az elnököt. A visszatért lélekjelenlét hamarosan ki is tört belőle.

– Ezek szerint készen is volnánk!

– Derék munka volt! – derült fel az elnök hangja, amint kilépett az árokpartra. – Látjátok, tudtok ti dolgozni, ha akartok. Mindig mondtam én, hogy alkalmat kell adni az embereknek képességeik teljes használatára! Most itt van a példa... Szinte csak céloztam a minap erre az éjszakai műszakra és – íme – volt, aki megértette... No, gyertek csak közelebb! Hoztam nektek egy kis reggelit, meg egy korsó hűvös bort. Legalább most egy kicsinkét elbeszélgetünk erről-arról...

A három lehervadt ember kelletlenül vánszorgott az árokpartra.

– Drága reggeli lesz ez! – dohogott csak úgy magában Hudák Anti.

Amikor meglátták az elnök kezében a boroskorsót, kipattant a szemük. Csak a kalapok voltak még mindig útban. Karimájukra rászállott a harmat s így lekonyulva elébe álltak az elnök tekintetének, mellyel arcuk tükrében olvasni igyekezett.

– Ejnye, a poharakról megelégedtem. De talán így is megteszi.

Az elnök Göncöl felé nyújtotta a korsót.

- Egészségekre!

Göncöl már emelte a kezét a korsó felé, de akkor keservesen felsóhajtott mögötte Hudák. Elnyomott sírás bujkált ebben a sóhajban, ami még Göncölt is mellbevágta. Megrázkódott és visszakarta a kezét.

- Nem fogadhatjuk mink ezt el, Tamás! Legalábbis... amíg... meg nem... szóval, amíg...

- Amíg meg nem valljátok..., hogy jó szívvel tettétek. Igaz keresztényekhez illő módon. Mint akiknek nemcsak ajkán van az ige, hanem a szívében is, ami által készek mindenkor megmutatni, hogy nemcsak magukra gondolnak, hanem másokra is. Aiknek fájdalomt okoz minden elvesző búzaszem, mert azzal mindannyian megrövidülünk... De nem akarok én itt néktek prédikálni. Elvégzi azt a pap a templomban, hiszen éjfél óta vasárnap van s ti templombajáró emberek vagytok, igaz?... Hanem azt sehogyan sem értem, hogy amikor egy brigádba akartalak benneteket beosztani, kézzel-lábbal kapálództatok ellene. Most meg látom, hogy milyen szépen megértitek egymást s mekkora édesdeden tudtok ti együtt dolgozni. Mintha csak egy atyafiság lennétek!... No hát, arra igyunk most, hogy úgy legyen ezentúl világos nappal is, ahogyan itt, a holdvilágnál volt!

Ezek után már nem lehetett kitérni a közös edényből való, egyezséget pecsételő ivás elől. A korsó kézről kézre járt. Utoljára az elnök kezébe.

- Ide hallgassatok!... Mikor még legény voltam, azt tartottuk, hogy nem iszunk egymás után, egy edényből, mert elisszuk a más szerelmét. Hát az csak babonáság volt. Nem is igen volt foganatja. De amire mi összeálltunk, annak csak úgy lesz jó foganatja, ha egymás elől el nem isszuk a becsület szerelmét. Amíg be nem mocskoljuk a közös edényt olyan szájjal, mely mást mond, mint amit a szív érez és a kéz cselekszik...

Szájához emeli a korsót és édesded kortyokban iszik. Vecseklői mohón nézi az elnök nyeldekklőjének járását s közben arra gondol, hogy ilyen keserves munka áldomásához azért öblösebb korsó is elkélt volna.

- Most azután letelepedhetünk, mert pakoltak valamit ebbe a tarisznyába is.

Az elnök kitergegeti az asztalkendőt, száraz füstölt kolbászt, szalonnát, hagymát, jókora cipókenyeret készít a mezei asztalra. Kínálgatja őket jószívvel és szaporán, de azok csak egymást figyelik, nem nyúlnak az étel felé.

– Hát jól van! Tudom én, hogy nem vagytok éhesek, inkább fáradtak. . . . Vagy talán arra gondoltatok, – íme most bételik a szentírás szava: aki kezét elsőnek a tálba mártja, az árul el engem? . . . Nem, nem! Nemigen kellett itt árulónak lenni. Anélkül is tudtam én azt, hogy így lesz . . . A minap, amikor Gábor feltette a kérdést, hogy vajon mi lesz, ha valaki mégiscsak megkívánja ezt a megmocsokolt jószágot, már tudtam, hogy nem marad lábon és nem vész kárba . . . Szóval, ha egyáltalán árulás történt, akkor Göncöl Gábor magát árulta el . . .

Vecseklői feljebb böki a kalapot a homlokáról és megböki a vállával Göncölt.

– Tehát, nyugodtan hozzányúlhatsz!

Az elnök elkacagja magát, azután csendesen feltör szívükből a jóízű nevetés. Kipattannak a zsebbéli kések s a felszelt cipó lágy fchérsege felszáll közöttük és szétterül a derengő hajnali égen.

„Megmutatod nekem az élet útját...”

(Zsolt, k. 15, 11)

VASÁRNAP délután van és felfordulás.

Felfordulás a tágas természetben, mert a kalendárium szerint most csattogó fogú télnek volna ideje. De nincs. A mezőket langyos déli szél nyaldossa s az udvarokon megrekedt napsütésnek olyan ereje van, akárcsak húsvéthétfőn, amikor a lányok összelocsolt ruhája szárad a kerítésen.

Éppen csak a füstölt sonka illata hiányzik Laboncék udvaráról is. De nem sokáig. A sonkának való már csak reggelig ábrándozhat a kukoricával telt padlások bőségéről. A langyos téli idő nem alkalmas ugyan disznóvágásra, de ez a nap már régen leleveleződött a Laboncokkal.

Egyébként, a tél is visszatérhet még hajnalra.

Ezért van felfordulás a konyhában is, ahol az ilyen békés, téli vasárnap délutánonként csupán a sántító falióra ketyegése és a selmeci pipa szortyogása szegi be az ünnepi csendet az álmodozás finomszálú csipkéjével.

Csendről azonban most szó sem lehet. Tera néni tepsikkel csörömpöl, a ház ura pedig – Labonc Náci – felsőbbrendűségéből kivetkőztetetten: diót darál, sőt habot ver, de olyan szakértelemmel, hogy kukkerral sem lehetne megtalálni azokat a dohánypernyéket, melyekkel a selmeci pipa gazdagítja meg a finom sütemények tésztáit.

Sebaj – gondolja az öreg Labonc – ő úgysem eszik édességet, a gyerekek meg... Hej, a gyerekek! Mi mindent meg nem ettek azok, amíg szépecskén felnövegettek, szárnyukra kaptak, kigyalogoltak a

szegénységből. Mihály már vasúti tiszt, Józsi kitüntetett tervező a fővárosban. A Ferke dolga is csak eligazodik valahogyan! . . .

Vonatfütyti sikolt bele Náci bácsi merengésébe. Sebesebben kezdni a habot, felesége azonban kirántja kezéből az üstöt.

– Hamar, rakjon csak a tűzre!

A tűzrakás kétségtelenül férfiasabb munka, mint a habverés, bár, ha ilyen kemény vezénylés mellett történik, elevenbe vág. De hát most nincs helye a visszabeszédnek. Rakja is a tüzet valami nagy bűnbánással, féltérdre ereszkedve a tűzhely előtt. Inkább csak parancsolgasson az asszony, semmint kérdezzessen! Teszem, hogy mikor jött meg az este is és kikkel latorkodott a hegyen? Ha eddig nem kérdezett, már nem is fog, mert kopognak az ajtón s szinte egyszerre pattan a konyha közepére a három Labonc-fi, mintha csak a meséből szállottak volna ki.

Az öreg Labonc még mindig térdenállva nézi az anyjukat ölelgető nagy fiait s nehezen tudja eldönteni, hogy a vasutas egyenruha szebb-e vagy a bőrkabát? De jó is, hogy térdel, mert úgy van az rendjén, hogy amikor sorjában odajárulnak hozzá fiai, lehajolva csókolják meg a tűz melegétől kipirult arcát. Hiszen azokat az áldásokat hozzák neki vissza, amivel ő annyiszor útrabocsátotta őket életében. Az áldást pedig térdenállva kell fogadni, akár az apa adja fiainak, akár pedig a fiuk apjuknak.

Megtelik a kis ház étellel. Teri mama – ez a rendszerető asszony – most oly hálás a rendetlenségért, melyet percek alatt ide varázsoltak a fiai. Józsi a tiszta szoba szépen megvetett ágyára dobta a nehéz bőrkabátot, Mihály telerakta az asztalt mindenféle ajándékholmival, Ferke szétlocsolta mosdás közben a vizet, a fehéreneműs sublót összetúrta egy kockás ing miatt. De ez még mind semmi ahhoz képest, ami a konyhaasztalon van. Boroskancsó, poharak, cigaretta csomagok, füstölögve büzlő csikkek a hamutálcán, szódásüveg, gyufa, fényképek a kétrendbéli unokaságról, útközben vásárolt újságok, képeslapok és Ferke hatalmas dohányos dóznija, hetyke kispipái, kulcs-csomója.

Az asztal feletti beszélgetés már sokkal rendezettebb. Sorjában, szépen elbeszélik életük és dolgaik folyását. Felderülő arccal hallgatják az öreg szülék a családi történeteket, de hallgatnak a testes

pohárszék edényei is, a tűzhely feletti polcon a rézmozsár, a kávé-őrölő, vasaló, a habverő, üvegmosó és palacsintasütő. Behallgatódzik az ablakon a téli délután s a küszöbön a házörző hűség: Maszat.

Azután kifognak a fiuk a maguk történetéből s Mihály nagy köhécselés után apjához fordul.

– Hát édesapámék, hogyan élhetnek?

– Ahogyan az Isten engedi, fiam. Ő mutatja az élet útjait, mi meg menegetünk rajta, csendesen, öregesen.

– Hol vannak még maguk az öregségtől! Még csak ezután jön a java!

– No és, hogyan s merre mutatja az utat az Isten, édesapám?

– Hiszen már tudjátok a nagy újságot! Beléptem ősszel. Ott vagyok már én is, a többivel.

– Azt okosan tette. De azért elmondhatná, hogyan történt. Mert mikor utoljára itthon jártunk, még nem így beszélt. Akkor még Ferkét is csak szüntelen faragta, amiért elállította magát a gépállomásra.

– Hiszen, övele kezdődött az egész. Tudjátok hogy mennyire kétségbe voltam esve, amikor ő is elhagyott. Az még rendben való volt, hogy ti elmentetek. A kevés föld nem adhat annyi száznak kenyeret. Tanultatok, hát hasznát is veszitek... De Ferke... Őreá számítottam. Hogy majd utánam ő áll be a földre. Megnősül, jóra való asszonyt hoz a házhoz... Nem így történt. De még az a szerencse, hogy neki lett igaza, nem nekem. Segélje is az Isten továbbra is, csak ne valami túlságosan, mert akkor soha meg nem nőszül. Halottatok ilyet? Egész nyáron egy nadrágos lányt hordott maga mellett a motoron, de úgy mondják, hogy azóta már a harmadikat rázatja a saroglyában.

Jóízűt kacagnak ezen, de még Ferke is.

– Na, mondja csak tovább, édesapám!

– Egyszóval: eleget elgondolkodtam én a Ferke példáján. Mert ha rám hallgat, most legfeljebb a fogatos brigádban van a helye. Így meg jól kereső szakmunkás, aki mindig kell a gépállomáson, azonkívül itthon is maradt. Végeredményben az én szerelmetes földjeimnek a szolgálatában maradt. Most már nálunk is egyre több lesz a gép, szaporodnak a masinák, mint nyári eső után a gomba. Egyszer-

csak majd ott terem köztünk. Mert fura útjai vannak manapság az emberi sorsnak. Látjátok ezt a Borbás Imrét is! Gúnyolták, lekondásozták, amikor leadta a földjeit s vállalta az állatgondozást. Ő nem törődött semmivel, senkivel. Azóta már valami tanfolyamot is elvégzett, hatszáz jószág van a kezére bízva, kilenc ember feje felett fújja a pipafüstöt s ma már egyikünkkel sem cserélne. Se pénztárcát, se módot. Az ő sorsán is elgondolkozhattam, mert – ti ezt még nem is tudjátok –, mielőtt őt csalogatta volna az elnök, előbb engem szólított meg. De én akkoriban még nemigen hittem ebben az egészben. Bár tudtam, hogy örökké igaz marad, hogy akiknek a töveik összenőnek, azok erősebben állanak, mégsem sütöttem meg ebből az igazságból a magam cipóját . . . Ezen a tavaszon történt azután, hogy egyedül szántogattam a Cserepes-tagban. Finom idő volt, szellő sem mozdult, csak a napmeleg ömlött lefelé, mint a szakajtóból kidagadt térsza. Jó szagok jártak mindenfelé, földön és föld felett. Nem is jól mondom, hogy egyedül lettem volna, mert ott voltak körülöttem a csókák . . . No, látjátok, ezekről a fekete madarakról jut eszembe, hogy az is csak ábránd, miszerint a pacsirta, meg a szántóvető ember jó pajtások. Valami eszetámadott művész találhatta ki ezt is. Hiszen azok a kis madarak sohasem ereszkednek le a magasból. Mindég csak felülről predikálnak az izzadó embernek. Bizony, másként a csókák. Azok ott sétálnak az ember körül. Szedegetnek, csipegetnek. Feltakarítják az abrakos tarisznya hullajtmányát, meg a lovakét is.

– Így kísérgettek akkor is, végighosszig a szántáson. Akkor se maradtak volna el az eke mögül, ha ostorral kergetem őket . . . Egyszer csak a domb mögül felkapaszkodott a traktor. Szántani kezdte a Szabadság kukoricását. Ropogott, dohogott, rázta magát. Mondhatom nektek: úgy néztem én még akkor a pöfögő masinára, mint a mesebeli vándorlegény a hétfejű sárkányra, akivel meg kell küzdenie, le kell vágni a fejét, ki kell metszeni a vaspáncélba bujtatott szívét is, mert különben felfal . . . Egyszóval: jócskán előntött a mérreg, hogy ez milyen gögösen kerembókál ott a téész földjén, mintha csak velem incselkedne. Csupán csak az lohasztotta mérgemet, hogy ott voltak körülöttem a csókák. El is kezdtem velük társalogni. Egyem meg azt a hűséges szíveteket! Hát ti csak kitartotok. No, ne

búsuljatok! Kerüljünk csak a föld végére. Úgy belemarkolok az abrakos tarisznyába, hogy őszig se megy el a szátok íze... De bizony erre már nem kerülhetett sor, mert a legöregebb közülük, hamar visszafeleselt. Azt mondja: kár... kár! Azzal: usgyi, felrepült az egész raj, egyenesen a traktor felé. Úgy elhessentek, mint búcsúból az énekes koldusok, ha felszedik a lacikonyhát.

Megtöltötte a poharakat, beletúrt őszülő hajába és nagy sóhaj-tásvétellel folytatta.

– Nem zavarta azokat sem a gép pöfögése, sem az olajbűz! Csak verték a nyakukat a barázdába... Megállítottam a lovakat, leültem a szántásra, megtömtem a pipát, hogy könnyebben meglegjem ennek a pimasz hütlenségnek a nyitját. Rá is jöttem hamarosan. Hát csak-ugyan eszes madár a csóka – halljátok –, mert a traktor, ugyebár, mélyebben szánt, mint a lovascke. Több férget forgat ki a földből. Így aztán a csókák is csak a dúsabban terített asztalhoz húzódnak... A madárnak elég esze van erre, csak az embernek ne lenne – mondogattam magamban. Így volt. Ennyi az egész. A többi már magától ment. S én is mentem: a csókák példáján. De ha ki is nevettek érte, csak azt mondom, hogy azokat a madarakat Isten küldte oda hozzám, a jobb útra vezérlő üzenettel...

Dehogy nevetik ki.

Koccan a pohár s a fiak apjuk után mondják a bor felett való köszöntés szavait.

– Isten boldogítson bennünket!

Így hívogatják maguk közé Istent. Igazságtevőnek, mindent eligazítónak és boldogítónak.

Odakinn pedig már elfutott a délután az ablak alól s helyére megérkezett az este.

A hosszúra húzódott vacsora alatt megfordult a szél is. Mérgesen rázta a fákat, megzörgette az ablakokat, és bedudált a kéményen. Pedig nem is üzentek érte Laboncék, mégis megjött a fagy disznóölés idejére.

Az ágyak már vetve, az első szobában vetkőznek a fiúk. Mire apjuk visszatér az istállóból, már javában alusznak. Mihály azt álmodja, hogy állomásfőnök lett, Józsi vonalak, számok, léptékek szövevényéből épít egy nagy gyárat, Ferke meg egy nadrágos lánnyal sétál a Balaton mellett. Valahol csendes körözéssel errefelé tartanak a fekete csókák is, hogy mire apjuk szemére is leszáll az álom, kéznél legyenek. Egyszóval: forog a nagy magyar képeskönyv a Laboncok fejében.

A vén házat nyöggeti a megfordult, fagyos szél, mely havat hoz és betakarja a tavaszra váró magot az áldott rögek bölcsőjében.

*„Krisztus levele vagytok, melyet nem
tintával írtunk, hanem az élő Isten
lelkével, nem is költőtlákra, hanem az
élő szív lapjaira.”*

(2 Kor. 3, 3)

AZ ÉJSZAKA szendergő csillagainak fényénél indultak el a szekerek a város felé. Az utolsó porció dohányt vitték a beváltóba.

Mélyen alvó falvakon haladtak át s még igen messziről derengett feléjük a város fénykoszorúja. A gyárnegyed és a pályaudvar nagylámpái is csak olyanok voltak, mintha fáradt csillagok ereszkedtek volna alá, megpihenni a földre.

Árendás Gábor szekere valahol a sor elején haladt. Elindulhatott volna ő napkelte után is, de találkozót levelezett meg a fiával, aki erdész a Bükkben, azonkívül pedig kéthetes, boldog apa.

Az öregek még nem látták a kis unokát, mert az ő otthonról való kimozdulásuk igen nagy készületet kíván s aligha lesz belőle valami hőszállat előtt. Addig mindig akad valami igazítani való a ház körül s a mezőkön is.

A levelekből – amelyek mostanában sűrűbbeckén érkeznek – úgyis tudnak már mindent kicsi Gáborkáról. Hány kilós, milyen a szeme bogara, mennyit szopik, hogyan szorítja össze két öklöcskékét álmában s hogy milyen változott a világ Égetthalmon, amióta megszületett a gyermek. Sohasem volt az ő fiúk ilyen tágas beszédű, mint most ezekben a levelekben, melyekben úgy rakosgatja össze a hímes szavakat, mintha csak azokban a ritka virágokban válogatna, ott a Bükk rengetegében. Az öregek mindúntalan előveszik a leveleket, újra elolvassák s valósággal látni lehet azt, hogy hajnalonként riadt őzikek hegyezik a fülüket az etetőnél, amikor a csendes erdészházból kihallatszik a gyermeksírás. És hallani lehet, hogyan kopognak be a

cinkék a veranda ablakán, mintha azt mondanák: mi is itt vagyunk ám! Velünk most már senki sem törődik?

Ropognak a kerekék, halad az idő, fogyogat az országút. Eközben a hajnal óriás madara kiterjeszti csillogó szárnyát a föld felett. A dérlepett réteken szikrázik a fény s a reggeli párából lassacskán kinőnek a város gyárkéményei, karcsú tornyai.

A dohánybeváltó tágas udvarán valóságos szekértábor verődött össze. A portásfülkénél sorszámot osztogatnak, amiből nagyjából mindenki ki tudja számítani, hogy mikor kerül rá a sor.

Kifogják a lovakat, abrakoltatnak s a szekérrúdon ülve, maguk is falatáztatnak a didergő emberek.

Így múlik el a délelőtti java s Árendás Gábor már sűrűn csóválgatja a fejét, mert hamarosan rákerül a sor, a fia meg még sehol. Pedig a levélben az volt, hogy az állomásról egyenest idejön.

Elmúlik a dél is s már üres szekérével kinn ácsorog az utcán, mert a frissen érkezőknek kell a hely az udvaron. Ül a bakon és csendben szivarozgat. Olykor le is száll a lovak közé, mond nekik valamit, megveregeti őket, mert azok már nemigen találják kedvüket az ácsorgásban, mennének haza. Azután végigtapogatja tekintetével a távrolról kéklő Bükk oldalát. Merre is lehet az Égetthalom? Merre van az a pirosfedeles erdészház? Majd gondol egyet és beszekerezik az erdőigazgatóság épülete elé. De az igazgatóságon sem tudnak a fiáról egyebet mondani, minthogy amióta apa lett, feléjük sem néz.

Már alkonyodni kezd, amikor nehéz szívvel és temérdek aggodalommal elindul hazafelé.

Mert aggodalom és szűnés nélkül való gond az öreg szülék élete azután is, hogy kirepülnek a fészekből a szárnyra eredt madárcák. Valamelyik mindig visszacsipog és oltalomra vár. S minderről olyan meghatódott szívvel lehet elbeszélgetni estelenként, lefekvés után egymás között és Istennel, belefoglalva a szív reszkető sóhajtásait az imádság reménykedő igéibe.

A két öreg ajkáról alig szakad el az estéli fohász, már kezdik is újra a hajnali könyörgéseket, míg rövid álmuk színhelyén toporognak: fenn, a komor hegy magasán álló erdészház körül.

Együtt ballagnak a rorátéra. S ha nem is beszélnek az úton, lépésük koppanása a fagyon, szájuk körül a lehelet párája, lámpásuk

fényének tánca a házak falán, minden-minden egy kérdésbe olvad: mi lehet a hegyen? Mi van a fiunkkal? Miért nem jött be a városba, ha már meg is írta?

Az egyik hajnali misén azután, amikor a kántor belekezdett a régi roratés énekbe – Menj el sietséggel arkangyal, Gábiel – öreg Árendás úgy érezte, hogy őt szólítja az ének, nempedig a mennybéli arkangyalt.

Felült hát a reggeli vonatra és délután már ott pipázott a takaros erdészházban, ahol minden oly szép volt és tiszta, akárcsak otthon, a templomban. Csak a nagy hegyekkel, a szüntelen zúgó erdővel nem tudott megbarátkozni. A házon túl minden idegen és titokzatos volt számára. Lehet, hogy tavasszal minden szebb itt, de most olyan az egész rengeteg, mint egy nagy kelepce, egy óriás verem, ahol rejtőzködő szemek leselkednek az emberre, hogy elveszejték. Nem is érti, hogyan jöhetett ide remetének az ő rónán nevelkedett fia? Biztosan meg is bánta már, hogy erdésznek tanult s azért írja az erdő szépségéről azokat az áradozó leveleket, mert így menekül a nyílt búzamezők honvágyából, ezekkel a levelekkel bátorítja magát esténként, amikor az erdészház ablakán bebámul a riasztó magány.

S hogy különösebb bajt nem talált, meg már eleget is gyönyörködött az unokában – akiről hiába mondogatják, hogy szakasztott a nagyapja, a füle azért nem úgy áll, mint az Árendásoké – el kezdett készülni hazafelé.

Azon a délelőttön történt, hogy belázasodott a gyermek. Hányt és riadozva sírt, kezecskéjével nyugtalanul kapkodott a füléhez.

Árendás nagyapa először a menyét nyugtatgatta.

– Semmiség ez. Van ilyen a kicsinyeknél. Nem kell kétségbeesni, lehet, hogy csak hascsikarás. Majd elmúlik.

Titokban azért arra gondolt, hogy az öreg szülék messziről és előre is megérzik a bajt. Az a sok álom és nyugtalanság nem hiába volt. Rossz sejtéseit akarta elűzni azzal is, hogy gügyögni kezdett a kis ágy felett.

– Jaj, hát nem kell azért mindjárt letépni azt a fülecskét! Lesz az még csinosabb is. Majd ha nagyobbacska leszel, nagyapóka meghúzogatja, így ni!

De a gyerekek csak ordított és belekékült a szüntelen sírásba.

Fia – az erdész – ezen a napon is kinn volt az irtáson. Lóháton ment el még hajnalban és csak késő estére várták haza.

Magdó, a felesége minduntalan a telefont kínoztta, hogy orvost hívjon, vagy legalább tanácsot kapjon. Még az erdőigazgatósághoz is beszólt, hogy nem jön-e ki valaki a kerületbe. Magával hozhatná az orvost.

Délutánra a gyermek már fuldokolni kezdett. Ajka szederjesre változott, hideglelés rázta piciny testét.

Öreg Árendás már éppen indulni készült, hogy akárhogyan lesz is, belegázol a félelmetes rengetegbe, az ellenséges hegyi világ mélyére száll, de megkeresi a fiát. Addig kiabál, addig törtet a vadonban, míg meg nem találja azt az irtást. S már ki is lépett az ajtón, amikor odabent megszólalt a telefon. A kórház jelentkezett. Egy óra múlva a mészégetőig tudnak mentőkocsit küldeni.

Bebugyolálták a gyermeket, összeszedték magukat, üzenetet írtak egy cédulán az erdésznek, amit majd az ajtóra rajszögelnek.

Amikor végighaladtak az udvaron, Árendás Gábor meglátta a szín alatt a könnyű csészát.

– Hiszen nem kell gyalogolnunk lányom! Üljetek fel. Amíg lefelé megy az út, ez magától is elszalad.

Az asszony feltelepedett, magához ölelte, jól betakargatta a pólyát, nagyapa pedig megragadta a rudat és elindultak lefelé a bukkanós, köves, vízmosta úton. A csésze ringatódzott, táncolt, rángatta a rúd mellett nagyjából futva haladó öreg embert, aki – hogy kedvre derítse menyét – olykor még el is nyertette magát, csak úgy zengett belé az erdő.

Így nyargaltak egy félórát, lejtőnek. Egyszerre azonban az út ismét meredeknek kanyarodott. Itt már le kellett szállni és gyalog nekivágni a kapaszkodónak. A túlsó oldalon van a mészégető. Oda jön a mentő, ha jön.

Árendás már csuromvíz volt, a szíve kalapált. Jó lett volna egyet szusszanni itt, a szélvédett aljban, de a gyerek...

Magdó nézte a meredek hegyi utat. Minden ereje elhagyta, pedig eddig kényelmesen ült a csészán.

– Adsza csak nekem a terhet! – nyúlt a gyermekért az öreg ember. A kicsiny teher semmi sem volt az után, hogy eddig a lejtős

úton rakoncátlankodó szekérrúddal birkózott. Nekigombolkozott a kaptatónak. Mintha nem is ő emelte volna a pólyát, hanem az vitte volna őt is, fel a hegyre.

Már jócskán fenn voltak az emelkedőn, látták a várost is, amikor megállott az öreg ember, mint aki otthonfelejtett valamit.

A fiatal asszony széthúzta a takarót a gyermek fejénél.

– Éi! – szakadt fel szívéből az aggódó sóhaj.

Árendás nagyapa nagyokat szuszogott, nézte ő is a gyermek vergődő piciny arcát.

– Magdókám!... Nem bántalak meg vele, ha megkérdezem: meg van már keresztezve ez a gyerek?

– Jaj, Istenem! – szorult össze az asszony szíve és sírásra rándult az ajka.

– Sírni azért nem kell, hallod? Hiszen nem az utolsó kenetről beszélék.

Kalapját hátrabökte a fején s újból elindult. Nem törődött már azzal sem, hogy menyé elmaradozik tőle. Úgy érezte, hogy ők most csak ketten vannak a világon ezzel az ártatlan gyermekkel. Körülöttük a titokzatosan hallgató erdő, a komor hegyi világ s felettük az Isten mindentlátó szeme is csak kettejüket nézi.

Hiába vizslatott, hiába kutatott a szemével valami székérnyom, vagy vadtúrás után, sehol egy cseppenet vizet sem látott, csak homlokáról hullott gazdagon a veríték.

Az alkony mindig sűrűbb lett, az erdő sötétebb és ijesztőbb az út. A magasságból azonban már puhán, pilinkázó libegéssel lefelé indult egy kövér hőszi. Nyomában egy másik és bátran a többiek is. Mire a gerincre értek, már eltakarta előlük a völgyet a sűrű hóhullás.

A menyecske szipogva, kimelegedve, párázó testtel érte utól őket és földbegyökerezve hallgatta apósának megilletődött szavait.

– Hallgasd meg Istenem a te méltatlan szolgádnak hozzád kiáltó szavait. Ne tekintsd sok tett vétkeimet, hanem csak a tiszta szándékot, melyből a szükség szava száll ily gyámoltalanul és reménykedve hozzád, aki mindig közel vagy azokhoz, akik keresnek téged... Én, ennek a tehetetlen gyermeknek nevében mondom, hogy hiszek az egy igaz és élő Istenben és hiszek abban, akit elküldöttél

e világra, a mi Urunk, Jézus Krisztusban... Megkeresztetem ifjú Árendás Gábort az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében.

Kalapjának karimájáról, az útmenti bokrok ágairól gyűjtötte össze a maréknyi havat, tenyerén megolvasztotta és a kereszt jelét rajzolta vízből a gyermek fejére.

– Mostantól kezdve pedig már a tiéd, Uram, ez a gyermek. Viseljed gondját, őrizzed életét.

Felemelte a pólyabeli gyermeket vállának magasáig. Körbeforgott vele – miként búzaszentelőkor a pap az evangéliumos könyvvel, a világ tájai felé – azután ismét magához szorította a könnyű, drága terhet.

– Most már itt minden a tiéd, Gáborka. Hegyek, völgyek, fák, virágok, madarak, még a kövek alatt búvó férgek is. A tiéd az egész világ. Minden, ami belőle látható és láthatatlan. Mert a kezdet kezdetén mindez az embernek adatott örök tulajdonul...

Odalenn, a völgyben akkor tűnt fel a hóhulláson át egy autó reflektorfénye. Siettek lefelé, hogy ne várokozzék sokáig a mentőautó.

Csak a kórházban érezte, hogy mennyire kimerült. Egész teste reszketett. Amíg a gyermeket vizsgálták, a jól fűtött folyosón várakozott és vágyakozva gondolt arra, hogy hamarosan ismét vonaton ül majd és éjszakára már otthoni ágyában pihen meg.

Egy kicsit meg is szunnyadt a várakozásban. Magdó hangja ébresztette fel. Már röpködve lebegett ez a hang, mint virágok felett a nyári pille.

– Nincs nagyobb baj, apuka... Tüdőgyulladás. Már kapott is injekciót. Hamarosan meggyógyul. Nekem itt kell maradnom vele. Remélem, András már útban van és hazaviszi magát...

– Haza ám, de nem András, hanem az estéli vonat. Anyátok már úgyszólván nyugtalan lehet. Elvégeztem én a dolgom. Hazamegyek. Tudod, az ilyen öreg ember már csak az otthoni ágyban találja jól magát... Isten áldjon meg. Nagyon vigyázzatok ám magatokra, mert az ember élete olyan és csak annyi... mint egy marék hó.

*

Azon a napon pedig, amikor a kicsi Gábort hazavitték a kórházból és már ott gügyögött a fehér ágyacskájában, ujjaival játszadozva, szüleinek sugárzó örömében fürödve és a téli napfényben, mely bőven áradt a szoba ablakain át, megszólalt a telefon.

– A posta jelentkezik, halló, táviratot olvasunk be: Árendás András erdész Égetthalom erdészház. – Édesapád tüdőgyulladásban meghalt, azonnal gyere, édesanyád.

A fiatal erdész megfehéredett, mint a téli mezők a frissen hullott hóban. Alig tudta eleresztetni a megsüketült telefonkagylót.

– Valami baj van? – lépett hozzá felesége.

– Apám . . . meghalt.

Odakint felzúgott az erdő. Orgonált a rengeteg. A szél havat vágott az ablakokra.

A két megdermedt ember előtt elsötétedett a világ.

Csak a gyermekágy felől ragyogott feléjük valami különös fény. Azt nézték elbolyongó tekintettel.

Kicsi Gábor mosolygott rájuk. Először életében.

*„Már nincs benned a régen
talpadba tört tövis
és most szívedből szépen
kibull balárod is.”*

(József Attila)

EGYIK nap olyan, mint a másik. Az egyforma napok homlokára azonban ékes koronát tesz a reggeli séta: a hársfák között szendergő templomba és vissza.

Hét óra előtt tíz perccel mindennap megjelenik az öreg hölgy a téren, mely úgy tárul ki előtte ilyenkor, mint egy szabadtéri színpad, ahol már csak az ő érkezésére várnak.

Megáll és körütekint, mintha elveszett, hímes szavakat keresne, előkelő mozdulatokat egy elsikkadt színdarabból, melynek díszleteit lebontották már. Csak ő maradt itt – különös kosztümjében – magánosan.

Nincs sűgő, aki feladná a szöveget s a láthatatlan zenekar is csak a felébredt falu összemosódó hangjait pengeti. Nincs mire várni. El kell kezdeni valamit. Kihúzza töpörödött alakját és néma méltósággal halad végig a hársak alatt. Meghajtja fejét a hősök emlékműve előtt, majd megáll egy pillanatra és keresztet vet a megostorozott Jézus régi szobra előtt.

Azután belép a reggeli templomba.

A szentély diadalívéről szótagonként és félig hangosan olvassa le a szavakat: „Én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig.”

Ezek a szavak mindennap újaknak – új reményt keltőknek – tetszenek, mintha most írták volna fel és csak az ő számára. Érintésükre kiköppen előbbi szerepéből, térdre omlik és egészen kicsiny, – a hatalmas kockakövekre ejtett, fekete foltként szétterült – halódó madárka szárnya lesz. Itt már csak Isten egyszerű gyermeke, akár-

csak a többiek körülötte, a falu öreg parasztasszonyai a hétköznapi misén.

Már egy éve, hogy ezüstfejú sétatálcájának társaságában látni őt reggelenként a templomban. A bottal végzett kopogásért minden alkalommal szegyenkező fejbólintásokkal kér bocsánatot, bár némi vizsgasztalásul szolgálhat számára, hogy erre a visszhangos jeladásra szokott elindulni a sekrestyés, hogy meggyűjtse az oltár gyertyáit.

Tavaly télen történt, hogy Zsebőkhné megcsúszott a jeges falusi udvaron és eltörte a lábát. Amikor megkapta a kengyeles járógipszet, házigazdájuktól botot kért, aminek segítségével majd járni tanulhat. Este hazajött a lánya, meglátta anyja kezében az otromba falusi füttyköst és felsikoltott.

– Az ég szerelmére, anyuskám! Ezzel a bottal. Istenem, ilyenekkel csak azok a régi disznókereskedők jártak a vásárokra! Nem, ez nem a te gyenge kezedbe való!

Valóban, ez a nehéz, paraszti kézbéli alkalmatosság inkább számított ütelegnek, mint sétatotnak. De az öregasszony kezének melegétől úgy megszélidült, oly könnyűvé vált a sok simogatástól és annyi biztonságot sugárzott ebben a rokkant tehetetlenségben, hogy Zsebőkhné ijedten szorította magához.

– Ne vedd el tőlem, kislányom!... Te minden reggel itthagysz engem. Ez meg egész nap velem van és segít. Néhány órája, hogy velem van, de úgy el tudok én ezzel a görcsös jószággal beszélgetni, mintha értenénk egymást... Tudod, az én apámnak is volt egy ilyen nehéz botja. Annyi minden eszébe jut az embernek, amikor magára marad.

– Rendben van, anyuskám! Dehát van neked olyan sétatálcád, amelyet ma már csak műkereskedésekben lehet találni. Az a tiéd, a sajátod és nem is oly nehéz, jobban is illik hozzád!

Dudika – akit Zsuzsannának kereszteltek annakidején, de selypítő korának ez a becéző neve később is rajta maradt s most már egyre inkább kortalanságát hivatott kifejezni – egy ódon láda mélyéről előkereste az ezüstfejú sétatálcát, mely családi örökség volt. Jelvény és címer, sőt ereklye, mely a Zsebőkh család fennköltségét sugározta magából az idők változandóságában. Özvegy Zsebőkhné mindhalálg emlékezni fog arra a napra, amikor – meglehetősen

szertartásos formaságok kíséretében – átvette anyósától az ezüstfejű botot.

*

Tavaszi volt és szombat délután. Menekülni akart azoktól az unalmas és őt mindig sírógörcsökre gyöttrő látogatásoktól a Napraforgó Hatban.

A délelőtti nap langyos hullámaiban fürödve sétált végig a Krisztinán s a tabáni kis moziban két jegyet vett a délutáni előadásra. Amióta férjhez adták, örökké csak arra vágyott, hogy szombat délutánonként beülhessen férjével egy kis-moziba s előadás után – ha leszáll a csendes budai est – telepedjenek meg egy kerti sörözőben, emberek között.

Ez azonban mindvégig ábránd maradt, majd férje halálával azután örökre el is tűnt, mint annyi más, a ragadozó idő karmai között.

Ezen a szombat délutánon is úgy jött meg férje a hivatalból, mint egy ünnepi lobogásban kifáradt zászló. Éppencsak hozzányult az ebédhez, majd pénztárcáját, arany zsebóráját és mellényzsebének díszeként hordott ezüst fésűjét gondosan elzárta íróasztalába, azután háziköntösébe bújva elhevert a pamlagon, színpadiasan széttárt karjaival jelt adott, hogy be lehet takarni aktafelsőrészékszítésben meggyötört testét.

– Most pihenni szeretnék, kedvesem – mondta. – Költsön fel pontosan fél ötkor. A fürdővíz langyos, de ne túl hűvös legyen... Szombat van, felmegyünk a Napraforgó Hatba.

Sohasem mondta volna Zsebőkh, hogy elmegyünk, meglátogatjuk a mamát. Mindig csak így: felmegyünk a Napraforgó Hatba!

Mit lehetett tenni? Zsebőkhné ott maradt virrasztani az előkelő hivatalnok álmai felett. Kézitáskájában ott volt a két mozijegy, szívében sikoltó üresség, mely akkoriban már gyakorta meglepte ebben a sokszobás lakásban, ahol antik bútorok és kényes vitrin-tárgyak társaságában morzsolgatta fiatal életének csikorgó óráit.

Még az is csak ritkán történt meg, hogy amikor nagyon magára maradtottnak érezte életét, eljött hozzá az öreg malom dőcögő durzsolása, ahol gyermekkorát töltötte.

A malom vén falai között biztonság és időtlenség lengedezett. Télen nem eresztette közel a hideget, bár a folyóban pattogott a jég s a tágas réteken száguldvá sikongott a szél. Nyáron meg a forró-ságot tartotta távol magától. Amikor a nyári mezőkön egy csöpp enyhületet sem lehetett találni, a malompadlás akkor is hűvös volt.

Leginkább az a titokzatosság vonzotta, mely itt mindenből oly bőségesen áradt. Mert ami magától megy, annál nincs nagyszerűbb és titokzatosabb egy gyermek számára. Márpedig a malom „magától” ment. Csak a felülcsapó vályú rekesztét kellett eltolni, a víz mindjárt ráncszedett a nagy kerék lapátjaira. Recsegeve, ropogva, kelletlen vánszorgással megindult a vénséges ácsolmány s odabenn a malom csodálatra méltó gépei is morogni, dohogni, zakatolni kezdtek. Megremegett a hengerpad, mintha ott is mindent a víz lebírhatatlan ereje járt volna át. Szívet megdobogtató érzés volt ez: megállni a hengerpadon, vagy fenn a padláson, ahol a lengő szita ovális pályáján körberingott.

Magános óráiban még sokszor hallja a hengerek morgásán átsűrődő, távoli énekszót és ilyenkor Szög Jancsira gondol, a molnárlegényre, aki egy télen faragott székkal ajándékozta meg. A szék támlájára két rozmaringszál közé szívet vésett. A szív közepébe egy nagy E betű volt odaégetve, megtüzesített szög hegyével. Úgy látszik, az álmodozó molnárlegény nem volt megelégedve ezzel a monogrammos vallomással s azért alája odasütötte azt is, hogy: Szeretettel Erzsikének. – Az írásból ugyan így is kimaradt egy té betű – ott maradt az Szög Jancsi szívében – Homlodi Erzsike pedig egy életen át talán éppen ezt a hiányzó betűt kereste a maga életében.

Taxiba ültek és felkocsikáztak a Napraforgó Hatba. Költséges dolog volt ez Zsebőkh számára, de az a szenvtelen arcú öregasszony, aki férjének anyja volt, csak így „fogadta el” látogatásukat, ha autóval érkeztek a ház elé.

Az idős asszony akkor már hónapok óta ágybanfekvő beteg volt. Szenvedését oly előkelő fölénnel viselte, mintha az is része lett volna annak a stigma-koszorúnak, mely az ő nemzetségüket kiemelte a közönséges emberek tömkelegéből.

Két bosszantóan unalmas órát töltöttek el egyoldalú beszélgetésben. Az öreg hölgy párnái közé polcolva ült és keresett szavakkal

öltöztetett tanácsokat osztogatott menyének az úri modorról és a Zsebőkh névhez méltó viselkedésről, megszakítva különleges receptek és konyhaművészeti titkok diktálásával. Majd újból visszatért ezeknek a látogatásoknak szinte állandó refrénjére.

– Úgy vélem, nem lehet dehonesztáló egy tapasztalatlan, mert még fiatal feleség számára, ha egy aggódó édesanya olyan dolgokra is felhívja menyé figyelmét, amelyek bizonyos körülményekre vonatkozhatnak... Az ön férje, kedvesem, kora gyermekségétől kezdve megkülönböztetett tradíciók légkörében nőtt fel és őseinek drága emlékét gyalázná meg, ha mindazon, ami családunk életét oly magasatosan körülhatárolja, csak egy parányi rést is törne... Ígérje meg, hogy erre tekintettel lesz akkor is, ha én lehúnyom a szemem... Annak a távolságnak, ami az önök Gilice-parti malomudvara és a mi házunk között van, az ön megértő lelkében folyton csak nőnie kell! Így lesz, kedvesem?

Az öreg hölgy még sok mindent megígértetett Homlodi Erzsébettel, akinek keserű ízek gyűltek a szájába. Ki kellett volna rohannia a levendula-illatú szobából, felröppennie, miként a galambok tették, az öreg malom felülcsapó vályújának szélén, ha a mohos kövek között feltűnt egy patkány feje.

De Homlodi Erzsébet maradt. Szédülten hallgatott és mindent megígért. Ígéretei zálogául kapta az ezüstfejú sétatálcát, anyósától.

Az ezüstfejú bot mindent túlélte. Háborút, menekülést, mint általában azok a haszontalanságok, melyekre ügyet sem vet az ember. Talán azért is ragaszkodnak hozzánk ezek a holmik makacsabban, mint a féltettebbek, mert oly keveset dédelgetjük őket. Özvegy Zsebőkhné ékszerei például olyan észrevétlenül fogyogattak el abban a bajor városkában, ahol menekülésükben megállapodtak – s ahol férjét is eltemették – mintha soha nem is lettek volna.

Amikor a lányával végülis hazatért, lakásukat szétbombázva találta. Fenn, a Napraforgó Hatban, idegen családok éltek sok gyermekkel és a díszcserjékre teregetett sok pelenkával.

Egy ideig Borcsáéknál laktak – boldogult férje volt irodaszolgájánál – és abból éltek, amit az öreg Borcsák a nála hagyott érték-tárgyakból hűségesen megőrzött. Borcsák Tamás azonban örökölt a falujában s mindenáron haza akart költözni már csak azért is, hogy

feleségét bosszantsa, aki szintén faluról származott, de akkoriban még éjszaka is felköltötte férjét álmából, hogy ő inkább gázzal eteti meg magát, de a falusi sárba vissza nem megy. A végén mégiscsak ráállott, hogy elbúcsúzik a fővárostól, ha már egyszer ezért a pesti lakásért annyi pénzt ígérnek, amennyi még álmában sem fordult meg az ő körme között.

Borcsák Tamás embersége azonban nem engedte, hogy mindaddig hazaköltözzék, míg egykori főnökének ágrólszakadt maradékait valahol tető alá nem rakja. Ott nem maradhatnak, mert akkor nem tudja értékesíteni a lakást. Addig járt-kelt, költött, alkudozott, kilincsel és áldomázott, míg egy budakörnyéki faluban, szobakonyhas albérletben el nem helyezte pártfogoltjait.

Özvegy Zsebőkhné megrettenve nézett körül a falusi albérleményben és anyósának tett hajdani ígéreteire gondolt.

Lakásadójuktól néhány öreg parasztbútort is kaptak használatra. Karos-lócát, fiókos tölgyfaasztalt – amit már csak disznóölések alkalmával használtak azelőtt – hatalmas, szüette szekrényt és szalmazsákos nyoszolyát, láncra szolgáló, régi faliorát. Lánya szüntelen vikszolta ezeket az öreg bútorokat és elérzékenyült, ha kényelemhez és értékes bútorok milliójéhez szokott anyjára nézett. Honnan tudta volna ő, hogy anyjának csillogó szemében az a derű nem erőltetett, hanem igazi öröm. Mert Zsebőkhné titkon újjongott, hogy gyermekkorának édes emlékeit idézhette fel a kopott parasztbútorok között. Az öreg malomház egyszerűségére és meghittségére emlékeztette itt minden. Sokszor végigsimogatta a vén karoslócát, rá is feküdt – ahogyan apja szokta volt otthon – amikor lánya a városban volt.

Dudika, még kiköltözésük előtt elhelyezkedett előbb egy magánvállalatnál, majd többrendbéli munkahely változtatás után „az államvasútak kötelékében”. Így mondta anyjának, szigorúan meghagyva, hogy bárki kérdezősködik az ő állása felől, a felelet a legpontosabban így hangzik: Dudika az államvasútak kötelékében dolgozik. Anyját ez a legteljesebb mértékben megnyugtatta. Hiszen az a „kötelék” csak hivatal lehet s eszerint a Zsebőkhök túlvilágról is idefigyelő lelkiismeretét méltán megnyugtatta az a körülmény, hogy a nagymultú hivatalnok-család legfiatalabb hajtásának mégsem kell valami durva fizikai munka nyűgei alatt fonnyadoznia.

Dehát nemcsak a túlvilágról figyelni őket a nemes dinasztia! Élnek itt oldalági rokonok is, akik még a háború előtt elszegényedtek, lezüllettek és így elmaradtak a Napraforgó Hat fényességétől. Most azután – amikor meghallották hogy özvegy Zsebőkhné falura száműzte magát – lassanként felbukkantak a családi és rokoni sértődöttség zavaros vízei alól. A kis falusi lakás vasárnap délutánonként megtelt a fővárosból kirándult vendégekkel, akik úgy érezték, hogy ideje szorosabbra vonni a meglazult szálakat. Valójában ők most egy idegen kontinensre kerültek, egy szokatlan világ örvényei közé, ahol a felszínen tartó erőt csakis egymásban kereshetik: a közös tulajnyelvben, amelyet egymás között beszélnek, az elkülönülésnek abban a biztonságában, hogy mindennel inkább meg lehet alkudni, csak származásuk és életformájuk régi követelményeivel nem.

Ha nem is lehetett biztosítani a vaskos és kopott paraszti bútorok között a Zsebőkh-ház egykori fényét, a társalgás fennköltségét és a vendéglátás hazug előkelőségét annál inkább. Dudika inkább megkoplalta, de ezeknek a vasárnapi „fogadásoknak” színvonalban kellett maradni. Ha nem másokért, anyja kedvéért, akinek – legalábbis Dudika így hitte – már csak egyetlen igénye lehet az élettől, hogy ne kelljen tudomásul vennie: a megváltozott élet őket is érinti, meghez hozzá nemcsak átmenetileg. Elhatározta, hogy az ő törekény mamácskáját úgy kíséri át ezen az egész „kavarodáson”, mintha az csak egy kellemetlen, de tűnékeny álom volna. Nem történhet meg, hogy csak egyszer is felnyögjön a jobb napokhoz szokott asszony ebből az „álomból”. Meg kell akadályoznia, hogy mamika egyszer arra ébredjen: mindez már megmásíthatatlan valóság, amihez özvegy Zsebőkhnének is alkalmazkodnia kell.

Lám, ez az ismeretlen mélységekből és rejtekekből körükük fonódott „sorstársi-kör” is ezer szemmel figyelni őket. Számontartja minden lépésüket, megítéli minden gesztusukat.

– Kedveseim, csak a távolságra ügyeljeteK, a távolságra! – mondták legutóbb Marcell bácsiék is. – A kellő távolság, drágáim, ez a mi erőnk. Ezek a bútorok is... Miért nem szólatatok? Nekünk még maradt néhány felesleges holmink szanaszéjjel. Szívesen rendelkeztekre bocsátottuk volna. Persze, most már késő... Kár.

Másrészről pedig anya és lánya buzgó templombajárásukkal némi

tekintélyre tettek szert ebben a vallásos tradíciókban élő faluban. Mikor az első húsvéti körmeneten a templomatya a baldachin mögé irányította őket, Dudika végtelenül boldog volt, hogy anyja legalább erre a néhány percre még élvezheti egy eltűnt rangosság halvány visszafényét.

Ettől kezdve megszorodott körülöttük a falusi emberek ismerkedési szándéka is. Egyszer a szomszédból kaptak disznótoros kóstolót, máshonnan meg szüretkor mustot, befőzni való gyümölcsöt, egy cserép virágot, friss tojást, vágni való csibét. Ők azonban nem kívántak a falusiak lekötelezettjeiként élni ebben a kényszerű környezetben. Ezért meglehetősen költséges viszonzásokra ajándékozták szét Dudika megtakarított pénzecskéjét.

Ugyanígy jártak a külföldi rokonok ruhacsomagjaival is. Alig tudtak valamit felhasználni ezekből a ruhákból s ha sikerült is egy-egy darabot jól értékesíteni, annak az árából is éppencsak a vámköltséget fedezhették. Zsebőkhné már nem egyszer meg akarta írni, hogy hagyják abba ezt a költséges támogatást. Nincsen nekik különösebben semmire sem szükségük. Mindenük megvan. De Dudika lebeszélte.

– Nem bánthatjuk meg Lola nénit ilyen durva visszautasítással. Egy illúziótól fosztanánk meg őket – egyébként is – ha olyasmit olvasnának ki a levélből, hogy mi tűrhetően megvagyunk, abban a rendszerben, melyet ők megvetnek. Milyen jó – mondanák – hogy a mi szegény Gusztink már nem érte meg mindezt. Most szégyenkezhetne a felesége miatt, akit falusi nosztalgiái kibékítettek a proletárok rendszerével...

Amikor Dudika ilyen bátor helyzetelemzéseket tartott anyjának, a Napraforgó Hat eleganciájának – bár szűkös és megtépzott – fenntartásáról, Zsebőkhnének nem egyszer csaknem kiszaladt a száján, hogy: de a fene ott enné meg ezt a hazug képmutatást, lányom! – Mert bizony, ő már az utóbbi időben éppen eleget vétett az anyósának tett, ünnepélyes ígéretek ellen. Csak volna bátorsága hozzá, meggyóónná ő ennek a hivatalba szerelmesedett Zsebőkh-lánynak, hogy ami most ebben az országban történik, abból neki ez is, meg az is igen tetszik! Olyan jó és igazi levegője kezd lenni itt az életnek, mint otthon volt, abban a Gilice-parti malomházban, mikor a mesz-

sziről jött örlősök teleülték az örlős-szobát és míg duruzsoltak a hengerek, zakatolt a kőpad, nyugton elbeszélgettek mindennapi dolgairól.

Attól félt, hogy ezzel boldogtalanná tenné lányát. Már azzal is kiábrándítaná, ha Dudika megtudná, hogy amíg ő nincs itthon, anyja nem pohárból issza a vizet, hanem kancsóból és nem is terít meg mindég, hanem csak úgy eszi a szalonnát a tenyerére fogott kenyérszeletről, késnek élével fordítva a szája felé. S hogy titokban el-eljárogat a szomszédasszonyokhoz diskurálgatni. Milyen baj lett abból is, hogy egyszer maga végezte el a heti kismosást! Nem is takarékoságból tette pedig, hanem mert annyira vágyott már a frissen vasalt ruha illatára. Mikor Dudika hazajött és meglátta a kiteregetett fehérneműt, elsírta magát és azzal fenyegetődzött, hogy ha ez még egyszer előfordul, beköltöznek a városba. Nem tűrheti, hogy az ő anyja hozzá lomposodjék a falusi mosóasszonyokhoz.

Nos, akkor az egyszer mert valamennyire is bátran szembehelezkedni lányával.

– Édes lányom, tudod te, mit beszélsz? . . . Hiszen, ha én egyszer meghalok és eltemetnek ebben a kis falusi temetőben, vajon nem az lesz-e ráírva a sírkeresztemre, hogy itt nyugszik özvegy Zsebőkh Gusztávné, született Homlodi Erzsébet? . . . Alig-alig voltam az életemben Homlodi Erzsébet!

De megbánta, hogy ennyit is mondott. Jobb lett volna ezt is csak gondolni.

*

Délben még ragyogó, téli napsütés volt. Csepegték a falusi házak ereszei s az utakon is megolvadt a hó. Délután azonban jeges szél tört be északról, a hőmérő higanyszála rohamosan süllyedt s a tomboló szél hózuhatagokat kergetett maga előtt. A jégpáncélos úton elakadtak a hegyvidéki autóbuszjáratok és estére le is állt a közlekedés a budakörnyéki falvakban.

Zsebőkhné éjfélig ébren várta a lányát, azután lefeküdt, de aludni így sem tudott. Tele volt aggodalommal. Mi lett a lányával? Talán

csak nem kellett egy pályaudvari váróteremben töltenie az éjszakát? Sorbaszedte az ismerősöket, rokonokat, hogy vajon melyikhez kopogott be szállásért?

Kiverte a hideg és minden neszre, amit a tomboló vihar okozott, felkelt, meggyújtotta az udvari lámpát, de hiába.

Hajnal felé elállt a szél s a nagy csendességben Zsebőkhné is elaludt. Már kilencet ütött a falióra, amikor felébredt. Tündöklő nap-sütés fogadta. Amint szellőztette a lakást, hallotta, hogy a kilenc-ötvenes autóbusz vidám brummogással kapaszkodik fel a hegyre. Úgy látszik, megtisztították az utakat.

Rendbeszedte a lakást, felöltözött azzal a gondolattal, hogy valami tízórait készít a lányának és beküldi valakitől. Hálóruhát is küld, hiszen estére ismét elromolhat az idő.

Mikor ezüstfejes botjával lekopogott a megállóhoz, az autóbusz már ott állt, de ismerősre nem akadt, akire a kis csomagot bízhatta volna. Amint tanácstalanul álldogált ott, egyszer csak kilépett a kocsi-
csiből egy fiatal lány, a kalauznő. Karonfogta és vezette a kocsira.

– Ne tessék félni, csak bátran, nénikém!... Úgy ni! No még egyet. Lám, már fenn is vagyunk. Tessék csak előre menni, helyet foglalni, ott nem ráz annyira.

Mire Zsebőkhné a nagy ijedtségtől kinyöghette volna, hogy ő egyáltalán nem akart utazni, meg pénz sincsen nála, a kalauznő már elcsengette a kocsit. Az öreg hölgy pityeregni kezdett.

– Mi baj van, drága nénike?

– Az, hogy én nem akarok bemenni a városba, csak valakit kerestem, aki ezt a kis csomagot elvinné a lányomnak, mert az éjjel nem volt itthon.

– Sose búsuljon, mamikám! Nézze, hogy repül ez a kocsira fel a hegyre. Egy-kettő ott vagyunk. Már csak jobb, ha személyesen győződik meg róla, hogy kutya baja a lányának! Örült, hogy egyszer bent maradhatott, igazoltan. Hiszen nem is jöhetett haza, olyan ítéletidő volt tegnap. Már mi sem tudunk kijönni a hatharminccsal.

– Istenem, Istenem!... Most mi lesz énvelem?

– Mi lenne?... Hol dolgozik a lánya?

– A lányom?... Hát ő az... hogy is mondjam csak: az államvasutak kötelékében.

– Szóval, vasutyi! Akkor szegről-végről szaktársak vagyunk!
– Jaj, drága lelkem, maga csak tréfálkozik velem, a busz meg rohan, pedig nekem pénzem sincs jegyre. Hogyan kerülök én most haza?

A kalauznő egy pillanatra meghökkent, hogy erre eddig ő sem gondolt.

– Hogy néz ki a maga lánya? ... Biztosan ismerem, hiszen már második éve járok ezen a vonalon. Mindenkit ismerek.

Zsebőkhné pontosan leírta, hogy tegnap reggel milyen kabátban, milyen színű sálkendővel indult el a lánya.

– A Dudika? ... Az a fitoska? ... Megvan. Nohát én meg azt hittem, hogy az már asszony. Ne mondja, még lány? Az anyja szemit! ... Már ne haragudjon ... Hát hogyne ismerném! Tetszik látni ezt a finom golyóstollat? Tőle kaptam vagy egy hónappal ezelőtt. Elvesztettem az enyémet itt a kocsiban, oszt jól kivettem a huppot, hogy még ilyen utasok is léteznek, akik nem adják vissza a talált tárgyat. Erre ő ideadta az övét, pedig ez nem is akármilyen toll ... Hiszen, akkor sebam mamám! Adok én magának egy húszast, kölcsön. Majd a Dudika megadja. Kitelik ebből az útiköltség. Még moziba is elmehet ...

Mennyire igaza lett ennek a vidám kalauznőnek!

Késő délután Zsebőkhné ott ült egy moziban, a Nyugati közelében.

Mert nem volt olyan könnyű dolga, hiszen voltaképpen azt sem tudta, hol keresse a lányát. Útbaigazították az államvasutak igazgatósága felé. De ott a portás – bár félóránál is tovább csak vele foglalkozott – végülis elküldte. Előbb türelemmel végigtelefonálta a különböző osztályokat. Valaki azt ajánlotta, hogy legjobb lesz, ha elmegy a Nyugatihoz. Ott megtalálja a bevételellenőrségi, visszatérítési és kártérítési hivatalt. Ha azután ott sem tudják eligazítani, hogy miféle „kötelékben” dolgozik a lánya, nyugodtan menjen haza, majd megkerül estére.

Itt azután meg is találta, de csak a nevét és az igazi munkahelyét. Amikor megtudta, hogy a lánya, az ő piszeorrú Dudikája, jegykiadó az egyik pályaudvar személypénztáránál, először elsötétedett előtte a napfényes világ. El akart indulni, hogy majd odalopakodik ahhoz

a pénztárlablakhoz, ahol a lánya dolgozik és jegyet kér tőle valami nagyon távoli helyre, esetleg a régen elhagyott szülőfaluba . . . Azután mégis másra gondolt. Átballagott a Nyugatiba, kényelmesen körbesétálgatott a pályaudvar csarnokában, ahol minden pénztárlablaknál sorbaálltak az emberek. Közelebb húzódott és hosszasan elnézegette a jegykiadók munkáját.

Szakadatlan áradatban jönnek az emberek. Reggeltől estig sok száz, talán sok ezer ember is egy napon. Odahajolnak a kisablakhoz, kimondják annak a falunak, vagy városnak a nevét. S ő csak kiválaszt egy jegyet a rengeteg közül, amelyik éppen arra a helyre szól. Az utas leszámolja az érte járó pénzt és azt mondja, hogy: köszönöm. A jegykiadó visszaadja az aprópénzt, mosolyog és ebben a mosolyban az van, hogy jó utat kívánok. Milyen egyszerű munka és mégis mennyi szépség van benne. Egészen röpké találkozás az emberekkel, de ebben a párperces találkozásban mennyi meghittség. A jegykiadó a vasúti jegyekkel együtt – egy kicsikét – magát is szétosztogatja az emberek között. Odaszegődik melléjük, elkíséri őket és gondolatban beutazza az egész országot.

S mennyi pénz ömlik be oda, Uram, Jézusom! És abból a sok pénzből egy fillér sem veszhet el. Akárkit nem ültethet oda az államvasút . . . Persze fárasztó munka is ez. Itt nem lehet henyélni, felületesen, kapkodva dolgozni, mert akkor könnyen becsúszik a hiba . . . Hát ez bizony nagyon szép munka. Tisztességes kenyérkereset . . . Ha ő egyáltalán álmodozhatott volna arról, hogy a lánya milyen pályára menjen, ilyen szépet talán ki sem tudott volna álmodni. Mert vannak ugyan ennél szebb hivatások is, érdekesebb munkák, van könnyebb kenyérkereset is. De ebben az a szép, hogy itt mindennap találkozni is lehet azzal a rengeteg emberrel, akiért dolgozik.

Sokáig ott ácsorgott még, nézte a kifogyhatatlan embersorokat a pénztárak előtt és hallotta az egymás után induló vonatok távolodó dübörgését. Amíg csak nem érezte, hogy már fázik is, fáradt is. Jó volna most szót fogadni annak a kis kalauznőnek. Beülni egy jó meleg moziba. Egész életében úgy szeretett volna beülni szombaton délutánonként egy budai kis moziba a férjével. Azzal ő már be nem ülhet. De beülhet azzal a boldogsággal a szívében, amivel ily későn

találkozott... Hát lehetséges, hogy anya és lánya ennyire nem ismerték volna egymást? Hogy hazudtak volna annyi éven át? Nem, ez nem lehetséges. Mindketten kíméletből tették, a másik iránt. Hogy az észre ne vegye: régen szétfoszlott az ő régi életformájuk hazug illúziója. Szívük mélyén már régóta egyszerűek voltak és az egyszerű emberekhez kívántak tartozni, amilyen az a kis kalauznő az autóbuzson.

Zsebökhné ott, a pályaudvar tágas csarnokának kupolája alatt értette meg, hogy tulajdonképpen teljesült anyósának óhaja. A Giliceparti régi malomház udvara és a Napraforgó Hat előkelősége közötti távolság úgy megnőtt az elmúlt időben, hogy az egyik a világ innenső, a másik pedig a túlsó végén van. S ő már nem is tehet mást, mint csendes boldogsággal a szívében megindulhat a visszavezető úton, Dudikával együtt. A becsületes, tiszta, dolgos és egyszerű emberek világába.

Elballagott a moziig és jegyet vett az éppen kezdődő előadásra. Amint a terem felé közeledett, meglátta a táblát: botot, ernyőt a nézőtérre bevinni rendőrileg tilos! Az ezüstfejú botot elhelyezte a ruhatárban. A ruhatáros átvette az erekljét, de amint végignézett az öregasszony törekeny alakján, megszólalt,

- Kérem, ha Önnek szüksége van erre a járásnál, beviheti.
- Nincs szükségem rá!

Az előadás után már messzire járt a mozitól, amikor egyszerre nyugtalan lett. Valami hiányzik. Az ezüstfejú bot. A ruhatári jegy itt van a zsebében. Csak vissza kellene menni érte. De nem megy. Olyan könnyűnek érzi magát, hogy fel sem száll az autóbuszra. Gyalog indul el a Margithíd felé. Végig a hídon is gyalog. Negyvenkét évig élt a fővárosban, de Budapestet jóformán nem is ismeri: személyesen. Megáll a hídon, nézi az úszó jégtáblákat s a Rózsadomb mögött lenyugvó nap sápadt korongját.

- Milyen kár, hogy már alkonyodik.

*„Amit vetsz, az nem a növény,
mely csak azután fejlődik, hanem
a pusztá mag...*

(I. Kor 15, 36)

NE IGYÁL annyit Benedek! Tudod, hogy nem tesz jót, édesem! Ne igyál!...

– Örökké csak ilyen okosakat tudsz mondani. Hát, nem mindegy hogy az embert az ital fojtja meg, vagy valami más mérég?... Egyébként igazad van. Neked mindig igazad van: nem tesz jót. Szilvási doktor is megmondta, hogy minden cseppje mérég az én eliszaposodott májамnak. Elvileg ez rendben is volna. Elvileg! De a gyakorlatban, szívem?... A gyakorlat: az egészen más. Mert ugyebár a parancsolat is úgy szól, hogy tiszteld a te atyádat és anyádat, hogy életed hosszú legyen ezen a földön. Ez volna a tisztos élet kipróbált receptje! De mi van a gyakorlatban? Az, hogy tiszteld a te gyermekeidet s takarodj el minél előbb az útközből, hogy halálodban végülis megtiszteljenek téged, ámen!

– Miket beszélsz! Látod, máris eláztál. Mire hazajönnek a gyerekek, egy értelmes szót sem tudsz mondani. Pedig ezt az ünnepi estét fel kellene használnunk arra is, hogy mindent szép rendjén kibeszéljünk a gyerekekkel. Mindent elmondjunk nekik, ami csak nyomja a szívünket. És meghallgatjuk őket is...

Bodroginé már régen befejezte a terítést, de még mindig talált valami igazítani valót az ünnepi asztalon. Újra hajtott egy szalvétát, áttörölt egy poharat és hosszasan nézegette a csillár fényében. Átrendezte a váza virágait.

– Itt élünk, együtt, négy felnőtt ember – hiszen Klárikánk sem gyerek már – s mégis, mintha idegenek lennénk. Kiki éli a maga

életét, álmolja a maga álmait, sírja a maga könnyeit és mondja a mondókáját. Hát jól Az embernek tudomásul kell vennie, hogy a mi gyerekeink már más körülmények között nőttek fel. Önállóbbak. Hamarább és többet látnak meg az életből már gyerekkorukban, mint amennyit érett fejfel mi megláttunk... Dehát, nekik is csak szükségük lehet olykor egy okos szóra, jó tapasztalatra. S a szeretetteljes szülői intésre is! Lehetetlen, hogy soha ne adjunk nekik alkalmat arra, hogy egy kicsit, egy icipicit, beavassanak az életükbe. Különböben el fogjuk őket veszíteni még életünkben, akármennyire hozzánk láncolja is őket a közös otthon... Otthon! De sokat eltűnődöm én ezen a szón. Milyen drága szó volt ez az én szülcim házánál... A mi gyerekeinknek már csak annyit jelent, hogy ingyenszállás, ahová hazahajtja őket az este...

– Vagy még az este sem, amint a mellékelt ábra mutatja!... Hát nem ezt dadogom én is szüntelen? Hogy már csak annyi maradt nekünk az életből, hogy számukra biztosítsunk mindent és egyenessé tegyük az útjukat. És mégis mi a vége?... A saját születésnapjára sem tud idejében hazajönni. Kedvem volna felborítani ezt a hívalkodó asztalt. Lohol az ember, hogy minden együtt legyen. Karácsonykor sem látott az asztalunk ennyi finomságot. Kikutyagoltam az Üllői út végére a csengődiért. Mert ő csak a csengődit issza meg... Hozzál azért konyakot is, hiszen azt is szereti! Így gondoskodik a fiacskájáról az édesjő anyukája, de ő az anyuka névnapjáról is megfeledezett! – Erről jut eszembe, hogy a konyakra nem kaptam tőled pénzt, el ne felejtsd! – Szerezz borjúhúst, mert Bencike a borjút szereti. Hozzál jeget is, mert a citromos tortát is csak fagylalva bírja. Legyen virág is, meg külföldi cigaretta, sanszán nyakkendő!... És légy józan, mert ennek az estének a tisztessége így kívánja. Így kívánja, ezt kívánja, azt szereti, ezt szereti... Hát minket ki szeret? Ezt a két bolond embert, aki a szívét is idetenné a születésnap asztalra... Még jó, hogy koszorút nem fonattál velem! Mert most megvolna a babér, csak fej nem volna hozzá, amire rátegyük!...

S akkor – leleplező, szemtelen hangon megszólalt az előszoba csengője.

– Na megjött a fej! – morogta kedvetlenül a szónoklásban kifulladás apa. Gyorsan töltött még egy pohárával a konyakból, fel-

hörpintette, azután belevágta magát egy karosszékre. Arcának vonásai hirtelen megváltoztak. Már nem bosszúságról árulkodtak. A tettett szívélyesség pergamen-álarca volt ez. Mert igazi érzelmi arról beszéltek ebben a pillanatban, hogy legszívesebben elengedte volna az estének vacsora utáni részét, amikor majd prédikálnia kell az ő áldozatos életükről s a gyermekek kötelességéről szüleik iránt. És érezni fogja, hogy mindez hiábavaló, felesleges színjáték. Holnap-tól kezdve sem megy másként itt az élet, mint ahogyan eddig. Késő... Inkább végigdörmögné magában az egész estét, szidva gyerekeit, a háládatlan ifjúságot. Ez legalább megnyugtató.

Felesége sietett ajtót nyitni, de még visszaintett, hogy azért nem kell mindjárt ajtóستól nekimentani Bencikének. Csak okosan!

– Jóestét, apám!

Bodrogi még csak most kezdte érezni fejében az alkohol első lökéseit, a piciny lángok perzselő érintését a füle hegyén s így semmi hiba sem esett az ünnepélyes elérzékenyülésen. Kitárta karjait fia felé és sűrűn, idegesen pislogott.

– Kedves fiam, a jó Isten éltesen sokáig. Adjon neked erőt, egészséget, szerencsét az életben. Többre vidd, mint apád és légy boldogabb! – s a felszeg, de kitartó ölelgetés után már ugrott is a tála-lóhoz, ahol a konyakos üveg incselkedett idősebb Bodrogi Benedek májbajával és érszűkületével.

Bence csak most nézett körül. Láta a madeira-terítőt az asztalon, melyet csak kivételesen nagy ünnepek alkalmával terítenek fel. A csinos szalvétákat, a herendi készletet és a metszett poharakat, virág-csokrot s az üvegkorsóban a zöldessárgán derengő bort.

– Mi van itt?... Micsoda lerohanás ez? Lottót nyertünk talán?

– Ugyan, fiam, kisfiam – duruzsolt mögötte anyja hangja – csak nem akarod velünk elhitetni, hogy te nem tudnád, milyen nap van ma?

– Milyen nap?... Várjatok csak! Tizenharmadika, de szombat. A tervfelbontási revízió utolsó dátuma... azonkívül... szent egek! Anyám! – Viharosan ölelgetni kezdte anyját. – Huszonnégy évvel ezelőtt ítélte engem életre. Mondhatom, szomorú egy dátum s ti még emlékeztetitek is rá az áldozatot! No, ez nem szép dolog tőletek... De ha már ilyen szép számmal összegyülekeztünk, együnk

sokat és hamar. Mert én olyan éhes vagyok, hogy a ... ciklámment is megeszem, ha el nem rakjátok az asztalról ... Várjunk csak! Ciklámment ... Aha! Anyám, ezt nem te vetted!

– Nem én vettem, fiam. A Virágértből hozták. Valaki küldi neked. Ott van a kártyácska is a levelek alatt.

Bence kinyitotta a kis kovertát és keserűen elmosolyodott.

– Szegény, kis Zia ... Ki más küldhetne nekem ciklámment. No, persze, hogy nem esszük meg. Elhervad az majd magától is, mint a mi nagy szerelmünk. Szegény, kis vöröském!

Idősebb Bodrogi ezalatt a monológ alatt egy kicsit megfehéredett. A konyakos pohárka reszketni kezdett a kezében.

– Zia, ... Zia! Nem ismerjük ugy-e? Kiről beszélsz, fiam?

– Ne törődjetek vele. Egy kis vöröshajú senki. Egy gépíró a trösztnél. Elmúlt már, vége. Én neveztem el ciklámmentnek. Hát most eszébe jutottam ... De hogy volt szívetek ennyit rám költeni? Megérdemlem én ezt? Méghozzá csúnyán el is késtem. Délután ki kellett mennem Harasztiba. Hatra értem vissza. A Lehel-téren beleszaladtam Ágnesbe ... Hát, ez a naív kis angyal is! Szilveszter óta feléje se néztem. Dehát van ideje az embernek? ... Ma megszántam. Olyan részvétet keltő volt azzal a butuska zavarával. Felvittem a várba. De az első mondat után belesírt a pohárba. Nem bírom, ha sírnak a lányok ... De ha már megvárattalak, lássunk hozzá! ... Klári?

– Fodráshoz ment. Már itt kellene lennie. Persze, szombaton sokan vannak.

Bodroginé félénken pislogott az urára, hogy nem robban-e ki Klári elmaradása miatt. De az komoran és összezsugorodva bajlódott szalvétájával. Reszkető ajakkal motyogott valamit. Bence észrevette apja zavarát. Vállára ütött, kedveskedve.

– Mit pusmogsz, öregfiú? ... Úgy látom, te már bezsibbadtál egy kicsinkét!

– Semmi, semmiség. Csak motyogok, hogy mondom ... Zia, ciklámment, meg Ágnes, a naív kis angyal ... Csak úgy utánad beszélek, magamban ... Belesírnak a pohárba!

– Hát, igen. Azt a vörös kis macskát – Dabronyi Teréziát a válaszos nevére – nagyon szerettem. De tudod, tele van gátlásokkal.

Olyan volt mindig, ha közeledtem feléje, mint egy megriadt kis állat, amelyik a cirógatásra is karmolással felel, mert azt hiszi, hogy mindjárt... No, de érthető. Zabigyerek és árva már. Az apját nem ismerte. Lelencben nevelkedett. Anyja itt szolgált valahol a fővárosban egy családnál. Tisztességes polgári családnál. Mikor azután a „tisztességes” háziúr elcsavarta a fejét a kis szolgálólánynak, az anyját kidobták. Ő megszületett, fel is nevelték, de egész életében ott maradt szívében a félelem, hogy egyszer vele is úgy bánnak el, mint az anyjával... De talán koccintanánk az egészségemre.

Az apa előtt – fiának szavai alatt – forogni kezdett a szoba, a bútorok fejtetőre álltak és elfehéredve kapaszkodott meg az asztal szélében. Alig volt ereje kimondani néhány szót, amikor Bence feléje nyújtotta a kis poharat, hogy koccintson vele.

– Áldás, békesség, fiam!

– Meg egy ötöstalát! – felelte Bence, nagyot kacsintva apjára.

Bodroginé csak némán koccint és éppencsak belenyal a pohárkába, mert őt még csak most kezdi felébresztteni a Dabronyi Teréz neve és története. A parányi italt szétkeni a szájában, hogy ne érezze a hirtelen feltört keserűséget. De hamar magához tér s már tudja is, hogy mivel üzheti el a váratlanul megjelent árnyékot.

– Ne várjunk tovább Klárira. Kezdjük el. Imádkozzunk.

Bence közben már beleszagolt a tyúklevés párájába. Kelletlenül állt fel s keresztet vetett. Elmondta velük együtt az asztal feletti imádságot.

– Mondom, hogy szomorú nap ez. Még meg is imádkoztatjátok a kisfiút!

– Ejnye, hiszen máskor is szoktunk imádkozni az asztalnál. Csak hogy te újabban, alig vagy velünk. Akkor is rohansz.

Bodrogi alig nyúlt az ételhez. Egész idő alatt a fiát nézte, aki viszont úgy evett, mintha egy álló hétig koplalással készült volna a mai vacsorára.

Amikor felesége kivitte a levesestálát, Bence huncutkodva hajolt apjához.

– Mi van, fatakám?... Megrohantak az emlékek, mi?... Persze, te is voltál huszonnégy éves!

– Nem, nem... Azazhogy, voltam, voltam, de... mondjad csak,

fiam, – mit is akarok kérdezni – meddig jutottál azzal a kis vörössel? De ne az anyád előtt! Isten őrizzen! Tudod, hogy ő nem szereti ezeket a...

– Elmondom én, miért ne mondanám. Anyám előtt is elmondhatom, de előbb töltsél csak a borból. Leves után negyven csepp dukál, nem igaz?

Bodrogi megtöltötte a poharakat s mert felesége már hozta is a töltött borjút, zavarában Kláriról kezdett beszélni. Morgott, hogy mégiscsak hallatlan, ilyen sokáig elmarad az a lány. Pedig tudja, hogy mi van itthon. Ilyen fiatal lány és szüntelen csak kószál. A végén még kiderül, hogy nem is a fodrásznál volt. Melyiküktől örökölte ezt a csavargós természetét? Bosszantó!

Bence evett. Habzsolt. Szülei csak csipegettek. Szó sem esett köztük, csak néha koccant össze két pohár, de a jóféle csengődi is csak Bencébe ment szívesen. Apja fanyalogva kóstolgatta a bort, anyja meg azt a kövér legyet figyelte, mely fáradt körözesekkel röpködött a csillár körül. Leszállt az asztalra is, rátalált a citromos tortára és letelepedett Bodrogi poharának peremére, onnan nézte apró szemcivel az összeroskadt atyát.

Bodroginé elhessegette a legyet s hogy megtörje a csendet és kedélyesebb meder felé igazítsa az ünneplés megzavart vizét, beszélni kezdett.

– Ez is csak feltámadt a melegben. Nyáron alig volt legyünk. Ez elbújt valahol. Meghúzódott. Megvárta ezt a napot. Most itt van, mintha ő is részt kérne a család öröméből... Hess, te bolondos. Nem neked sütöttem én azt a tortát!

– A légy itt van, de Klári még mindig nem jön.

– Hagyjad már, apám! Nem vész el. Különben se féltsd, biztos, hogy nincs egyedül. Majd megjön!

– Ez az, hogy nincs egyedül. S én egész idő alatt azon tűnődöm... azokon a lányokon...

Bence jóízűen felkacagott.

– Te csak ne tűnődj a lányokon. Hagyd már őket a fiatalabbaknak!

– Nem vicc ez, Bencikém!... Megvallom, anyáddal mi sokat beszélgetünk erről. Huszonnégyszáz éves vagy és még nőtlen. De ez nem is

lenne baj! Hanem az a baj, hogy úgy beszélsz ezekről a lányokról és annyi lányról beszélsz... Zia, Ágnes, a Tuni, a Pettyes... Egy kicsit mindegyiket sajnálsz, amikor már mással jársz. Nem gondoltál még arra, hogy ez nem rendes dolog? Úgy bánasz velük, mint gyermekkorodban a játékaiddal. Meguntad az egyiket, fogtad a másikat. Persze, a játéknak nincs érző szíve. Bár én úgy vélem, hogy annak a játékautónak is fáj valahogyan, ha szétszedi a gyerek, kitépi a rugóját, eldobja. Az ilyen játék már nem tud örömet szerezni senkinek.

Bence már a tortánál tartott és teleszájjal beszélt.

– Ne féltsd te ezeket a mai lányokat!... Nem lehet őket olyan könnyen szétszedni. Elnyűhetetlen rugóik vannak. És csodálatos tehetségük, amivel folytonosan újragenerálózta magukat. A te idődben ez másként volt, apám! A mostani lányok már nem a holtig tartó szerelmet keresik, hanem azt, aki oly könnyen és simán el tud tűnni, mint az olvadó hó tavasszal, ha már semmit sem tud nyújtani a másinak... No, ez a citromos nagyon finom volt. Még egy almát s azután be is fejeztük.

– De én azt szeretném, ha nem fejeznék be. Egy kicsit most elbeszélgetnék az életről, a jövődről fiam.

Bence legyintett.

– Szakitottam vele!

– Kivel szakitottál már megint?

– A jövőmmel. Arról van szó, nem?

Bence kivett még egy almát a gyümölcstálból, felállt, mintha szokása szerint most is el akarna rohanni, rögtön evés után. De zavartan visszalépett még az asztal mellé, keresztet vetett és ledobta magát az öreg fotelba, a kályha mellé. Zsebéből újságot vett elő, rága az almát és az újság címeit.

– Hogyan szakíthat valaki a jövőjével?

– Úgy, hogy engem nem érdekel, mi lesz. Az ember dolgozzék, mert van mit, keressen mindig többet és éljen jól. Szóval: bizza rá magát a vízre, melybe sorsa lökte. A többi úgyis jön magától. Mondd meg: a te jövőd és életed úgy alakult, ahogyan elképzelted? Olyan lett, amilyennek megálmodtad?... No látod!

– Az más volt, fiam! Mi nem is nagyon álmodozhattunk. De ti

már igen. S a ti álmodozástok már sokkal realisabb lehet. Tágasodott a világ és tágasabbak benne az ember lehetőségei is. Látod... De minek beszélek én, ha ide se figyelsz. Majd, ha kiolvastad az újságot, folytatjuk.

– Ne zavarjon, hogy olvasok. Mindent hallok. Tőled örököltém ezt a tehetséget, hogy egyszerre többféle dolgot is tudok végezni.

– ?

– Igen, igen! Tőled.

– Ezt honnan veszed?

– Te már elfelejtetted azt a mádi szüretet, amikor az érettségi után magaddal vittél. Ott voltak régi cimboráid Pista bácsiéknál. Este volt. Vertétek a blattot a lugasban. A nyitott ablakon át minden behallatszott a szobába, ahol én aludtam volna, ha hagyatok volna... Nem magad dicsekedtél-e el azzal a máriacelli zárándoklattal? Mintha most is hallanám: Bécsben egy este, amikor már lefektük a papokat, kiszöktünk a klastromból. A Sacherben kezdődött a zárándoklat java... Azután eláztál. Én még akkor is ébren voltam, amikor otthagytad a társaságot. Tovább beszéltek rólad a kártya felett. A legjobb cimborád, a Zatureczky éppen eleget tudott rólad mesélni... És olyan megelevenítő tehetséggel, hogy magam előtt láttalak, amint az úrnapi körmenetben ott mégy az egyházközség civil nagyjai körében az oltáriszentség után. És a jámbor embereknek hiába mondta volna akárki, hogy ez ugyanazon Bodrogi, aki... No, de hagyjuk ezt. Nem is akartam én ezt most előhozni. Csak úgy van vele az ember, hogy valamiképpen megmaradnak ezek a dolgok. Mint a te idődben a gazdagok váltói, betétkönyvei is megmaradtak akkor is, amikor már semmit sem értek. Nem, én nem akartam benyújtani neked ezt a régen lejárt váltót, pedig mindig eszembe jutott a Zatureczky, valahányszor a cinizmusomat emlegetted.

Bodrogi összeomlva rimázkodott kegyelemért.

– Velem úgy bánhatsz, ahogyan akarsz. Beismerem, hogy nem volt egészen egyenes az én életem se – bár a Zatureczky világ életében nagy mesélő volt – de anyádon könyörülj! Őt bántod meg, valahányszor olyan könnyedén beszélsz a lányokról, ezekről a te kalandjaidról. Az ilyesmiről nem beszél az ember.

– A te idődben ez nem volt szokás ugye? ... Azt mondod, hogy

legyek tekintettel anyámra. Magyarul ezt úgy mondják: tiszteld anyádat! Látod, ha ő beszél nekem erkölcsről, Istenről, annak legalább van valami hitele. Ő nagy tudott lenni a benned kapott kereszt alatt. Összetört szívének hűségével itt maradt melletted. Kirtartott. Attól tartok, hogy már régen nem szeret úgy, ahogyan valamikor szeretett, de betölti vallásának törvényeit. Ő valóban hisz Istenben és mindig is komolyan vette hitvesi esküjét. Szemet hunyt kalandjaid felett. Bizott a türelemben, amivel győznie kellett a komiszságaidat. De ő győzött végül is? Nem. Te öregedtél meg. Különben még most is képes lennél elkápráztatni egész családodat kép-mutatásod bűvészetével.

Bence behajtotta az újságot, ledobta a dohányzó asztalkára. Cigaret-tát vett elő, rágyújtott.

– Annyi célzást tettél már te a mai fiatalság erkölcsére és jelle-mére, hogy most meg kell mondanom: miféle jellemet és erkölcsöket örökölhettünk volna mi tőletek? Akiknek a vallás eszményei is csak annyit jelentettek, mint nekem ez a kereszt itt, a nyakamban. Hor-dom az ingem alatt, mint egy kedves emléket. Még Dadustól kap-tam. A rá való emlékezés nekem több erőt ad, mint a ti predikációi-tok. Pedig ki volt nekem Dadus? A dajkám. Aki nemcsak szopta-tott anyám helyett, de mindig hozzá menekültem, amikor ti vesze-kedtetek és hónapokig haragban voltatok. Egyedül ő értette meg az én gyerekkori kínjaimat. Ő felelt az én kérdéseimre. Vergődéseim-ben is csak tőle kaptam igazi segítséget. Kiszolgált bennünket – az egész családot – egy fél életen át. Itt kopott el, itt ment tönkre. Ő mosta ki az összerókázott ágyneműidet és rakott a fejedre vizes bo-rogatást... Látod, én minderre emlékszem. Arra a napra is, ami-kor már használhatatlan lett és némi könyöradománnyal kidobtad, mint egy elhasznált edényt. S még egy szál gyertyát sem gyújtotok a sírján... Beszélni akartál velem. Itt vagyok, beszélj. De ne hidd, hogy én elhallgatom kiábrándultságom mélységeit!

– Így csak az beszélhet, akiben a szeretetnek és tiszteletnek már egy szikrája sem él szülei iránt.

– Sajnálom. Engem nem tud felizgatni a szeretetnek és tisztelet-nek egyetlen formája sem, amiből hiányzik az igazság.

– Hát ilyen üres a szíved?

– Nem üres. Tele van nagy érzésekkel, de hazudni nem tudok. Irántad csak csendes szánalmat érzek. Azzal a lánnyal, Dabronyi Zíával is csak azért...

– Kérlek, ne beszélj nekem erről a lányról!

Bodrogi lehunyta a szemét, mintha tele ment volna porral, egy forgószél porával és simogatni kezdte a szíve tájékát.

Bence megdöbbenve tekintett apjára és hirtelen mindent megbánt. Minek is ment bele ebbe a beszélgetésbe. Mi értelme volt? Ebben a pillanatban érezte azonban, hogy amiről előbb beszélt – a szánalomról – az mégiscsak több egy könnyőreutes pillantásnál. Több a megértésnél és sajnálatnál.

Most érezte először életében, hogy szereti, ezt a sokat botladozott, öregedő embert, az apját.

Akkor lépett be a szobába anyja. Feketekávé hozott egy tálcán, letette eléjük a dohányzó asztalkára.

– Csak nem vcsztetek össze? – kérdezte ijedten.

– Dehogy vesztünk. Kedélyeskedtünk egy kicsinkét! – dadogott a fiú és játékosan forgatta fogai között a megrágott papírszipkát.

Konok csendben itták a feketekávé, amikor felhangzott mögötük az előszoba csengője.

Klári jött meg. Bence ugrott fel, hogy eléje siessen.

– Vigyázz, az öregnek ma beszélő napja van! Csak okosan. Ne tüzelj, ha balhézni kezd. Én már úgyis kicsináltam. Össze van esve, mint egy túlhordott szalmakalap. Kegyes predikációt akart tartani születésnapomon, de úgy járt, mint a balga misszionárius, akit a feketék megtérítettek.

Klári jóformán oda sem hallgatott. Nekitámadt bátyjának.

– Szégyellheted a szemed. Még ilyenkor sem lehet szó egy sápadt házibuliról. Legalább elvittél volna valami frankó ricsajba... Azért az Istenke éltesse, nőj nagyra, csak ne dagadj tovább, mert már semmi hasznát nem veszem így a nadrágjaidnak. Megcsókolhatsz, de ne a szememet csókolj!

Bence gyengéden félrefordította huga fejét és a füle alatt megcsókolta a nyakát.

– Itt még nem foglalt? – kacagott hozzá, cinkosan.

Azután maga előtt engedte a lányt az ebédlőbe.

Az anya közben megindult az előszoba felé, hogy gyámoltalanul gyengéd szigorával megelőzze az atyai felelősségrevonást. Ami rendszerint úgy történik, hogy kieresztett hangon és pattogó szigorral lármázik az előszobában, közben kacsingat a lányára, hogy „mindez csak apa miatt van”. Most azonban, Bence megelőzte. A lány már bent volt a szobában s így Bodrogi mamának igazi szigorát kellett elővennie. De csak egy aggodással teljes pillantásra tellett, melyet lányának sápadt arcára vetett.

– Csókolom! . . . Ne tessék haragudni, elmaradtam egy kicsit Macáéknál. Televízió volt és . . . Nagyon sajnálom, bocsánatot kérek. Többet nem fordul elő . . .

Bodrogi dühösen felugrott a székről, a pohárszék felé indult, ahol a konyakos flakó állt, de hirtelen visszafogta magát.

– Ezt már hallottuk nehányszor, kisasszony! – mondta szomorúan és bement a hálószobába, ahol dohogva vetkőzni kezdett.

Klári leült az asztalhoz, ahol még ott volt a terítéke.

– Hagytatok valamit? . . . Levest nem kérek.

Anyja hamarosan hozta a melegen hagyott sültet s míg eléje tette, valami mélyen megható restelkedéssel a hangjában beszélni kezdett gyerekeihez.

– Én nem is tudom, mit mondjak nektek? Mintha már nem is tartoznátok hozzánk. Az ember mindig árvább lesz köztetek . . .

Leült lánya mellé és maga elé mélyedt tekintettel beszélt.

– Ti még nem is éltetek. Fiatalkorunk voltunk. Apátok kezdő üzletember. Egy télen történt. Valahová, talán Orosházára utazott el az ügyei után. Kegyetlen tél volt, hóvihár, a vonatok is leálltak. Nekünk elfogyott itthon a tüzelőnk. Pénzem csak annyi volt, amennyi a kosztra elég. Apátok megtiltotta, hogy bárkitől is kölcsönt kérjek. Pedig a Rusztechnikánál volt brikett is, fa is, fel is hozatta volna szívesen, de én nem mertem megtenni. Féltettem apátok tekintélyét. Ültem naphosszat a hidegedő lakásban és vártam. Minden nappal hidegebb lett. Rettenetes egy kihűlő lakás! . . . Valahogyan, így érzem én most magam. Egyre hidegebb lesz . . .

Bence lehajolt anyjához, megsimogatta fejét, megcsókolta arcát.

– Miért beszélsz így? Tudod, hogy mennyire szeretünk benneteket. Ti rémeket láttok. Én elhiszem, hogy ti másként szerettétek a

szüleiteket. De azok más idők voltak. A mi szeretetünk talán nyersebb. Érdesebb, de nincs benne semmi álság. Minek hazudjon az ember. Fiatalok vagyunk, más az életünk, más a hangunk, a beszédünk. Nem ti tehetek róla, hogy nem értitek a nyelvünket.

Klári hamar befejezte a vacsorát, töltött magának egy pohár bort, még egyszer felköszöntötte bátyját, azután átölelte anyja vállát és odavezette a fotelba. Leültette, mint valami nagy gyereket és letelepedett lába elé, a szőnyegre.

– Kár ezen töprengeni, anyukám... Próbálj inkább megérteni minket. Látod a különbség te közötted, meg én közöttem, hogyha nekem volna egy ilyen férjem, aki a nagy télidőben otthagyna egy kosár fával, ő meg elasszézízik Orosházára, a jól fűtött szállodába, de a betyár hétszázát, lemennék én, le bizony, akár a házfelügyelőhöz is, hogy ide hallgasson Sziporka papa, a mandróm elakadt valahol a nagy cúgban, nekem meg már nincsen dohányom, adjon egy százast kölcsön... – Pufti! Nem jó az egész parabola. Mert mire kérném a pénzt, hiszen áomll csak olyan mókushoz megyek férjhez, aki központi fűtésesbe visz. – És miért kellene kölcsön kérnie egy olyan asszonynak, aki dolgozik, nem igaz? Az legfeljebb kölcsönadhat – a férjének. Nem igaz, Benzike? Persze, hogy akkor más volt. Ja, a tekintélyrombolás akkoriban egyenlő volt a házasságtöréssel, igaz? Én nem tudom, csak gondolom...

A lány hirtelen felugrott ültéből és kirohant az előszobába. Egy hanglemezzel jött vissza.

– Idefityulázz, Benze szivar!!... Megszereztem az Esti hajót. Ha jobban szeretsz, mint általában, megkapod tőlem születésnapodra.

Már vitte is a lemezt a rádióhoz. A készüléket átkapcsolta hangraforgóra, feltette a lemezt, gyorsan leoltotta a csillárt és újra visszakuporodott az anyja mellé, a szőnyegre.

Lágy hullámokban indult el feléjük a muzsika. Távolról, széljárta vizek felett csapongó akusztikával áradt szét a szobában, mely ettől a zenétől egyszerre tágas lett, visszhangos völgyggyé vált egy egzotikus tájon. Lassan kivált a hangszerek, húrok, sípok és dobok hálójából egy női hang. Még egy majdnem gyermeki hang.

*Néha még
hallom a hangod.
A lusta folyón távolodó
esti hajó: már messzi jár.*

*Tudom, hogy szemed még keres,
nevem felírod
a hús vizek hullámaira;*

*üzensz a széllel.
De lassan elúszik
az esti hajó...*

*Holnapra már
te is idegen leszel.
Találkozunk,
de észre sem veszel.
Így van ez jól;
minek hazudjunk tovább?
Elég volt. Más kell
holnapra már.*

Végighallgatták, azután Klári újból feltette. Odament bátyjához és táncra kérte.

– Szabad?

Tánc közben a fiú megkérdezte húgától.

– Kitől szerezted?

– Na, kitől?

– Nehéz kitalálni. Miklóstól.

– Ugyan!... Már régen ejtettem azt az okos madarat.

– ?

– Fontos, hogy megtudd?

– Nem vagyok hekusod... De ha kedves neked, ne ajándékozd el.

– De ma még nem tudom, hogy fontos-e? Majd kiderül. Akkor úgylis visszaadod, igaz?

Klári hozzábújt bátyjához, fejét odahajtotta vállára, mintha nem is a testvérével táncolna.

Mire a lemez lejárt, anyjuk már nem volt a szobában. Bement a hálószobába férje után, aki még mindig ott üldögélt ágya szélén, hálóruhában, összetörten.

Bodroginén áthasított ebben a percben egy régi fájdalom. Nem sokáig tartott, mert utána valami régen érzett forróság ömlött szét benne. Nem, ez nem szánalom volt, nem is sajnálkozás. Mégcsak az sem, hogy most valaki elégtételt vett az ő gyötrelmes éveiert. És mégis mindez együtt. A boldogságnak egy keserű cseppjébe zártan és szétáradva szívében, hogy most újra megérezhette: mennyire szereti ezt az öregedő embert. Másként, mint amikor először volt az övé. És sokkalta jobban, mélyebben és igazabban, mint az elszállt szerelemben. Teljesen eggyé válva vele és fájdalmával.

Ott, a másik szobában, Bence és Klári még sokáig álltak a csendben. Ők is magukra maradva.

Mindketten az apjuk borospoharában fuldokló légy vergődését figyelték.

A SZEMÜVEG úgy ül a kalauz orrának nyergén, hogy el lehet nézni felette. A jegyet meg az aprópénzt üvegen át kell nézni, de az utast csak úgy: üveg nélkül. Különösen, ha zavarban van.

Ez az utas pedig határozottan zavarban van és nyugtalansága nőtön nő. Már kikutatta minden zsebét. Seholy egy árva fillér. Kényszeredett mosollyal fordul a kalauzhoz.

– Ilyen még nem volt... Úgy látszik, elhagytam. De legalább aprópénz volna nálam... Le kell szállnom... Bocsásson meg!

Már nyomakszik is a kijárat felé. A kalauz meg csak csendesen utána.

– Jegy akkor is kell, kérem, mert nyugtalan lelkiösmerettel még gyalog sem lehet menni. Ugyebár, leszáll a kedves utas és azt hiszi, hogy most mindenki úgy néz utána, mintha csakugyan potyázni akart volna.

A kalauz leszakít egy vonalat és a sápadt utas kezébe nyomja.

– Mondom, hogy nincs egy fillérem se!

– Ne idegeskedjünk kérem!... Hová akart menni?

– Zuglóba.

– Na tetszik látni!... Ezen már csak nem múlik.

– Akkor legalább a címét adja meg, elküldöm a pénzt.

– Ne törődjek vele.

A fillértelen ember már nem akar leszállni. Nézi a kalauzt, aki már belépett a kocsiba, kezeli a jegyeket. Talán azért nézi, hogy jól megjegyezze az arcát, amely oly ismerősnek látszik.

Akik ily könnyedén tudnak jót cselekedni, azok mindig hasonlóan valakire. Közös arcvonásaik vannak. Legalábbis az az érzésünk, hogy már találkoztunk velük. Valahol, valamikor.

A zavart utas mellett ott áll egy öreg munkás. Szégyenlősen nyúl a pénztelen útitárs keze után. Egy forintot akar a markába csúsztatni.

– Adja oda neki a jegy árát. Hátha majd hiányzik neki az az ötven fillér a leszámolásnál... Meg azután vissza is kell ám jönni... Sose tiltakozzék! Nézze csak. Volt egy esetem a nyáron egy cseh turistával. Százforintossal akart átszállót váltani. A kalauz nem tudott visszaadni. Vettem neki egy átszállót. Egészen odavolt az is, hogy hogyan fizeti majd vissza. Összeszedtem minden régi tudományom, mert katona koromban ott szolgáltam, Jicsinyben. Mondtam neki, hogy küldjön érte egy szép képeslapot a jicsinyi kaszárnyáról. Felírta a nevem, a levelezőlap eljött. A kaszárnya nem volt rajta, csak a város. De az sem a régi már. Úgy kicsinosodott, hogy rá sem ismertem... Elég az hozzá, hogy azóta levelezésben vagyunk. „Én menni nyáron Budapestre akarok.” Ezt írta legutóbb. Válaszoltam neki, hogy csak jöjjön nyugodtan, van még egy-két átszállóra való pénzem...

A villamos már a templom előtt szálad. Megemelem a kalapom. Az öreg munkás rám néz a sapkája alól és mosolyog.

– Azért nem haragszunk, ugye? – fordul hozzám.

– Miért haragudnánk?

– Hát... mert én nem emeltem kalapot.

– Még ha akarna sem emelhetne! – mondom neki.

Rám néz, egy kicsit mérgesen.

– Úgy értem, hogy kalapot aligha emelhetne, hiszen sapkája van. Jóízűt kacagunk. Azután ráüt a vállamra az öreg sapkás.

– Így szép ez, higgye el... Emberek vagyunk... Egy peronon utazunk.

„En, az Úr azonban kivizsgálom a szíveket és kikutam a veséket. Azután megfizetek kinek-kinek az ő útja szerint és cselekedeteinek gyümölcse szerint!”

(Jer. 17, 10)

A KIÁLTÓ hegy ormán, egy sziklafokon üldögélt a Nyár. Aranyhajában már elhervadtak a virágok. Selyemköntösére hideg harmat creszkedett. Vállán haldokló pille bújt meg. Ölében búcsúzó vándormadarak tollászkodtak.

Amikor felkelt a nap, Nyár-asszony kitérte rózsás karjait, hogy még egyszer magához ölelje az édes világot. S akkor ziháló lélegzéssel megállt mögötte az Ősz, ez a sunyi, vén alak. Ruhája csupa színes folt. Haja szürke és csapzott. Szeme zavaros, mint az őszi esőktől megáradt patakok vize.

– Megjöttem! – szakadt ki sípoló melléből a szó és nyomban dérszagúvá vált a reggel.

– Megyek! – énekelte szomorúan a Nyár és eleresztette öléből a költöző madarak raját. Azután maga is utánuk eredt, Dél felé. Ruhájába belekapaszkodott a szél s mint színes óriáslepkét sodorta magával. Fenn a magasban foszladozni kezdtek tarka ruhájának illatos selymei. Szürke felhődarabokká váltak és hideg árnyékokat húztak végig a réteken.

A sápadt Ősz is elindult lefelé a hegyoldalon. Lassan, csoszogó léptekkel haladt. Hunyorgó szemével leskelődött az erdő fái között: melyikről lehetne már egy kis száraz levelet lerázni és beleszórni a patak vizébe? Lábanyomán megsárgult a fű, felette fázósan bújtak össze a reszkető lombok.

Így mendegélt, míg az erdő széléhez nem ért.

Ott letelepedett egy zombékra és várta az alkonyt, amikor majd

előveheti hatalmas pipáját és kékes füsttel fújhatja tele a völgyet.

A rét felől egy ember közeledett feléje.

Az ember pedig ott lakik a falu széli kicsi házban, mely innen csak dióhéjnyinak látszik. Kicsiny ablakának szűköcske fénye este-
lenként úgy világol, mint a földre hullott csillagoké.

Ketteskén éltek a házban s életük olyan volt, mint a sovány földben árváskodó fáké. Éltek, éldegéltek, növekedtek is, virágoztak is, csak gyümölcsük nem maradt meg az érlelő nyárig. Idejekorán lehullott. Már egy családra való gyermekük született, de egyik sem érte meg a második telet. Elköltöztek a domboldali csendes temetőbe s csupán a kicsiny sírokon nyíladozó virágok illatában küldözgették el minden tavaszon a reménység üzenetét szüleiknek.

De a reménység is el tud fáradni a kifosztott szívben. Már le is mondtak róla, hogy még új hajtás fakadhat életük fáján, amikor ezen az idei tavaszon az ötödik gyermek kopogtatott a sok gyászban megfonnyadt asszonyka szívéen.

Szüret végére várták a gyermek születését s ahogy az ember most megpillantotta Ősz-bátyót, összeszorult a szíve.

– Hát te már itt vagy? ...

Az Ősz kényszeredetten mosolygott és zavarában köhögni kezdett. Az alkonyi táj megtelt vén emberek fáradt és beteges köhécselésével.

– Hiszen még sehol sem vagyok a takarodással. Burgonyám a földben, tengerim száron, szőlőm éretlen, téli fám gyűjtetlen, gabonám örletlen ... Fordulj vissza még, kérve kérlek, Ősz bátyó! Korán van még ágyat vetni a télnek! ...

– Házamat is meg kell toldanom! Padlást tapasztanom, vermet ásnom! ...

A cserzett, pókhálós arc nem fordult feléje. Messzire nézett, a lehunyó nap után.

– És a bölcső! A kicsi bölcső is készíttetlen még ... Nem hallod? Bölcsőt kell ácsolnom, újat, mert a régit már feltűzeltük. Csak fájditotta szívünket. De most új bölcső kell. Virágot faragok majd rá fejtől, lábtól meg virágos ágon hintázó kismadarat ... A gyermekért, az életem kicsiny bimbójáért kérlek, hogy várj még. Mi lesz vele, ha első szemnyitásra nem az aranyos napot látja, hanem a bo-

rús, szürke eget? Ha fülével az esőcseppek szomorú suttogását hallja meg elsőnek. Ha nem tudom neki megmutatni a derűs világot: a tarka mezőt, kék eget s egynémely kerti virágot is, amit itt felejtett a nyár... Könyörülj! Maradj még a hegyekben!

Míg ezeket szépen elsorolta, Ősz apó arca lassan felderült. Tarka rongyokkal körülbugyolált szíve hangosan kezdett dobogni.

– Azután, mit adnál cserébe, te jámbor ember, ha mégis visszahúzódnék? – recsegett a hangja, mint amikor száraz ág hull a fáról.

– Mit is adhatnék?... Kincseim nincsenek. Egyetlen érő jószágom az életem.

– Az sem a tiéd, vakmerő! – suttogta szánakozva az Ősz, de az ember meghallotta.

– Jól tudom én azt, de egy esztendőcskét, vagy kettőt jó szívvel elajándékoznék belőle, ha elvinnéd és letennéd annak lábához, aki gazdája az életnek. Bizvást elfogadná tőlem. A fiamért. Mert fiú lesz. Az ő örömeiért, hozzátenném még a magam ezutáni örömeit. Minek az már nekem. Elvihetné azokat is cserébe... Csak ez az új gyümölcs ne esne le a fáról, ahogyan a többiek.

Az ember földre vetette magát, összekulcsolt kézzel, esdeklő tekintettel térdelt az Ősz előtt.

– Bölcsőt akarok ácsolni, a koporsók helyett! Könyörülj!...

Annyi ideig hallgatott az Ősz, amíg egy rigó elmondta alkonyi énekét, azután kinyújtotta csontos kezét az ember felé. Az pedig érezte, hogy a kézfogásban erő megy ki belőle s az ő keze már soha nem lesz a régi. Hűvös, nyirkos lehelet érte az arcát, mely többé már nem lesz sohasem piros. Gyengécske szellő kavardott körülöttük. Egy szálat kibontott az Ősz hajából és a könyörgő ember fekete hajszálai közé keverte.

Mégis, örvendve lépegetett hazafelé. Dalolva, mint aki egyetlen garasán már meg is nyerte a száz aranyat.

Ősz apó pedig behúzódt az erdőbe s egy galagonyabokor tövében oly mélyen elaludt, hogy csak akkor ébredt fel, amikor a hegyoldal felől gyermeksírás hallatszott. A faluba már az utolsó szekér fordult be, megrakodva a föld gyümölcseivel.

Sem azelőtt, sem azóta nem volt még ily hosszú és szép őszi.

*

A gyermek pedig felnőtt és elszaggatta az ifjúság köntösét is már. Ezen az őszön már ő is bölcsőt ringatni készül.

Apja, aki csak saját éveire nézve állott alkuban az Ősszel, még élt. De anyja – pedig az egyetlen napot sem ajánlhatott fel a magából – már régóta ott pihen korán elfonnyadt virágai, négy gyermek között, a temetőben.

Az öreg ember átengedte a nagyszobát a fiataloknak. Neki már megfelel ez a kopott vaságy is itt, a konyhában, ahol egyébként is csak éjszakáit tölti. Nappal odakint tesz-vesz. Végzi azokat a munkákat, melyeket a fiatalok még elvárnak az ilyen öreg embertől. Az öregtől, aki már olykor láb alatt van, de ha nem volna, bizony sok minden el nem végződne a ház körül. Meg a mezőn is. A bor is megpimpósodna kinn a hegyi pincében, ha ő nem fejtegetné.

Mostanában történt, hogy egyik éjjel nagy szomjúságra ébredt fel még az éj közepe táján.

Feltápaszkodott alacsony fekhelyéről. Odacsoszogott a vizespadhoz, de mind a két vödört üresen találta. Csak a tűzhelyen volt egy kis melegvíz.

Dohogva visszafeküdt. Álom azonban nem jött a szemére. Később újra felkelt, mert eszébe jutott, hogy a menyé reggel a városba készül, piacra. A konyhaasztal alá oda volt már készítve egy hátikosárban az eladnivaló és fonott korsóban a bor.

– Bárcsak egy korty is elég lenne! Egy nagyobbacska korty.

Az igaz, hogy ugyancsak ki van porciózva a bor. Minden vásárnap behoz a fia egy ötliteres edénnyel, s azt be kell osztani a héten át. Milyen kevés az, hármuknak. Ő nem is igen mer venni belőle, mert így is a hét közepére már csak a korsó alján lötyög egy kevéske zavaros. Ezt meg itt a piacra készítették. Pénz lesz belőle. Ha inna, a pénzt inná meg.

Meg azután: észre is vennék.

Igaz, hogy hajnalban felönthetné vízzel azt a keveset, amennyi hiányozna belőle.

Odatopogott a konyhaasztalhoz. Világosságot nem mert gyújtani. A hold bevilágított a konyhába. Akármily óvatosan húzta is ki a dugót, nagyot puffant a korsó szája. Megijedt és gyorsan visszagyömszölte a dugót, anélkül, hogy ivott volna.

Még csak az kellene, hogy azok ott benn meghallják és lármát csapjanak éjszakának évadján!

Visszafeküdt özvegyi fekhelyére.

Mégis jó, hogy nem ivott. Így nem lesz semmi baj. De csak forgolódott, nyálazgatta cserepes szájaszélét, amíg szomjúságában el nem aludt. Álmában nagy vizet látott. Zavarosan kavargó áradást. Mindenféle állatok úszkáltak benne és mardosták egymást. Ő át akart menni ezen a nagy vizen, mert meghalt felesége kiáltozott érte a túlsó partról. Beledőlt a vízbe, de keze ólmosan lehúzódott és elmerült a feje is. A piszkos víz betört orrán, száján és ő fuldokolni kezdett álmában.

Csurgott róla a veríték, amikor felébredt. Örült, hogy megszabadult az álom lidércétől. Mindez a szomjúságtól van – mondogatta – és újból felkelt. Inni kell. Ha másból nem: a melegvízből.

Megmerítette a zománcos bögrét és szájához emelte. De már a víz szaga is émelyítő, mosogatólère emlékeztető volt. Visszaöntötte és tétovázás nélkül odalépett a korsóhoz. Kicsavarta dugóját. A hűvös bor árulkodva kezdett beszélgetni, amint belecsurran a bögrébe.

Máskor alig hallatszik az ilyesmi, de az éjszaka csendjében hatalmas lármát ver.

Nem akart ő ennyit tölteni, de majd meghagy belőle valamennyit és visszaönti. Amikor azonban az első kortyot lenyelte, a nagyszobában hatalmasat horkantott valamelyik alvó s ettől úgy megijedt, hogy tátva maradt a nyeldeklője és az egész bor leszaladt rajta.

Reggel két dolog is feltűnt a fiataloknak.

Az egyik, hogy az öreg ember még mindig alszik, holott máskor ilyen tájban már eteti az állatokat az istállóban. A másik pedig: a zománcos bögre, a konyhaasztalon.

Az asszony megszagolta a bögrét és meglotyogtatta a korsót.

– Csak nem maradhatott tőle!... Megszívta!...

– Azért alszik ez most ennyire! – válaszolt a férfi és az alvó fölé állt, de felesége leintette, hogy nem érdemes szólni azért a néhány korty borért. Felönti vízzel.

Később sem került erről szó közöttük, de a fiatal férfi ereibe bevette magát egy ismeretlen indulat mérge.

Egy délután gallyfát hozott az erdőről a fiatal gazda. Apja segíteni akart a lerakodásnál. Gémberedett, köszvényes kezével csatolgatta a láncot, amivel a csatlórúd volt leszorítva. A fiú nem győzte kivárni, odalépett, könyökével félrelökte az öreg embert, aki nagyot tántorodott, de csak ennyit szólt szelíden.

– Ejnye, no!...

Azután átsompolygott a túlsó oldalra, hogy ne legyen útban.

Ahogy a kifeszített csatlórúd kiszabadult a lánc szorításából, meglódult, suhant egyet a levegőben és átpattant a szekér túlsó oldalára. Rácsett az öregember fejére. Az ütés nem volt halálos, de elég ahhoz, hogy egy ilyen öregember megszedüljön tőle. Meg is botlott valamiben és hanyattvágódott.

Sokáig ott nyöszörgött a földön, mert fia előbb felbillentette a gallyal telt szekeret. Csak azután ment hozzá, hogy felsegítse. Átfogta a jajgató öregembert, jól megmarkolta a hóna alatt és elindult vele a konyha felé.

Az ajtó előtt azonban meggondolta magát. Hiszen hetekig is elbetegeskedhet. Csak akadék lesz a konyhában. Legjobb lenne, ha a szalmapriccsre vinné. Ott senkinek sincs útjában.

Az öreg embernek pedig – ott az istállóiban magányban – sokszor eszébe jutott az a nyárvégi nap, amikor megalkudott az Ősszel fia életére.

*

Odakinn, a kis sírokon, a hegyoldali temetőben már régen nem nyílnak virágok. Az öregember földbetett szíve felett is alig látszik már egy csekélyke halom, hiszen a fia is megöregedett már. A fiú, akivel elcserélte éveit. Az ő hálátlan gyermeke.

Az unoka is java korában van már s a régen faragott bölcső már három dédunokát is kiszolgált.

A nyáron történt, amikor asztagba gyűjtötték a learatott gabonát, hogy az öregember leesett a szekérről. Fia adogatta fel a kévét hosszúszerű villán, ő meg rakta a szekeret. Egyszer csak megroppant a vendégoldal, megcsúsztak a kévék s ő lezuhant. Gerincével a hegyes lőcsre esett és mozdulatlanul terült el a szekér mellett.

Fia kétségbeesetten toporgott mellette. Aztán letúrta a kényvet, csak annyit hagyott a szekéren, hogy kényelmes ágyat vethessen belőle apjának. Azzal gyengéden és könnyek között felfektette rá a jajgató embert.

Még be sem ért vele az udvarba, már az utcáról kiáltott a feleségének, hogy hamar, vesse meg az ágyat az első szobában. A tiszta ágyat, s fusson azonnal az orvosért.

Apja alig bírt beszélni a fájdalomtól, de kérte, hogy hajoljon csak hozzá közelebb. Mondanivalója volna.

– Ne vigyél engem, édes fiam, a tiszta szobába. Nem vagyok én méltó rá. Vigyél csak az istállóba. Ott van még az a régi priccs, amelyen az én apám is feküdt, amikor már nekünk útunkban volt... Az én édesapám... Vigyél csak az istállóba, fiam!

Öreg szemének nagy könnyei fiának erős kezére hullottak, amíg az féltve vitte őt az első szoba tiszta ágyába.

De elmúlt már az a nyár is s az öregember talpra állott.

Fia kinn járt a mezőn, az erdő alatt és látta, hogy a Kiálltó hegy ormán, egy sziklafokon feléje integet a Nyár búcsúzó asszonya. Kitérte karját, hogy még egyszer magához ölelje az édes világot.

Mögötte ott sompolyog már az Ősz. Sunyi, vén alak. Ruhája csupa színes folt, a haja szürke, szeme zavaros, mint az őszi megáradt vizeké. Jött lefelé a hegyoldalon. Lassú, csoszogó lépésekkel közelített az erdő széléhez. Ott letelepedett egy zombékra és várta az alkonyt, amikor majd előveheti hatalmas pipáját, hogy kék köddel fújja teli a tájat.

Odament hozzá az ember, aki nagyon hasonlított egy régi másikhoz. Az is így sompolygott az Ősz elé, ugyanezen a helyen.

Íme, ez is haladékot kér tőle, mert még sok elvégzendő munkája van dérszállat előtt.

Hiába könyörgött azonban, az Ősz ügyet sem vetett sopánkodó kérésére.

– Legalább addig várj, amíg a patak partján megérik a Rafael arkangyal füve! Apám, az áldott, oly köhögős és szívegyöngye ember!... Ha herbateát főzhetnék neki az írfüből, tudom, hogy meggyógyulna s élne még legalább egy évig, vagy kettőig. Hagyd meg neki még a drága napsugárt, hogy melengesse szikkadt, megroppant

csontjait... Oly szívesen adnék az én életemből annyit, amivel ő tovább élhetne!... Érte, az apámért, könyörülj!...

A morc ábrázatú Ősz megremegett ettől a beszédétől. Mondani akart valamit, de lenyelte, hiszen nem az ő dolga, hogy adja és vegye az éveket. Az Idők Urának dolga az, aki felírja, számontartja az odaajándékozott időt és kamatostól fizeti vissza azoknak, akik szeretnek.

Szívesen megsimogatta volna az ember fejét, de attól félt, hogy érintésétől deres szálak fakadnak a dús fürtök között. Azért csak egy mosollyal búcsúzott el tőle és visszahúzódott az erdő mélyére. Ez a boldog mosoly azonban szerteáradt a mezők felett. Édes nedveket fakasztott a szőlővenyigéken és kicsalta az öregembert is a szőlőhegyre, a présház oldalába. Innen messzire lehet látni. Egészen az erdő széléig, ahonnan most indul hazafelé az ő kedves fia.

– Szép, hosszú ősz lesz! – mondogatja magában. Az erdő felől egy elkésett kakukkszó felel neki. A nyárvégi alkony láthatatlan telegráfdrótjain errefelé száll egy boldog üzenet abból a világból, ahol az idők határát kimérik.

SZÁRNYASOLTÁR

*Fagyos szél futkos, üvölt a kémény
Nagyanyó ott ül a kemence szélén.
Unokája – a nyolc éves Anna –
Nyalábnyi habszár és venyigével
Most jött be éppen s a tüzet rakja.*

*– Ne gyűjts ma lámpát, csak csonka gyertyát
S az öreg könyvet, ha ideboznád . . .
Közelebb azt a kicsi széket!
Amit majd ballasz, szívedbe vessed!*

*Kopott, öreg könyv, táblája fcslett
Fekete bársonyból keresztet
Ragasztott rá valaki hajdan.
Tűzhely fénye s a gyertya lángja
Rápislog sok szakadt lapjára.
Áldott kezével úgy forgatja
Nagyanyó, hogy a belük rajza
Tűkröződik arca vizében.*

Harangszó száll ez est csendjében.

*Télen, tavasszal, nyáron és ősszel
Könyvrehajoltan – így láttam őket,*

*Amint a színes képeket lesték
– Ó, boldog, áldott falusi esték! –
S mivel a könyvek között oly ritka,
Amelyben „minden” meg volna írva:
Nagyanyó lelke kincstárából
Az írást itt és ott megtoldotta.
Most e toldások őrizője
Szerre elmondja s azt reméli:
Bolygó szívetek megnyugszik tőle.*

*

Hajnalban még esett.

Napfelkeltére azonban végeszakadt a többnapos esőnek.

Felragyogott a nap és rátüzelt a fehér kövekre. A hegyoldal átható, illatos párában lebegett a fennsík és a völgy között.

Az utakon csakhamar feltűntek a karaváncsapatok. A kitisztult levegőben messzire hallatszott lármájuk, amint szitkozódva verték fáradt, csapzott állataikat.

A szembetalálkozó kalmárok megállították egymást és hangoskodva alkudoztak az útszélén. Csereberéltek, becsmérelték egymás jószágát, agyonhajszolt barmaikat.

A hegyoldalba vágott barlangházak legtöbbször ajtaján liláskék füst ömlött kifelé. Az a tövises galy, amivel itt tüzelnek, kevés paraszat, hamar ellobbanó lángot, de annál több füstöt ad. Hátha még vizes is, miként a mostani eső után.

Ilyen fojtogató, keserű füsttel telt meg a keskeny szobácska is, ahonnan reggel óta remegő énekszó hallatszott.

*Tégy a szívedre , mint pecsétet,
Karodba végy, mint a tiédet,
Csókolj meg ajkad csókjaival,
Soha el ne eressz!*

Soha el ne eressz már!

Az ajtó nyílásán át a tavaszi délelőtti fényzákora tör be a parányi lakásba. Egy lány ülő alakját világította meg és tükröződve játszott abban az óntálban, melyet ölében tartva puha, folyami kővel súrolt.

Az ének egyre halkult és szétfolyott, mint olvadó arany, a tál pedig mindig fényesebb lett. Szikrázó, játékos futkározással szórta szét a fényt a füstös falakra.

Boldogan töltötte kedvét ebben a fényjátékban, miközben a Városban töltött kedves évekre emlékezett.

A Templom ragyogására.

Az oltár fellobbanó tűzfényeire.

Az aranyos oszlopok villódzására.

A csontszínű márványburkolat meleg fényére.

A füstölők illatára, mely minden zugot betölt, amikor megnyitják a kapukat.

És betölti most, átjárja az ott töltött évek legparányibb emlékét is.

Ez a csodálatos illatár vette most is körül és édesre változtatta a tűzhely kesernyős füstjét.

Lehunyta szemét s az emlékezésnek ebben a teljességében egyre jobban érezte a Templom illatát. Szinte belekábult.

Ki kellett nyitnia szemét. Az immár fényesre csiszolt tálból vakító fény vágódott arcába. Erősebb a nap fényénél.

S ebben a fényben – úgy érezte – emelkedni kezd az egyszerű szoba, benne ő is és minden, mi körülötte van.

Nem hallatszott már a szomszédból a kézimalmom sustorgó hangja, az utakról a hajcsárok kurjongatása, sem a kútnál perlekedő asszonyok nyelvelése.

Csak valami lágy, mindent betöltő zsongás.

Vajon csak szívének gyorsuló dobolását, felserkent vérének zúgását hallotta-e, vagy a fügefára rajzott méhek dongását? ... Az imént felhagyott ének még lelkében visszhangzó zengését?

S mikor úgy érezte, hogy már szédítő magasságban – a Libanonnál, a felhőknel, csillagoknál is magasabban – lebeg, megszólalt mögötte a Hang.

A Hang, melyet soha többé el nem felejtethet már. Amely benne marad és a világban az idők végezetéig.

– Üvözlégys... malasztal teljes!

Picinyke felhő futott a nap elé.

A kis szoba homályba borult.

Újból csak a tűzhely keserű füstje érződött.

Felállott s az ajtónyílásból végigtekintett a széles síkság fehérülő utaira, a mezőre, hol nyájak legelésztek s a fügefák ágai között kék rigók játszadoztak. S mindenfelé emberek. Dolgozó és henyélő, daloló és szitkozódó emberek. Nyugalom és lárma, szépség és sivárság, jószág és marakodó gyűlölködés, források tiszta vize és pocso-lyák bűze, havas csúcsok és virágzó fák, ártatlanság és mocsok: minden együtt volt az eleje táru-
ló képben.

Letelepedett a küszöbre és arra gondolt, hogy mily jó lett volna fennmaradni ebben a csodálatos lebegésben.

Mindannak azonban, amiről üzenet érkezett az ő egyszerű szívé-
hez, itt kell megtörténnie.

Itt lenn, az emberek között.

S még olyan fiatal!

Miért is van most oly egyedül.

Egyedül szorongó szívével és a rábízott titokkal.

Marduk – a hajcsár – azt ígérte, hogy ma elhozza neki a két gö-
dölyét. De nem jött. Pedig látta őt reggel, amikor állatait a kúthoz
terelte.

Most itt volna már – karjai között – a két piciny gödölye. Azok-
nak fehér gyapjára hullathatná boldogságának megáradt könnyeit.
Nem pedig a földre, melyet áldásos esőjének harmatával már úgyis
megöntözött az Ég. Megázott a földek barázdája. Sovány termés
nem is lehet már.

A dús harmatban megfürdött világ oly szép a kikeletben!

*

Azon időben pedig, amikor sebes hírvivők hordták szét a tarto-
mányban a császár parancsát, Marduk is útnak eredt, hogy számba
vétesse magát születésének helyén.

Szolgákat fogadott és csordányi állatot vásárolt össze, mert tudta,
hogy a judeai utakon özönlő és a falvakban, meg városkákban időző
emberek között jó vásárt csaphat.

Nem is számított rosszul, mert mire Betlehembe érkezett, állatainak nagy részét már eladta. Iszákja dagadt a pénztől.

Megmaradt állatait a városkán kívüli elhagyott karavánzálláson helyezte el, szolgálóinak őrizetére bízva az egyetlen valamire való jószágot – a teherhordó szamarat – a vézna öszvéricsikót, néhány juhot és kecskegidát.

Ő maga bement a városba s mivel fekvőszállást már nem kapott, éjszakáját egy városszéli fogadó ivójában töltötte. Összeverődött itt jőnehány hozzá hasonló ember. Kalmárok, alkuszok, pénzváltók és tolvajok.

Csörgött a kocka az elszabadult, nyereszkedő játék alatt, ürültek a korsók, zengett a duhaj nóta. Ott virradt meg az ivó asztalára zuhant fejjel, mindenéből kifosztottan, részegen.

Fellette elszállt a legszebb betlehemi éjszaka.

*

Az a sivár és kietlen vidék, melyen most Marduk szerencsését hajszolta, mintha egy rég kiszáradt, hatalmas folyó medre lett volna egykor. Fehér sziklák, omladékok. Az oldalakon néhány csenevész fa és bozót. A völgyben ritkás és erősszalú fű fakadt a kövek árnyéktartotta aljából. Még a madarak is – ha errefelé tévednek – meggyorsítják röptüket és iparkodnak a magasba, hogy ne is lássák e halálos, bús, szomjúság-kínoztta földdarabot.

Ott túlnan, egy szakadék nehányszáz ölnyi rejtekében kevéske ember él. Sehová nem tartozó, kóbor és gyülevész népség. Ma itt, holnap meg ott. Ma ebből, holnap abból élnek. Csekélyke nyájukat kicsapták a völgy lapályára. A nyáj mellé egy lányt állítottak. Egy kivetettet, akit már születése napjaiban halálra ítélt ez a mogorva közösség: idétlensége, torz vonásai miatt. Gondolták, nem lesz kár érte, ha a kegyetlen forráság, vagy a vadállatok egyszer megölik.

De hiába várták, hogy elpusztul. Felnőtt a nyáj mellett s megerősödött. Nap tüze égette, szél és vihar meghempergette, éles köveken zúzta össze magát. Eljöttek a vadállatok is, nyáját megrabolták, de őt még ezek is elkerülték. Párja sem akadt s övéi, ha estelenként ki-

jöttek megfajni az állatokat, elfordították tőle tekintetüket. Edényét azért megtöltötték tejjel, kosarába sovány eleséget vetettek és viaszszalagot magára hagyták.

Ide ért hát Marduk, még napszállat előtt és látta a nyáját, mellette a gyámoltalan lánykát. Sokat nem ér a jószág, de mostani kifosztottságában ez is több a semminél. Megszokta már, hogy bégető állatok mögött bandukolva rója az utakat.

Meghúzódott egy bokor alatt, a szakadék szélén és várta, hogy leszálljon az est, amikor majd elalszik nyája mellett a pásztor. Oda-küszik hozzá, megfojtja egy pillanat alatt s a nyáj máris az övé.

S mikor elérkezett az est, az időtlen pásztorlányka odaterelte kicsiny nyáját egy kiálló szikla alá, ahol éjszakáit tölti rendszeren. Mellette ott van a kis gyékénykosár. Néha belekotorászik, szájába vesz valami eleséget és lassan, majszolva rágcvál.

Később tüzet gyújtott. A fehér füst nyomában felpiroslott a láng s a száraz rőzse hamar pattogni kezdett. Belebámult a tűzbe s mint rendszeren – ha a hideg és rémes éjszakákon itt ül a tűz mellett – most is kietlen életére gondolt. Legalább egyetlen egyszer, hacsak néhány percre is, beléphetne az emberek – számára még oly ismeretlen – világába! Talán úgy, hogy eltévedt utasoknak mutathatná meg az utat, szomszédoknak adhatna inni, fáradtaknak engedhetné át szénájából vetett fekhelyét és juhör-takaróját. Talán akadna olyan éhező, aki néhány falatot elfogadna tőle s az hálából nem fordítaná el arcát. Megnézhetné végre közelről, milyen az emberek szeme! De hát cseréje senki sem jár!

Ellobbant a tűz s parázsba roskadt az elégett rőzse halmaza. Így omlott ő is egyre mélyebben a maga elhagyatottságába.

S akkor, egyszerre ott termettek. Megjelentek a pirosuló tűz felett, mint valami látomás. Először a szamár fejét pillantotta meg s nem akart hinni a szemének. Az állat hátáról egy asszony szállt le. Karjai között ruhadarabokban védte kicsinyét. A férfi vállán s hátára kötözve mindenféle holmi és batyu volt.

A jövevények ijedten néztek össze, mikor a tűznél ülő lány köszöntésükre fel sem állt, csak annyit nyögött, bárgyú arcát feléjük mutatva:

– Nguu ... ngu ... !

A férfi, látva, hogy némával van dolga s talán sükettel, inkább mutogatva kérte a pásztorlányt, engedné meg, hogy kissé megpihenjenek.

A lány erre sem felelt egyebet, mint előbb, de ültében hátrább húzódott. Szemét egy pillanatra sem vette le az asszonyról, aki alig telepedett le, hátát a batyuk támaszának vetve, elkezdte szoptatni gyermekét.

A férfi körülnézegetett a kopár szálláson s talán a számárnak keresett valami eleséget és menedéket. Ahogy ott toporgott a tűz körül, hol ide, hol meg oda vonszolva maga után a fáradt állatot, észre sem vette, hogy eltűnt a lány s nemsokára egy nyaláb szénával tért vissza. Azután meg egy zsákot hozott elő a barlang rejtekéből. Turkálni kezdett benne s kivett egy jókora száraz lepényt, néhány szelet szárított ürühúst és az asszony ölébe tette.

Az utasok hálálkodtak, de a lány ügyet sem vetett arra, amit ezek beszéltek. Újból elsietett egy cserépedénnyel. Amikor visszatért, az edény színültig volt habos tejjel.

Később a gyermek sírni kezdett és ez a gyermeksírás oly különösen hangzott ezen az elhagyatott tájon. Mintha minden bokor és fűszál, minden kavics megmozdult volna.

Az asszony ringatni kezdte térdein a csöppséget, de a sírás nem csillapodott. A fiatal anya végül is felállt és járni kezdett a gyermekkel. Dúdolgatott neki, csitítgatta. Jártában azonban minduntalan megtántorodott a fáradtságtól, amely most a rövid pihenő után minden porcikáját elzsibbasztotta.

A pásztorlány először csak a szemével kísérgette a gyermekét dajkáló anyát, azután ő is felállt és sóvárogva lépett néhányat az asszony nyomában. Értelmetlen, nyöszörgő hangon könyörgött a gyermekért. Kitárta feléje vézna karjait.

Az asszony végül is odanyújtotta neki a pólyást, mert arra gondolt, hogy ideje lenne valami nyugvóhelyet hevenyészni itt, a tűz körül. A lány pedig puha, ringó lépésekkel járt a gyermekkel.

Ó, ha most ő beszélni tudna!... Csak erre a rövid időre is, amíg a karján van ez a gyermek. Ha csupán egyetlen kedves szót is mondhatna! Vagy elénekelhetné azt a dalt, mely ott zsong valahol a lelke mélyén, alaktalanul, örökre bezárva!...

És mégis! A néma pásztorlány és a még beszélni nem tudó gyermek megértették egymást. A sírás elcsendesült s a parányi arcocska közepén nemsokára felragyogott a két csodálatos szemecske, benne az éjszaka mélységén átragyogó csillagok világa.

Még sokáig virrasztott a kihunyó tűz mellett. Örködött az alvó család nyugalma felett.

Látta mindezt Marduk is – a hajcsár –, aki már nyugtalan volt, mert terve nem sikerül. Mérgében kezefejét harapdálta és átkokat szórt erre a vándor családra. Jobbnak látta, ha szundít egyet, amíg azok is belezuhannak ott a kimerültség mély álmába. Akkor majd végreviheti gonosz tervét.

De ő is átaludta ezt az éjszakát. Álmában otthon volt s gyermekként boldog.

A hajnal hűvös csókja ébresztette fel a pásztorlányt. Rémülten tekintett körül, mert a barlang már üres volt. A vándorok elmentek, mielőtt ő felébredt volna. Felfutott a hegyoldalra, de már onnan sem láthatta őket. Összeszorult szívvel tért vissza állataihoz és terelni kezdte őket a völgy szájához, ahol a sovány vízű kút volt.

Éjszakánként éppen annyi gyülemllett mindig össze ebben a régi kútban, amennyi a reggeli itatáshoz szűkösen elég volt.

Egy kővályú állt a kút mellett. Ide szokta kimeregetni a vizet, miközben az állatok majd széttépik, nemegyszer fel is lökték már és rátapostak.

Amint közeledett a kúthoz, a szokásos aggodalom fogta el szívét. Elegendő lesz-e a víz?

De ilyet még nem látott!

A kút most tele volt és a körakás hasadékein át is szivárgott a víz.

Örömben táncolni kezdett és átszökelte a kisebb jószágok felett. Azután hozzálátott, hogy telemerje a vályút.

Sokkalta egyszerűbb volt, az ő szegény szíve együgyűbb, semhogy valami csodálatos dologra gondolhatott volna. Nem gondolkozott és nem tépelődött ilyesmin. Megelégedett a határtalan örömmel, hogy állatait végre jóllakásig megithatja.

Égész nap önfeledten járt nyája után. Karját összevonta mellén, mintha még most is a gyermeket ringatná.

Délben pedig – a hőség idején – amikor a barmok is tikkadozva húzódtak a sziklák árnyékos helyére, egyszerre valahonnan a széles égről picinyke árnyék terült a forró kövek, kopár mezők fölé. A felhő mind nagyobb lett és sűrűsödve terült szét. Lecreszkedett a szomjas föld fölé.

Nehéz, koppanó cseppekben indult, azután sűrű függönyt vont a látóhatár köré a lezúduló víz. A föld párazott és mohón felitta. A lány mozdulatlanul állott megszokott helyén. Egyenesen, mint a kezében tartott pásztorbot.

Sírt a boldogságtól.

Kinyújtotta kezét, hogy vizet fogjon a tenyerébe. A szájához emelte és felszürcsölte a kortyolat vizet. Újból és újból megtette ezt.

Egyszerre csak érezni kezdte, hogy a torkán lecsurgó víz ellenében valami ismeretlen anyag tör felfelé. Ki akarta köpni ezt a valamit, de akkor a száján kibuggyant az első értelmes szó.

Megkísérelte még egyszer kimondani, mindig hangosabban, végül kiáltva.

– Eső! ... Eső ... Eső-ő-ő-ő!

Így kiáltozott, mert még nem ismerte az Isten nevét.

Marduk pedig akkor már messzi járt. Korholva magát és fogadkozott, hogy mostantól kezdve rendbehozza elveszett életét.

*

Hirtelen alkonyodott.

A hegyek hullámai közé merült nap rozsdaszínű fényt hagyott a völgy sovány legelőinek fűvén, a forró köveken, a fennsík vézna bokrain és ebben a rozsdáló fényben úszott az út felszálló pora is.

A kútnál, ahová ebben az alkonyi órában egymás után ereszkedtek le korszóikkal a falucska asszonyai – most egy karaván pihent.

Az állatok hörbölve védelték a hűs vizet. Rozoga tevék álltak itt, kövektől kimart, kutyák harapásától véres lábakkal, málhák terhe alatt görnyedő öszvérek és apró szamarak, melyeknek hátát és oldalát hevederszíjak és mérges legyek marták ki. Legtöbbjükön ütések daganata látszott a porlepte, izzadságtól ragadós szőr alatt.

A hajcsárok egymás szavába ordibáltak és ide-oda rángatták a vízzel el nem telő állatokat. A várakozó asszonyok türelmetlensége is csak növelte a felfordulást itt, a kút körül.

Ennek a kiabálva, tolongva nyüzsgő csoportnak a látványában egyetlen megnyugtató pont volt: az a fiatal, sugárzó arcú asszony, aki egy kőre telepedve türelmesen várta, hogy csillapodjék a kavargás és korszójával sorra kerülhessen a kút csurgójánál.

Leomló dús hajával és egy finom, kis dallammal játszadozott. Gondolatai ki tudja merre jártak, mert valósággal összerendezte, amikor hátulról állati pára melege érte arcát és apró bökdösés a vállát.

Egy világosbarna szőrű, hosszú fülű, okos szemű vemhe került a háta mögé. Úgy nyújtogatta fejét, mintha sügni akart volna valamit.

Az asszony láthatóan örült az állat kedveskedő közeledésének és elkezdte simogatni a fejét, a nyakát. S akkor egy piciny sikoly tört fel ajkáról s egy állatnak a neve. A vemhe közelebb lépett erre a szóra és odadugta fejét az asszony csípőjéhez. Nyöszörgött.

Hamarosan felismerte a régi állat jeleit. A fülén a vágást, lábán a kidagadt vastag eret s azt a sötétbarna foltot az állán. A két jókora görcsöt a csigolyán, a lapockák felett.

A férfi csodálkozott, amikor látta, hogy az asszony üres korszóval és lihegve jött meg a kúttól s egyenesen hozzá sietett.

– Mennyi pénzünk van, uram?

– Igen kevéske! – felelt az ácsmester – és tovább dörzsölte a kövel széles szekercéje élet. – Mostanában senki nem fizet. Minden pénzünket elvitte a kovács a kézvonókért. A félszemű fazekas is kószál a fazekaival s csak akkor fizet, ha megjön...

Egy darabig egymás mellett ültek a gerendavégen. Szótlanul. Csak a nedves kő surrogása hallatszott a szerszám élén, meg az asszony nehéz sóhajai.

– Mit árulnak a kalmárok? – kérdezte kisvártatva az ács és belemosolygott az asszony szomorú arcába.

Arra gondolt, hogy ott lenni, a kútnál, ahol gyakorta kiteregetik portékájukat a kalmárok, valami megtetszett neki. Mert bizony, ezek az asszonyok mindig csak vásárolhatnának! Főként, ha gyermek van a háznál!...

Az asszony hangján is parányi könnyek rezegtek, amikor megszólalt.

– Tudod, hogyan fájt a szívem, amikor eladtuk azt a vemhét. Most itt hajtják. A kútnál van. Megismertem. Ó, bár lenne annyi pénzünk, hogy visszavegyük!

– Szegények vagyunk!... Bár, ha valóban az az állat jár erre, meg kellene szerezzük. Itt volna a helye. A legnehezebb időben – menekülésünkben és hosszú utainkban velünk volt, hordozott, most gondját kellene viselnünk... Azok bizonyára csak verik, hajtják, málházzák. Hiszen már öreg állat. Megérdemelné a kíméletet. De hát mit tegyen, aki ilyen szegény!...

Gyermekük, aki megszokott helyén üldögélt s valamit faricskált, felfigyelt erre a beszélgetésre. Nagy szemével anyja szomorú arcát kémlelte és hallgatta az ács szelíd beszédjét.

Még sokáig beszélgettek az állatról és különös, hosszú utazások emlékeiről, egy távoli országról, éjszakákról, csillagokról s arról, aki mindig vigyáz az emberre.

Mindebből a gyermek nem sokat értett, de azt sem tudta, miféle állat lehet, amelyről ennyit lehet beszélni.

A szekerce már újból csattogott. A gyermek anyja még ott ült a gerendán és a hegynek vivő utat kémlelte, hogy mikor megy arra a karaván.

A gyermek pedig már nem találta az állatokat a kútnál. Utánuk iramodott. A fazekas kertjénél érte utol a karavánt, ahol megállottak, hogy hosszú botjaikkal néhány szem fűgét üssenek a fákról.

De melyik lehet az az állat, a sok között?

Sorba nézegette őket, de nem talált rá.

Mikor a karaván tovább indult, egy hajcsár eszeveszett szitkozódása hallatszott s valami fájdalmas nyögés, valahányszor lesújtott a kemény bot, hogy puffanva vágja az állat bőrét.

A szegény pára tehetetlenül nyögött a málhák alatt. Jártányi ereje sem volt. Nem bírt talpra állni. Minél jobban ütötték, annál összébb húzódott és ellapult a földön.

Végül is megunta a verést és szitkozódást a hajcsár, lecsatolta a hevedereket, leszedte a málhákat s átrakta egy tevére. Közben egyet-egyet rúgott a kiszcnvedő párába.

- Dögölj meg, átkozott. Kellett neked annyi vizet vedelned?

A gyermek félénken közeledett a vörösképű hajcsárhoz, akit társai Marduknak szólítottak.

- Ne üssed agyon, jó ember! Anyád nevére kérlek, ne bánj így vele! Ha már semmi hasznát nem veszed, hagyd itt nekünk, gondját viseljük.

- Hogyne hagynám!... Itthagynom én, ha megfizeted az árát! Van pénzed? Mutasd!

- Szegények vagyunk mi, de valamikor miénk volt ez az állat. Az én anyámé volt... Add vissza nekünk! Ha egyszer erre jársz még, talán meg is fizethetünk érte.

- Szegény embernek minek az állat?... Ha nincs pénzed, agyonütöm! Legalább a bőrét magammal vihetem...

A gyermek önkéntelenül is az állat mellé lépett, pedig Marduk már felemelte botját, hogy ezzel is hangsúlyt adjon rettenetes elhátározásának.

A kicsiny, könyörgő arc felnézett erre a vörhenyes szőrrel benőtt indulatos arcra. S ez elég volt ebben a pillanatban.

A gyermek tekintetéből ez a hajcsár a maga gyermekkorának napfényes, tiszta világát látta felragyogni. Azokét az éveket, amikor egy kis ház körül neki is egyetlen pajtása volt, egy kis barány.

Biztatás volt ebben a tekintetben, a szemek mélységében, hogy nincsen olyan távolság a világon, ahonnan vissza nem lehetne térni a gyermekkorban felhagyott utakra.

Egyszerre lehanyatlott az ütésre emelt kéz.

Közelebb lépett a gyermekhez és éppen meg akarta kérdezni tőle, hogy kinek a fia, amikor az megszólalt.

- Pénzem nincsen... De lásd, itt vannak ezek a kövek. Sok fáradságomba került, amíg a hegyekben összekeresgéltem, lecsiszoltam és felfűztem őket... Neked adom érte, zálogul. Ha hazaérsz, bizonyára vár a kisfiad s örül majd neki.

Azzal leakasztotta nyakából legkedvesebb holmiját. Bélhúrra fűzött színes kövek voltak ezek. Egyik-másik csillogó kristályszemcsékkel teljes. Csedálatosan ragyogott, ha rásütött a nap.

Jóformán észre sem vette, hogy elindult a többiek nyomában, akik már messzire jártak. Rohantak a maguk vásári ügyei után.

Míg utánuk iromadott, folytonosan ennek a gyermeknek könyörgő tekintetét látta s a hangját hallotta, mely a kínokban nyögő állat fellett irgalomért esdett.

A gyermek pedig lassanként odasompolygott a nyögve fetrengő állathoz és szánalommal nézegette. Leült melléje és simogatni kezdte az ütések nyomán felszakadozott sebes bőrét.

Egy kis idő tellett el így. Az alkonyi forróságot enyhe, sós illatú, szellő fújta el.

Az állat felemelte fejét, de még nem bírta tartani. Amikor erőtlennül visszahanyatlott, a gyermek ölébe esett ez az ormótlan csacsi-fej.

– Hazaviszlek! ... Nem hagylak el! – mondogatta a gyermek a fel-felnyöszörgő állatnak.

Végül minden erejét összeszedve felállt a szamár és támolyogva, sántítva megindult a gyermek mellett, aki fogta a lelógó nagy fület és közben hátranézegetett, nem látják-e meg a karavánból, hogy lábra állt az öreg jószág s visszajönnek érte.

Mikor a kúthoz értek, az állat lehajolt az árokba folyó víz fölé és kortyolta a vizet. Nemsokára azonban felszegte fejét s mint, akibe új élet szökött, nekiiramodott a hegyoldalnak, de olyan iparkodással, hogy a gyermek alig bírta követni a köves úton.

Hazaértek.

A karaván pedig még hosszú utat tett meg, amíg leszállt az éjszaka. Akkor egy kis liget szélén ütött tanyát.

Már mindenki kimerülten aludt, csak Marduk volt még ébren. Málhái és szuszogó állatai között ült a földön. Nézte a csillagokat és arra gondolt, hogy szerezhetne valahol egy kis földet, szőlőskertet, házat. Neki is lehetne gyermeke, aki mindig hazavárná és legkedvesebb holmiját is feláldozná azért, akit szeret.

Még nem tudta, hogy hová és merre, de úgy gondolta, hogy hamarosan elindul egy ilyen otthon felé.

– Boldog az az ember, kit a leszálló est otthonában talál! – sóhajtott és ettől a sóhajtól megmelegedett a szíve. Kezébe vette a gyermektől kapott kavicsfűzért. A kis kövek úgy ragyogtak a holdfényben, mintha valóságos drágakövek lettek volna.

*

Kimerülten szállt be a hajócskába.

Egy öreg halász sátorponyvát dobott a nyirkos hálócsomóra, hogy fekhelyet készítsen Mesterük számára.

Az evezősök belemerítették lapátjaikat a fodrozó vízbe s a hajócska megindult a túlsó part felé, ahol a Jordán halászöblének elhagyott vidéke legalább erre az egy estére nyugalmat ígért a kis csapatnak.

A parton maradt tömeg nem oszlott szét, hanem tolongva kerekedett fel, hogy legalább egy darabig még látásközelben maradhasson. A fokozódó lármából felhangzott egy-egy beteg sóvár kiáltása a Csodatevő után.

Akik a hajócskában vele voltak, most ijedten nézték Mesterük fáradt alakját, a számukra oly különös arcot, mely még ebben a kimerültségében is, mintha lánggal égett volna. Rá volt írva erre az arcra az a sok kín, gyötrellem és szenvedés, melytől annyi embert megszabadított ezen a napon is.

Mintegy hét mérföldet tettek meg így a vízen s mikor a leereszkedő estben ama távoli helyen partra venták a bárkát, már néhány ezrenyi ember várta, hogy kikössenek. Napok óta tartott már ez a folyton dagadó zarándoklás. Az emberek főként csodákat reméltek s ebben a várakozásban észre sem vették, hogy egyik nap elhagyja a másikat.

Sokan voltak, akik hajnalonként felkerekedtek, de újból csak visszamaradtak arra gondolva, hogy hátha elszalasztják az alkalmat, amikor az elnyomottak fejedelmükké teszik a Csodatevőt.

Így azután a velük levő eleség is elfogyott már.

Az első napokban ugyan a halászok szorgalmasan dolgoztak. Napjában többször is meghúzták a hálókát és mindenki vásárolhatott halat.

Néhány élelmes fickó összefogott és öszvérháton hordta ki a kenyeret a közeli falvakból.

De ennek is végeszakadt. A halászok elúnták a dolgot s jobban szerették ők is a parton való hallgatódzást.

A kenyérrel kereskedők pedig már hiába járták a falvakat. A liszt elfogyott a házakban s a sütők is eljöttek ide, a Tó melletti hatalmas sereglésre.

Látva a parton nyüzsgő tömeget, a Názáreti lemondott arról, hogy magára maradjon.

– Telepítsétek le a sereget! – mondotta a halászoknak. Azok azonban szelíden kérlelni kezdték.

– Küldd el őket, a te szavadra hallgatnak! . . . Ezen a pusztá helyen nem tudunk élelmet szerezni nekik! Sokan nyugtalankodnak már az éhség miatt!

Valóban. A tömegben elkeveredtek a bámészkodók, léhűtők, olyanok is, akik máshová indultak, de itt ragadtak. Ezek közül most sokan így beszélték.

– Ez a szemfényvesztő csak elkábít minket! Ahelyett, hogy dolgunk után mennénk, naphosszat őt hallgatjuk. Nyomában járunk, miként az alvajárók és felforgunk majd az éhségtől . . .

– Van itt egy fiú, akinek öt árpakenyere és két hala van! De mi ez ennyi embernek? – sopánkodott a legfiatalabb a halászok között.

A Názáreti lehúnyta szemét. Fáradt arcán a szánalom és szomorúság fátyola alól feltűntek azok a vonások, melyektől mindig megzavarodtak a kíséretében lévők.

Az iskariótbeli Júdás látta meg elsőnek a megváltozott arcot s nyomban megfordult, hogy elhagyja őket. Sietve ment fel a domb oldalára, ahol elrejtőzött egy régi épület romjai között, leoldotta övérről pénzes tűszőjét, hogy kebelébe rejtse. Attól félt, hogy a pénz, melyet a betániai előkelő asszony adott neki, hogy útjukban gondjuk ne legyen, most az utolsó garasig rámegy a bámész tömeg könnyelmű vendéglátására.

Azután még feljebb húzódott s egy magányos olajfa alatt lefeküdt, hogy nyugalomban végigaludja ezt az éjszakát.

Nem tudott azonban elaludni, mert csakhamar tüzek lobbantak a domb lábánál. Frissen sült hal és friss kenyér édes illata töltötte meg a levegőt.

Visszaosont hát és hamarosan megnyugodott, hogy nincs szükség a pénzre, mert már mindenki eszik. Itt is, ott is felcsendült az elragadt szívek hálaéneke. A langyos tavaszi estben a tüzek lobogása, a pirosan izzó parázs fénye, a csillagokat tükröző Tó nyugalma, az étel jó íze, a Názáretinek lelkükben visszacsendülő szavai: boldog megnyugvással töltötte el őket.

Ebben a túláradó boldogságban mintha kitárult volna körülöttük a táj és összeölelkezett volna a galileai föld Szamáriával, Sichemmel, a távoli Mizraim széles völgyével, a tavakon és tengereken túleső földrészekkel, az egész világgal.

Egyszerű halászok, sátorkészítők, halszáritók, fazekasok, szőlőművesek, parasztok, pásztorok, hajcsárok, kereskedők, csónakkészítők, kádárok, sorvadásra kárhoztatott, gondozatlan betegek, ügyefogyottak és inségesek voltak itt ezrével, akik közé a tér és időnélküliségnek ebben a kivételes órájában leszállott a Jóság angyala, megérintette szívüket, hogy egy Atya gyermekeinek érezzék magukat.

A tanítványok pedig sorra jártak a kenyérrel és hallal telt kosarakkal a letelepedett emberek között és hallották, amit azok beszélnek.

– Ki az, aki ennyi embernek asztalt teríthet a puszta mezőn? Ezt csak egy király tehetné.

– Íme – mondották mások – ez úgy cselekszik velünk és úgy beszél hozzánk, mintha egy család atyafisága lennénk s nem volna közöttünk különbség...

– Ez nem taszít el, miként a törvény szigorú ostorát csattogtató rabbik, hanem magához ölel.

– Velünk még nem beszélt így ember!... A templom tudósai csak maguk között titkolódnak, a falak között zörgetik pergament tekercseiket. Minket távol tartanak, az Írás vigasztalásától!

Szívükben már vágyva vártak az órára, amikor a Názáretit királyukká tehetik.

Lám, Júdás is – az Iskariótbeli – elhúzódva egy félreeső helyen, eszik már. Magához vett egy maradékkal megtöltött kosarat és válogat a megégett, vagy lerágott falatok között. Zebedeus fia látja meg és hozzá közelít.

– Miért nem jössz közelebb a Mesterhez?

A szálkákat szopogató, fősvény Iskarióti kedvetlenül mordult rá.

– Nem lesz így belőlünk semmi sem!... Mindenünket elosztogatja. Nem kellett volna ingyen adni ennyi eleséget!

Marduk pedig, aki éppen erre járt állataival, megpillantotta a domb oldalán az esti tüzeket, megérezte a sült hal illatát. Kicsapta állatait a tó partjára s maga elindult felfelé a domb oldalán.

Ott fenn, akkor már felcsendült a Mester hangja. Marduk azonban

semmit sem hallott meg a vigasztaló tanításból, mert ott a letelepedett nagy embertömeg peremén, egy fehér kövön ülő asszonyt pillantott meg.

Az asszony szemében valami mélyre süllyedt szomorúság, bujkáló bánat, emésztő nyugtalanság égett. Őlében ott volt a kenyér és hal, de még nem evett belőle.

Marduk nézte az asszonyt és fellobogó vérének vágyával leste minden mozdulatát, bőrének fehér bársonyát, csillagot tükröző szemét, kíváncsian, szép alakját.

– Ez éppen olyan elhagyatott és magáramaradt ember, akárcsak én – gondolta és elindult feléje.

Az asszony azonban elfordította tőle tekintetét és felnézett a hűvös csillagokra.

*

Egy kicsinyke, galileai városka szélén, a nagy Tóra néző oldalon telket vásárolt magának Marduk s házat épített rá. Öregedni kezdett már, de asszonya még nem volt. Magához vette hát rokonának elárvult lányát, mert a gondviselő kézre szüksége volt. Nemigen járt már a vásárokra, mert legutóbb haramiák támadtak rá, barmait elrabolták s a verekezésben egyik szemét kiverték. Arcát is elrutitották. Senki sem állt már szívesen szóba vele elrutított orcája miatt.

A domb hátára futó keskeny kertbe narancsfákat, gerániumot telepített, a ház elé bíbor futókát és perzsiái orgonát. Az orgona most virágzik javában. Illatos fürtjei között a lány piciny keze fehérlik. Tenyerére szeretné csalogatni a méheket, de azok minduntalan belefúrják fejüket a virágkelyhekbe. Időközönként kezével ernyőt tart a szeme fölé, és rávolra tekint – a kanyargó, fehér utak felé – ahol a Templom Városából visszatérő zarándokok lábanyomán por szállong.

Így megy ez most már napok óta. Hajnaltól kezdve a leszálló estig arra vár, aki egy forró nap délelőttjén búcsúszó nélkül ment el valami jövevénnnyel s azóta csónakja árván himbálódzik a partmenti sekély vízben.

Mások is elmentek, de azok néhanapján visszatérnek. Sokszor felriadt már álmából, mintha az ismerős, bársonyos hangot hallotta volna az éjszakában és a kavicsos oldalon zizzenő lépések nesztét. Mindez azonban várakozó lelkének az álom csendes vízeiről is felfelrebbenő szárnyсуhanása volt, mely hirtelen el is tűnt.

A zárándokoktól a minap nyugtalanító híreket hallott. A nagy Városban még az ünnepek előtt kivégeztek egy csodatevőt. Egyesek szerint azt a vándortanítót, akivel annakidején az idevaló emberek közül is útrakeltek néhányan. Ugyanakkor valaki azt mondotta, hogy az elkódorgott halászok már visszatérőben vannak. Erre a hírre a lány szívében újra fellobbant a remény, hogy nemsokára mégiscsak itthon lesz a környék legszerencsésebb kezű halászlegénye.

De csak múltak a napok, az orgona illata már keseredni kezdett. A méhek is másfelé jártak.

Végül, egy tikkasztóan meleg nap alkonyi órájában hazaérkezett Marduk.

A lány felszabadult boldogsággal futott eléje a kavicsos úton.

– Megjöttek? ... Mindnyájan megjöttek?

Marduk szomorú volt. Keservesen vonszolta bicegő lábát. A sok, földön való hálástól elköszvényesedett testnek hosszú volt már ez az út. Dehát el kellett mennie, fel a Városba, az ünnepekre, mert az volt a hír, hogy ott lesz a Próféta is, akit már évek óta hajszol. Nem is kivert szemének világát akarta visszaszerezni a csodatevőtől, mégcsak testének régi frissességét sem. Hanem mert félt a haláltól. Ő látta elhullani az állatokat, amint ott maradtak az útfélen, vadak martalékául. Akármennyibe is kerülne – gondolta – de csak megszerezné magának a halhatatlanság titkát attól a prófétától. Ezek az itteni halászok fennen hirdetik, hogy a próféta örökké csak arról beszél, hogy aki utána megy, annak örök élete legyen.

Valahányszor azonban elindult, hogy megkeresse, mindig közbejött valami. Jó vásár, rossz idő, cimborák és üzletek.

Most is azért kelt útra a Templom Városába, mert hallotta, hogy odamegy a próféta is, az ünnepekre. Meg is érkezett Marduk, de úgy kimerítette az út, hogy alaposan elmulatta idejét egy vendégfogadóban. Készült ő felmenni a templomhoz, de mikor végre rászánta magát, megjött a szomorú hír, hogy a csodatevőt kercsztre feszítették.

Mindezt most elbeszélte a lánynak és vigasztalta, hogy hamarosan megérkeznek a halászok.

Meg is jöttek, fáradságos kerülőutakon. Megfeszített gyaloglással, hogy minél kevesebb időt kelljen tölteniök idegen fedelek alatt.

Itthon zszibongó örömmel fogadták őket. Főként az asszonyok örültek, hogy elmúlt a sok rettegés, az örökös aggodalom. Végeszakadt az örökös jövés-menésnek. Most már visszatérhetnek elhagyott bárkáikhoz, mesterségükhöz. Újból megindult az élet ezekben a takaros halászházakban, melyekre az utóbbi hónapok alatt ismeretlen rettegés felhője borult.

Szokott találkozóhelyükre – Jónás fiának, Simonnak házába – tértek be. Asszonyaik összefutottak, csókolgatták őket, porolták elszennyesedett köntösüket, eléjük hordták az ünnepi zszengék számukra őrizgetett falatait, mutogatták a napon száradó, ügyesen megfoltozott hálókát.

A hazatérteken azonban az örömnnek parányi fellobbanása sem látszott. Pedig valaki édes bort is hozott eléjük jókora tömlőben. Kimerülten és mogorván üldögéltek a fal tövében és minduntalan ezt kérdezték az itthonvalóktól:

– Valóban nem járt itt? ... Vagy csak eltagadjátok? Titkolódtok, csakhogy újból fel ne kerekedjünk utána! ... Hát csak asszonyi mendemonda volna, hogy megelőzi őket útjukon, hogy ismét közöttük legyen?

Végülis úgy határoztak, hogy párnapos pihenés után bejárják a szokott helyeket itt a környéken, ahol Vele az utóbbi időben megfordultak. Addig is azonban együtt maradnak itt, a gyógyítás házában. Ki tudja: nem csak kevéske időre jelenik-e meg majd közöttük az Újraélő?

Egyikük sem akar távol lenni abban a pillanatban.

A napok egyre sűrűbben váltották egymást. Az órák szótlan tépelődésben teltek. Mintha minden gondolat és kezdeményező erő kiveszett volna belőlük. Ha beszédbe kezdtek is, oly könnyen kisiklott kezük közül a rájuk váró dolgok mindenféle elképzelése.

Egyik estén különös nyugalanság telepedett közéjük.

A tavaszvégi nagy halfogások ideje volt ez. Ott túl, a szembenlévő parton már napok óta népes halászcsoapatok mozgolódtak. Ők

pedig itt ültek a fal tövében. Nézték a hold méla járását, a csillagok nyugtalan fényét és az ezüstösen csillogó tavat.

Ez az ő legnagyobb kísértésük. Ez a Tó! Hiszen, ha ez nem volna! . . . Mindig jól éltek belőle, gondjuk semmire sem volt! A biztonságot és állandóságot jelentette számukra . . .

Talán Simon – a ház gazdája és a legöregebb halász – érezte át legteljesebben a kenyéradó ősi mesterségtől való elszakadás fájdalmát. Felállt közülük és álmatagon előballagott, a ház elé.

A levegő langyos hullámaiban összekeveredett a mezőkön érő gabona illata a Tó sós leheletével és a szárítók felől terjengő hal-szaggal. Sokáig nézett a Tóra. Lehet, hogy káprázott a szeme, de úgy tetszett, mintha soha nem látott, nagy halak hányták volna fel magukat a víz színén. Köröttük kövér gyűrűket vert a víz. Valami forró mámor csordogált át testén, ami már kibírhatatlan volt. Odasietett a szárítókra teregetett hálókhoz. Mint egy eszelős, úgy szedte le azokat az ágasfákról.

– Mit cselekszel? – kérdezte valaki.

– Megyek halászni! . . .

Minthacsak erre vártak volna mindahányan. Most egy pillanat alatt leszakadt róluk a tépelődés kolonca. Felszöktek és sietve indultak az öregember után. Olyan volt a Tó felé való iramodásuk, mintha fehér tollú ludakat riasztott volna fel valami árny és most félig a földön futva, félig meg szárnyaikon suhannának a víz felé.

*

Egész éjjel hasztalan bódorogtak a néma vízen.

Bejárták a szokott helyeket, ahol ezelőtt biztos fogás esett. Meregették a hálót, de még csak mutatóban sem fogtak halat. Mintha most bosszút állott volna rajtuk az elhagyott Tó és a halak megbántott serege. Amily lobogó örömmel futottak le a vízre, most olyan összezsugorodottak lettek.

Nemrégén, ezen a helyen rontott rájuk a vihar s Ő egyetlen szavával csendességet teremtett a vízen. Most hallgat a Tó, már az evezők sem csobbannak, de bennük dül valami ismeretlen vihar. S nincs

közöttük az, aki ezt a vihart lecsendesítené. Íme, mily tehetetlenekké váltak nélküle! Lelkükben állandóan zsong és visszhangzik a tanítás. Hát miért nem elég ez? Miért kell újból és újból hallani az ő valóságos hangját? Miért kell a vele való személyes találkozás, a szemmel látás bizonyossága ahhoz, hogy el ne bátortalanodjék szívük? Felrémленnek előttük a megígért új ország útjai is, de melyikük mer elindulni ezeken a különös utakon, ha ő nem megy előttük?

Egyikük, aki látszólag legnehezebben viselte el ezt a sikertelenséget – duzzogva ült a bárka farában.

– Ugyan mire várunk még? – dörmögte. – Ha egyszer idegen kezek érintik a hálót, úgyszólván hiába minden! Minek kellett a mi dolgunkba belemesterkedni ezeknek az asszonyoknak!...

– Ostobaságot beszélsz! – csattant rá Jónás fiának hangja.

– Inkább azt mondd, hogy vergődés marad minden lépésünk, ha még most is szakadatlan csak eláruljuk őt! Nem megmondta-e annyiszor s vajon nem nekünk mondotta-e, hogy nem lehetünk már a régi halfogók? Mégis itt kódorgunk, ezen a vízen, miként a visszajáró tolvajok!

– Ó, te balga szív! Meddig kell még rád hallgatnom?

Már derengett a hajnal s éppen szunyadozni kezdtek a ringató víz felett, amikor evezősük – ez az erős legény – egyszerre megmarkolta evezőjét és dolgozni kezdett vele. Valami régi halásznóta dallamát dúdolta és arra felé mozgatta a csónakot, amerről a közeledő part kibontakozó pirkadati képében Marduk fehér háza látszott.

Akik most felriadva rátekintettek, szemében fellobbanó lángokat láthattak és arra gondoltak, hogy a felvirradó nap végleg elragadja mellőlük ezt a legényt. Várták a pillanatot, amikor beleveti magát a vízbe és úszva távozik el tőlük, arrafelé, ahová a szíve vonja.

De egyelőre csak az evezőcsapások sűrűsödtek és megzajosodott köröttük a víz.

Már közeledtek a parthoz, amikor ott – kéken és fehéren gomolyogva – füst csapott fel. A füstből és a partmenti ködből egy alak bontakozott ki. Először azt hitték, hogy a lány az, Marduk rokona. Talán megleste őket éjszakai útjukon s most előre tüzet készít nekik a halsütéshez.

Nemsokára azonban megszólalt és hangja ismerősen csapódott feljűk a viz felett.

– Fiaccskáim! . . . Van valami ennivalótok?

Szűvűk a felismerés boldog érzésétől egyszerre feldorombolt . . .

Az evezűs legény belekapaszkodott a rűdba és a tűz irányába kezdte lűkni a csűnakot.

*

A lány pedig, ki Marduk házában lakott, valóban nem aludt ezen az éjszakán. Ott űlt házuknak eresze alatt és a néma éjszakában szemével kísérgette a kis csapatot.

Most meglátta űket s közöttűk azt az ismerűs, fehér ruhás férfit is. Felkeltette jóízűen horkolű rokonát.

– Kelj fel és siess, most megláthatod űt. Ott van közöttűk a par-
ton az Újraélű! . . . Csak sebesen, Marduk. Én is megyek veled. Nem engedem, hogy újbűl elvigye űt magával, kit szívem úgy szeret!

Marduk nem tudott lépést tartani a lánnyal. Bicegve vonszolta magát a kerteken át. De mire kiérték a partra, már csak az elhagyott tűz hamvát septe a Tű felé a reggeli szél.

A halászok messzire jártak, a magdali határban.

*

– Valóban újra él hát!

Ezt hajtogatta Marduk és nem volt szívének nyugalma. S mikor meghallotta, hogy a halászok már ismét a Templom városában vannak, felkerekedett ű is, hogy megkeresse a csodatevűt. Aki magát feltámasztotta, annak hinni lehet, hogy másoknak is megszerzi a halhatatlanság titkát.

De sehol nem lelte űket a Városban és hiába is kérdezőskűdött utánuk, csak kinevették űt az emberek.

Elkeseredésében már el akarta hagyni a Várost. Útja az Olajfák hegyén vitt keresztül, ahol az ismerűs halászok álmélkűdű csoportját látta ácsorogni az olajprés műgűtti tisztáson.

– Mit álltok itt égre emelt szemekkel? – kérdezte tőlük.

S amikor elmondották megilletődöttségük okát, Marduk zokogva borult a földre.

– Most már meghalok és sírba száll velem reményem is, hogy valaha még találkozhatom vele... Én szerencsétlen vándora a hiába-való utaknak. Csak loholtam, kergettem szerencsémét! Minden keresményem útonállók és fogadósok martaléka lett. Mi lesz velem, ha legnagyobb szerencsémét is így elszalasztottam?...

A könnyek pedig megtisztították Marduk szemét.

Még látta a megnyílt eget s egy picinyke felhőn szállni őt, akivel még mint gyermekkel egykoron a názareti kútnál találkozott. De akkor még nem tudta, hogy nála kell keresnie a halhatatlanság titkát.

És ki gondol arra ifjú korában, hogy valóban az a boldog ember, kit a leszálló est otthonában talál.

*„Istenem, mindenemet neked adom, jószívedel.
Csakbogy nem tudok adni. Úgy adok, ahogy
más kifosztani engedi magát... De ba én
nem is tudok adni, te tudod, bogyan kell
elvenni. És mégis szerettem volna egyszer,
– csak egyetlen egyszer – nagylelkű és
bőkezű lenni Veled!”*

(Bernanos)

FORRÓ, nyári vasárnap délután volt. A Főtér házai jóllakottan szuszogtak az ebéd utáni csendben. Csak a Tag-vendéglő kuglizója mennydörgött fel időközönként, hogy ébrentartsa a toronyban szolgálatot tevő tűzört.

Kapu nyikordult a keskeny Sóház utca felől s nemsokára, könyvvel a hóna alatt, fiatal férfi halad át a Szentháromság téren. Egy visszhangos utcán lekanyarodott a Fürdő felé, ahol már csavargatta és pengette húrjait a cimbalmos. Betért a nyári vendéglőbe, mert nem tudta megállni, hogy még egyszer le ne üljön abban a lugasban, ahol egy héttel előbb – az érettségi vizsga áldomásán – a kékszemű Küllő Katalin és Skribeczky tanár úr között oly lelkesen és szinte már közunalomig fújta, hogy: így élni szép, így élni jó, így oly vidám az élet...

Sört kért a pincértől.

Elmerengve nyalogatta a jéghideg italt a még üres zöldvendéglő közepén, azután fizetett és továbbment.

Bebarangolta a kiserdő útjait, letelepedett a Kopaszkő sziklaerkélyére, ahol alkonyatig olvasott. Megszakításokkal, mert időközönként az ifjúkor színhelyétől búcsúzóú férfi szemével simogatta végig a harangok és ódon falak városát. A Főtér négyszögüre kiképzett, szép rajzát. Középen a bástyatornyos templomot, össze-vissza járó órájával. A templom előtt a fehér szobrot, melyre télen deszkabódét borítanak. A Korona kávéház és vendégfogadó testes, sárga épületét, a kékfestő, az órás, a posztókereskedő, lószerszámos, kötél-

verő, mézeskalácsos, kegyyszeráros, koporsós üzeleteit és a gyógyszer-tár alatt a borpince bolthajtásos bejáratát. A püspöki palota térre néző hatalmas ablakait s távolabb a papnevelde fehérfalú épület-tömbjét, a hatalmas kertet és körülötte a düledező kőfalat.

És a parkot, ahol a hajnali záporok után nyögdecselve hajladozó öregek szedegetik a gombát.

Köröskörül pedig a hajlotthátú kültelki házakat, melyek nyaran-ként főtt kukorica és tormaszesz egybekeveredő illatát árasztják.

Mindez oly szép innen, a hegyoldalról és marasztalóan magához ölelő.

Pedig holnap reggel már ő is vonatra ül, felutazik a fővárosba és beiratkozik az egyetemre.

Alkonyatkor nagy kerülővel indult el hazafelé. Még letelepedett a téglagyár melletti meredély szélén és – miként gyermekkorában annyiszor tette – kavicsokat dobált a mélybe, a békanyálás téglagyári tó vizébe.

Már szétteregette sötét fátylát az est, mikor rálépett a Suhogó hidjára.

Megállt a hídon, a lármásan rohanó patak felett. Ráhajolt a kor-látra és sokáig nézte a kövek zöld hátán lesikló vizet.

Hogy szalad ez a víz a megomló partok között! Mintha semmi köze nem volna a világhoz! Pedig madarak isznak belőle, halak él-nek benne, köveket görget, vásznat fehérít a lapályon és szennyet szállít, malmokat és fűrésztelepeket hajt, hajókat visz a hátán.

Kimondhatatlanul nagy dolog a víz. Különös törvényei vannak. Akárcsak az ember életének . . .

Ilyeneket gondolt a vízről az ifjú ember, aki most készült átlépni a gondtalanság éveinek hidján. Ilyeneket gondolt az önképzőkori si-kerek után, ahol néhány versével feltűnést keltett. Nem sokkal érettsé-gi előtt még meg is zavarta, hogy tudta nélkül egyik versét az ön-képzőkör elnöke beküldte a diáklapnak s a vers megjelent. Azóta úgy érezte, hogy ami csak eléje kerül, mindarról el kell mondania gondo-latait – versben.

Egyre mélyebben hajolt a korlát fölé. Gondolatai együtt rohantak a száguldó vízzel. Valósággal áteresztette magán ezt a táncolva hőm-polygó elemet, a csurgó, loccsanó, zuhogó, örvényekben morajló víz

szertelenül csapongó zenéjével együtt. S akkor egyszerre azt érezte, hogy elválik a testes köhíd a földtől, emelkedni kezd a vízben tüköröző esti csillagok felé és valami rohanó, kavargó anyag, mindent átható zúgás veszi körül.

Ki tudja, meddig tarthatott ez a valószínűtlen lebegés? Csak arra emlékszik, hogy megszólalt a székesegyház harangja és újból érezte már karjai alatt a híd karfáját, lába alatt a talajt. Ahogyan a harangszó lágyan elterült a város felett – a házak, a gyárak, a homályba vesző kiserdő és a patak felett – mintha megszélidült volna a víz és moraja békésen összeölelkezett a harang szavával.

Vajon megtudja-e valaha, hogy mi volt az, ami befejeződött és mi az, ami elkezdődött akkor, amikor meghallotta a háta mögötti csoszogást.

Egy öreg pap haladt át a hídon. Nem volt szokatlan ez a látvány az esti városban. Nozdroviczky kanonok úr mindennap erre végzi esti sétáját. Erre tér haza, mintha még a séta gyönyöréért is fizetni akarna. Félelemmel. Azzal a testét átjáró reszketéssel, ami ijesztő tériszonyának következménye. Egyik kezével botjára támaszkodik, másikat a híd vastag karfáján csúsztatja előre. Egész testében remeg. Ilyenkor még a köszönést sem fogadja, mert vacogó fogaitól féltennie kell nyelvét.

Megtörtént már, hogy valaki belékarolt, hogy így szerezze meg számára a biztonság érzetét. Az öregúr azonban még a legszeretetteljesebb közeledést és segítséget is visszautasította.

Egyszerre ott álltak a híd közepén, szemben egymással. A vízen az esti fények villódzó játéka, körülöttük a Suhogó hűvös moraja. Nézték egymást. A fiatal az öreget és az öreg a fiataalt. Az élet nagy hídjára fellépő – a lelépőt.

Az idős pap láthatóan felismerte a fiút, valamit mondani akart neki s egy pillanatra eleresztette a korlátot. De a következő másodpercben már ismét görcsösen markolta.

A fiú, látva a pap zavarát, elindult feléje. Köszönt és az öregúr kedvesen fogadta. Azt is, hogy szó nélkül belékarolt.

Ha látta volna ezt valaki, csodálkozott volna. Nini, Nozdroviczky eltűri, hogy valaki megfossa a félelem önsanyargatásától. S íme, most nem is fél. Egyáltalán nem fél. Sőt beszél.

– Nagyon kedves fiú vagy te. A költők mind ilyen finom lelkűek. Megérzik a dolgok lelkét. Például, te most megérezted, hogy ma már képtelen lettem volna segítség nélkül átjönni a hídon. Talán ez az utolsó esti sétám. Nem jövök többé a Suhogó partjára.

– Ó, semmi az egész, kanonok bácsi!... És nem is vagyok én költő. Az csak olyan véletlen volt...

– De, de!... Én hallottam rólad. Szerettem volna már régen találkozni veled. Tudod, fiam, az ilyen öregembernek már annyi rigolyája van. Nem tudok lemondani arról a gondolatomról, hogy mielőtt lehúynám a szemem, el ne mondjam valakinek az én ifjúkori történetemet. Még hozzá valami írófélnék, vagy költőnek... Ó, nem! Nem hiúságom késztet erre. Egyszerűen, szürkén éltem, de elindulásom nem volt ilyen szürke história. Voltaképpen meg szeretném gyónni a világnak...

Közben áthaladtak a hídon és odaértek a város felőli oldalra, ahol kavicsos sétány visz le a Fürdő felé.

Az öreg ember az első padhoz vezette a fiút és leültette maga mellé. Nagyokat szuszogva beszélni kezdett.

– Hajdanán, amikor még csak falunyi mezővároska volt az én szülőhelyem, egy csekélyke dombon, a temető szélén szent Rókus tiszteletére templomot építettek a jámbor ősök. A kicsiny szentélyt lassacskán körülvették a sírok. A domboldalon meg, köröskörül, gyümölcs- és szőlőskertek illatoztak, elválasztván a magasságba költöztek és idelelni küzdők világát. Idő haladtával azután szent Rókus temploma temető-kápolnává alázatosodott, mert nemcsak a sírok szaporodtak fenn, a dombtetőn, hanem a küzdő emberek házai is a síkon s az új házak közé rakták meg lelküknek új fészket, az új templomot. Mindenki természetesnek tartotta ezt, csak a vén torony nem. Addig-addig kíváncozott régi hívei közé, míg egyszer azután le is dőlt pihenni, ahogyan a gondos vigyázásban megfáradt öreg pásztorok teszik, ha a leszálló estben elszundít körülöttük a nyáj.

Szertehullott köveivel azonban valamit tenni kellett, hogy örökre el ne torlaszolják a sírokhoz vezető utat. Akik akkoriban a vén torony romlásán eltűnődtek, úgy szereztek neki vigasztalást, hogy a dombra vezető út mentén kálvária-stációkat építettek a kövekből. Három hatalmas keresztet a kápolna elé. Még így is maradt annyi

kő, hogy enyhítendő a meredek utat, közönként terraszos lépcsőket állítottak belőlük.

Dehát mindenre azok sem gondolhattak, akik szüntelen csak az emberi élet terhein akartak könnyíteni, hiszen, ha gondoltak volna, bizvást rájönnek, hogy a lépcsőkkel ugyan hiába akarnak az öregek kedvében járni, mert azok errefelé már jobbadán csak vitetik magukat – szent Mihály lován. Akik meg keresztutat járnak, lelkük töredelmét jobban megpótolhatják egy kis fáradtsággal, mint a lépcsők kényelmével. Az meg végképp nem juthatott akkoriban még senkinek az eszébe, hogy egyszer ezek a lépcsők meglehetősen világias mulatságot szolgálnak majd. Lecsnek a nagy havak s a környékbeli gyermekek nem is találhatnak jobb mulatságot, mint a fürge szánkókkal végigugratni a lépcsős meredeket és beleszabadulni a Kálvária-utca szűk sikátorába.

Élt azonban itt valaki, aki legalább annyit koptatott ezeken a lépcsőkön, mint a szánkózó gyermekek. Egy öreg pap, aki valahai gyermekségében még itt ministrálgatott a Rókusban. Amikor azután nyugdíjba ment, pihenőre hazatért a Kálvária-utcai kis házba és attól kezdve tizennégy éven át minden nap idejárt misézni, a temetőkápolnába. Ide húzta a szíve. Igaz, hogy a városka új temploma messzire is esett már innen, de egyébként is itt érezte jól magát, szülei sírjának közelében, ahol a maga nyugvóhelyét is kinézte már akkor. Valahányszor elmondott egy szentmisét, mindig oly boldog öröm töltötte el szívét, hogy egy lépéssel közelebb jutott övéihez, s Krisztushoz, aki földi vándorútja végén várta őt, túl a Kálvárián.

Nyár volt, vagy tél, órát lehetett ahhoz igazítani, amikor megindult reggelenként felfelé. Közben elvégezte a keresztúti ájtatosságot is. Ugyanígy, alkonyattájt is látni lehetett, ahogyan szokásos sétája után hazafelé indult a temetőből. Így ment ez mindennap, tizennégy éven át s akkor, egy téli estén, megtörtént a baj.

Kis tejeskannájával hazafelé ballagott az utcán. A gyerekek még napszállat után sem hagyták abba a szánkózást. Valamelyikük neki-futott, leütötte meggyengült támasztékáról s ott maradt a hóban, magatehetetlen, eltörött lábbal. De ő akkor sem panaszkodott, csak a kiömlött tejet sajnálta.

A gyerekek – látva a bajt – szétrebbentek, mint egy megriasztott

verébcapat s bizony eltelt egy kis idő, amíg törött lábát maga után vonszolva, négykézláb elvergődött a legközelebbi kapuig.

Kórházba vitték, törött csontját gipszbe tették, de a hosszú fekvéstől tüdőgyulladást kapott s két hét múlva belehalt. A temetésén senki sem tudta, hogy a gyermekek közül ki volt a tettes, de ott a sírnál, amikor a fagyos göröngyök elkezdtek kopogni a koporsón, egy ministránsgyerek keservesen felzokogott.

S az a ministránsgyerek – no, egy kicsinykét megöregedve – most itt ül ön mellett és arról ábrándozik – ugy-e milyen naiv már az öregember – hogy érdemes ezzel a történettel a ceruzát koptatni!

Hatalmas szomorúfűz borult fölējük, ott a patakparti sétányon s lombjai között most matatni kezdett a szél.

– Akkor is nagyon érdekes ez a történet, ha soha le nem írják, válaszolt meghatódottan a fiú – de úgy gondolom, hogy nincs vége még.

– Be van fejezve. A történet is, de lassan az is, ami utána következett, az én papi életem.

– Ezért lett pap?

– Nos, nem volt könnyű annak a téli estének a terhe. De sem azon az éjszakán, sem később nem gondoltam én arra, hogy nekem valahogyan jóvá kellene tennem, amit akaratomon kívül cselekedtem. Hogy oda kellene állnom annak a papnak a helyére, akit kiűtöttem a sorból. Hogy mi volt mégis, ami elindított a papnevelde felé? Talán a padláson porosodó gyilkos szánkó? Lehet. Ki tudná ezt megmondani? De meg tudja-e mondani a pék, hogy valójában miért is lett pék? És kérdezi-e tőle valaki, ha jó kenyeret süt? Csak akkor kérdezik ezt, ha rosszat süt! . . . Isten sem szokta felírni a kisdíákok irkalapjára valamilyen mennyországi betűkkel, hogy én magamnak választottalak téged! Sem hálóját nem veti ki, hogy magához ragadjon, könyörtelenül, mint zsákmányát a halász. Elindul az ember a maga kis életének utcájából s amikor nem is várja, találkozik Istennel. Szembejön vele – talán már az öröm első fellángolásában, vagy az első fájdalomban – szerelemben és halálban, tavaszi virágok szépségében, vagy a bűn utálatosságában, anyák jóságában, apák szigorú szeretetében, mikroszkóp alatt egy sejt feltáru-ló életében, vagy egy verssorban. Elborult percek sötét szédületében, vagy

derűs órák önfeledt mámorában. De legtöbbször ott, ahol oly ritkán keressük: önmagunkban. A rejtélyesnek hitt szív egyszerűségében... Találkoznak egyszer és már együtt mennek tovább és többé nem tudnak elválni, mert útitársakul egymáshoz láncolja őket ama végtelen út, mely ott kezdődik, ahol a földi utcák véget érnek...

*

Vacsoránál kissé szótlanabbnak mutatkozott a szokottnál. De szülei arra gondoltak, hogy mégiscsak nagy nap a holnap, amikor érettségizett fiúk az egyetemre indul. Végeredményben, már az életbe, ahogyan mondani szokták. Apja elő is hozta a dolgot mindjárt, ahogyan befejeződött az evés.

- Hát, utaztok akkor holnap!
- A többiek, igen. Én nem megyek.
- Nem mégy?...
- Nem megyek, édesapám!
- Ejnye, no!... Hát mi lesz?
- Itthon maradok.
- Hogyhogy, itthon?... Minek maradsz te itthon? Csak nem akarsz te is kalaposmester lenni, érettségivel!

Mennyire örült volna titokban ez a derék kalaposmester, ha a fia most azt feleli: de igen, érettségivel is ide állok melléd, a formázó korongok mellé, szalmiákszesz gőzébe, mert annyira szeretlek apám és szeretem a mesteriségedet, hogy nem tudlak elhagyni. Annyira ragaszkodom hozzád, annyit várok tőled és mindenkinél jobban becsüllek. A te szorgos két kezéd alatt akarok élni tovább is.

De a fiú nem ezt mondta.

- Itt maradok a városban, mert... pap szeretnék lenni!

Tudjátok hogy van az, amikor a sebesen vágató vonat fékjei egyszerre nyögve rászorulnak a kerekekre. Mindenki a másik ember arcát nézi a vonaton. Senki nem szól, csak a tekintetek kérdezzgetik, hogy mi történhetett? Azután egymás után rángatják le az ablakokat és behallatszik a veszteglő mozdony pihegése.

Az anya, aki már leszedte a vacsoraasztalt és mosogatni készült, a félig nyitott ajtón át hallotta a fia szavát s most halálsápadtan ült

le egy konyhai székre. A mosogató edénybe kiöntött forró víz párája hiába nyalogatta arcát, az egyre fehérebb lett. Mit tehetnek ilyenkor az édesanyák? Megkapaszkodnak kötényük összemarkolt sarkában s nem tudják, hogy mitől, vagy miért, csak hull a könnyük.

A percekig tartó szótlanlás után apja szólalt meg valami nagyon gyengéd bátortalanlással.

– Dehiszen, soha nem beszéltünk mi erről, kisfiam!

– Valóban, soha nem beszéltünk róla. A mai napig nem is gondoltam rá! Csak most, ahogy hazafelé jövet átjöttem a Suhogó hídján... Nem tudom én ezt megmagyarázni, apám!

– Gondolkozni kell még ezen, fiam!... Mert rettenetesen nehéz dolog lehet az, gyötrelmesen nehéz: papnak lenni!... Hiszen én csak örülnék neki, de úgy gondolom, hogy ami ilyen hirtelen jön, az hirtelen el is múlik majd. Miként a reggeli eső. Azért csak be kellene iratkoznod az egyetemre is. A nyár még itt van előtted. Őszig ráérsz dönteni, megfontolgatni... Így van-e Sándor?

Sándor az idősebb fiú a háznál, aki végérvényesen leszegődött az atyai mesterség mellé s most meglehetősen megdöbben lélekkel töltötte egy faládika felett a jövő hétre való cigarettát.

Egyébként vidám szívű ember volt ez a Sándor, aki személyes barátságban állott minden kalappal, mely a keze közé került valaha s mielőtt a festőlébe mártotta volna, mindegyikhez volt egy-két szava. Mesterségének és a kisvárosi köztisztelet várományosának ezzel az örökölt fölényével szólalt meg most is, hogy eloszlassa a komor felhőket a szülői ház felől.

– Hogy így van-e, vagy nincsen így, ahhoz egyikünk sem ért. Mind a mai szent napig a mi cégünk legfeljebb csak kalapokat gyártott a papoknak, de magát a papságot még nem próbáltuk... Az ő dolga. Én nem szólnék ebbe, apám!... Mindenesetre – s itt már nem tudta megállni, hogy széles ajka mosolyra ne húzódjék – eggyel több pap lesz az egyházmegyénkben, aki pontosan tudja majd, hogy mit akarsz neki eladni nyűlszór helyett!

Ezen jóízűen és szívből nevettek.

Nemsokára kinn a konyhában is megcsörrentek a tányérok a mosogató tálban.

*

Felszentelése után előbb egy távoli mezővárosba került. Munkája nem volt megerőltető. Ideje is bőven akadt, hogy elmerüljön vallás-bölcseleti tanulmányaiban, amire még a szemináriumban kapott különös kedvet, felbuzdulva egyik tanárának példáján, akinek bölcseleti munkája alig hagyta el a sajtót, máris világhírnevet szerzett. Valósággal beleásta magát könyveibe és jegyzeteibe. Még egy esztendő sem töltött itt s a káplánszoba falait már beborították a könyvek.

Mennyi bonyodalom támadt ezek körül a könyvek körül, amikor új állomáshelyére küldték, a tanyavilág szélére. Kevéske pénzét ládadeszkákra és szegekre költötte. Nagy körültekintéssel csomagolt, hogy új helyén majd könnyebben és gyorsabban rendezhesse el kedves könyveit. Mennyit lötött-futott fuvaros után, cipekedett és izzadt a vasuti feladásnál, a ládák mégis megkésve és szétszakadozva érkeztek meg. S még itt is napokba került, amíg a vasútállomástól távolfekvő plébániára vihette őket.

Plebánosa – egy kevészavú és testileg már fáradt ember – igen nagy szeretettel fogadta, de a sok láda, a mindenfelé halmozódó könyvoszlopok láttán nem állhatta meg, hogy meg ne jegyezze:

– Jó lett volna ezeknek a ládában is, Domine! . . . Nem könyvek kellenek ám ide – sóhajtottá – hanem lábak és csizmák, elnyühetetlen tüdő és vízhatlan kabátok, acélszív és széttephetetlen kedély. Gondolom, hogy ezekből is hozott valamicskét! . . .

Nem volt könnyű dolga, amíg a tudományos érdeklődés aszkézisét, a tanulmányokban eltöltött órákat felváltotta a pasztoráció aszkézisével és félnapjaival. Szekerezéssel, gyaloglással, étlen-szomjan való tanyajárással, másvallású tömbökben elszórt hívei között. De elérkezett az idő, amikor már nemcsak hogy nem sajnálta előbbi kényelmes helyét, hanem hálával gondolt főpásztorára, amiért ebbe a fizikai és lelki pusztaságba küldte. Hosszú útjain – ezekben a kimerítő gyalogjárásokban – fellobogó szívvel lelkesedett munkájáért, nagy terveit. Azért, hogy ilyen elhanyagolt és töretlen őstalajt szánthat, az evangélium jóhíret ilyen helyen hordhatja szét, ahol századok mostoha elhanyagoltságában ezt a Jóhírt valósággal most hallják először. Van-e nagyszerűbb feladat egy pap számára, mint nagyapákat, apákat és unokákat egyszerre, egy asztalnál imádkozni tanítani. Micsét mondani egy alacsony tanyai házban, ahol az emberek leülnek a

földre, vagy rákönyökölnek az asztalból készített oltárra a szent cselekmények gyermekes csodálatában. Ahol felnőtt emberek fejére csurran a keresztség és öszülő fejjel először mondják: Gyónom a mindenható Istennek...

Most mindez itt van előtte.

Ki tudja, mi mindent kap majd cserébe azért, hogy könyvei átmenetileg a ládákból maradnak.

Az öreg plebános valami ünnepi, megindult lelkesedéssel tud beszélni ezekről a tanyai emberekről. Történeteket szokott mesélni eszténként, ha ő fáradtan hazajön a tanyavilág rengetegéből, hogy felvidítsa. Persze, az öregúr mindent másként lát, mert a régi tanyai pasztoráció, az emberekkel való ritka találkozás tele van költészettel. Mint legutóbb elmesélt története is a „szent helyről”.

*

- Hóba öltözött vasárnap reggel volt - kezdte emlékezését az öreg pap. - Vasárnap a tanyán. Jakabék házában szoktam misézni minden hónap utolsó vasárnapján. A gyóntatás is ott ment, az első szobában. Ott üldögéltem az öreg búboskemence padkáján és vártam, hogy elém hozzák megtörődött lelkük batyuját a tanyai emberek. Ezen a téli vasárnapon, amikor már vége lett a szentmisének s csomagolni kezdtem a miseruhát, kelyhet, ott szorgoskodott körülöttem a házigazda, Jakab István feleségével együtt. Amikor a kelyhet tettem be a bőröndbe, az öreg asszony könyökével megbökte az ura karját. Éppen csak annyira, mint amikor két galambszárny egymáshoz ér.

Az öreg atyagalamb mindjárt burukolni is kezdett, ami emberi hangra lefordítva torokköszörülésnek hangzik. Tipegett-topogott, hogyan is kezdje.

- Kár, igen kár!...

- Micsoda, Pista bácsi?

- Ó, drágalátos Jézusom! - bátorította az asszony nehézszavú férjét.

- Hát, hogy így kell törni mindig ezt a szent kelyhet. Kipakolni,

bepakolni, szekereztetni, rázatni... Mi már azt gondoltuk, hogy ha főtisztelendő atyánk is belegyőződne, vennénk egy szent kelyhet, ami csak ide, a tanyára szolgálna.

– Sok pénz az, Pista bátyám!

– Mennyi lehet?

– Attól függ, hogy milyet akarnának. Van egyszerűbb is, díszesebb is. Olcsóbb, vagy drágább, aszerint.

– No, hiszen!...

Ezzel mintha már el is lett volna intézve minden, másról kezdtek beszélgetni. Csak mikor feltelepedtem a szánra, akkor tért vissza a kehely dolgára Jakab István.

– Nézzel... Mi azt sem tudjuk, hol csinálják a szent kelyhet. Rendelje csak meg, küldesse le, addig én összevakarom az árát.

Eltelt néhány hét s éppen a következő misés-vasárnap előtti napokban Jakabékhoz szállítólevelet hozott a posta.

A két öregember szépen felöltözött, még a lovakra is a jobbik szerszámot rakták fel, mintha búcsúba, vagy vendéglátásba mennének.

– Csak jól fogjad, el ne ejtsed! – beszélt István a feleségéhez, mikor ölébe helyezte a csomagot.

– De jól tette-e kend?... Nem fordítva van-e vajon? Talpával felfelé?

– Legjobb, ha lefektetted!

Így mentek hazafelé. Körülöttük újjongott a tavasz elejei határ. A nap ragyogott, a föld az új élet ígéretével illatozott, a serkenő fűvek és rügyező fák hajladoztak a friss szélben, madarak cikáztak fölöttük. A lovak minduntalan ügetésbe fogtak, de Jakab bácsi visszafogta őket.

– Csak csendesen, illedelmesen, hé!

Vasárnap azután ott jártam ismét. Bevezettek az első szobába, ahol a fehérterítős asztal közepén ott volt a még kibontatlan csomag. Mellette két szál gyertya égett. Ahogy megérkeztem, az öregek nyomban le is térdeltek. Meghatódottan néztem a két öreg áhitatát, azután elkezdtem kibontani a csomagot.

Az új kehely felragyogott a beáradó napfény és a gyertyák lobogásában. Kezembe vettem és odaléptem hozzájuk, hogy közelebről is

láthassák. Ők meg, mintha egész életükben csak erre a pillanatra vártak volna, kinyúltak, mint a mezei virágok a hajnal fénye után s egyszerre csókolták a kelyhet, szinte egy azon helyen, úgy, hogy öreg orcájuk összeért. Így is maradtak sokáig, összehajtott fejjel, boldogan.

Mise után a kelyhet beletettem a tokba.

– Magukra bízom Ezt már nem kell szekereztetni! Itt lesz mindig, vigyázzanak rá... Persze, nem kell előtte állandóan gyertyát égetni, s térdet hajtani sem, ha bejönnek a szobába. Azt csak akkor kell, ha a szentség benne van.

– Hiszen tudjuk mink azt, hogyne tudnánk!

Mégis – jól tudom – alig fordult be velem a szekér az akácos dűlő útjára, Pista bácsi elővette a gyújtót és meggyújtotta a két gyertyát.

Mikor meg leszállt a vasárnapi alkony és odakinn éppenolyan aranyos volt a világ, mint a tanyai házban, letelepedtek a búbos padkájára. Nézték a szent kelyhet és olvasójukról csendben beszélgettek a mindenütt jelen való Istennel.

*

Igen, így látja az öreg pap a tanyai pasztorációt s nehezen érti meg, hogy a fiatal valami újba szeretne fogni. Nem a ritka vasárnapok élményeit keresi, hanem a mindennapokét, közöttük. Talán ezért van az is, hogy számára szürkébb történetek jutnak ebből az elszínesedett világból.

*

Rakoncátlan és élesfogú szélfiókák kergetőznek körülötte, amíg a nyálkás dűlőúton, a szélvágta csöben bőrig ázva, a belső tanyák felé iparkodik. A rozszant kerékpár – mely most inkább hátráltatja, mint segíti – minduntalan kiszökik alóla.

A mogorva időhöz társul szegődik a téli napnyugvás hirtelen leszálló sötéte is, pedig még csak négy kilométernyi út van mögötte, hét pedig előtte addig a tanyáig, ahol várják.

Várják hívei. Ők maguk kérték, amikor legutóbb egy temetésen itt járt, hogy jöjjön el közéjük még karácsony előtt. Most jobban ráérnének meghallgatni a beszédjeit, megtanulnák az imádságokat és a karácsonyi énekeket. Sütőéknél gyülekeznének össze, ahol a nagyszobában negyvenen-ötvenen is elférnek.

Amíg ő itt a széllal, esővel és az úttalan úttal küzd, azalatt az emberek talán már meg is érkeztek Sütőékhez. Bizonyára sokan lesznek. Nemcsak a melege fűtött szoba telik meg majd velük, hanem a konyha és a kamra ajtaját is kinyitják, hogy Apó, aki évek óta benn fekszik, az is halljon mindent. Köréje telepszene majd és hallgatják. A végén talán még haza sem akarnak menni, csak beszéljen, akár reggelig is!

Ezekről a gondolatokról felmelegedve már könnyebben lép a kavargó szélben, mely valósággal tépdesi vizes ruháját.

Amikor összefagyottan megérkezik, mindössze kilenc embert talál együtt, a háziakat is beleszámítva.

S ez a kevés ember is ásítózva hallgatja szépen elgondolt beszédjét. Egyenkint elszálingóznak a világtalan éjszakában, tanyájuk felé.

Mikor egyedül marad a vendéglátó családdal a vacsora szórtlanságában, nagyon nehéz megállni, hogy elő ne törjenek könnyei.

Sütőné látja csüggedését. Vigasztalni akarja.

– Ez a komisz idő tartotta ám vissza őket. Lettek volna itt özönével, ha fényesebb az idő... Hiszen nem is gondolhatták, hogy tisztelendő úr ilyen goromba időben is csak megtartja a szavát.

A fiatal házások átengedik neki ágyukat, ők pedig a búbos tövébe vackolnak erre az éjszakára. Pedig jobb lenne most neki ott a földön, annyira alul érzi magát s valahonnan, egészen mélyről törnek fel esti imájának igéi is. Csak hajnal felé alszik el. Rövid és ébrenlétbe csapódó álmában idősebb, nyulánk pap lép hozzá, betakargatja, megtörli veritékező homlokát és így beszél hozzá.

– Egymásután jönnek majd, testvérem, az ilyen hiábavaló utak és esték, amikor úgy látod, hogy nem éri meg. És, hogy tévedés volt... Hogy vissza kellene térned. De nem a te dolgod, hogy méricskélj és ítélj felőle, érdemes-e!

Életének és papságának abban az időszakában, mely ezzel a nappal kezdődött, sokszor emlékezett a különös álomra és az öreg pap

szavaira. S bár ádázul rohanta meg mindenfajta kísértés – a legkitartóbb mégis az a vágy maradt, hogy szinte emberfeletti munkájának eredményét meglássa. Hogy jeleket kapjon az emberektől és Istentől. Hogy igazolódjék életét elhatározó élménye, amikor ott – a Suhogó-menti kisvárosban – áthaladt a patak hídján.

De miféle „jeleket” kapott?

Feljegyzései tanúskodnak róla.

*

„Csak hosszú hónapok után láttam be, hogy plebánosomnak igaza van. Ebben a távpasztorációban – ahogyan ő nevezi – minden energia, minden önfeláldozás szétpukkan... Híveim is így látják. Egy-két nap itt semmit nem ér, – mondogatják – jöjjön ide, közénk! Akármelyikünk fedele alatt megfér. Mikor végre engedélyt kaptam, hogy egyelőre egy kísérleti időszakra kiköltözhettek, sehol nem vállaltak.”

*

„Sütőéknél meghalt az öreg ember. Üzennek értem, hogy a kamrát – valami kis fizetségért – kiadják. Kiköltözöm. Csak később közlik, hogy kosztra nem tudnak vállalni. Főzni nem tudok, a sorkosztolás miatt pedig még többet kell gyalogolnom, mintha a plebániáról járnék ki.”

*

„Karácsony. Nem érkeznek meg idejében az imakönyvek és szentképek. Didergő szívvel állok első éjjeli miséjük után az oltár előtt és üres kézzel.”

*

„Ünnepek után felkeresett egy tanyasi. Közölte, hogy ők beköltöznek most a városba. Házukat szíveségből átengedik. Lehet, hogy később arról is lehet szó, hogy eladják . . . Rozoga épület, de miért ne lehetne belőle tanyai kápolna és lelkészlak? . . . Egy hét múlva szekérrel beállít a gazda és elviszi a használatomra itthagyt néhány bútordarabot is. Nemhogy gyaparodnék a kis ház, hanem fog. Milyen jó lenne most, ha itt lennének a könyveim s volna egy fekvőbely . . .”

*

„Gyertyaszentelőkor újból megjelenik a gazda. Eladásra kínálja már a házat. Összehívom hiveimet, bejárom a tanyákat, hogy segítséget kérjek. A legtöbb helyen azzal fogadnak, hogy vagy rendes templomot, vagy semmit, de inkább semmit, mert ha templom van, akkor egyházi adózás is van. A katolikus papot ők azért becsülték – eddig – mert nem kért tőlük pénzt! . . . A vételár első részlete különös módon mégis összejön.”

*

„Házasulókat oktatok. Tegnap a menyasszony elsírta magát az oktatás alatt. Szülei nem akarják engedni, hogy én eskessem őket. Azt mondják: a reformátusoknak szép nagy templomuk van. Miért jöjjenek esküdni ebbe a rozoga, kis hajlékba! Felajánlom, hogy benn a faluban tartsuk az esküvőt, a plebániatemplomban. – Hát a katolikusoknak is van rendes templomuk?”

*

„Tegnap megkaptam az engedélyt „kis templomunk” építéséhez. A házhoz L alakban nagy szobát építünk. Ez lesz Jézus háza. Mellette a konyhából sekrestye és egyházközségi iroda. Hátnál, az én lakószobám. Nem tudok aludni a tervezgetés örömetől... Hajnal felé villámlani kezd és hatalmas égiháború tör ránk. A másfélórás zápor alig hagyott valamit a kilencezer vályogtéglából, ami még kinn, a batárban várta, hogy hazabordjuk.”

*

„Harminckét gyermek félig előkészült már az elsőáldozásra, s én húsvét óta tüdőgyulladásban fekszem. Már másodszor ebben az évben.”

*

„Egy beteg csecsemőt hoznak szülei, hogy imádkozzam „rá” és gyógyítsam meg. Megkérdezem, hogy megvan-e keresztele? – Majd, ha meggyógyul! – feleli az apja. Megkeresztelem. Egész éjjel imádkozom, hogy életben maradjon. Másnap meghal. (Uram! Szabadíts meg engem a kísértéstől, hogy még mindig jeleket kérjek tőled!)”

*

„Szép őszi nap volt. A falak már tetőmagasságban álltak, plebánusom üzent értem. Egy szekér lécert ment a városba. Jó darabon elvitt. Az emberek tréfálkoztak velem, hogy megszököm a munka neheze elől. A fordulónál le szálltam és átvágtam, toronyiránt. A Sebes dülönél, egy fa alatt, megpihentem. Ott jött először ez a furcsa köbögés és utána szédülni kezdtem. Kilencedik hete vagyok a kór-

bázban s úgy tűnik, hogy még mindig nem érkeztem meg a plebániára. Úton vagyok – valahol – a tanyák és felbők között. Ma az első nap, hogy erőm van: leírhatok néhány sort és imádkozhatom. – Uram! Hála neked ezekért a vércsomókért, melyekkel hajnalonként bebínted párnámat és takarómat, zsebkendőm szélét, hogy most már mindig lássam, mennyire szeretsz!”

*

„Ma elhagytam a kórházat. Püspököm egy napfényes falu plebániájára küldött. Vajon lesz-e erőm a harmadik aszkézishez: megállni a helyem ott is, ahol már „minden készen vár”?”

*

Mit álmodott az erdő ezen az éjszakán, hogy reggelre tele lett fehér virágfürttel minden kökénybokor? A völgyben vén fűzek szenderegnek. Álmuk alatt lopva suhan el a patak hallgatag vize. A patak partján gyalogút kanyarog. Rajta magános férfi ballag. Fekete köpenyét lengeti a szél. Meg-megáll, nézi az erdő ringó lombtengerét, hallgatja a sokhangú tavaszt, beleszimatol a langyos szélbe, mely fanyar és édes illatokkal árad. Amilyen a fehér virágokból fakadó kökény íze.

Fanyar, míg meg nem érik és édes, ha már megcsípte a dér.

A garábi plebánia épülete éppen olyan, mint a falu akármelyik háza. Csak magasabban fekszik: a dombra épült templom és a völgyben széthúzó falu között. Előtte szőlőlugas vastag ágai nyúlnak fel az eresz magasáig.

Ezen a tavaszon – hajnalonként és napszállat után – egy ismeretlen madár telepszik a lugas lombjai közé és pityergő hangon énekelni kezd. Különös, de mindig olyankor, amikor a fiatal pap napi szolozsmáját végzi a kitárt ablakok mögött.

A furcsa madarat még nem sikerült megpillantani, csak jelenlétét éri akkor is, amikor az már régen elrepült és éneke visszazeng fülében egész napon át. Ez a vontatottan induló és a végén szenvedélyes szárnyalásba ívelő madárének telve van szomorúsággal és fájdalommal. Mindig úgy ér véget, hogy aki hallja, az az érzése támad, a madár szíve meghasadt a magányosság bánatától.

A fiatal pap az első napokban gyönyörködve hallgatta az idegen madár énekét. Néhány nap óta azonban már zavarja, nyugtalanítja. Teljesen felkavarta ez a madárének, mintha a benne remegő elhagyatottság fészket vert volna az ő szívében is. Két évvel ezelőtt került ide plebánosnak. Fiatalon, betegen, mégis telve lelkesedéssel és lankadatlan apostoli tüsszel. Az új környezet, új híveivel való ismerkedésének kedves izgalmi felvillanyozták akkor. Elődjéről – az öreg papról – annyit tudott csupán, hogy zárkózott, magányt kedvelő s kissé megkeseredett ember volt. Nagyjából ilyennek találta az embereket, új híveit is.

Amikor először látogatott el a szomszéd plebániára, ahol szintén egy idősebb, de lelkében frissnek maradt paptársa élt, az így beszélt hozzá.

– Csak jól kiszellőztetni, fiam, azt a plebániát, a templomot s a falut is, az emberek lelkét!

S valóban, az első időkben, minden olyan szépen ment. Minden éledni kezdett, mint tavaszi mezők a májusi eső után. Ha hétköznapi napokon nem is, de vasárnap megtelt a templom a nehézfűrészes emberekkel s a plebánia kapuja is szüntelen nyílt. Alig múlt el nap, hogy valamelyik híve fel ne kereste volna, s ő is elvegyült közöttük mindennapi dolgos életükben.

Nem telt el azonban egy esztendő sem, amikor megérezte, hogy valami halálos fásultság vett erőt rajta és már napi feladatait is unottan, a megszokottság zörgő béklyóiban vergődve végzi. Mindig fáradt, lehangolt és kedvetlen. Keresi a magányosságot, visszahúzódik híveitől, mintha az ő helye is ott volna, ahol a plebánia épülete: a templom és a falu között, félúton. Félúton Isten és az emberek között. Sokszor végignézett magán, elnézte reverendáját, melyet egyre idegenebbnek érzett, olyan ruhadarabnak, mely elválasztja a többi embertől, a világtól. Amely állandóan csak arra figyelmezteti, hogy

neki másnak kell lennie, többnek, az élet valóságosabb és átérezhetőbb ismeretében kell napjait töltenie és ez – teher.

Egyre gyötrelmesebb napok és még gyötrelmesebb éjszakák jöttek. Könnyű volt magának megfogalmaznia érzéseit: úgy látszik, hivatása még sem volt az igazi. Most válságba került. S az igazi baj, hogy akármilyen forrón könyörög imáiban és szentmiséi közben, nem érzi már Isten jelenlétét, mint azelőtt. Nem hallja titokzatos hangjait, amint hallotta akkor, amikor még ott élt a papnevelő intézetben és később is a tanyavilágban. Nem érzi különös segítségét s a papi zsoltosma olvasmányai – egykor oly édes himnuszai – kietlen tájakra vezetik, ahol jeges szél orgonál.

És a jelket, Isten szeretetének jelentkező pecsétjét sem őrzik már zsebkendői és párnái. Betegsége, ha nem is hagyta el, átalakult valami egyenletesen szikkadt állapottá.

Hivei alig vettek észre valamit ebből a változásból. Hiszen papi kötelességeit nem mulasztotta el. Talán csak ő látta idegenebbnek az embereket és kihaltabbnak, egyre sivárabbnak a hétköznapi templomot? Mindig ugyanazok az arcok a reggeli szentmisén. Beül a gyónatószékekbe. Ott ül félórát, egy órát s az ajtót senki sem nyitja rá. Azelőtt is megtörtént ez, de sohasem tartotta haszontalanul eltöltött időnek és hiábavaló fáradozásnak, mint most. Nemrég is az történt – egy reggel – hogy már éppen ki akart lépni a gyónatószékből, amikor egy ismerős nénike közeledett feléje. Az volt az érzése, hogy csak iránta való szánalomból jön gyónni. Kedve lett volna kikergetni az öreg asszonyt a templomból, vagy elmenekülni előle.

Azután itt van ez a Szeder Pisti, az ő állandó ministránsa. Amióta idekerült, ez az árva gyermek különösképpen ragaszkodik hozzá. Minden reggel, már jóval mise előtt, ott ácsorog a plebánia kapujában, köszön és felnöttes komolysággal megkérdezi:

– Hát, akkor misézünk?

Mintha ezt mindennap újra meg kellene nekik beszélniük.

Eleinte tetszett ez is a papnak – ez a bizalmaskodó hang – de most már únja. A napokban is, felajánlás után, mikor a kézmosásnál ujjaira öntötte a vizet a kis ampolnából, egy pillanatra találkozott tekintetük. Olyan cinkosan, ajkát beharapva, gyermeki fölénnyel mosolygott rá, mintha a szeme azt mondta volna:

– Ugye milyen szépen eljátszogatunk mi itt, kettecskén!

Ha akkor hiányzott volna a kellő összeszedettség, könnyen erőt vehetett volna rajta a kísértés, hogy a kéztörő kendőt az arcába vágja.

Hosszú idő óta egyetlen vigasztalása, hogy végigballag a völgyön, a szomszéd faluba, öreg barátjához, ehhez a derűs lelkű paphoz. Nála szokta elvégezni gyónásait. Az utóbbi hetekben már egyszer célzott rá, hogy szeretne hosszabban elbeszélgetni papi élete nehézségeiről, mert úgy érzi, hogy kiüresedett. Úgy szeretne volna, ha akkor mindjárt kivallatja, de az csak kedélyesen ennyit mondott.

– Hiszen a bor sem forr örökké, fiam! Errefelé meg nem is igen terem bor, csak áfonya, meg kökény.

Most azután valóban virágzik a kökény s ő még levertebb, még elhagyatottabb. Ma reggel – amíg a madár énekét hallgatta – elhátározta, hogy nem vár tovább. Mise után átbballag Kőmagasra és mindent elmond gyónatójának. Lehetetlen, hogy egy buta madár éneke ennyire felkavarja, ha ő még mindig pap!

Hosszú volt az út, mert lassan ment, hogy mindent előre megfogalmazzon magában, amit el akar mondani. Attól kezdve, ahogyan elindult a szeminárium felé, egészen a mai napig. S már ettől is mint ha kissé megnyugodott volna. Hangosan gondolkodott, mintha vergődésébe, feltörő panaszzaiba bele akarta volna avatni a csendes patakot, a szélben susogó erdőt, a kitaposott gyalogutat. Megborzongott, mikor arra gondolt, hogy nem is az öreg papnak akarja mindent elmondani, de nem is a fáknak, bokroknak, a gyalogút szélén hajladozó kakukkfüveknek, hanem magának Istennek. Hát akkor miért nem érzi ugyanolyan bizonyossággal, mint ahogyan érzi, hogy megértik a fák, a füvek, a virágok és a patak suhanó vize.

– Miért hallgatsz így, Istenem! – kiáltotta hirtelen és megijedt, mert hangját visszaverte az erdő.

Öreg barátját, a szomszéd papot, súlyos betegen találta. Már egy hete, hogy tüdőgyulladásban fekszik. A lázban égő arc, a ziháló lélegzet mögül előtörő rekedt hang ámulva fordul feléje.

– Hogyan? . . . Maga már meg is érkezett? Hiszen csak most akartam üzenni érte . . . ! Igen, fiam, üzenni akartam magáért, mert szeretném elvégezni – talán utolsó – gyónásomat.

– De hát... Éppen most? – dadogott a fiatal pap. – Hiszen én azért jöttem, hogy...

– Én jól tudom, hogy miért jött, drága fiam! Mert Isten vezette hozzám. Hányszor lesz még úgy, hogy vigasztalást kell nyújtania másoknak, amikor maga is vigasztalásra szorul; erőt, amikor úgy érzi, hogy semmi ereje nincs. Higgye el, ez a legnehezebb a mi hivatásunkban. De Isten elegendő kegyelmet ad hozzá... Persze, hogy tudom, miért jött. De előbb hadd mondjak el magamról mindent Istennek az Ön jelenlétében. Mindent, egészen előlről, attól a pillanattól kezdve, amikor beléptem a szeminárium kapuján. Nézze, ott van a stóla a térdeplőn. Üljön közelebb hozzám!

*

Már hazafelé siet a gyalogúton át, a patak partján, álmodó füzek lombjai alatt. Meg-megáll, nézi az erdő ringó lombtengerét, hallgatja a sokhangú tavaszt, azután friss léptekkel, könnyű szívvel igyekszik faluja felé, az egyszerű templomba, mert érzi, hogy Isten visszatért az ő elhagyott szívébe és megmutatta ennek az öreg papnak a vallo-másában az utat, melyet neki is végig kell járnia.

Beleszimatol a lágy szélbe, mely fanyar és édes illatokkal árad, akárcsak az élet. Olyan, mint a fehér virágokból fakadó kökény íze: fanyar, míg meg nem érik és édes, ha már megcsípte a dór.

Igen, végigjárni az utat. Végigmenni rajta rendületlenül. Csakhogy ennek az útnak kegyetlen stációi vannak, melyek meghaladni látszanak az emberi és papi teherbírás mértékeit.

*

Fáraó Simont utolsó, rongy embernek tartották a faluban. Pedig valójában csak szerencsétlen volt. Megvetették, elhúzódtak tőle, mint akit már végérvényesen odaadtak az ördögnek.

Ezen a nyáron azonban senki sem látta még részegnek. De ha el is múlik az egyik baj, jön helyette másik. Először lova dögölt meg,

azután egy éjszakai szélvihar Simon házának tetejét sodorta le, a tűzfal pedig beszakította a mennyezetet. A szerencsétlen ember tető nélkül maradt a tél előtt.

A pap hívatta Simont és felajánlotta neki az üresen álló káplánlakást, amíg felépülhet a háza. A megroskadt ember megköszönte a szívességet, de csak csóválta a fejét.

– Azt már igazán nem teheti meg, hogy a pap házába vegyen egy Fáraó Simont!

– Ugyan miért nem? ... Nem a papnak kell-e jó példával előjárni, hogy segítsünk egymáson. Itt igazán elfér. A káplán lakás amúgy is üresen áll. Legalább nem verik fel az egereket.

– Tudom én, hogy elférnék, de hát nem értheti ezt a plebános úr! Most került ide, honnan tudhatná, hogy kinek tartják Fáraó Simont ebben a faluban? Még csak az kellene, hogy ezt megtegye. ... Mindenesetre megköszönöm a szíves jóságát. Ilyenkor tanulja meg az ember, hogy miből is áll az emberség ... Köszönöm.

– Legalább valami magyarázatot adjon, hogy miért nem fogadhatja el tőlem ezt a segítséget, amikor olyan természetes, hogy befogadom. Még meg is szolgálhatja valamivel.

– Elég lesz talán, ha annyit mondok, hogy nem is olyan régen, itt a faluban, azt tartották rólam, hogy csak haszonnal jár, amiért én elkerülöm a templomot is. Mert, ha én is ott ülnék vasárnaponként a templomban, aligha járnának annyian a misére ... Szóval leprás vagyok én, kérem. De már gyógyulok. Képzelje el, a nyáron akadt egy rendes, jóra való özvegyasszony a faluban, aki a szekeremre is fel mert ülni. pedig részeg voltam. Most meg már a pap is szóba áll velem ... Sőt, meghív a fedele alá. Hát így haladgatunk ... Na, de azért káplánnak még nemigen válnék bel – kacagta el keserű szavainak a végét. Azután visszaballagott tetejetlen háza zugába.

Eljött a karácsony.

Az volt itt a szokás, hogy az éjféli mise megkezdése előtt a pap a betlehemi Kisded porcelánból készült mását végighozza a templomon az aranyos baldachin alatt, ministránsok és gyertyát vivő férfiak kíséretében. Felcsendül az ének: Krisztus Jézus született, örvendezzünk ... Azután megáll a kórus alatt és odaadja – rendszerint egy köztisztvisletben álló embernek – a szobrocskát, aki karjára fek-

tetve viszi a pap előtt és elhelyezi a szentélyben felállított jászolban.

Fáraó Simon is ott volt ezen a csodálatosan mély éjszakán a templomban. Maga sem tudja hogyan került oda s várta is, hogy leszkad a csillár, vagy legalábbis odajön majd hozzá a sekrestyés és kiküldi a templomból, ha meglátja. Az emberek azonban csak jól végignézték és összehajott fejjel sugdolóztak róla. Dehogy mert volna előbbremenni a kiöltözött emberek sorában. Megállott a szenteltvíztartó mellett. Az oltár végtelen messziről csillogott feléje. Két hatalmas fenyőfa lombjai közül, mintha már nem is ebben a világban volna, hanem valahol távol – nagyon távol – a fenyővel borított nagy hegyeken, az életen is túl. Onnan látta közeledni a papot, a gyertyák fényében szikrázó brokát palástban. A pap mindig közelebb ért, mint valami látomás. Egyszer csak ott volt már előtte, hogy meg is érezte meleg lehelletét, amint énekelt.

– Gyermekek született nekünk, Fiú adatott az égből. Örvendjetek, mert az Ige testté lett és közöttünk lakozik. Most megnyilvánul az Úr dicsősége és minden test meglátja a mi Istenünk üdvösségét!...

Simon nemcsak jól hallotta, hanem érteni is vélte ezeket a szavakat, s bár szemlesürve, de körülnézett, hogy vajon felfogják-e mind ezt, akik körülötte állanak?

– Minden test meglátja a mi Istenünk üdvösségét!

Nem volt azonban ideje sokáig eltűnődni a hallottakon, mert a pap egyenesen hozzá lépett – őhozá, Fáraó Simonhoz – és karjára tette a kicsi Jézus szobrát.

Még szerencse, hogy a kezében szorongatott kucsmát ejtette el, nem pedig a szobrot. Tele lett a feje a felszökött vér zúgásával, szeme előtt csillagok táncoltak, valaki meglökte.

– Indulj, Simon!... Menj a jászolhoz!

Megindult, csaknem tántorogva, rogyant inakkal, s úgy érezte, hogy ennek az útnak soha nem lesz vége. Körülötte zengett az ének, csilingeltek a csengők, újjongott az orgona, azután odaért a jászolhoz és lehajolt, belétemette a szobrocskát. S mintha örök életében az övé lett volna ez a szerep, letérdelt a jászol elé. Meggyötört életének könnyeit felitta a jászol kevéske szalmája.

Ez után az éjféli mise után a fiatal pap komor és néma emberek

sorfala között indult el a plebánia felé. Tudta, hogy nem kérhetik tőle számon, amit cselekedett, de szívükben mélyen megvetik érte.

Senki sem kívánt neki boldog karácsonyi ünnepeket.

Szomorúan lépett be parókiájának fedele alá. Azzal vigasztalta magát, hogy ezen a titokzatos éjszakán minden pap magára marad egy kicsit. Az emberek örvendezve ünnepelnek a karácsonyfák meleg fényeiben, s az éjszaka puha szőnyegén halkan lépdel a boldogság angyala, hogy minden házba köstölöt vigyen az öröm édességéből. A papot nem zsongja körül elszabadult gyermeki zsvaj. Ő nem örülhet másnak, egyedül annak az ajándéknak, hogy szíve megtelik Istennel és az embereknek gyengéd szeretetével. De hát oly nehéz végigmenni a szeretetnek kudarcokkal teljes útján! És oly nehéz egyedül ünnepelni a karácsonyt egy plebánia magányában.

Nemsokára az ünnepek után meglátogatta a főesperes. Megnézte a templomot, temetőt, megvizsgálta a hivatalos könyveket. Majd arra kérte, hogy menjenek a belső szobába, mert valami egészen bizalmas mondanivalója van.

– Tudod-e fiam, hogy panasz van ellened?

– Mi a vád?

– Az, hogy nyilvános bűnösökkel tartasz kapcsolatot. Egy bizonyos családdal. Nem ügyelsz eléggé a lelkipásztor jóhírére. Eljársz hozzájuk s ezzel hallgatólagosan beleegyezzel ágyasságukba. Többet törödsz ezekkel, a kárhozat felé igyekvőkkel, mint az igazakkal.

– Ó, a kárhozat felé igyekvők és ó, az igazak! Ti kitaszítottak és ti, erényeitekkel dicsekvők!... Mintha Isten szemében lennének elveszettek az élők között. Vajon az evangélium egyetlen szót sem ejt erről? Nem beszél a jó pásztorról, aki otthagyja nyáját az eltévelyedett jószág kedvéért?... Jól tudom, kik a vádaskodók s azt is tudom, akiktől az én jóhíremet féltik. Nos, bevallom, valóban sokat foglalkozom és törődöm velük. De azért lettem pap – és most nem mernék az előljárom szemébe nézni – ha el nem mondhatnám, hogy többet járok azok után, akiket félték, mint azok után, akikkel – a világ megítélése szerint – soha nincs baj! Bátran teszem, mert hiszek Krisztusban, aki meghalt az emberekért, de nem halt meg az emberekben! Bátran teszem, mert tudom, hogy Isten még többet és szorosabban jár ezeknek a nyomában. Vigyáz rájuk, hogy megőrizhessék

szívük tiszta jóságát . . . Azt mondják róluk, hogy bűnben élnek. De kik mondják ezt? Unatkozó lelkiismeretű emberek, akiknek a lelki-élete abból áll, hogy szüntelenül fogadkoznak és erejüket meghaladó ígéreteket tesznek, hogy így Uramisten, meg úgy Uramisten, segíts meg minket, akkor azután nem lesz panaszod ellenünk. Azok vádaskodnak, akik olyan Istenben hisznek, akivel alkalmazotti viszonyban él az ember. Fizess meg Uram az én szolgálataimért – lehetőleg adj egy kis előleget is – akkor aztán megtisztellek . . .

– Vigyázz, ne általánosíts, fiam! Nem gondolod, hogy elfogult vagy? . . . Ezek szerint csak egy igaz család él ebben a faluban, a többiek mind képmutatók, akik Isten szeme előtt bújkálnak.

– Inkább talán a világ szeme előtt! Én csak azokat vádolom, akik lélekben és maguk előtt is titkolt vágyaikban százszor is odadobják magukat a bűnnek. Nem gátolja őket ebben semmi. Egyedül az, hogy éppencsak a világ ne szerezzen róla tudomást. Soha nem szégyenkezik maguk előtt, de a világ előtt, igen. Ha egyszerre olyan ködbe borulna a föld, hogy semmit sem lehetne látni és hallani, ezek minden tiltott fáról leszednék a gyümölcsöt.

– Csak higgadtan! Nem én vádollak. Beszélj nyíltan. Nekem nincs okom kételkedni abban, hogy téged nem téveszt meg annak az özvegynek buzgósága. Az, hogy rendszeresen gyónik, templomba jár. De ne felejtsd el, hogy ez még nem minden. Mert közben mégiscsak ott él nála egy zavaros multú ember. Tisztázatlan helyzetben . . . Feltelezheted, hogy nem férközött már közéjük a kísértés? Vagy van valami reményed, hogy ez a rendezetlen viszony egyszer rendeződhetik?

– Lelkiismeretem nyugalma szerint kijelenthetem, hogy mindezidáig bár egy fedél alatt, de feddhetetlenül éltek egymás mellett. Kísértések? . . . No, lám, éppen nekik ne lennének kísértéseik? Két magáramaradt embert összesodor a sors és a részvevő szeretet. A könyörület és a segítőkészség. Persze, a falu nyelve ezt másnak nevezi, de a mi meggyőződésünk nem lehet más, mint az, hogy Isten kegyelme működik közre. Ott élnek egymás mellett, egymásra utalva. Nap, mint nap felvillanyozva attól, hogy segíthetnek egymáson a mindennapi munkában és gondokban. Nem fiatalok már, de még nem is öregek. Elképzelhető-e, hogy éppen őket kerülne el a kísértés? Nem, ez

nem képzelhető el. Könnyelműség volna egy pap részéről erre nem gondolni. Éppen ezért törődöm velük. De még ha tudnám, ha bizonyítékaim volnának is, hogy ma bűnben élnek, módomban van-e, hogy kutasítsam őket szívem szeretetéből? Rábészélhetem-e Istent, hogy mondjon le róluk?

– Helyes. De azt csak belátod, hogy ez az együttélés nem tartható fenn sokáig anélkül, hogy botrányra ne adjon okot. Valamit mégiscsak kellene tenni, hogy az oltár elé kerüljenek.

– Most már többször is elhangzott ez a szó, hogy „együttélés”. Vajon, akik vádaskodtak ellenem, elmondták-e, hogy hogyan kezdődött ez az együttélés?

– Elmondták. Tudok róla, hogy annak az embernek egy őszi vihar sodorta le a feje fölül a háztetőt. Azt is tudom, hogy te voltál, aki elsőnek ajánlottad fel a segítséget. Ez szép dolog volt, de szerencse, hogy nem fogadta el, mert ebből is több baj származhatott volna. Ott volt ez az özvegyasszony és befogadta az üresen álló hátsó lakásba. Felfogás dolga most már, hogy ebben a kísértő kezét, vagy Isten kezét keressük. Szemlélet kérdése, hogy ördögi, vagy emberi történet-e az, amivel dolgunk van... S amit szóba sem akartam hozni – mert nehéz ezt elhinnem – annak az asszonynak a serdülő lánya rossz nyelvek szerint állandóan itt kujtorog a plebánia körül. Miért nem akarod belátni, hogy a látszatok mellett szólnak, hogy...

– Nem látszatok ezek. Valóságok. Az a kislány pedig nem kujtorog a plebánia körül, hanem idejár. Hozza a vasalt ruhát és viszi a szennyest. Az én öreg bejárónőm nem vállalt semmit a takarításon és az ebéd elkészítésén kívül. Kézdiné mos rám – az elveszett asszony –, Etelka pedig, a lánya, a háborúban elvesztett édesapa utáni természetes sóvársággal ragaszkodik lakójukhoz, Fáraó Simonhoz... Ha valaha is ebből az egy-fedél-alatt-élésből házasság lesz, a falu ugyanúgy felháborodik majd, mint a mostani helyzetükön. De Istent mindez nem fogja zavarni abban, hogy meghallgassa egy ártatlan gyermek imádságát. Ez minden, amit mondhatok, egyébként alávetem magam elöljáróim intézkedésének.

Amikor a főesperes látszólag megnyugodva – elbúcsúzott tőle, messzire elkísérte s visszafelé jövet a fiatal pap útja nem vezethetett máshová, csak a templomba. S ott visszaemlékezett az első napra,

amikor papi életének erre az új állomáshelyére megérkezett. A percre, amikor belépett ebbe a szegényes templomba, hogy felajánlja munkáját, elmúlt és eljövendő megpróbáltatásait az ismeretlen emberekért, az ismeretlen faluért, a sértésekért, sikertelenségekért, amelyek ezen a helyen is rátalálnak majd. Amikor ott térdelt a hűvös templom utolsó padjában, már nem azokért a jelekért könyörgött, amelyeket az elmúlt esztendőök során oly kiapadhatatlan szomjúsággal kért. Mi minden maradt el mellőle és mennyi mindentől szabadította meg magát az eddig megtett úton!

A kórus alatti templomrész jótékony homályában egy hatalmas feszület függött a falon. Alatta – a kereszt alsó szára és a térdeplőszámoly között egy biborszínű üvegcsészében olajmécses lángja lobogott. A mécses gyér fénye csupán a feszületen függő test lábát világította meg, ahol egy hatalmas szeg fúródik a fába, átütve a Megfeszített lábait. Hosszan nézte az otrombán kovácsolt szeget, a megváltás drámájának ezt a parányi képkockáját.

Most megismételte akkori imáját.

– Add nekem, Uram, a te átszögezett lábaidnak erejét, hogy kintartóan tudjak járni azoknak a lelkeknek a nyomában, akik eltévedtek tőled és sorsuk sötét napjaiban az elhagyott atyai ház fészke után sírnak...

*

A falu már el is felejtette a karácsonyi templomi történetet. Egyre kevesebbet foglalkoztak Fáraó Simonnal. Odaadták már régen a kárhozat kutyáinak, Kézdinével együtt. S odaadták papjukat is gyanújuk áldozatául.

A tavasz korán érkezett. A Szélkirály ott kuporgott a hegy oldalában egy rozoga kalyiba eresze alatt és fagyott lábait kenegette szarvasfaggyúval. Éppen ideje volt már a nagy tavaszi táncra való készülődésnek, mert a déli oldalakon már megcsúsztak a hótáblák, a fák is nyújtóztak a nagy alvás után s az erdő tele lett gyantaszaggal, friss források illatával.

Először csak nagyot ásított a Szélkirály, amitől megmozdultak az

ágak, megborzongtak a borókabokrok. Azután megropogtatta csontjait, tele szívta tüdejét, majd elbődült.

– Háj, te hájl

Hosszú borókapálcáját megsuhogtatta fiókái felett, akik alig várták már ezt a jeladást, futni kezdtek lefelé a hegyekből. A tisztáson körültáncolták a hófoltokat s huss, tovább, a völgy felé!

A nap, látva a szélfiak tavaszi örült táncát, megijedt, hogy ő talán már el is késett a tavaszcsinálásból s hirtelen úgy nekitüzesedett, mint a szerelmes legény. A hegyi világ megtelt csermelyek csobogásával.

De megtelt a fiatal pap lelke is a közelítő húsvét ígázatával. Délutánonként idejét legszívesebben a temetőben töltötte és temetői sétái végén a templomban, ahol már felhúzták a főoltár elé a nagybőjti leplet.

Itt, a templomban tért vissza hozzá az oly régen nem hallott hangok édessége, melyek diákéveiben és a papnevelőben betöltötték magányos óráit. Újból hallotta ezeket a hangokat – mint egykor a Suhógó patak hidján, amikor átzúgott rajta a víz lármája – s szavaiban alakot öltöttek elhagyatott szívének érzelmei.

Egyedül volt, magára maradv Istennel, a nagybőjti oltár előtt.

Ki mondja azt a csónakban ülőnek: hagydd most az evezőt, bízd rá magad az ár sűrűjére, sodrása úgyis elvisz a Kedveshez!

S ki mondja meg a költöző madárnak: hol van a fészek, az ősszel elhagyott?

Így az ember is: mindig csak visszatalál Hozzád.

A nagy Folyam zúgó habjai sodorják eléd, az árva fészek hívása csalogatja szívedre.

Nagybőjti oltárok felett – mintha a meghasadt templomkárpit mögül elédtűnő éjszaka sötét vizén jönne feléd – látod a kereszt árbocára feszített Hajóst, ki holtában is ura a zajló Óceánnak.

Vállára ejtett szép feje, töviskoszorús homloka hozzád beszél.

– Ime, még most is csak, mindig csak rád gondolok!

Lehunyt szemhéja mögül vigyázó szeme örökké téged keres.

És a sebeil

Nem elég, hogy teljesen beborítják testét, a tiédet is magára vette; szeliden, mint a bárány és zokszó nélkül, miként a galamb, melyre már fenik valahol a késnek élet.

Adott olajat sebeidre – gyógyítót – de te törött cserépben hordod azt s kiöntöd a föld porába, magadhoz is irgalmatlan, pazarló tékozlással.

Mit adjon már most? – Hacsak kiömlő vérenek harmatát nem!

Ne kérdezd: miért hallgat ily szörnyű hallgatással, miként a távoli csillagok? Hát nem tudod, hogy csak szavadat lesi és némán tűri, hogy még most is oly messzi elbolyong szíved, várja, hogy végre visszatérj önmagadhoz, aki voltál, mielőtt a Kertből elfutottál.

Aki magát feláldozza, annak semmi sem sok és semmi sem kevés!

De az már mégiscsak sok, hogy még ma is és mindennap a világ végezetéig: keresve keresi, akik újból megostorozzák, leköpdösik, halálra sebzik.

Azoknak is felmutatja mennyországának nyitott kapuját.

Van-e még valaki, aki így szeret?

*

Nagycsütörtök néma délutánja volt. A fiatal pap a temető felől jött és a gerendákból ácsolt harangláb alól gyönyörködött az ébredő tavaszi mezők látványában.

Az alkonyati Lamentációk órája volt ez, amikor a harangláb tövében elhelyezett kereplő szavára megindultak a feketeruhás emberek a templom felé. A szentélyben már égtek a gyertyák a háromszögű gyertyatartón. Az emberek csendes dícsértességgel haladtak el papjuk előtt s mikor a legutolsó is helyet foglalt a templomban, ő is beült közéjük.

De alig hangzott fel a bevezető ének, amikor különös mozgás indult el a hátsó padok felől. Összehajoltak a fejek, valamit súgtak egymásnak az emberek. Azután félszeg térdhajlításokkal sorjáztak ki a templomból.

Néhány ember maradt csak a padokban s még az asszonyok közül is csak az öregebbje. Az egyszerűbbek, a kopottak, a lehajtott fejjel járó felszegi szegények.

A kántor már csak harmadmagával énekelte felváltva a lamentációt. A ministránsgyerek minden szakasz után eloltott egy gyertyát a

szentélyben. A végén már csak egy láng lobogott, legfelül, a magáramaradt Krisztus lángja. Azután azt is az oltár mögé vitte a sekrestyés.

– Mi történik itt, Náci bácsi? – kérdezte a harangozótól, amikor a homályba borult templomból belépett a sekrestyébe.

Az öregember egy gyertyafoltot vakargatott kabátjáról s csak nagynehezen szólalt meg.

– Megint rájuk jött!... Valaki kitalálta, hogy megjött a Szultán. Látták ma a városban, hogy az állomás raktáránál egy harangot tettek ki a vagonból. Ott állott mellette – mondják – egy zöldkabátos ember is. Tarnóczi állítja, hogy ő ráismert... Most ott bámészkodik a fél falu az alvégen. Várják a teherautót, a haranggal. Az asszonyok még a virágokat is odavitték, amit a szentsír elé szántak... Így van ez, amióta vége a háborúnak. Dolgozni sem tudnak addig, amíg ki nem világosodik, hogy ismét becsapták őket.

*

Az is nagycsütörtökön történt. Hajnalban hatalmas robbanás rázta meg a falut. Az emberek keresztet vetettek, de senki sem ugrott ki az ágyból. Tudták, hogy mi történt. El voltak rá készülve, s a döbbenet már nem hozott új fájdalmat, csak továbblökte a megpróbáltatások óramutatóját. A szabadulás felé.

Hallották, amint a két teherautó végigrobogott a falun, azután valami nagy, szomorú csend következett. Ezen a nagycsütörtökön hiába mondogatták volna az öregek unokáiknak, hogy halljátok, most mennek a harangok Rómába! – A gyerekek is tudták, hogy a harangokat elorozta tőlük a háború.

Hét évig torony nélkül merengett az öreg szentegyház a templomdomb csendjében. Romjait eltakarították, s az akkori plebános jószívvel adott kölcsönbe az épen maradt téglából, akinek csak kellett. Majd megadják, ha egyszer sora jön a torony felhúzásának. Írást sem kért róla: Isten házának téglái azok. Ki tagadná meg, hogy kölcsönvett belőle?

Amikor aztán ez a mostani plebános idekerült, hamarosan emle-

getni kezdte a torony dolgát. Az emberek hűmmögtek, csizmájuk orrával vakargatták a földet, amíg csak valaki egyszer ki nem bökte.

– Tán nem is a mi dolgunk ez, főtisztelendő úr! Hanem a Szultáné!

– Ki az a Szultán? – kérdezte a fiatal pap.

– Mink csak úgy hívtuk magunk között Tiszolci tekintetes urat. Mert komisz egy ember volt ahhoz, aki rászorult, de kegyúrnak igen csak megfelelt. Hiszen meg is üzenté Tajtyi Gézától, hogy csak legyünk nyugodtak, a tornyot ő felépíti s a régi helyett új harangot öntet, mihelyst visszakapja a földjeit.

A fiatal papot előntötte a méreg.

– És maguk arra várnak?

– Idő van, kérem! . . . Nekünk nem sietős. Sose jó az a nagy sietőség! Hát csak várjunk!

Erre a beszélgetésre emlékezett, míg a lány szellővel átjárt alkonyatban a vén parókia folyosóján mondta a papi zsolozsmát. Erre és püspökének szavaira, amikor ide küldte őt.

– Olyan helyre indulsz, fiam, ahol talán kevesebb lesz az anyagi gondokból. Nem kell sokat fáradnod sem, mint előbbeni helyeiden, hogy összegyűjtsd híveidet. Mennek azok maguktól is. Régtől fogva tartott hagyományos rend partjai között folyik ott az élet. Az élet új bora azonban gyakorta követeli az új tömlőket. Ezzel lesz majd gondod. De nem féltetek. Te jól tudod, hogy a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak útja minden pap életében, minduntalan ismétlődik! . . .

Nem, ez nem a szétszaladt tanítványok estje! Valami más. Akiket ilyen ostoba hír szét tud ugrasztani a templomból, azok valójában nem is voltak ott jelen. Csak a testük. Kik maradtak mellette, amíg az utolsó gyertyát is el nem oltották? Azok, akik nem a Szultántól várják a megváltást!

Gondolataiból ütemes dobolás hangjai ébresztették fel. Kinyílt a kapu és Lojzika jött be rajta, a falu idétlenje. Nyakában madzagra akasztott serpenyő lógott. Azt verte egy fadarabbal. Örökös vigyorra torzult arcán a sötét májfolt, különváltan élt, mint egy konzervált gyermekkor. Ráncatlanul és üdén, akár egy barna bársonyfolt a megviselt ruhán. Szájából – az odvas fogak közül – formátlanul bugyogtak elő szintelen szavai.

- Gönneg a hangangog... gönneg...!

A papot az első pillanatban felbőszítette ez a hang és Lojzika kihívó megjelenése. Készen volt arra, hogy elkeresse. De akkor meglátta a cipő nélküli, sáros lábakat. A mezítelen lábak nagyokat csattantak a folyosó hideg kövén.

- Jól van, Lojzika!... Tudom, jönnek a harangok. Értem. De ez nem a te dolgod, de még az enyém sem! A mi dolgunk, hogy most valami cipőt keressünk a lábadra, ha már a rokonaid elnézik, hogy így járj!

- Ne aggyál tyibőt... Elvegyik Lojgyikádól... Kálmány elvegyil!

- Dehogyan veszik! Ha én adom, senki sem veheti el tőled. Gyere csak, zoknit is adok. Jó meleget!

Lojzika ment a pap után, verte a serpenyőt és be nem állt a szája még akkor sem, amikor már a plebánia konyháján ült s a pap vizet meregetett a tűzhely melegítőjéből egy mosdótálba.

Eközben néhány ember óvatoskodott végig a folyosón. Azért jöttek, hogy rávegyék a papot: jöjjön be velük a városba. Készek azonnal befogni és megkeresni az állomáson azt a harangot... Milyen szép volna, ha nagyszombaton már az új harang szólalna meg. A konyha ablaka alatt megállította azonban őket ez a különös látvány. Lojzika ott ült egy széken, lába a mosdótálban s a pap térdre ereszkedve mosta a sárból feketéllő lábakat.

A három ember komoran összenézett. Graca Béni találta meg először a megsemmisülés verméből szabadító szavakat.

- Ez a pap alkalmasint megzavarodott. A Lojzika lábát mosogatja ahelyett, hogy... Halljátok, ez egy szót sem hisz az egész harang-ügyből. Hihetetlen... Még megérhetjük, hogy egymaga lát neki egyszer a torony felépítésének is!

Ekkor megszólalt az estéli imára szólító kereplő.

A három ember összerendezte és levett kalappal sompolygott el a plebániáról.

Lojzika felemelte mutatóujját.

- Hal... Kegepejneg... Hagangog nem gyünneg... Tyohatyegyünneg mán...!

A pap már a cipőt fűzte Lojzika lábán.

- Ne búsulj, Lojzika! Most már biztos, hogy visszatérnek a harangok! De másfelől, mint amerről az emberek várják... Isten erőt ad nekem, hogy megmossam falum szívét, ahogy megmostam most a te lábadat a tegnapi sártól.

*

A patak mentén opálszínű köd terjeng és rátelepszik a dombok vállára. Eltakarja a didergő falvakat. A szél nyugtalan sikolyokkal riogatja az éjszaka árnyait, ébresztgeti az út mentén szunnyadozó nyárfákat, hogy ügyeljenek a mostoha időben útrakeltek lépéseire.

Az állat azonban nem hisz a nyárfáknak s azért inkább a kerékvágást tapogatja. Botorkál az egy ló a sötétséggel összefogódzott ködben s nyekeregve zakog mögötte a gyámoltalan szekér.

Az ülésdeszkán egy ázott ember gubbaszt. Talán aludhatna is, ha melegebb gunyában indult volna útnak, de ki tudta, hogy ilyen messze van ez a falu? Hajnalban még szép idő ígérkezett, a nappal is tűrhető volt. De alkonyattájt feltámadt a szél, esett is valamicskét s most már csak a zsebei táján érez egy kis meleget, hát odadugja a kezét. A gyeplőt úgysem kell tartani ezen az úton. Néha megszunnyad s felébredve úgy tűnik, hogy már évek óta botorkál ebben a sötétségben. A falu, ahová most érkezőben van, temetővel kezdődik. Csupa fehér márvány, meg kökereszt villog feléje. Ilyen temetőt őfeljük nem látni. Akácfák szegélyezik és orgonabokrok. A temető sarkán kettéválik az út. Egyik a domboldalnak vág, másik a patak mellé szegődik és kettészeli a falut. A ló megáll és most már várja a gyeplővel való parancsolást. Valaki szembejön a szekérrel.

- Merre lakik itt a pap? - kérdezi az ázott ember.

- Menjen csak egyenesen, rögtön ott van.

Nemsokára ott áll a szekér a plebánia épülete előtt.

- Szekula bácsi! - kiált fel a pap, amikor bekopog hozzá a messziről jött ismerős. - Hogy kerül ide?

- Hát, megvallom, nehezen, mert igen messzire jött el tőlünk!... Elhoztam volna a könyveket, meg egy kis miegymást...

– Ó, a könyveim! ... Mivel érdemlem meg, hogy ilyen nagy utat megjárjon miattam!?

– Ráérő az idő. Semmi sem halasztódik. Egyszer csak el kellett hozni ezt is. Hiszen a magáé. Mit kezdenénk mi ezekkel a könyvekkel? ...

– Üljön csak le, ide mellém. Beszéljen hogy vannak, hogy élnek?

– Megvagyunk! Tologatjuk a napokat és esztendőket. Egyiket a másik után.

– Hát a pap? Az utódom? ...

– Az ám egy beleváló ember, hallja! Megy minden a keze alatt. Mint a karikacsapás. Kész a kistemplom. Megvan a harangláb két haranggal. Szerzett új oltárt is, képeket. Egyszóval, ami csak kell. Tavasszal bérálás lesz. A temetőnek való helyet is kihasítottuk. De hát, minnek is mondom én már itt ezeket. Örüljön, hogy ilyen szép helyre került s ne sokat törődjék azzal a mi sárfésszünkkel ... Nem is hinné az ember, hogy ilyen papházak is vannak, mint ez itt ne! ... Mennyi szoba lehet ebben ugyanbiza? S micsoda falak ... Nahát, a tisztelendő úr igazán rá is szolgált erre a helyre, csak az Isten most már egészséget is adjon hozzá, mert úgy látom, hogy egy kicsinkét megszűrődött.

Elrendezték a lovakat az üres istállóban, azután hirtelen-hamar vacsorát készített a pap. Azután jó ideig elbeszélgettek.

Beszélgetés közben a tanyai ember többször is belekezdett, hogy neki volna valami kérése ... No, de az reggel is ráér. Nem sietős.

Talán reggelig is beszélgetett volna a pappal, ha az nem küldi ágyba.

– Feküdjön le, Szekula bácsi. Én még egy kissé fennmaradok. Imádkozgatok.

– Kérdezhetnék én valamit, tisztelendő úr?

– Mondja csak!

– Nem unják el maguk ezt a sok imádságot?

– Tudja, ez a mi papi zsolozsmánk, amit mindennap elmondunk.

– Nem is magyarul van, ugye?

– Latinul.

– Azért csak megérti!

– Értem, Szekula bácsi.

– Nem mondana belől legalább egy kurtácskát, hogy ha már papi házban térek nyugovóra, legyen részem nekem is az estéli imádkozásból. Mert tudja, hiszen, jól tudja, hogy van.

A fiatal pap előrehajlik a pihenőszéken és fennszóval, lassan olvasni kezd.

– Uram, te próbára tettél és megismertél engem. Előre láttad az utakat, melyek rám vártak. Van-e hely, hová lelked elől bújhatnék és tekinteted elől elfuthatnék...?

– Mondja, csak mondja, hallgatom... Nem is tudok elaludni, amíg meg nem mondom, hogy én tulajdonképpen miért is jöttem ide. Erről az imádságról most eszembe jutott megint valami. Amiért tulajdonképpen idejöttem...

– Mondja csak el, Szekula bácsil

A tanyai ember nagy sóhajtással fog bele.

– Biztosan emlékszik még, hogy amikor maga megkeresztelte az én beteg kislányomat, másnap meghalt az a csöppség. Én akkor – hiszen tudja – az öklömet ráztam, hacsak gondoltam is magára, ahogyan csak a számon kifért, szidtam az Istent... Eltelt azután egy kis idő s egyszerre minden szerencsével fordult ki a kezem alól. Gyapadni kezdtünk. Sokat gondolkoztam én ezen. Hogyan lehet az, mikor én elég vagyok magamnak és sose kérem a mások segítségét, de az Istenét sem... Beszéd is volt erről közöttünk s a feleségem – tudja, hogy az milyen jóra való lélek – azt találta mondani, hogy hát arra nem gondolok, hogy valaki imádkozik értem?... Hogy talán maga, akit ha csak lehetett, el is kerültem akkoriban. Meg, hogy a kislányunk is vigyáz ránk. Azt mondja: a mennyországból! Így az asszony... Attól kezdve sokat megfordult a fejemben, hogy ebben lehet valami. Mert egyre gyakrabban éreztem, hogy bármerre jártam, fordultam, az a kis ártatlan, mintha elkísért volna és velem lett volna. De nem tudom megfogni és megölelgetni! Igen, igen kívántam, hogy valamiféle módon ez a csöppség még visszatérjen valószínűsége is az én életembe... De mincképpen hosszítsam a szót. Karácsony táján gyerekünk lesz. Én nagyon szeretném... a feleségem is... igen szépen kérnénk, hogy maga még egyszer jöjjön el mihozzánk. S akkor újból megkeresztelné azt a gyereket... Nézze, én nem tudom megmondani, miért kívánom ezt olyan nagyon, hogy még ide

is elbóklásztam miatta. Talán nyugodtabb lennék... Talán maga is örülne neki...

A papot erős köhögési roham fogta el, amelyen már régóta nem látogatta meg. Breviáriumának lapjain feltűnt és szétterjedt néhány picinyke piros pont. Nem ijedt meg tőle. S mintha nem is a tanyai emberhez beszélne, hanem ezekhez az újból visszatért jelekhez, ki-nyögött néhány halovány szót.

– Igen, nagyon, de nagyon örülök... Szekula bácsi!

– Nahát, akkor le is feketünk. Látom, már ki is fárasztottam. Csak olyan gyengécske még maga, mint nálunk volt. Hagyom is pihenni. Jó éjszakát...

A pap ottmaradt a széken a térdein fekvő breviáriummal. Elol-
totta a kis olvasólámpát és az ablak sötét foltján át arrafelé nézett,
ahol a tanyak világa összehajlik az éggel.

Egymásután birkózott meg az újabb és újabb köhögési rohamok-
kal, majd elaludt, itt, a lassan kivilágosodó ablak előtt, mire meg-
virradt odakinn.

Álmában újból otthon járt a harangok és ódon falak városában.
Forró vasárnap délután volt. Könyvvel a hóna alatt áthaladt a
Szentháromság téren. Sört ivott a nyári vendéglőben, ahol most
Szekula bácsi a Küllő Katalin fülébe énekelte, hogy: így élni szép,
így élni jó... Skribeczky tanár úr pedig trombitát fújt. Bebaran-
golta a kis erdő útjait, letelepedett a kopaszko oldalán s látta, hogy
apja háza helyén már egy másik ház állott, melynek kis torony volt
a tetején. Kavicsokat dobált a téglagyári tóba. Végül is hazafelé in-
dult a leszálló estben. Rálépett a Suhogó hídjára...

Még hallotta maga mögött a csoszogó lépéseket...

Az álom itt véget ért, a szív megállt.

A hajnal hideg fénye besurrant az ablakon és szürkés-kék szem-
fedőt borított a megkínzott emberi arcra.

*

Távol innét, egy tanyaközpont kicsiny házában most ébred egy
másik pap. Az, aki utána jött. Gyorsan öltözik. Kilép a pitvarba,

nagyot szippant a friss levegőből és bizakodó arcát a hajnal pirosodó fényébe mártja. Ajkán a Prima himnuszával köszönti az új napot.

*Ragyogva fénylik már a nap
Teremtőnk kérünk tégedet . . .*

Odalép az udvar közepére ácsolt haranglábhoz és meghúzza a kicsiny harangot.

„... későn kezdtelek szeretni, ősi s új Szépség, későn kezdtelek szeretni!

Pedig bennem voltál, – én meg künn kerestelek s idomtalan mivoltommal belerobantam arányaival tündöklő teremtet világodba!

Velem voltál, – de én nem voltam Veled.

Azok szakítottak el Tőled, amik ba Benned nem volnának, nem is léteznének...”

(Szent Ágoston: Vallomások X. k. 27. f.)

A HÁGÓRA kapaszkodó vonat fuldokló dohogása elmerült a téli éjszaka hallgatag vizében. Utolsó kocsijának piros jelzőfénye fel-emelkedett a csillagok közé. A hegyvidéki kis állomás öre eloltotta a nagy petróleumlámpát az oszlop tetején s ettől egyszerre kivilágosodott a téli éjszaka.

A hátizsákos ember megindult az őrház felé, hogy tájékozódjék: nincs-e rövidebb út a menedékházhoz, mint amelyet a térkép mutat.

– Csak nem akar éjszaka évadján nekivágni a négyórás útnak? – mérte végig az utast a vasúti őr, aki pipatömögés ürügyén éppen időjólással kezdett foglalkozni az őrház eresze alatt. Hallgatta a telegráfdrótok erősödő zümmögését és beleszimatolt a messzeségbe.

– Hallja ezt az alattomos morgást a hegyek felől? Olyan ítéletidő készül, hogy a csillagokat is összekeveri az égen!... Nézze csak!

Borzas bajszával felfelé bökött a hamvasszürke égre, ahol károgó varjúcsoport sötét foltja húzott el dél felé.

– Most még csak mormotál az Őriáskő, de nem adok neki egy órácskát, lesz itt olyan zenezuna, hogy a vadak is megbánják, amiért nem maradtak a Noé bárkájában... Azt mondom én magának, jobb lesz, ha megvárja itt a reggelt. Az őrházban jó meleg van. Akárhogy poroz is odakinn, abból itt semmit sem érez az ember. A kályha jó, az a finom vasúti szén csak úgy ontja a meleget... Fekhelyet is tudnánk szerkeszteni a szerszámpadon s csak álmában köszönetne a hóförgetegnek. Ne oktalankodjék hát!

- Csakhogy én semmit sem hallok abból a morgásból – mosolyodott el az éjszakai hegymászással incselkedő utas. – Egy kis szélről, hóvihartól még nem pusztul el az ember. Mindenesetre, nagyon köszönöm a figyelmességét. Napkeltére azonban a hegyen kell lennem. A menedékházban.

- Nono, ha költetik, az más!... Mindjárt gondoltam, hogy nem passzióból vág neki a veszedelemnek. Ha meg így van, akkor ajánlom, hogy lépjen ki, mert az első falu is megvan három kilométer, ahol eresz alá húzódhatik. Ha rövidíteni akar, jól hallgasson ide! Mielőtt elérné a falut, egy nagy kökeresztet talál az útszélén. Annál térjen le balkéz felé, az erdőhöz szolgáló dűlőútra. Javában ontják már lefelé a fát, tehát lesz már arra törött nyom a hóban. Onnan már látszik a Csermagos oldala. Haladjon a szánok nyomán, mindenütt az irtás szélén az erdészházig. Majd az erdészház mögött jobbra, a nyiladékon, a villamos távvezeték alatt. Ha nem is talál nyomot a lába alatt, a feje felett ott lesznek a drótok, előtte a vaspóznák, eltévedni nem lehet. Az erdészháztól egy jó félórányi járásra a nyiladék beleszalad a szerpentinbe. Az már elvezeti a menedékházig... Persze, ha marad ennyi világosság, mint amennyi még most van. Különben úgyis mindegy. Elviszi magát a Bórembukk!

- Micsoda?

- A ködember. Úgy be tudja ám csavargatni a vakmerő vándort ködsubájába a Bórembukk, hogy az orránál sem lát tovább! Jól megölelgeti, meghempereg vele a hóban, azután...

- Azután?

- Csendesen megfojtja. Még az a jó, hogy az egész nem tart sokáig s a temetésre sincsen költség.

A hátizsákos könnyedén felkacagott.

- Még az a jó, hogy nem vagyok babonás. Az ilyen Bórembukkokkal már gyerekkoromban összebarátkoztam. Nem félek tőlük!

- Na jól... Hát akkor Isten vezérelje... Azért a vasúti jegyét ideadhatja. Legyen róla testimonium, hogy a vasút megtette a magáét. Az ezután való bókászásért már nem tud szavatolni az Államvasút... De kilépjen ám és ne felejtse el: a kökeresztnél balkéz felé!

A különös utast felvillanyozta az öreg ember jóízű beszéde. Jó-

kedvvel, füttyszóval indult meg az úton. Bekecsét kigombolta, hogy rá ne melegedjen a hátizsák. Talpa alatt nótát muzsikált a hó.

Nemsokára azonban a szél kezdett nótába.

A bekecsét be kellett gombolni, mert a vetkőztető szél már az inge alatt kotorászott. Alig hagyta el a faluszéli keresztet, az erdő sötét tömege felé vezető út jókora emelkedéssel vágott neki a fennsíknak. A szél szembedőlt s csak erősen nekihajolva tudott kapaszkodni a szántalpak nyomtatta sima hőmederben.

Még csak az emelkedő harmadánál járhatott, amikor eltűnt előle az erdő s mint hömpölygő, szürke ár körülnyaldosta alakját a nyirkos köd. Nem is köd volt ez, hanem a földön hempergő felhők tola-kodó csordája.

Elővette zseblámpáját, hogy legalább néha megnézzze, nem szaladt-e ki lába alól az út. Még a szántalpak barázdáiban tántorgott, de ahogy az egyre sűrűbben gomolygó ködfelhők örvényében elkezdtek űrült táncukat a kövér hópelyhek is, már nem sok hasznát vette a zseblámpának sem. Úgy érezte magát, mint aki felhasított tollas dunyha belébe gabalyodott.

Fenn, az erdő fáai között bömbölve járt a szél.

– Tartani az irányt! – ismételte magában a csalóka biztatást. Voltaképpen azonban már nem tudta, hogy merre is van az az irány, melybe ha vakon is, de belekapaszkodhatna. Megkísérelte elképzelni maga előtt a vonatban tanulmányozott térképet. Háta megett, kissé jobbra lehet a vasútállomás. Amíg az erdészházhoz nem ér, balra kell tartania. Ha csak közben meg nem fordult s most visszafelé nem halad. Mert a szántalpak nyomát már előbb elvesztette. Azt kellene most megtalálni! Balra, majd ismét jobbra fordul. Cikkcakkozik, keresi a szánnyomokat, míg végül is megbotlik egy hatalmas kőben. Hátizsákja átlendül a vállán és földrerántja.

– No, itt van már a Bőrembukk! – kacagta el magát a hóban, de nyomban arra gondolt, hogy mégiscsak jó lett volna hallgatnia a tapasztalt hegyi emberre, akinek szavait most morzsolgatni kezdte magában.

– Jól megölelget, meghemperget a hóban... Azután csendesen megfojt... Még az a jó, hogy nem tart sokáig... Nem kell költeni a temetésre sem...

Újabb kísérletet tett a villanylámpával, de a zuhatagban ömlő, szélkavarta hópolyhek vad táncánál egyebet nem látott.

Így vánszorgott – utat veszítve – ki tudja mennyi ideig. Árkokba zuhanva, barázdák mélyében megbotolva, magányos fáknak ütődve, melyek eltaszították maguktól. Míg nem szabályos hullámokban érezte lába alatt a talajt, mintha egy rég felhagyott temető besüpedt sírhalmain tántorogna.

S valóban. A földhullámok egyre magasodtak s egyszerre beleütközött egy sírkőbe.

– Ahol temető van, ott közel a falul – gondolta új erőre kapva. Csak tovább! Most már fejfától fejféig, sírkőtől sírkőig tapogatódzott, de a temetőnek nem volt széle, se hossza. Akármerre indult, csak szaporodtak lába alatt a sírhalmok. Egy hó alatt elhervadt koszorú drótváza beléakadt bakancsába. Első pillanatban az volt az érzése, hogy megfoglák a lábát. Megborzongott, azután lerúgta a lábára szorult koloncot és leült megpihenni egy sírkereszt tövében.

A szél itt nem sikoltozott már annyira, inkább csak tuvolázott, mintha minden sírkereszt külön síp lett volna egy földalatti orgonán. A sűrű hófüggönyön át egyik sírkereszt átszólt a másiknak.

- Egy ember keresi elvesztett útját a világban . . .
- Az utak nem a temetőből indulnak. Ott végződnek!
- Valaki menedéket keres közöttünk . . .
- Itt csak az örök éjszaka vándorainak gyűjtanak mécset.
- Az élők nem látják a fejfák és sírok világosságát.
- A vakmerő reszket a sír szájánál.
- És sír az elbizakodott, mikor megérti, hogy a száján kijövő lehelet sem az övé!

- Az ember élete csak polyva a forgószelemben.
- Hajnalban fakadó fű, mely délre kizöldül, estére elszárad és elenyészik!

- Elfonnyad, miként a szőlő, ha megéri.
- Venyigéjét tűzre vetik, ha elszárad.
- Hagyjátok az élőket útjokra menni!
- A vízben úszó halnak ne beszéljete a halász hálójáról!
- Sem a zöldellő ágnak a fejsze éléről s a reggel kinyíló rózsának a kertész ollójáról . . .

Egész testét hideg veríték áztatta, amíg loholva kereste a kifelé vezető utat. De a fejfák, sirkeresztek mindenfelől útját állták.

Ismét meg kellett pihennie. Megfogódzott egy darabosan ácsolt fakeresztnél. Didergő keze szeggel átvert lábakra fonódott. Miként a mélységbe zuhant, ha felfelé keres menedéket és már a száraz fűszálba is kapaszkodni akar: ujjával végigisímitott a fémből való testen. Kitapogatta a térdeket, majd a szív megnyitott sebénél megpihent kissé. Azután a halálban lecsuklott fejet érintette és úgy érezte, hogy a jéghideg fej közelebb hajolt hozzá.

S akkor – mint egy valószínűtlen és érzékfeletti zengés – egy szán-csengő gyámoltalan szava hallatszott a sűrű szél hullámai közül. Kis ideig hallgatózott még. Nem, nem lehet káprázat. Ez másként szól, mint az iménti temetői hangok. Jól megragadta a hang irányát és megindult fokozódó iramban a sírok között. Hamarosan érezte, hogy lejtőnek megy, lefelé. Lassanként elfogytak a sírok. Már egy kerítés mellett futott tovább, s azután ott volt a falu szélső házánál.

Akkorára odaért a szán is. A rúd elején viharlámpa himbálódzott. Pislákoló fényét csak egészen közelről lehetett látni. Ha nem kiabál, a szánról észre sem veszik, s itthagyják.

– Hahóóó!... Megállni!... Álljanak meg!

A nagytestű bakszán farolva siklott oldalra és megállott pár lépésnyire előtte.

– Jó estét! Vagy jó reggelt inkább?... Nem ülhetnék fel?... A menedékházhoz indultam, de eltévedtem ebben az istenverte ködben, meg viharban... Itt fagyok meg, ha fedél alá nem kerülök hamarosan.

– A menedékházhoz?... Éjjel – álmélkodott a szán bakján egy hőember. – Oda ugyan fel nem megy mostanában!... De Óhutaig elvisszük. No, hamar szökjön fel s ügyesen takarja be magát. Ha soha még ácsorgunk, itt virradunk meg a hó alatt!

A szán megindult. Puhán siklott a viharlámpa imbolygó fénye után. A gyeplőnek semmi dolga nem volt. A lovak ilyenkor behunyott szemmel is hazatalálnak.

A jó félórás úton szó is alig esett közöttük. Amennyi esett, az is csak a jelenvaló ítéletidőkről rövid tömondatokban, melyek fagyot-tan hullottak alá a lovak lábához és eltaposta őket a szántalp.

Már csendesedett a szél és ritkult a hócsés, amikor újabb falu szét-szórt házainak körvonalai bukkantak elő a fehér homályból. Az út meredeken vágott neki a hegyoldalnak. A lovak szuszogva, párát pőfékelve, nagyokat csukladozva mentek fel a jeges kaptatón és bekanyarodtak egy nyitva hagyott kapun.

– Jézusnak legyen hálal – szökött le a bakról a szánas ember s nyomban odalépett a hátsó üléshez, hogy segítsen a másik hőembernek is leszállni.

– Ugye, hogy hasznát vettük a szánbundának, plebános úr?

– Meg is fogadtam az úton, hogy ezentúl szót fogadok magának János – felelt a pap, kibontva magát a báránybőr súlyos melegéből.

– Csak azután maga is szót fogadjon nekem!

– Ugyancsak unalmas lenne a világ, ha mindenki szót fogadna a papoknak, főtisztelendő atyáim! – vágott a pap felé tréfálkodó kedvvel a szánas ember, míg bajuszáról levakargatta a jeget. – Mit is csinálnának maguk, ha se gyóntatni, se prédikálni nem kellene! Pásztor is csak akkor kell a nyáj mellé, ha ritka közötté a kezes bárány. Ha a farkasok együtt legelnének a juhokkal, elunná magát a juhász is, nem igaz? ...

– Na, jól van, öreg Szalajtó. Most csak vezesse be a vendéget. A kulcs a vakablakban van. Gyűjtson világot, én is hamarosan ott leszek, csak előbb még átmegyek a templomba.

Szalajtó leakasztotta a viharlámpát a rúd hegyéről, pokrócokat dobott a lovak párázó hátára, azután megindult a plebánia felé.

– Tessék csak utánam. Előre megyek, mert annyi itt a lépcső, mint a budai várban. Bár nem tudhatnám, hogy ott vannak-e lépcsők. Sose jártam én ott, csak képzelem, hogy ha az óhutai paphoz is csak ennyi lépcsőn lehet eljutni, hát oda még nehezebben.

Útközben bevilágított a jövővény arcába.

Amíg Szalajtó a kulcs után nézett, az eltévedt utas a plebánia ajtaja előtt morfondírozott.

– Nekem is csak ez hiányzott még a kalandosan induló utazáshoz. Most majd alakoskodhatok a papi háznál. Én, aki egész életemben messzire elkerültem a reverendát. De így kell nekem! Miért nem hallgattam az öreg bakterra! Azóta már kialudtam volna magam a jó melegben.

Mire Szalajtó megkerítette a kulcsot és kinyitotta az előszoba ajtaját, visszaérkezett a pap is.

– Isten hozta minálunk! – nyújtotta a kezét. – Óhután vagyunk, Bodnár Balázs plebános hajlékában.

– Szücs Tamás, festőművész vagyok. Mindjárt elnézést is kérek az alkalmatlankodásért. Nem szeretnék terhére lenni... főtisztelendő úr. Restellem... bosszantó ez... éppen egy papi házhoz, éjszaka... Talán van itt valami vendéglő. De már szűnőben van a hóvihár is, talán... egy kis felmelegedés után folytathatnám is az utat...

– Ugyan, hová menne éjszaka évadján, ilyen időben? Vendégem, ameddig csak jónak látja!... Tessék beljebb! Tessék János bácsi. Jó lesz egy kis papramorgó a nagy ijedtségre.

Szalajtó valóban meg volt ijedve, mert – ha ugyan igaz – egy valóságos és eleven festőművészt lát maga előtt. Világéletében félt azoktól az emberektől, akik szobrokat és képeket csináltak. Ördögi cimboraságnak tartotta az ilyesmit. Gyerekkorára emlékezett, a falábú tanítóra, akinek nádpálcája volt. Egyszer, valami kertalatti csinálanságért ugyancsak elverte őt és három iskolatársát a szigorú mester. Napokig ülni sem tudott, hanyatt feküdni sem. Apja elment a tanítóhoz, összetördelte a nádpálcát és esküvel fogadkozott, hogy ha még egy ujjal is nyúl a gyerekhez, kifordítja a mestert bőréből, miként a nyüzött nyulat szokás. A falábú tanító elfehéredett a tehetetlen méregtől s csak annyit mondott.

– Jól van, Szalajtó uram. Ezentúl nem nyúlok a fiához. Csak lerajzolom, ha valami hibán kapom. Lerajzolom! És kiteszem a képét az iskola ablakába.

Iskolás éveiben nem is adott rá okot, hogy lerajzolják. Hanem, amikor már fiatal házaspár volt, egy alkalommal a vásáron járva, falujabelijeivel iddoggáltak a városi vendéglőben. Odakeveredett egy kócos hajjú, görnyedt ember. Hóna alatt egy vastag könyv. A kócos is leült az ívóba. Sört kért, leitta a habját, azután elővette a könyvet és fűrgé kézzel valamit firkálni kezdett. Kisvártatva, kitépett a könyvből egy lapot, odalépett az ő asztalukhoz és letette a papírt. Azon a papíron pedig ő volt: Szalajtó János. Megszólalásig hűséges rajzolatban. Még bajusza hegyén is ott remegett az ital harmata.

- No, hogy tetszik? – érdeklődött vigyorogva a rajzoló.
- Én mindig is tetszettem magamnak – felelte Szalajtó – csak azt tudhatnám, hogy az asszonynak tetszem-e? Mert ezen a kalapon meglátszik, hogy némi csekélység már elfogyott a süldők árából. Azt meg nem szeretném!
- Kérem, ez csak percek műve. Máris korrigálom!

Szaladgál a ceruza a papíron, a rajzoló sűrűn rápislogott Szalajtóra – aki most már legényesre igazította a kalapját – s percekben belül készen volt az újabb kép: Szalajtó János katonasapkában, nyakához simuló zubbonygallérban s a galléron két-két csillaggal.

Szalajtó egy láda sört fizetett a képért és egy hét múlva kitört a háború.

Hát ezért néz ő most ilyen szótalan illetődöttséggel erre a ködből, hóviharból előkeveredett festőművészre. Szívesen meg is mutatja neki az utat, ha hamarosan továbbáll. A különös ember azonban már elvetette magát a legkényelmesebb díványszéken. Tehát marad. Szalajtó viszont elmegy. Mihelyst megitta azt a kis porciót a papramorgóból. De el álm!

A pap felszította a testes cserépkálya tüztét, majd vízzel töltötte meg a borszeszlángos teafőzőt. Levétette vendége átázott bakancsát és restelkedve kínálta fel kopott, foszladozó papucsait. Azután eltűnt a szomszéd szoba mélyén, ahonnan nyirkos hideg dőlt be a nyitvahagyott ajtón át. Kisvártatva egy cserépflasszóval tért vissza a pap. Úgy hozta a régi művi cserépbutykát, olyan gyengéden törölgette le róla a port fakó reverendájának kezelőjével, mintha az ódon papi ház legféltettebb kincsét tenné vendége elé.

- Hatesztendős borovicska. Orvosság ez kérem, ilyenkor. Én ugyan már nem ihatom, mert hamarosan megkondítják a rorátéra hívó harangot... Tessék csak bátran meginni az én porciómat is! Váljék egészségükre.

- Egészségünkre! – nyögte ki Szalajtó és hirtelen leeresztette a jóillatú, tüzes italt. Sietett felhajtani, hogy másodszor is megtölthesse a pap. Megtöltötte az még harmadszor is, de azt már úgy itta meg Szalajtó, hogy közben már tette is fejére a báránybőr kucsmát, fogta a kilincset s csak az előszobából kiabált vissza.

- Adjon az Isten helyette ezerannyit, plebános úr! – Majd mi-

kor már kinn taposta a havat a plebánia udvarán, tovább morgott magában. – Esze van ennek a papnak. Nem iszik. Alkalmasint attól tart ő is, hogy lerajzolják! – Felült a szánra, keresztet vetett és közébe vágott a két lónak.

Szücs Tamás pedig ezalatt szótlanul ült a szentképekkel és szobrokkal megrakott szobában. Nézte a pap ráncokkal barázdált arcát, ahogyan az a teaőfőző lángjába meredt. Külsőleg a kályha melegétől, belsőleg pedig a pálinkától jó meleg kezdett terjengeni testében. Egyszerre nyelve is oldódni kezdett.

– Mondhatom, zavarba hozott ezzel a szívélyes fogadással, plebános úr. Be kell vallanom, hogy mikor leszálltam a szánról és meghallottam, hogy papi háznál kötöttem ki, tele volt a szívem szorongással. Úgy érzem, hogy olyan adósságba keveredem, amit soha vissza nem fizethetek.

– Hagyja csak el! Soha nem lehet tudni, kit, mikor és hol hoz össze velünk a véletlen... Egyébként sem új dolog, hogy az egyház kezét fog a művészettel... Hátha egyszer meggazdagszom s kifestetem az én kopott templomomat.

– No, velem akkor sem boldogulna. Egészen más témákban dolgozom. Legjobb lesz, ha erről egy kicsit elbeszélgetünk. Nem szeretnék alakoskodni. A szívélyes fogadtatás őszinteségre kötelez. Ön most olyan embernek ad szállást, akinek soha semmiféle kapcsolata nem volt az egyházzal, a vallással. Ha csak lehet, messzire elkerülöm a templomot, a papot, a tömjénfüstös helyeket. Megvallom, sokat gondolok azonban rájuk, a papokra. Rejtély számomra, hogyan tudnak még mindig megélni egy időszerűtlen, kultúraellenes mítosz varázslataiból, az egyszerű emberek hiszékenységeinek kihasználásából.

A festő azt várta, hogy most a pap feláll és ajtót mutat. Kikergeti az éjszakába a hitetlent. Ráordít, hogy ebben a házban káromkodás így beszélni.

Istennek öreg szolgálója azonban megértően bólogatott vendége felé. A fáradt, ráncos arc édes mosolyában a Hegyi Beszéd ereje tükröződött: Boldogok a szelídek... a békességesek... a tisztaszívűek...

Szücs Tamást bosszantani kezdte ez a béketűrő mosoly.

– És én most itt ülök egy plebánián. Elfogadom egy pap szobá-

jának melegét, megiszom pálinkáját... Az ember sohasem ismeri eléggé a maga gyöngeségeit!

– Ne zavartassa magát, barátom. Először is itt semmi sem az enyém. A plebánia épülete az egyházközségé. Ők hozták a fát, amittől meleg a kályhám. Tőlük kaptam ezt az ital pálinkát is, névnapi ajándékba. A bútorokat – melyeket itt lát – elhunyt elődömtől örököltém s magam is örökbehagyom majd utódomnak. Tudja, ez már olyan hagyomány nálunk: szegény plebániára szegény pap való. Még az ágynemű sem az enyém, amibe majd belefektetem. Özvegy nővéremé... Egyedül talán ez a papucs... Még káplánkoromban vettem.

A festő valamit akart mondani, de a pap leintette.

– Egy kis türelmet kérek. Nem fogok sokat beszélni. Szeretném azonban valamiről biztosítani. Higgye el, akkor sem fogadtam volna másként, ha azzal állít be, hogy ön egy buzgó és köztisztelőben álló hívő. Vagy templomépíttető mecénás... Várjon, még nem nem fejeztem be. Azt mondja, hogy nem szívlelheti a papokat. Nincs egyedül ezzel a felfogásával. Hozzá tartozik az egyház életéhez és történetéhez – mely voltaképpen Krisztus életének és történetének megvalósulása a világban – hogy mindig lesznek, akik közönnyel, vagy éppen megvetéssel fordulnak el a Megfeszített híveitől. Gondoljon csak arra, hogy hányféle ember állott a keresztnél. Krisztus senkit sem kergetett el onnan. Nem fordította el arcát azoktól sem, akik holtában is csak kigúnyolták, egyetlen köntösön marakodtak és epével kevert ecetet nyújtottak fel szomjazó ajkához... Mi sem tehetünk mást, az ő tanítványai és követői... A zord idő roskadozó parókiám fedele alá kergetett egy vándort. Ez a mai éjszaka kis története a papi élet nagy történetében, melyet kizárólag az Isten és ember iránti szeretet tanúságtétele tölthet ki... De most már eleget beszéltem. Mondjon most már ön is valamit. Mi újság a fővárosban?

– Szeretnék a témában maradni – ha megengedi –, mert nehéz azt elfogadni, hogy az ember szeretni tudja ellenségét is. Persze ez így egy kicsit erős. Hiszen nem vagyunk ellenségek. De talán így: nem vagyunk egy véleményen valamiben...

– Még ezzel sem mondta ki, amit akart, azt a bizonyos jelet, melyben nem találkozok kettőnk felfogása. De ez most nem is lényeg-

ges... Mondja, a fák az Üllői úton..., az Üllői úti fák nem pusztultak el?

- Ha úgy jobban tetszik, kimondom: nem vagyunk egy hiten. Ha már ön jelről beszél: a kereszt jele elválaszt minket.

- Ön nem katolikus ezek szerint.

- Hogy is mondjam?... Szüleim a katolikus vallás szertartása szerint keresztelték meg, de...

- Megtántorodott a hitében.

- Inkább elveszítettem, ha egyáltalában volt.

- Az szinte lehetetlen!

- Ezt csak azért mondja, mert ez a mestersége.

- Gondolja?... Van azért mögötte valami tapasztalat is. A mesterség tapasztalata. Nem az első állomásom ez a falu. Évekig káplánkodtam városon. Sokféle emberrel találkoztam már. Ha összeszámolnám, életemből pár esztendőcskét gyóntatószékben töltöttem. Most is egy haldokló ágyától jövök.

- Ez volt az én szerencsém. Mielőtt találkoztunk volna az úton, egy temetőben bolyongtam. Sehogyan sem tudtam kitörni a sírok és fejfák erdejéből. Azt hittem, ott kell elpusztulnom.

- Babonás?

- Nem tudom, mi az a babona... De olyan különös volt. Mint-ha hangokat hallottam volna a temetőben. S most akárhogy töröm a fejemet, egyetlen szó sem jut eszembe.

- Ne törődjék vele. Majd eszébe jut egyszer, ha nem is várja... De hozom a lázmérőt.

- Köszönöm, nincs rá szükségem. Megérezem, ha lázam van.

- Azért jó lesz megnézni... Valaki hangokat hall a temetőben... - mondta jóízű kedélyességgel a pap és átsietett a másik szobába.

- Mondja csak, hol van az a Fiastyúk utca Pesten? Annyit olvasok róla, de nem tudom merre lehet... - hangzott a másik szobából, miközben egy fiók kacatjai között kotorászott a pap. - Igaz, hogy újból működnek a szökőkutak?...

A festő nem felelt, bár fogai között néhány szót morzsolgatott szét s ízlelgetve kereste azok értelmét.

- Előbb azt mondta, hogy haldoklónál járt ezen a kegyetlen éjszakán. Milyen gyalázatosan hangzik, de mégiscsak az volt az én

szerencsém, hogy valaki haldoklott. Különben még most is ott bók-lásznék a sirok között.

– Megfőtt a teája. Tessék a cukor, borovicska. Töltsön bele jócskán. Meglátja, nemcsak rummal jó a tea. Közben mérheti a lázát is.

A festő kelletlenül dugta be ruhája alá a lázmérőt és eltűnődve kevergette teáját.

– Mit tud segíteni a pap egy haldoklón?

– Semmit és mindent. Orvosi fogalmak szerint már semmit.

– Hanem?

– A papot nem azért hívják, hogy megállítsa a halált, vagy fel-támassza a félholtat. Ez nem áll hatalmában. Az ő szerepe a hal-dokló mellett csak annyi, hogy segít megnyugtató feleletet adni arra a kérdésre, mely a világból kilépő ember elé mered: mi lesz velem ezután? S ez a kérdés most már nemcsak annyi, hogy holnap, vagy holnapután mi lesz velem, hanem egyfolytában, az örökkévalósá-gon át.

– Szóval mesét mond neki a pokolról vagy a mennyországról.

– Nem szoktam. A megítélés órájának közeledtén már nem a pap dolga, hogy bírónak álljon egy ember ügyében. Isten a bíró. A pap pedig Isten irgalmának jelenlétéről biztosítja a haldoklót ebben az utolsó órában, amikor az ember még élhet az irgalom lehetőségével. Választhat.

– Hogy érti azt, hogy választhat?

– Elhül a teája . . . Azt kérdezi, hogy hogyan választhat az ember a halálos ágyon. Egyszerűen úgy, hogy őszintén és teljes szívből meg-bocsát mindenkinek és semmi mást nem óhajt, csakhogy Isten neki is megbocsássa minden vétkét.

– Ez korántsem olyan egyszerű egy haldokló esetében. De tegyük fel, hogy valóban megbánja minden bűnét, megbocsát mindenkinek, – javítson ki, ha nem jól mondom –, tehát meggyónik. Megnyugtatt-hatja az embert a halál küszöbén, hogy a pap feloldozza őt bűneitől?

– Nem a pap oldozza fel. Maga Isten az, aki megköt és felold.

– Rendben van, de feleljen világosan: meg lehet-e érezni, leg-alább megsejteni valami biztosat a halállal való birkózás kinjában abból, ami következik?

– Elhül a teája . . . Erről csak egy halott tehetne önnek vallomást,

ha az módjában volna. A haldokló azonban már csak apró jeleket tud küldeni felénk: amilyen a könnyeknek csendes hullása, egy boldog mosoly, egy hálás kézszorítás a pap kezén. Persze, láttam én már fogát vicsorgató haldoklót is . . . De gondolom, nem is erre kíváncsi. Hanem arra, hogy Isten tudja-e érzékelhető módon közölni azt, hogy mindent feloldott. Hogy van-e az Isten irgalmának valami végső jele? . . . Legjobb, ha erről nem a haldoklókat vallatja és nem is egy papot. Legtisztább munka, ha ezt magunkon próbáljuk ki. Még a halál órái előtt. Idejében. Addig, amíg élünk . . . De most már megágyazok. Jó falusi csend van nálunk. Ezeken a vastag falakon még a szél zúgása sem hallatszik át. Jót alszik s a holnapai nap dolgát reggel is megbeszélhetjük.

Az éj sötétje még ott leselkedett az ablakok alatt, de a rorátéra hívó első harangszó édes szava már szétröppent a hegyoldalon.

A pap jó pihenést kívánt vendégének, felvette bundáját, hóna alá fogta breviáriumát és elindult a templom felé.

A festő lassan, eltűnődve vetkőzött s mielőtt elfújta volna a lámpát, megakadt szeme az ágy feletti szentképen. Közönséges olajnyomat volt ez. A szakadék felett átvezető hídon két kisgyermek megy át, kézenfogva és vidáman. Mögöttük légiesen finom alak: egy angyal, kiterjesztett szárnyakkal. Féltőn hajlik a gondtalanul és önfeledten ugrándozó gyermekek fölé.

A festő már csaknem kiejtette a száján, amit az ő köreiben a hasonló képekről mondanak: vásári giccs. Émelyítő szirup. De egyszerre arra lett figyelmes, hogy a kép alatt régies nyomtatással megfakult sorok olvashatók.

„Ő megmentette lelkem a haláltól,
szemem a könnyektől, lábam a zuhanástól . . .”

*

Már jóval elmúlt a dél, amikor Szücs Tamás, a festő felébredt. Megnézte zsebóráját és gyorsan öltözni kezdett. Bosszankodott, hogy így ellustálkodta az időt. Most azután loholhat felfelé, hogy alkonyat előtt megérkezzen a menedékházba.

– Szó sem lehet róla, hogy ebéd nélkül elengedjem! – marasztalta a pap, látva, hogy a festő útra készen áll. – Tessék csak letenni a hátizsákot és asztalhoz ülni. Már terítve van.

– Erősen bánt, hogy elaludtam, de oly mélyen, mint akit agyonvertek – mondta evés közben a festő.

– Semmi baj nincs, hiszen magam is szundítottam egyet a hajnali mise után, de csakhamar felkeltettek, mert keresztelendőt hoztak.

– Szóval, egy lelket kihúznak a matrikulából, a másikat már be is írjuk. Ez azután a tervszerű gazdálkodás teteje!

– Igen, de ez csak a dolgok hivatali része... Hanem most már ideje volna, hogy elárulja: mit keres a menedékházban?

– Nyugalmat... Semmi mást, hanem csak nyugalmat. Tudja, milyen kibírhatatlan a város ilyenkor, karácsony előtt? Az emberek megőrülnek. Tele van velük az utca, tele az üzletek, valami érthetetlen láz bűvöletében rohagnak fel s alá. Remélem, ott fenn, nem lesznek sokan s az ünnepek alatt készíthetek néhány vázlatot is a téli napnyugtáról, a halott erdőről. Valahol a közelben fakitermelés is van. A munka dinamizmusa, a dolgozó ember eleven vonásai, erejének ábrázolása az, ami leginkább érdek.

– Azt közelebb is megtalálja! Nálunk is.

– Látom, mégiscsak meg akar téríteni... Nem, nem maradhatok. Évek óta csábít már az Oriáskő télen.

– Amit az Oriáskő tud télen, az szinte ábrázolhatatlan. Legfeljebb zenében. A hóvihart nehezen lehetne vászonra vinni. Pedig itt abból van a legtöbb. Tegnap már kapott belőle egy kis élménykóstolót... Az embernek az az érzése, hogy minden vihar a vén hegy odvaiban születik. Valami átható, földalatti morgással kezdődik mindig, mintha nyögne a természet. Azután szél támad s a szél előbb a felhőkbe vesző ormokat táncolja körül. Megöblögeti a sziklabarangokat, orgonál a fák között, megtiporja a földre kuporodó bokrokat és rátör a völgyre. Erre, mifelénk, ennek a szónak, hogy „elem”, szinte egyetlen értelme van. Nem vizet jelent, se levegőt, nem földindulást és mégis mindent együtt: a viharban. S az én embereim munkáján is ennek a viharnek a jegyeit fedezheti fel. Ha ezek erdőt irtanak, követ fejtenek, az felér egy kisebbfajta viharral... Amúgy meg, olyan a lelkük, mint egy kisgyermeké, olyan egyszerű.

– Szóval: könnyű dolga van a lelkek pásztorának.
– Korántsem! Nem azt mondom, hogy olyan ártatlanok, mint a gyermek. Vétkeikben is viharosak. Elemiek. De hamar el is csitulnak. Erősen kell őket szeretni. S lehet is.

Ebéd után egyszerre nyugtalanság szállta meg a festőt. Mindenáron indulni akart. A pap nem tartóztatta, mert az idő előrehaladt. Elkísérte vendégét a szerpentinig, ott elbúcsúztak.

– Isten vezérelje tovább. Ha viharba kerülne, csak meg ne álljon. Inkább folyton körbejárni, de meg nem állni. Mozogni, menni, menni.

– Gondolja, hogy megismétlődik a tegnapi. Hiszen oly csodálatosan tiszta az ég! – szorította meg a pap kezét a festő és elindult. Egy kicsikét elnehezedett szívvel vált el az öreg paptól, mint aki-nek adósa maradt valamivel. Mégcsak Budapestről sem beszélt neki. Az Üllői út fáirol.

A nap még szürkén világolt. Az erdő titokzatosan susogott körülötte. Már magasan járt s alatta a déli oldalon a táj megejtő szépsége ringatózott a téli fehérségben. Gyakorta megpihent. Kedve lett volna már itt vázlatokat készíteni, de ugyanúgy vonzotta fölfelé a ködben úszó orom is.

Alkonyodott, amikor a hágóhoz ért. A lenyugvó nap még egyszer kivilágosodott, azután eltűnt a nyugati ég alján. Sápadt, rőt fények úsztak a mély völgy felett. Mégis megpihent a szerpentin egyik fordulójánál. Hátát nekivetette egy kiálló sziklának, elővette vázlatkönyvét és sietve felvázolt egy vihartördelte vén fát. A fa kontúrjai egy csonkolt, megfeketedett, halotti kézhez hasonlítottak. A kéz rimánkodva nyúlik fel az ég felé és ott marad vérzön az ég és föld között, mint megfagyott könyörgés.

Talán sokáig is eljátszadozott a rajzzal, mert közben hirtelen sötétedni kezdett és távolról ugyanazt a különös morgást lehetett hallani, melyről tegnap az öreg bakter is beszélt. Megszaporázott lépésekkel indult tovább. A szerpentin most már befutott a rohamosan sötétedő erdőbe. Az útról elfogytak a szánnyomok, a hó vastagsága is nőttön nőtt. Talán a tegnapi vihar hószőnyegei terítették le. Vadállatok csörtető iramodásának zajai ütötték meg fülét.

– Bó-rem-bukkl!... Bó-rem-bukkl! – ismételte, jókedvre han-

golva magát. Jókedv helyett azonban hamarosan előbújt az erdő fái közül a ködember. Hívta, hát megjelent. Ugyanúgy, ahogyan tegnap. Körülvette és elrejtette előle az utat. Már ismét csak fától fáig látott, s a szél is egyszerre tört rá, mintha hívta volna. Éppen csak a hó nem esett még, de elég volt abból annyi is, amennyit a szél lesepert a fák ágairól és szeme közé vágta. Hatalmas sziklafal tövében találta magát. Most jobbra vagy balra?

Elindult a fal tövében, jobbra. De a sziklafal visszafordította útjából, mert félkaréjban húzódott lefelé.

– Még megérem, hogy a vacsorát is a papnál eszem meg! – dörögte kellenetlenül és elindult a nyomon visszafelé.

– Csak menni, menni, meg nem állni! – motoszkált benne a pap tanácsa.

A szél már ordítva süvöltözött a sziklafal felett és hatalmas hógörgötegeket zúdított lefelé. Ágak nyikorogtak a magasban, kövek szabadultak el a talpa alól és csörtetve gördültek alá.

Végre megszakadt a sziklafal, de útra itt sem talált a lába. Olyan meredek oldalon kellett felkapaszkodnia, hogy a fák itt szinte párhuzamosan meredeztek a hegyoldallal. Könyökig vájkált a hóban, hogy valami kapaszkodót leljen. Jó félórás újabb küzdelem után egy borókás platóra ért. Kifújta magát, de alig tudott megállni a lábán. Izzadt testén pillanatok alatt jeget kötött a dülő szél.

– Menni kell, járni, mozogni, akármerre. Talán újból jobbra!

Hátizsákja elnehezedett. Lábai remegve vonszolták lihegő testét.

Amikor a szél már csendesedni kezdett, megeredt a hó. Elővette zseblámpáját, hogy a szeme előtt cikázó fehér vonalak mögött legalább egy méternyire lásson. Megnézte a zsebóráját. Valamivel három után indult el Óhutáról. Most hat óra. Nem lehet már megszire a menedékháztól. No, még egy utolsó roham fölfelé! Elkeseredett erővel vetette vállát a szélnek. Valami sötétlő tömeget akart kikerülni, amikor lába alól kiszökött a talaj. Zseblámpáját is elejtette, amint az utolsó pillanatban megkapaszkodott egy boróka bokorban. Kétségbeesetten kalimpáló lábai puha hótömegben kaszáltak, mintha vízben úszkálna. Hallotta, hogy a lábával megbolygatott hótömeg a mélybe hullva, szétfröccsennek a gallyakon.

Már arra gondolt, hogy kibujik a hátizsákjából. Talán úgy köny-

nyebben felhúzhatja magát a boróka tövéhez. Minden erejére szükség volt, hogy a hátizsákkal együtt tornássza fel magát a szilárdabb talajra.

Itt maradni? Egyenlő a halállal. Mennyit foglalkozik ő most ezzel az undok rémmel, a pusztulással. Perceken belül betemeti a hó, ha itt marad. Megrántott vállából sajgó fájdalom áradt szét egész testén. Kúszva, maga előtt túrva a havat, tovább mászott. Így vonzódotott hosszú métereken át, amíg nem érezte, hogy eltűnt a meredek és már sík földön hempereg. A fák és bokrok is eltűntek mellette. Talán valami tisztásra érkezett?

Megpihent egy rövid ideig. Csak most érezte, hogy szíve a torkában ver. Azután talpra állva, előrenyújtott karokkal tapogatózott tovább.

Ellobbanó gyufaszálak fényénél látta, hogy a sima fal, amibe beleütközött, egy zsindelyes eresztű hegyi kápolna fala. Őszintén megörült most ennek a menedéknek. Ha kell, akár reggelig is meghúzhatja magát benne. Feltéve, ha bejuthat! Ezeken a régi épületeken rendszerint még kovácműhelyben készült, nehéz záruk vannak. Nem lesz könnyű feltörni, ha zárva találja.

A kápolna ajtaja azonban csak egy emberfej nagyságú kővel volt betámasztva.

– Megmenekültem! – sóhajtott fel, amikor a sötét kápolnában ledobta hátizsákját. Gyufát gyújtott s megpillantotta az oltár gyertyatartóiban a vastag gyertyacsonkokat. Meggyújtotta őket. A falakon zúzmara csillogott, mintha porcukorral szórták volna be. Nehány szegényes, primitív kép, egy Mária-szobor, a kis oltár s itt hátul, a sarokban egy térdeplő zsámoly, meg egy törött lábú lóca: ennyi volt a kápolna berendezése.

Most mindennél fontosabb, hogy valahogyan tüzet rakjon és megszáritsa átizzadt, hótól átnedvesedett ruháját. Benn, a kápolnában nem rakhat tüzet. Megfulladna a füsttől. De talán itt, a bejárat előtt, a széles lépcsőn igen. A rokkant lóca heverő lábával elkotorta a havat az ajtó előtt, azután forgácsot hasogatott belőle bicskájával. A fellobbanó tűz első világánál körülbekintett. Bal felől – ahonnan a magaslatra felkúszott – hatalmas szakadék sötétlik. Ennek a szakadéknak a szélén tántorgott még alig egy félórája. Elindult a boróka

bokor felé, ahol birkózásának nyomait még megtalálta a hóban. Ha eleresztette volna a borókát, menthetetlenül lezuhan a mélybe s most már nem élne. Útjában elkerült a vihartördelte vén tölgyhöz. Ez lehetett az a sötét folt, melyet el akart kerülni s úgy jutott a meredély szélére. Deréknyi vastagságú ága bénán csüngött alá a hóba és recsegetve jajgatott a szélben. Áttörte magát egy hófuvatagon, belekapaszkodott a lehasadt ágba, húzta, rángatta, cibálta, míg végül is a száraz ág megadta magát és puhán huppant bele a hóba. Leoldotta nadrágszíját, rácsatolta az ág derekára és vonszolni kezdte. Csak fél lépéseket haladhatott előre, mert lába alól minduntalan kicsúszott a kapaszkodó. Végül is hengergetve taszigálta közel a tűzhöz. Letördelte vékonyabb ágait. Azok sisteregve, keserű füstöt eresztve sírdogáltak a tűzön, mely akkorára már erőre kapott a kavargó szélről. Majd a letört ág szilánkos, vastag végét is belecsúsztatta a zsarát-nokba. Hamarosán megtöltötte a széldúlta éjszakai erdőt a pattogó tűz bátorító lármája s a növekvő fény elűzte a kápolna mellől az éjszaka árnyait.

Zsebkésével felvakarta a Mária-szobor talapzatáról a gyertyacsurgalékot, beleszórta az oltár üvegvázáiba és oda tette a tűz mellé, hogy megolvadjon. Zsinégből majd kanócot húz belé s akkor jó lesz világlónak, ha leégnek a gyertyák.

Levetette bekecsét és a féllábú lócára telepedett, a tűz mellé, szárítkozni. Háttal ült a tűznek, arccal a kápolna felé. Az oltár mögött a félkör ívű apszis fehér falának közepén csak most fedezte fel a levelezőlapnál alig nagyobb képet. Megnézte közelről is. Miniatűr festmény volt ez, a Madonna képe, a karonülő Jézussal. Hasonló ahhoz a medálionhoz, melyet anyja bársonyszalagon hordott a nyakában, míg élt. Valahol meg is van még a kevés emlék között, melyet szüleitől örökölt. A Madonna fejére ezüst lemezből parányi koronát helyeztek, ahogyan a fogadalmi képeknél szokás.

Visszament a tűzhöz, de onnan is szüntelen csak a képet nézte. A kietlen éjszakában, mindenkitől elhagyottan, a süvöltő szélvihar közepén, didergő testéből kiszakadt egy szó, melyet csak egészen ritka pillanatokban ejtett ki, valami visszahozhatatlan utáni sóvárgással.

– Édesanyám!

Anyjára gondolt, akiről egy szomorú emléket hordott magában a gyermekkorból. Már igen beteg volt s apja – az uradalmi kovácsmester – valami drága orvosságot szerzett a városban. Az orvosság egy karcsú üvegecskében volt. Gömbben végződő dugó szolgált hozzá. El kellett fordítani a gömböt s az orvosság lassú cseppekben jött ki belőle. Ott tartották anyja betegágyának fejénél, az ablakban. Nagyon szeretett volna játszani ezzel a csinos holmival. Azt remélte, hogy ha az orvosság elfogy, játékul övé lesz az üvegecske. Ezért titokban – ha csak tehette – néhány cseppet kieresztett belőle a muskátlis cserépbe. Így történt, hogy az üvegdugó egyszer kiszabadult, elgurult, amire megtalálta, az orvosság mind egy cseppig kifolyott.

Egy hét múlva meghalt az anyja. Az orvosság sem menthette volna már meg, de ő mégis sokáig úgy érezte, hogy megölte anyját.

Sok mindenre nem emlékszik már, de anyja temetésére nagyon. Ott feküdt, egyszerű ravatalán, a cselédházban. Fekete fejkendőben, olvasóval összekulcsolt kezekkel és mosolygott. Mintha a halálból is csak őt vigasztalta volna: ne sírj, kisfiam, most már örökké tiéd lehet az orvosságos üveg!

Hányszor próbálta megragadni ezt az emlékében élő halotti mosolyt! Soha nem sikerült visszaadnia az ecset segítségével.

Vajon, tudnak-e rólunk valamit is a halottak, miután eltemettük őket? Látja-e őt most az édesanyja, itt a kápolnában? ... Már nem is emlékezés ez, valósággal érzi anyjának jelenlétét, csontos kezének hideg simogatását a fején. Feketekendő alakjának árnyai mintha ráborulnának a fehér falakra az oltár mögött s nyakában a kis kép, a kis medálion. Hátha most! Ebben az órában. Ezekben a kivételes percekben: papírra tudná vinni vonásait. Amikor oly élesen eléje hozta azokat az emlékezés.

Előkereste vázlatkönyvét. A szénpálcika fűrgén szaladgált a vas-tag papírlapon.

Amikor elkészült a rajzzal, meghökkenve látta, hogy nem az anyját rajzolta meg, hanem egy feketekendő Madonnát. Letépte a rajzlapot, összegyűrte és bedobta a tűzbe. De még sokáig előtte táncoltak a kusza szénvonalak s amint a kápolna apszisának fehér falára nézett, egyszerre az imént rajzolt kép jelent meg előtte. A fekete ken-

dős asszony, karján tartva gyermekét, amint megy vele a kovácsműhelybe, hogy megmutassa férjének: milyen szép ez a gyermek, akinek arcán a kovácsműhely kis kohójának fújtatóval élesztett tüze piroslik.

Felszította a tüzet, mely most már jócskán beléfalt az ágba és mérges pattogásokkal égett. Fénye betöltötte a kápolnát. A szél, mely újból kavargó orkánná testesedett, meleg hullámokat lökött be a kitárt ajtón. Az előbb még zúzmarás falak izzadtak a becsapódó melegtől.

Így ült ott – felmelegedő tagokkal – lázasan röpködő gondolatokkal, az alkotásnak valami kivételesen mámoros, még alig tapasztalt szomjúságával. Végül is beleszédült ebbe a mámorba, melynek tájtékja előntötte a szívét, gondolatait, tekinterét. A paptól kapott pálinkát pedig még meg sem szagolta. Mégis deliriumos önkívületben ragadta meg hátizsákját s kiborította. Festékes tégelyeket, ecseteket, szénpálcikákat szedett elő. A pléhdobozban, melyben ecsetjeit tartotta, hőlevet olvasztott. A térdeplő zsámolyt odavitte az oltár mögé, felállott rá és széles, megrészegült vonásokkal rajzolni kezdett a falra. Közben – mint a tolvaj, aki fél, hogy rajtakapják –, ki-kirohant a kápolna elé, körülvigyázkodott és beleordított az üvöltő szélviharba.

– Hahó! Van itt valaki?

Az oltár megtelt festékes tégelyekkel, tubusokkal. A festékből azonban csak a középső képre tellett. Mindent felhasznált, amit magával hozott.

A másik két kép szénrajznak maradt a nedves falon.

Lázás munkája közben észre sem vette, hogy megcsendesedett a szél s az éjszaka már csak sűrke homályként borította be a hegyoldalt. A tűz körül nagy foltban elolvadt a hó és kitetszett alóla a zölden maradt fű.

Leszállt a térdeplőről és kimerülten telepedett újból a tűz mellé. Nézte munkáját. Közben – mintha törvényszéket ülne maga felett – csendben beszélni kezdett a láthatatlan bíróság tagjaihoz.

– Szárnyasoltár! . . . Persze, nem ilyet vártatok tőlem. De én nem ismerem a szenteket s nem is érdekelnek túlságosan azok a jámbor mesék. Én csak apámat ismerem, a sírba roskadt öreg kovácsmes-

tert, akinek nem adott az uraság fogatot télvíz idején, hogy szülésre készülő feleségét bevigye a faluba, ahol a bába volt. Úgy mentek ők ketten a jeges szélben, tizennégy kilométert. Vállánál fogva vonszolta anyámat s méhében engem is, a születendőt – s most a bal szélen álló képre mutatott – így, ahogyan mindig is látom őket.

Kis szünetet tartott s azalatt még valamit igazított a középső képen.

– Azután el kellett takarodnunk a majorból. Apám lábát patkolás közben elrúgta a ló. A törött láb hogyan is gyógyult volna be orvos nélkül. Üszkösödni kezdett. Felmondtak. Akkor sem volt iga, a tavaszi munkák miatt, mely kevéske komenciónkat, néhány nyalábnyi batyunkat elvitte volna sógorunkhoz, a városba. Engem is felmálháztak hát s újból úton voltunk, tavaszi reménységgel a szívkünkben, hogy valahol csak akad munka. Apám szüntelen azt hajtogatta: ne félj, fiam, megnősz és igaz emberségről győződ meg a világot. Tizenkét éves lehettem akkor. Íme – s most a jobb szélső képre mutatott –, ahol három alak jár a virágos mezőn: a Kovácsmester, Felesége és köztük a batyút cipelő gyermek.

– No, és anyám, az áldott. Tőle kaptam a szépség varázsát. Az ő lelkéből fakadt művészetem minden igazi ihletése. Kérje helyettem Isten Anyjának bocsánatát, hogy az ő vonásait mertem elképzelni a Názáreti anyjának képén. Kérje helyettem, mert én már rég elfelejtettem az imádságokat és az estéli nyugovásért könyörgő énekek szavait!

Lehajtotta fejét, mint aki ítélethirdetésre vár és úgy is maradt, főlehajtva. Elszunnyadt a hátát melegítő tűznél, kimerülve és megnyugodva valami titokzatos elégtétellel a szívében.

A tűz fáradhatatlanul lobogó lángjai ott táncoltatták árnyékát a Madonna előtt, a falon. A fejkendős madonna meg, mintha őt nézte volna szelíden, megértő anyai pillantással, mosolyogva. S őt nézte a Gyermek is, akinek arcán piros rózsákat fakasztott a tűz, testéből pedig fény áradt szét a kápolna falaira.

Kelet felől már derengett. A nap feltolta piros udvarát az égre s a távoli, hótakarta mezők – mint az itatóspapír a tintát – felszipantották a napkelet bíborát.

A meggyötört erdő fái meghajtották fejüket, a boróka bokrok

térdre ereszkedve fogadták a nap hajnali áldását. Odalenn, a róna szélén kicsiny falvak feküdtek a tél fehér ravatalán.

*

Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén régi idők óta búcsú van az Óriáskő oldalában. A Hegyi Miasszonyunk kápolnájánál. Kilenc falu népe zarándokol fel ilyenkor a szűz havon át. Fürge hegyi lovacskákat fognak a szánok elé. A hegyoldal megtelik csilingeléssel. A hallgató erdők felébrednek és visszazengik az éneket.

*Tövisbokrok közül felnövő szép Szálfa,
Hajnalkelő Csillag, szép Szűzmáriácska,
Makulátlan tiszta, bónál is fehérebb:
Fogadd oltalmadba hozzád siró néped!*

Az óhutaiak érkeztek fel elsőnek. A kápolna előtt eltakarították a havat. Hatalmas tüzet raktak a szurdok szájánál, egy sziklafal tövében, hogy legyen minél megmelegedniök a messzibbről érkezőknek.

Földig érő farkasbőr bundájában megérkezett a pap. Melléhez szorítva hozta a Legszentebbet. Az emberek térdre ereszkedtek és úgy érezték, hogy ebben a pillanatban szentté lett az egész hegy.

Bocskoros Lénárt – a sekrestyés – járt elől a kicsi csengetővel. Ő nyitotta meg a kápolna ajtaját is. De kicsiny híjja, hogy hanyatán nem esett az eleje táruuló látványtól. A zuzmarától csillogó falakon ott tündöklött a három kép, mint egy falra festett szárnyasoltár.

– Plebános úr! Itt csoda történt, ha nem egyébl – Mindjárt térdre is ereszkedett, mellét verve.

A pap is megállott egy percre, gyönyörködni a képekben, azután belépett a kápolnába és elhelyezte az Oltáriszentséget a kápolna tabernáculumában.

A Tantum ergo szavai felébresztették álmélkodásából a sekrestyést, aki hamar gyertyát gyújtott, kifutott a szánhoz, hogy behozza a nagy ruháskosarat, melyben az oltár felszerelését hozták fel. Amíg

felterítette az ünnepi terítőket s új szál gyertyákat tett tartójukba, szüntelenül csak a képeket nézte és fennszóval sóhajtozott.

– Áldott légy, csodatevő szűz... Dicsértéssel kicsi Jézusunk, az erdők közepén. Minden szentjei és angyalai az égnek! Hogyan is érdemlettük meg mi ezt a nagy csodát?...

A pap levetette nehéz bundáját, karinget, stólát öltött és odaszólt a sóhajtasokba merült sekrestyészhez.

– Készítsen tüzet a füstölőbe s hozza a szentelőt. Megáldjuk a képeket.

– Plebános úr!... Dehiszen... már bocsánattal legyen mondva, ezeket tán mégsem költenék megáldani... Senki más azokat nem festhette, hanem csak Isten angyalai!

A plebános szelíden mosolygott.

– Hozza csak az asperzóriumot, Lénárt!

Bocskoros Lénárt vette a füstölőt, hátra ment a szurdokhoz, hogy paraszat tegyen bele. Akkorára már jócskán összegyűltek a báránybőr bundás emberek a tűz körül. Lénárt reszkető szavakkal vitte meg nekik a hírt, de azok közül egyik sem futott csodát látni. Csak álltak a tűznél, mustrálgatták egymás lovait és vásári történetekkel szórakoztatták magukat.

– Ezek is csak olyanok, mint a papjuk!... Ezeknek mán semmi sem csoda!... Még jó hogy kontárnak nem szidott ez a... ez a hitetlen pap! – motyogott, dörögött a kápolnához visszatérőben.

A pap csendben megáldotta az új festményeket, megtömjenezte őket, meghintette szentelt vízzel, amikor mégiscsak odaszakadoztak az emberek. Nagy álmélkodással dugták be fejüket az ajtón és csodálattal telt meg szemük-lelkük a felékesített kicsiny szentély látán.

Bordó Ádám jutott szóhoz elsőnek, de ő is csak suttogva mert beszélni, mert a pap már misézéshez öltözött.

– Ez ott a szélén jó atyánk, Szent József lehet a Szűz Máriával. Betlehem városába menendő.

– Azok lehetnének – toldotta ki Darabant Ignác, a fuvaros – ha ott lenne velők a számár is! De nincs.

– Úgy biza! – szólalt meg Árendás Gazsi. – S emitt meg ugyanők viszik a Jézust, Jeruzsálembe.

Egy nagykendőbe bugyolált asszony törte át magát a férfiak hadán s leborult a kápolna ajtajában.

– Édes Szüzanyám! De szörnyen szép lehettél a valóságban, ha még a festett ábrázatod is ilyen ékes tud lenni!

Mondták a csodálkozás litániáját mindaddig, amíg a pap el nem kezdte a szentmisét.

Akkor egyszerre csend lett s ebbe a csendbe zendült bele a kántor hangja.

*Néped, Isten, eléd járul:
énekelni Máriámul.
Tőle támadt üdvösségünk,
tőle juttatsz mindent nekünk.*

Az éneket átvette a nagy erdő s a fák között bujkáló szél halkán orgonálni kezdett hozzá.

Az Óriáskőn megpihent a Tél.

*„Uram, taníts minket imádkozni, mint ahogy
János is tanította imádkozni tanítványait.”*
(Lk. 11, 1)

MÁR napok óta ott éltek a konyhában.

Az utcára néző ablakokat bezúzta a légnyomás. A papírral bera-
gasztott ablakszemeken befütyült a novemberi szél, kifelé pedig az
a csekélyke meleg szökött meg, amit a kályha takarékos tüze ger-
jesztett a huzatosná lett szobában. Ezért húzódtak a védettebb kony-
hába, ahol a melegből ugyan bővebben jutott, de a tágasságból ke-
vesebb.

A gyerekek itt sem mondhattak le játékukról, pedig egyedül az
asztal alatt volt erre hely, mert apjuk – ha éppen sorba nem állt
valamelyik üzlet előtt – fel s alá járt a pár lépésnyi konyhában.
Anyjuk is gyakorta megfélekezett arról, hogy most nem gyakorol-
hat kizárólagos uralmat a parányi konyha felett. Ilyenkor azután ta-
pintatos, de félreérthetetlen célzásokat tett a tágasabb és kihasz-
nálatlanabb szobára, ahol ugyan hideg van, de sétálni hidegben is
jól lehet.

Most azonban, hogy nem égett a villany s Asztalosék is azoknak
a kicsiny gyertyáknak szomorú fényéhez folyamodtak, melyeket idén
nem tudtak elégetni a temetőben, egyre tágasabbnak tűnt a konyha.
A kis család összebújt a libegő lángocskák fénykörében. Tágasság
támadt szívükben is, ahonnan most türelmes, megilletődött szavak
csordogáltak az ünnepivé áhítatosodó beszélgetés medrébe.

Az áhítat dolgában pedig Andriska járt elől, aki előbb csendesen
nézdegélt a lángocskákba, a gyertyaszálakon végigcsurranó faggyú-
könnyekre figyelt, azután megszólalt.

– Apika, játsszunk templomost! . . . Te legyél a pap. Leszel?

A férfit szíven ütötte a gyermek csacsogása.

Eszébe jutott, hogy mikor még ő is gyermek volt, abban a távoli falusi házban gyakorta gyűjtottak gyertyát az asztalon. Nemcsak a nagy ünnepeket váró estéken, hanem akkor is, ha beteg volt a háznál, vagy ha hosszú útra – munka és kenyér után – indult valamilyik felnőtt testvére. És akkor is, ha apja sokáig elmaradt az erdőn; de még égháború idején is, amikor – ott a hegyek között – oly véstjósloán kavargott a villámot ontó felhők raja. Ilyenkor körülvették nagyanyjukat, aki öregbetűs imádságos könyve felett úgy tett, mintha folyékonyan olvasná a különböző imákat, pedig már mindegyiket könyv és okuláré nélkül is tudta.

És emlékezett – most egyszerre oly élesen emlékezett – arra az este-re is, amikor édesapja elakadó szavakkal utolsó fohászát mondta a halálos ágyon. Kezében szentelt gyertya égett s az ő keze is ráborult apjának összekulcsolt ujjaira, a dolgos, öreg kézre, amelyből a halál pillanatában neki kellett átvennie a kenyérkereső munka kötelességét és az imádság erejét.

Mi mást hagyhatott volna a sokgyermekes, szegény ember a fiaira: a munka parancsát és az imádság erejét? Ennek az otthonról – apja halálos ágyától – hozott örökségnek hívása lángolt most az asztalon égő gyertyák tűzében.

Odakint még égő házak korma szállt az estében. Valahol géppuskák ropogtak, messziről ágyúdörgés hallatszott s a szél a harc sebbeiben vérző haza fájdalmas sóhajtásait hordta szét a világban.

– Játsszunk templomost! – könyörgött Andriská.

Vannak pillanatok, percek és órák, napok és éjszakák az ember életében, amikor képtelen csak magára gondolni és úgy érzi, hogy az ő szorongásában milliók aggodalma reszket, mások sebének láza az ő testét is égeti. Amikor valójában testvérünknek fogadunk minden embert, aki szenved és gondokkal küzd, anyáknak minden könnyét hullató anyát, családuknak egész Magyarországot. Ilyenkor meghúzódunk tűzhelyünk drága melegénél, összeborulunk gyertyáink fénye felett s nem tudunk mást tenni, mint imádkozni. Egyikünk hangos szóval kiált, másikunk hangtalanul, még kezét sem kulcsolva össze, csak aggódó lelkének szárnyait tárva szét, kereng a magasban,

valahol Isten és az emberek között, amerre sorsunk biztonságos fészket keressük.

Gondolataival és tűnődéseivel Asztalos is errefelé járt, a lét magasában. Követte a gyermek is, mint felhők között repdeső apamadár szárnyalását a fészek mélyén megbúvó fióka.

– Apika, tudol te imádkozni?

Az apamadár a csipogó gyermekhangra felrezzent és visszatért a gyertyafény körébe. Ez a kérdés akaratlanul is vádként hangzott ebben a pillanatban. A gyerekeket felesége tanította meg imádkozni. Esténként is az asszony imádkozott velük, amikor aludni tértek. Amikor asztal felett imádkoztak, akkor is csak a kezét kulcsolta össze s míg a kicsinyek rövid fohászt mondtak az áldott étel felett, ő akkor is csak magában, befeléfordulva könyörgött a kemény munkával megszentelt mindennapi kenyérért.

– Tudok, kisfiam!

S mint aki régen elveszett biztonságát lelte meg ebben a két szóban, keresztet vetett és belekezdett a gyermekek esti imájába. Oly idgennek tűnt a saját hangja, mely még sokáig bolyongott a gyertyák lángja felett, mert a két gyermek nagy szemeket meresztve nézett apjára. Andriská szeme tele volt büszke csillogással. Eddig is mindenkinél többre tartotta apját, aki még kulcsot is tud reszelni a zárba. De íme, imádkozni is tud.

A férfi imádsága úgy indult el csörgedezve, miként szülőföldjének hegyipatakjai. Tétován keresve az utat a görgetegek sziklái között, kidőlt fatörzsek alá bukva, majd újból feltörve s megcsillantva a páfrány levelek között átbújó napsugarat, habot verve a csurgóknál, erecskék szivárgó vizével bővülve, hajnalok harmatát pergető fűszálak, levelek gyöngyeivel gazdagodva, lenn a síkon megcsendesedve, folyóvá komolyodva, malmokat, fűrésztelepeket mozgató erővel és átszelve virágos réteket, öreg erdők nagy csendjét, városok lálmáját, puszták méléző magányát, falusi harangok kongását, mosott ruhák szennyét hordozva hullámain és örvényeiben, végig a sokat szenvedett, de minden viharból újraéledő haza tájain át.

Ekként folydogált az apa imája is. Lassanként megbővült a két gyermek bangjával s az asszony halk szavaival, kiszabadulva a három szál gyertya fényéből a csillagokkal ékes ég alá, mindnyájunk

Atyjában bízó hittel suhanva át a reménység hídja alatt, mely összeköti a szorongatásnak ez óráit az eljövendő napokkal, a szeretet hullámaint árasztva szét a mi mindennapi kenyerünkért küzdő emberek között, bűneink szennyét a megbocsátás vizében feloldó, kövek és kavicsok érdességét csiszoló türelmes vonulással. És mindig szélesedő partok között hömpölyögve, mert a gyermekek valósággal megmámorosodtak ennek a kivételes órának édességétől – amikor apjukkal együtt imádkozhatnak – és ártatlan szívük mohóságával követelték, hogy most mindenkiért, a villanycsinálókért, a kenyeret sütőkért, de még Suki bácsiért is imádkozzanak, aki Andriská szerint ugyan „mindig veszeked, de azért jó ember, sőt okos is, mert tudja, hogy hol lehet krumplit szerezni”.

A gyertyák fényében, imájukban most ott lélegzett a megnyugvásra, békességre, munkára, boldogulásra vágyó ország.

Asztalos pedig rég megholt apja kezének melegét érezte összekulcsolt kezén. Sóhaj fakadt szívéből, amitől fellobogtak a gyertyák és a sóhajba zárt áldást és hálát tovább adták a kívül való sötétnek, a dudorászó szélnek, hogy röpjön vele hegyeken-völgyeken át egy messzi temető felé és simuljon oda az örökzölddel befuttatott sírhalomra, körülcsókolva a dísztelen fakeresztet, mely munkára és imádságra tanító apja szíve felett áll: hirdelve holtak és élők feltámasztását.

MORZSÁK
AZ ÜNNEP ASZTALÁRÓL

*„... Azért jött,
bogy tanúságot tegyen.”*

(Jn. 1, 7)

EGY angyal szállt el a házunk felett.

Kedves anyám ott térdelt a kemence tüzes szája előtt. Az ünnepre való kalácsok tésztáját kenegette tojasos öntözővel, rásimogatván a mákospatkóra, túróslepényekre, diósrudakra szívének harmatát is: szapora könnyeit.

Az anyák könnyének természete, hogy akár ünnepi kalácsra, akár pedig szikkadt, barna kenyérre, foltok után sóhajtozó kicsiny ruhákra, örvendetes levelekre, vagy hitvesi fejfákra peregnek, annyi hangjuk sincsen, mint a virágra leszálló harmatnak.

Titokzatos ragyogásuk annál bővebben van, akárcsak azoknak a ritka drágaköveknek.

Ezt láthatta meg az angyal is, mert nyomban elpityeredett. Könyye azonban még a magasságban megfagyott. Hószál lett belőle s lassúdan aláereszkedett kezem fejére.

– Hooó... hó! – rikoltoztam oly kimondhatatlan örvendezéssel, hogy a padláson mindjárt bukfencet kezdett hányni a kicsi szánkó s anyám is egyszerre megfelelte bánatát.

– Ó, te kis bolondos! Milyen jó, hogy te ennek is tudsz örvendezni.

Jói mondta volt s érttettem is, hogy a szavait elkísérő sóhajtasban az van: örülj csak, örülj a hónapnak. Más ajándékok aligha lesz erre a karácsonyra!

Az ünnep már a kertek alatt beszélgetett, de az én ajándékoszímácskáimat Angélusz Néti városi csizmadiamester talán még fel

sem húzta a kaptafára. Nem volt illendő dolog, hogy így megfedkezett rólunk, hiszen az én első csizmámhoz a legdrágább anyagokat vittük el a hírneves mester műhelyébe.

Elsősorban is megholt apám rántestált ünnepi csizmáját. Másodszorban egyetlen – fájós lába miatt hízásra fogott – malacunk kóstolóját. Igaz, hogy ezt még csak – ígéretben. De ott volt harmadiknak: kedves anyám oly könnyen kiperdülő könnye, ami sokszor bizonyult már a legdrágább matériának, mert nem egyszer szerzett már meg vele elérhetetlennek látszó dolgokat.

Így volt ez akkor is, amikor csizmaszabatás dolgában ott állottunk Angélusz bácsi előtt – akinek bozontos szemöldöke, szigorú ábrázata ellenkezően látszott az „angyali” nevezettel – ránkförmedt, mondván, hogy rendeljünk csizmát a tugári suszteroknál, ahová a finom írósvajat, hízott kacsát hordjuk. Meghogy, ő nem Atyaisten, hogy a semmiből teremtsen valamit!

Halkszavú, fiatalságában is bánatos szemű anyámnak éppen csak ez hiányzott. Hogy az ő urának meghagyott csizmáit semminek jelentsék. A szeme sarkában rögtön megjelentek azok a csodálatos gyöngyök, melyektől minden végrehajtnak, mogorva adószedőnek s az ilyen Angélusz féle morcembernek is megcsendesedett a hangja, összeszorult a szíve.

Most azonban nagy térről volt szó: fiának akart csizmát szabatni karácsonyra. Az első igazi csizmát, amilyenben a módosabb gazdák gyerekei járnak. Úgy érezte hát, hogy ez alkalommal a könnyek mellé még mást is oda kell rakni a mindenható majszter elé.

– Nincsen nekünk se írósvajunk, se hízott kacsánk. De ha a malacokról is gondoskodó Úristen megtartja a mi hízó kesénket, bizony nem felejtjük el hozzánk való szíves jóságát!

A fájóslábú kese – különböző porciókban – ugyan már oda volt ígérve különböző helyekre: kötélverőnek, bádogosnak, molnárnak, botosnak. Mindenhová, ahol kedves anyám könnyei különféle szíveségeként zálogoltak. De honnan tudhatta volna azt Angélusz bácsi? Olyan árat mondott a csináltatásért, amiről én úgy vélekedtem gyerekfejjel, hogy ilyen szám nincsen is a valóságban, csak az összeadást tanuló szegény gyerekeket sanyargatják vele az iskolában.

Az én anyámnak az arca sem rándult meg, pedig azt hittem, hogy

most mindjárt összeroskad. Megtörülte szemét, alsószoknyája zsebéből elővette a zsebkendőbe kötött aprópénzt.

– Olvassa csak meg majszter uram, talán foglalóba elég lesz.

Mit gondol maga, jóasszony? Ilyenekkel szemetelem tele a házamat, krajcárokkal? ... Vigye csak vissza, csináljon belőle bankót. Nem kell nekem foglaló! Mi vagyok én, talpaló suszter? Majd ha készen lesz, megfizeti egyben és papírban. Érti? ... Bankókban!

Kedves anyám csak most sápadt el, mint akire egyszerre szakad rá a temérdek gond. A talált pénznek a gondja, aminek millió helye volna s most ki kell találni, hogy a sok közül melyik lyukat kell hirtelenében ezzel a pénzcskével betömni. Annyi biztos, hogy éppen csak arra nem gondolt, hogyan csinál ő bankókat a krajcárokból. Ez még messzi volt.

De csak eljött annak az ideje is. Mert ugyan nem lehetett tudni, hogy a disznótoros kóstoló, vagy az özvegyasszony könnyei lágyították-e meg jobban Angélusz mester szívét, de éppen ezen a kalácsütő napon beállított a szigorú mester a takaros csizmákkal.

Én azonban már nem tudtam örülni az új lábbélinek, mert ahogy megsült az ünnepi kalács, az első harapat után visszanyújtottam anyám kezébe a tőröslepenyt.

– Nem tudom lenyelni! ... Csikarja a torkom.

Anyám odatapasztotta tenyerét homlokomhoz, azután belenézett a torkomba is.

Gyíkot láttam én már eleget az erdő alatti vízmósások fehér kövein sütkérezni, de most hallottam először, hogy van olyan is, amelyik a gyerekek torkába bújik s nem engedi lenyelni a tőröslepenyt.

– Kijön majd? – kérdeztem szepegve.

– Micsoda?

– Az a torokgyík.

– Kibizony, kincsem, csak türelemmel feküdjél s ki ne takarózzál!

Így került az én hóban hemperegni vágyó testem a forró ágyba. Zúgó fejjel nem hallhattam a széphangú karácsonyi csengők szavát sem. A mesemondó erdőkön át gyalogló Kisjézus alakját a szorongató láz piros köde takarta el előlem. Csak a lócára tett kiscsizmát láttam s azt, hogy Angélusz mester előtt egyre kevesebb lesz az üvegbéli pálinka.

A mogorva csizmadiamester már dudorászni kezdett a külső és belső jómelegtől, amikor sűrű kopogások és láncsörgetés között, egy fiók-felhőnyi párával együtt bezúdult az ajtón a betlehemesek csapata.

Öten voltak s közöttük Dudás Janika, öregpásztornak öltözötten, lengő szakállal, nagy bajusszal, földigérő, kifordított gubában. Előírás szerint felbukott és elhasalt a földön. A guba alól kilátszott zsákdarabba bugyolált, zsineggel átkötözött lábafeje.

– Nem szabályos! – dörrent meg az asztal mellől Angélusz mester hangja.

A betlehemesek ugyan ezt már nem hallották, mert csörgőbotjaikkal taktust verve énekeltek. Én odahúzódtam a szigorú csizmadia mester mellé és megkérdeztem tőle, hogy mi nem szabályos.

– Az öregpásztornak bocskor kellett volna. Fűzött bocskor!

– Honnan vegyen ez a szegény bocskort? ... Meg azután ebben jár ő iskolába is, Angélusz bácsi. Higgye el, hogy ez nem maszkura a lábán. Télen így jár, nyáron meg meztláb.

Szegény, pusztai gyerek volt Dudás Janika. Egy padot koptattunk a hajlott gerendás, öreg iskolában. Anyám eleget csodálkozott, hogy milyen hamar kifogy a tinta az én kalamárisomból. S akárhányszor új ceruzát vettem, mire hazajöttem iskolából, annak már csak a fele volt meg. A másik fele Dudás Janika zsebébe került. Dehát neki is csak kellett valahová mártogatni a pennáját s nem írhatott ceruza helyett a meggémberedett ujjával. De akármilyen szegény is volt, akadt közöttünk, aki irigykedett rá a téli zsák-cipő miatt, mert azt nem kellett vikszozni. Se a harisnyája soha nem ázott át, mert nem volt. Azonkívül, neki büntetés nélkül szabad volt elszundítani a tanítás alatt. Tudta azt a mi tanítónk, hogy ezek otthon télen sem fűtenek, csak a közös konyhán melegszenek, amíg elkészül a mindenesti vacsora: a rúrában sütött aranyárga tök. Dudás Janika, amikor elszunnyadt a jó meleg iskolateremben, vajaskenyérről álmodott.

Amíg a betlehemesek énekeltek, én mindezt elsuttogtam Angélusz bácsinak, aki most már le nem vette a szemét Janika zsákdarabba pólyált lábáról. S alig lett vége a rigmusolásnak, odahívta maga mellé a megszeppent „öregpásztort”, leültette a lócára és fejtegetni kezdte lábáról a zsákdarabot.

Janika el sem tudta képzelni, hogy mi történik most vele. Bezzeg tudtam én. Be is bújtam mindjárt a dunyha alá s keserves zokogással kezdtem pazarolni anyám drága örökségét: a könnyeket. Nem tudtam én még akkor, mennyi öröm van a magunk kifosztásában másokért s azt sem, hogy nincsen szeretet lemondás és áldozat nélkül.

Az én sírásom azonban kisebb hasznúnak bizonyult, mint kedves anyámé, mert Angélusz bácsi ügyet sem vetett rám, csak Janikát biztatta.

– Hidd el, hogy neked adom... A tiéd, ha mondom. Per amórem Dei: ennyi csak kitelik még Angélusz Nétitől. Használd egészséggel, in szekula szekulórum.

A betlehemes gyerekek hirtelen felfüleltek a latin szavakra s akár-csak ha ministráltak volna valami nagyon szép emberi szertartásban, rámondták, hogy: Amen.

Ők rá is mondhatták – hiszen nem az ő első csizmácskájukról volt szó – de sem Dudás Janika, sem én nem tudtunk belegyőződni a csizmadiamester nagylelkű döntésébe.

Janika nézegette a csizmát, melyet mintha csak ráöntöttek volna a lábára, úgy talált a méretlen méretre. Azután kezdte lehúzigálni, de Angélusz bácsi hamar ráparancsolt.

– Otthagyd a lábadon, különben elviszlek inasnak!

– Inkább vigyen el, de én ezt haza nem viszem. Úgy megvernek ezért engem szent karácsony napján, mint a kétfenekű dobot. Senki el nem hiszi, hogy nem loptam... Azután csak hozhatom majd viszsza, mezitláb, a havon.

– Micsoda vademberek a te szüleid, ha nem tudják elhinni, hogy ajándékba is lehet adni egy ilyen szép pár csizmácskát?

– Ne tessék bántani az én szüleimet. Jó emberek azok, nem vadak. Csak... csak azt nem tudják elhinni, hogy van olyan ember is ezen a világon, aki mitőlünk nem kér, hanem kéretlen is ad.

Erre már kidugtam a fejem a dunyha alól és éppen meg akartam szólalni, hogy mi olyan emberek vagyunk és szívesen odaadjuk, de kedves anyám megelőzött nagyokosságú szavakkal toldva meg az én adakozó kedvemet.

-- Vidd el csak kisfiam, fogadd el Angélusz bácsi ajándékát. Lá-

to, az én kisfiam most úgysem tudná viselni, hiszen az ágybanfekvőnek nem fázik a lába. Mire meggyógyul, újat csinál neki a bácsi.

Azért csak nem bírtam ki nyitott szemmel, ami ezután történt. Mert Janika, nagy elgondolkozás után, odajött az ágyamhoz, símogatni kezdte a homlokomat és úgy nézett rám, ahogyan az iskolában szokta volt, ha elcseréltük tarisznyáink kincsét: a sülttököt az aszalt körtével.

Jóformán nem is hallottam, amikor a betlehemesek vidám énekléssel továbbálltak.

– Vigan zengjetez citerák, Jézus született . . .

Először úgy éreztem, hogy anyám békítő, vigasztaló símogatása éri a homlokom, de amint feltekintettem, Angélusz bácsi bozontos arca borult fölém.

– Egyet se búsulj, kisöcsém! Mire meggyógyulsz, itt lesz az új csizma. Szébb lesz, mint emez volt. Igazi huszárcsizmát varrok neked, friss anyagból. Talán még sarkantyú is kerül rá valahonnan! . . . Annyit mondok én neked, hogy felírják ám azt ott a csillagok felett, ha egyik ember felismeri a másikban az ő atyja-fiát. Az Írás is úgy mondja, hogy azért született meg Istennek szent fia Betlehemben, hogy tanúságot tegyen a szeretetről.

Anyám ezenközben a megkuporgatott bankópénzeket számolgatta az asztalnál s igen nagy gondban volt ismét, hogy miként őrizheti meg ezeket is, amíg az új csizmacska elkészül.

Én meg a megszelidült arcú csizmadiamester szavain tűnődtem s azon, hogy azért mégsincs itt minden rendben. Mert ezt a pár csizmát az én édesapám régi csizmájából varrták nekem. Majd ha készen lesz az új, elcserélem Dudás Janikával, még akkor is, ha igazi huszárcsizma lesz, sarkantyúval.

S ezzel a jó, melengető érzéssel aludtam el. Álmomban a gyík is kiszőkött a torkomból. Mire kedves anyám megjött az éjféli miséről, már semmim se fáj s lázam is elmúlt. Olyan csend volt az éjszakában, hogy hallani lehetett a hóhullást.

*

Angélusz bácsi azóta maga is megtért a csillagok fölé. A mennyci műhelyben varrogatja már az angyalok papucsát. Talán azért tudnak olyan észrevétlen járni a világban.

Meleg hangját azonban azóta is mindig meghallom a hóesés puha neszeiből. S ha nincsenek is ma már fázóslábú, szegény gyerekek, tudom, hogy mindig lesznek didergő szívű emberek, akik a szeretet szomjúságával járnak közöttünk.

A HEGY neve régi vár emlékét őrzi. A város vénei mesélik, hogy a régi vár köveiből épült a barátok klastroma és a kálvária stációi. Akkor még kívül volt a városon, de ma már körülveszi az új városnegyed. Takaros házak, kertes villák gyűrűjéből – mint ódon ékkő – emelkedik a három kereszttel ékes Várhegy.

Hajdanán, nagyböjti vasárnap délutánokon, ide sereglett a három templom népe keresztútjáró áhítatos lélekkel. Az egykor kopár hegyoldalt most elborítják a fák és cserjék. Csak néhol villan elő egy-egy stáció fehérfalú kápolnácskája.

A régi kálvária vízmosta útjain kapaszkodom felfelé, megnézni a várost a magasból.

De mielőtt találkozhatnék a szaporán terjedő kisváros látképével, előbb megállítanak a stációk. Az oromról erre int a három kereszt.

Csak áhítattal lehet itt felfelé menni.

I.

Az első kápolna mögött fekete törzsű, kiszáradt hársfa. Csonka gallyai azt kiáltják: engem is halálra ítélték.

– Ó, én is hányszor elítéllek – magamban és másokban – Krisztusom! Kiszolgáltatlak bűneim ostorának, kishitűségem könnyelmű kísértéseinek, sikoltó szenvedélycimnek. Miért hallgatsz szívem mé-

lyén, mikor közötted és Barrabás között még választhatnék? És miért akkor is, ha mások felett ítélek?

II.

Itt összeomlott a kis kápolna. Helyén csak egy időrágta fakereszt áll.

– Kikerülhetted volna, mégis elfogadtad. Magadhoz ölelted: érettem. Én ki nem kerülhetem – jól tudom már – s mégis vonakodom elfogadni. Pedig megtanítottál már, hogy csak úgy emel engem a kereszt, ha én is szívesen emelem.

III.

– Sokszor úgy érzem, nem azért roskadsz le a földre, mert elhagyott erőd. De mert engem láttál meg, ott a porban. Éles kövek és szemét között vergődve, tehetetlenül. Lehajolsz értem, hogy felemelj. Közben verítékeddel és vércseppeiddel szenteled a földet, mely magához rántja botladozó vándorát.

IV.

Innen a dombormű hiányzik. Valaki egy régi képet tett a helyére. A Fájdalmas Anya egyszerű képe, amilyen falusi szobák falát díszíti. Az üveg alatt Mária arca egy megsárgult menyasszonyi fátyol foszlánya alól néz szembe velem.

– Anyánk mellé Anyádat adtad anyául földi útjainkra. Az ő hűsége és hősie szívet forrásul fakasztottad az édesanyák számára. Ott állnak bölcsőtől induló életünk útja mellett, kitartó vigyázással, néma könnyekkel – ha esünk – és mindig készen arra, hogy megosszák velünk a szenvedést. Fogadd el, Krisztus, anyád kezéből édesanyáink engesztelésben elégtételének áldozatát.

V.

– Cirenei Simont kényszerítették, hogy segítsen keresztedet vinni. Te szelíden elfogadtad a segítséget, hogy attól kezdve már mindig csak Te segíts nekünk. Micsoda szeretet kényszerít Téged, hogy örökké együtt szenvedj velünk és megosszad terheinket.

VI.

Ezelőtt a stáció előtt kicsinyke virágágyból most bújnak elő a tavasz virágai.

– Veronika gyolcsán otthagytad arcodnak mását. De ott van az minden szívben, mely szeretettel törli a könnyet, izzadságot, a fájdalom és árvaság sebeinek vérét s a köpések helyére tiszta gyolcsot borít. Mily gyámoltalanok, szegényesek és elmosódottak lelkemben a szeretet vonásai! Önzésem összekuszálta őket!

VII.

– Hányféleképpen esik el az ember? Megbotlik, elrántják, vagy erőtlensége roskasztja le. De van az ember útjának egy nehéz szakasza: amikor magunk keressük a zuhanások szédületét, a szándékos esést. Ments meg engem Uram, az ellened való lázadás elrántó köteleitől!

VIII.

Frissen meszelték ki ezt a stációt, mellette gallyakból összerótt kis padon meg lehet pihenni.

– Szánakozó asszonyok a keresztút mentén. Mások baján hullajtott könnyek, másokért remegő aggodás: ti is kelletek! De hol van a magam részvéte és a magam romlásán ejtett könnyek patakja miatt, hogy elapadt?

IX.

– Harmadszor is leroskadt a durva gerendák alatt. Engem is hányszor földre nyom durvaságom. S ha még csak magam esnék, de másokat is magammal rántok. Felkelhetek-e nélkülük? Anélkül, hogy számonkérné rajtam az ő sebeiket és kék foltjaikat, majd ha ítéletre hívsz.

X.

– Rólad úgy tépték le ruháidat. A keresztút legnagyobb kínja lehetett ez a lemeztelenítés. Én meg mindig és újra csak feltépem sebeid, valahányszor lefosztom magamról kegyelmeidnek rám szabott köntösét, szégyentelen.

XI.

– Felemelttéél ég és föld közé szószólónak és összekötőnek a keresztre. Karod kitártad s utolsó szavaddal is engem hívtál, utolsó pillantásoddal is engem kerestél. Jaj, miért is futottam el már az Olajfák hegyéről?

XII.

Félig rombadőlve áll itt a stáció kápolnája. De a romok tövéből már kihajtott egy ifjú ág.

– Hányszor hallom hangodat: szomjúságodban utánam kiáltasz. Én meg még egy kis épét, még egy korty ecetet sajtolok szívemből s csak úgy hányaveti módon, kelletlenül nyújtom fel azt is, mert titkon már azt lesem, merre fordul a kocka, mely köntösöd sorsát eldönti.

XIII.

– Vége a szenvedésnek. Anyád karjába zár. Kegyes Szűz! Fogadj fiadnak engem is, végy öledbe, takarj be pártfogásod köntösébe, ha egyszer az én passiómnak is vége lesz!

XIV.

– Egy sziklasír hideg és tötét magányába zártak, mint halottat, azt hitték: halott maradsz mindörökre. De én már tudom, hogy templomaink tabernákulumában értem sóvárogsz, vágyva, hogy minduntalan feltámadj bennem. Küldd hozzám szent angyalaidat, hogy lelkem sötét sírjáról a pecsétet követ elhengerítsék.

*

MÉG egy utolsó fohász a három kereszt tövében.

– Uram, én nem vagyok méltó, hogy úgy beszélj hozzám, ahogyan a hozzád tért latorhoz szóltál. Elég egy tekintet a keresztről s mennyei országod fénye felragyog előttem. Megtört csontjaim régi crejét nem kérem már vissza, csak szívemet mossák tisztára megnyitott szíved irgalmának drága cseppjei!

*„A kopasz begyeten
egy fakereszt ül.
Kristályos ér fut,
vén olajja rezdül.*

*— — — — —
O. síró andaluz falucska,
elvesztél mindenestül...
(Federico Garcia Lorca)*

A MŰTEREM hatalmas ablakára ráborult a téli alkony halványkék bársonya. Alattunk a város már elmerült a ködben s a kigyulladó lámpasorok fényhálójában.

Észrevétlen suhant el az az óra, amíg a szürke és élettelen agyagvázlat történetét hallgattam, mely ott állott a nyurga szobrász állványon.

Gyengéden bontogatta le róla a nedves gyolcsdarabokat. Azután lágy, simogató érintésekkel dolgozni kezdett rajta. Valamit lebontott s nyomban felépített a helyén valami mást. Játék és teremtes villódzott ujjai hegyén. Mindvégig az volt az érzésem, hogy a történettel, melyet közben elmondott, életet akar lehelni az élettelen, de engedelmes agyagba.

*

Osztálytársak voltunk – kezdte –, együtt jártunk középiskolába. Mindketten bejáró diákok két szomszédfaluból. Meglehetősen össze-melegedtünk a nyolc év alatt. Úgy emlékszem vissza arra az időre, mint életem szép tavaszára.

Különösen a tavaszi hónapok maradtak felejthetetlenek, amikor az utolsó csengetés után összevillant a szemünk s anélkül, hogy előre összebeszéltünk volna, zsebünkben a szűkös pénzen váltott hónapos diákberlettel – elindultunk hazafelé, gyalogosan.

Átvágtunk a város melletti réten, mely itt-ott még tocsogott a Tugár-patak áradása után. Majd jódarabon a vasúti töltésen gyalogoltunk. Odáig, ahol a fiatal éger-erdőn át a piacra járó falusi emberek gyalogutat törtek a város felé.

A tavasszal oly titokzatos neszekkel hívogató, puha árnyakkal szegett, illatos erdei út egy tágas tisztásra vezetett, ahonnan végig lehetett látni a mi szép völgyünkön. Ott, a távolban, falvaink fehérfalú házai nézegették magukat a hegyekből aláfutó folyócska nyugtalan vizében.

Itt mindig megpihentünk. Elhevertünk a tisztás nyers fűvén. Almainkról, együgyű terveinkről beszélgettünk. Csak a fák és az erdei csend hallgatták kibeszélt titkainkat. Ő csillagásznak vágott, én meg tengereket járó hajóskapitánynak.

Ötödikes voltam, amikor apám meghalt. Felköltöztünk Pestre – anyám nővéréhez –, ott érettségiztem.

Amikor újból hírt hallottunk egymásról: ő már pap volt, én meg a kifejezés válságaival vívódó szobrász.

Ez lett az ifjúkori álmokból. A csillagász jelölt a bolygók bonyolult pályái helyett a lélek egyszerű útjait méri. Nem a távcsövekkel be sem látható világmindenség titkait kutatja már, hanem a nyugtalan emberi szív rejtelmét. A hajóskapitány pedig lehorgonyzott ebben a kopott műteremben. Őt sem az izgatja már, hogy mit rejtene az ismeretlen messzeségek és kalandok. A legszebb kalandot hajszojja: kifejezni a szinte kifejezhetetlent. Magát az embert. Nem a tengert, hanem a hajóskapitányt.

Két évvel ezelőtt levelet kaptam tőle. Egy budai kórházból írt. Operáció után van, már lábbadozóban. Arra kért, hogy látogassam meg.

A találkozás körénk varázsolta a diákevek annyi meghitt emlékét. Úgy ültünk ott – a kórház folyosóján, a nagy pálma alatt – mint annyi esztendővel arrébb az égererdő tisztásán.

Amikor elhagyta a kórházat, feljött hozzám, ide a műterembe. Megnézte szobraimat, alaposan kifaggatott az életem felől, de egy szóval sem említette még akkor szándékát. Csak hetek múlva írt. Elmondta a levélben, hogy miért is hívott magához a kórházba és miért jött fel hozzám a műterembe. Azt szeretné, ha egy Mária-szob-

rot készítenék a háborúban megrongálódott s most újjáépült temploma számára. Tisztában van vele, – a műteremlátogatás után méginkább, mint azelőtt – hogy számomra ez egészen új feladatot jelentene. Mégis rám gondolt, mert nem akar szokványos megoldást.

Igyekeztem válaszolni. Megírtam, hogy eltalálta: merőben más a témaköröm.

Gondoltam, hogy baráti kapcsolatunk újabb szakasza záródott le ezzel a levélváltással. Jó ideig megint nem tudunk majd egymásról.

De nem így történt.

A könnyedén eldobott téma ott muzsikált minden gondolatom mögött. Nem hagyott nyugton. Egy szép napon azon leptem magam, hogy antikváriumok polcain böngészgetek egyházművészeti albumok után.

Később ismét lemondtam a kilátástalannak tetsző kalandról. Sikerkült belelovalni magam olyan témákba, melyek nagyon is távol esnek Máriától, a Szűztől és Istenanyától. De tavasszal újból elém állt a nagy kérdőjel: miért nem? ... Nem vagy elegendő hozzá? – kérdeztem magamtól.

Azt pontosan éreztem, hogy egy templomi szobor mondanivalója sokkalta összetettebb, mint egy vízhold lány figurája. De semmi kedvem nem volt elmélyedni a vallásos kultusz rejtelmeiben.

S akkor történt, hogy egy késő délután gondolattalanul kószáltam a belvárosban. A Keravill előtt összetorlódott egy kis tömeg. Munkájukból hazafelé tartó emberek nézték a televíziót.

Fiatal asszony jött a Városház felől. Kezében műanyag-háló, benne kenyér, margarin, csótészta és meggyás. Másik kezével pöttömnyi gyermekét vezette. A gyermek is látni akarta, amit a felnőttek oly magukfeledten néztek. Anyja letette a csomagot a fal mellé, felfel emelte a gyermeket – amennyire csak bírta – az emberek feje fölé. Úgy tartotta jó ideig, amíg csak karja el nem fáradt. Az asszony nem láthatta a képernyő játékát az előtte álló emberektől. Csak gyermeke arcát figyelte. S annak a kicsiny gyermekarcnak minden villanása ott tükröződött a fiatal anya arcán. Azon az egyszerre megszépült, örömtől túlárado arcon.

Ezt az élményemet vittem át frissiben agyagba, majd egy karcsú kőrtefa-ágra. Szokatlan gyönyörűséggel bibelődtem vele. Először csak

a kompozíció lendületes mozgása nyugözött le. A földön álló anya, kinyújtott karjai között a feje fölé emelt gyermek és ami azon túl van: a gyermek arcán tükrözödő látomás egy számára ismeretlen dimenzióból. Az alulról felfelé törő mozgás kiemeli a témát az aszfaltból, az emberi tömegből. Ugyanakkor egy felülről sugárzó látomás oda is szegezi őket a fejek sűrűjéhez. Ha akarom profán, ha akarom szakrális téma.

Gondoltam, ezt már meg kellene mutatni Ádámnak.

Írtam neki, hogy utazzék fel, mert az az érzésem: megragadtam valamit abból, amire gondolt. Hamar megjött a válasz, hogy nem jöhet. Közeledik a Húsvét. A jövő hét már nagyhét s ez idő a lelkek nagy aratásának ideje falun. Úgyis rám fér egy kis kikapcsolódás, utazzam én le hozzá. Szívesen lát az ünnepek idejére.

Szívemet körülsimogatta a gyermekkori húsvét csípős szelű, tavaszt ébresztgető ideje. Hát lehetséges, hogy ma is vannak még falusi gyerekek, akik a felszikkadt falusi utcán, a napsütötte falak tövében golyóznak?

Csomagoltam s a körtefa szoborral leutaztam a nógrádi lankák közé, abba a kis faluba, ahol a tornácaikra könyöklő régi házak merengve nézegetik naphosszat a dombon álló templomot s mögötte az ecetfa-lombos temetőt.

*

Nagycsütörtök délutánján érkeztem meg.

A domb tetején szundikáló, faszindelyes vén plebánián csak az öreg házvezetőasszony fogadott. Ádám kinn volt a templomban. Letettem útipoggyászatot, azután elindultam én is a templom felé.

Ahogy közeledtem a tömzsi, bástyatornyos szentegyházhoz, odabentről mind erősebben kihatott a borongó énekhang.

– Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez!

Beléptem a templomba és megálltam a karzat alatti homályban. A díszeitől megfosztott, lekoppasztott oltár olyan volt, mintha feldúlták volna. A kiüresített, kitárt ajtajú szentségház, mint a haldokló fájdalom utolsó nyögésében nyitvameredt szája.

Menekülni akartam a lehangoló látvány elől, ki a lengedező, langy szél hullámai közé, de nem engedett az ének, melyben valami ki-mondhatatlan érzékeny emberi részvét áradt.

Kár veszni hagyni ezeket a nem hivatalos egyházi énekeket, melyek gyűjteményekben nem szerepelnek. Jámbor öregek mentik át egyik nemzedékről a másikra. Népköltészetünk sok gyöngyszeme kal-lódik közöttük. Nehányat feljegyeztem akkor, talán rá is találok jegyzeteim között . . . Közben megfőzöm a kávé is.

(Idegesen túrta fel egész falat betöltő könyvvállványának polcait. Majd abbahagyta a keresgélést és a kávéfőzőgéppel eltűnt a szomszédos főzőfülkében.

Szavai, élénk előadása nyomán a beállott csendben az emlékezés vízen eléműszott gyermekkorom faluja. Körülvett a régi nagyhetek balzsamos levegője.

Egész esztendőben nem szóltak úgy a harangok – oly mindent be-töltő zengéssel és mégis légneműen – mint Nagycsütörtök „fehér mi-séjén”. Egymásba ömlő hangjukat friss szél hajtotta a fénylő tavaszi ég alatt, az ébredő mezők jószagú párái felett. „A harangok Rómába mentek” – mondogatták az elcsendesedett öregek. De ez csak olyan régi szólás volt, hiszen a harangok nem mentek sehová. Ott maradtak azok a toronyban. Csupán zengő szavuk veszett el a nagyszom-bati „hosszú mise” glóriájáig.

Ez alatt az idő alatt a kereplő látta el a harangok munkáját a to-ronysisak sötét zugaiban szundikáló baglyok és denevérek bosszúsá-gára. De kivételes öröme a templompadlás rejtelseire rászabadult gyerekeknek, akik a kereplő megdübörögtetésének ürügyén a két nap alatt úgy jártak le s fel a lengő létrán, mint Jákob álmának angyalai.

S amikor először röppent szét a falu felett a vén kereplő recsegő hangja, az ünnepi készülletben kitakarított falusi házakban megállít-ották az órákat, fekete kendővel takarták be a tükröket.

Elkomolyodott az élet a házakban és a házakon kívül.

Onnan, a torony magasából úgy látszott, hogy a tájon is átremeg

a nagy gyász érzékenysége. A böjti szelek, ekék, boronák, gereblyék, tisztogató mezei tüzek már feltakarították a tágas mezőt. A fák lombtalanul hajlongtak. Virágos foltok még nem tarkították a réteket. A távoli hegyek kékje és a közeli erdők sötétje borongott köröskörül, mintha a nagycsütörtöki, lefosztott oltár kilépett volna a templom falai közül, hogy elfoglalja és betöltse az egész határt. Az alkony óráiban a lamentáció, mint a fájdalom örökzöld folyondára, kikúszott a templom ablakain, elborította a falakat. A kertekre és néma házakra a szomorúság gyenge harmata hullott az ódon templomi énekekből.

Jajgass Anyánk, édes Atyánk!

Jézus indul szenvedni.

Némuljanak meg tornyaid

És ünnepélyes bangjaid.

Foszd meg ékes oltárodát,

Keseregd jó gyámodat.

Jajgass Anyánk, édes Atyánk!

Jézus indul szenvedni.

Keresztfáját, vétkünk díját

Most veszi szent vállára.

Árva vagy már, nincs kedvesed,

Búcsút vesz ékes jegyesed.

Pusztán marad szép oltárod,

Mert megürül ma kincstárod.

Keresztfáját, vétkünk díját

Most veszi szent vállára...

Halkan, csak úgy magamnak – gyermekkorom csendesén füstölő áldozataként – dúdolgattam az éneket, amikor barátom, a szobrász visszatért a közben megfőtt feketekávéval.)

Meghökkenve hallgatta az éneket. Láthatóan meglepte, hogy én hamarabb rábukkantam, mint ő a jegyzetei között.

– Igen, valami hasonló volt, de nem ez! – folytatta. – Akkor azt

hittem, hogy Jézus történetének drámai megjelenítését már nem lehet fokozni. Másnap azonban – Nagypéntek délutánján – átélhettem azt is.

A völgyben elterpeszkedett falu házsorai közül feketeruhás emberek vékony patakocskái csörgedeztek a templom felé. Ballagtak. Mozgásukon, egész tartásukon meglátszott: ők átérzik ezt a gyászt. Így mehetnek a halottas házhoz is, amikor valamely atyjafiúkat temetik. A férfiak most nem ácsorogtak a templom előtt, hanem néma tisztelettel foglalták el helyüket a padokban.

A templom már nem viselte azt a kopár gyászt, mint előző nap délutánján. A szent sír oltárán virágok fehér habjai felett hosszú szál gyertyák égtek.

Ez már az ünnepélyes, pompás gyász képe volt.

Sűrű csend és megilletődött várakozás töltötte be a csordultig megtelt templomot. Csak a sercegő gyertyák muzsikáltak halkan a szent sír oltára fölé vont feketebársony baldachin alatt.

S akkor felhangzott egy magános férfihang.

Már nem emlékszem a sirató ének szövegére, csak arra, hogy minden szava koppanó kalapácsütés volt s úgy áradt szét a templom gyarapodó homályában, mintha koporsót szegeztek volna . . .

(Eltűnődve hallgatott, új cigarettára gyújtott és ismét odalépett a szobrászállványhoz.

Ez a műtermi csend most a régi Nagypéntek reggelének szorongó ünnepélyességét idézte.

A tűzhelyeken nem gyújtották meg a tüzet.

Az ünneplőbe öltözés családi liturgiája hasonlított ahhoz, ahogyan a templomban a könyörgések után feketébe öltözött a pap a „csonkamiséhez”.

Keresztcsókolás. Izgalommal vártuk a pillanatot, hogy szüleink után odatérdelhessünk a földre fektetett kereszt mellé és végigcsókoljuk a szent Sebeket.

Földet turo, földszagú, nehézléptű parasztok hajoltak le előttünk olyan mélyre, amilyen mélyen az utak pora és sara, a szántóföldek rögei, az árkok iszapja, a temetők sírhantjai és a mezei források fekszenek.

Délben nem terítették meg az asztalt. Előző nap csak annyi szelet kenyeret vágott a családfő, ahány tagja volt a családnak, mert Nagypénteken nem szelték meg a kenyeret. Az elmúlt napról eltett kenyérből törtünk és szükös, böjti ételeket fogyasztottunk.

S már indultunk is a keresztútjárásra.

Ezen a délutánon – a keresztútjárás után – valóban úgy sírattuk és búcsúztattuk el Krisztust, akárcsak rokonságunk kedves halottját. Nem lehet elfeledni ennek a síratónak kezdő énekét.

„Ó, mely rettenetes nap virradt ma reánk!...”

Vagy Péter panaszos jajgatását: „Jaj énnékem, jaj szomorú fejemnek. Ó, jaj nekem, szegény bűnös Péternek!...”

Magdolna keserű zokogását: „Hol kapjak szárnyakat, mint vannak galambnak? És futó nagy lábat, mint ugró szarvasnak, melyekkel érhessem nyomát Krisztusomnak, csókkal illethessem helyét nyomdokának!...”

És a halálból „felérző” Istenfia szelíd szemrehányását: „Te, én népem parlagszóló lettél. Gyümölcs helyett vadcsipkét termettél, azaz engem megkeserítettél, gyalázatos halálra vetettél...”

Dudorászgató emlékezősemből a szobrász vidámra fordult hangja ébresztett fel.)

– No, persze, nem minden élményem volt ilyen komor és lehangoló.

Másnap – nagyszombaton – az édes tavaszi idő kicsalt a parókiáról. Bejártam a falut, melyet megtöltött már az ünnepi kalácsok illata. Kigyalogoltam az erdő aljáig és elbeszélgettem a földből felbuzgó tavaszi forrásokkal. Teleszívтам magam a mezők jó illatával.

Házigazdám reggeltől késő estig el volt foglalva a templomban. Ott az a szokás, hogy a férfiak nagyszombat délelőttjére hagyják húsvéti gyónásukat.

Elmondhatatlan – s talán csak zenében lehetne jól érzékeltetni – hogyan virágozik ki az emberek fekete öltözete és egész tartása a feláradási körmenetre az öröm szín pompás gazdagságába. Tegnap még elmerültek a gyászban, most az öröm virított az arcokról s a lányok vasalt pántlikája – mint feléledt pille – libegtette repülésre kész szárnyait.

Este igyekeztem jókor ágybakerülni, mert kifárasztott a határbéli kószálás. Megszívott a mezők levegője. Be is takart az álom hamarosan.

De az éjszaka mélyéből egyszercsak titokzatos hangok törtek fel. Távoliak és mégis oly közelieknek tetszők. Ijedten hallgatództam. Tapogattam verítékező testem, hogy ébren vagyok-e vagy csak egy dramatikus álom űz velem játékot. Az ének egyre közelebből hallatszott.

Felkeltem és kinyitottam az ablakot, mely a temetőre nézett, ahol a tavaszi éjszaka derengésében egyszerre megpillantottam a sírkeresztek között vonuló sötét emberek hadát.

Szívem a torkomba szaladt és fojtogatni kezdett. A hangok valódi emberi hangok, de a temetőben kószáló népek olyan álomszerűen, annyira valószínűtlenül mozogtak. Lassanként eloszlottak a sírok között. Azután már nem is láttam őket, csak a hangok törtek fel a hangok közül.

Átaludtam volna a világ végét?

Vállamra dobtam felöltőmet és a folyosóra siettem. Lábujjhegyen lopakodtam el a pap szobájáig. Ajtaja tárva-nyitva volt. Hallgatództam egy darabig.

Se horkolás, se szuszogás nem hallatszott bentről.

Alkalmasint már ő is ott van a temetőben! – gondoltam.

Az ijedelem szédületében önkéntelenül is elkiáltottam magam.

– Ádám! . . . Ádám, hol vagy?

S akkor a folyosó végéről valami halk, bosszús morgás hallatszott, amire azután testem minden ereje elszökött. Alig bírtam visszavánszorogni szobámba.

Lcültem az ágy szélére és gondolkozni kezdtem. Hol is vagyok tulajdonképpen? Hogyan jutottam ide? Mi történt velem az elmúlt napokban? Lázam nincs. Semmi oka nincs annak, hogy idegeim ilyen furcsa játékba kezdjenek.

S eközben jutott eszembe, hogy tegnap még hárman éltünk itt a parókia fedele alatt. Ádám, a pap, én és Teri néni.

Újból kiosontam a folyosóra és halkán kopogtam Teri néni ajtaján. Semmi. Még erőteljesebben kopogtam, de válasz nem jött. Óvatosan megnyomtam a kilincset. Az ajtó könnyen kinyílt. Öngyújtóm

fényénél kutattam végig a szobát, de itt csak az ünnepélyes, takaros rendet találtam. Az ágy is megvetve.

Teri néni tehát szintén ott van a feltámadottak között. De még az ágyat is ideje volt megvetnie.

Most már kigyöngyözött rajtam a hideg veríték.

Amikor visszafelé indultam a vendégszoba felé, hogy ott várjam be a fel nem támadottak megítéltetésének pillanatát, a folyosó túlsó végén megpillantottam a talpig fehérbe öltözött alakot. Földöntúli méltósággal és komor ünnepélyességgel közeledett felém. Már az ájulás környékezett, amikor az arkangyalnak hitt lény megszólalt.

– Hát, te, hun koncsorogsz?

Rögtön felismertem Ádám hangját. Hálóruhájára vett fürdőköpenyében jött a folyosón levő „kis ház”-ból. Őt is felébresztette az ének.

Jóízűen kacagott, amikor elmondtam neki ijedelmem és kószálásom történetét.

– No, te jól megsápadtál... Dehogy támadtak ezek fel, hiszen idejük sem volt tegnap óta meghalni!... No gyere csak be. Kapsz tőlem egy kis medicinát erre a nagy ijedtségre. Közben elmondom az éjféli búcsú szokásait.

Leültünk a langyos cserépkályha mellé. Rágyújtottunk. Érdeklődéssel és lassan megnyugvó lélegzetvételem szuszogásával kísértem Ádám szavait, az éjféli búcsúról.

– Engedd meg – szoltam közbe – hogy Ádám helyett most én mondjam ezt el. Úgy ahogyan emlékszem még rá, a hamúszín tavaszi éjszakára, melyet mindig átvirrasztottam én is gyerekkoromban.

Soha nem a színpompás húsvéti körmenet ragadott meg, noha – egy ámuló gyermekszem számára – ez volt a káprázatosabb. Mégis azért reszkettem, hogy valahogyan ébren tudjak maradni az éjszakai Krisztus-keresésre.

Ez a Nagyszombat-éjszakai körmenet nem tartozott a hivatalos templomi szertartásokhoz. Pap nem is igen vett rajta részt. Rituáléja is csak kéziratos könyvecskékben volt megírva, szédelő parasztribetűkkel. Gyertyákkal, napraforgó szárból készült fáklyákkal, olajégős lámpásokkal és főként nagy buzgósággal felszerelkezett emberek gyülekeztek éjfél előtt a templom kapujánál. Innen elindulva,

hosszú versek éneklése közben jártuk be körmenetben a tágas határt, megállva és tudakozódva minden határbéli kereszt tövében, hogy hol találkozhatnánk a feltámadott Krisztussal? Ez a „tudakozódás” – mely felejthetetlenül szép, ódon veretű imádságok drága szavaiba volt öltöztetve – jelentette számunkra, anyjuk ölében a csipős tavaszi éj miatt didergő gyermekek számára, a legszentebb izgalmat, mert bízva reméltük, hogy valahogyan és valahol, talán az utolsó kereszt-nél mégiscsak találkozunk a megdicsőült testű Üdvözítővel. Hacsak egy villanásnyi időre is, ha csak valami halvány derengésben is: a bujkáló holdfény alatt.

A körmenet utolsó stációja a temetőbeli nagy keresztnél volt. Itt szétterültünk a rokon sírok között és ki apját, ki anyját, ki meg testvérét, vagy barátját könnyezve énekelt arról a boldog viszontlátásról, melyet a feltámadás ígér az embernek.

Sokáig nem értettem meg: hogyan elégedhetnek meg a széles mezőket bejárt és Krisztus fénylő alakjának látomásával mégsem találkozott emberek ezzel a temetői vigasztalan záróképpel és miért mennek haza mégis olyan megnyugodva, mintha valóságban is szót váltottak volna a Feltámadottal.

Egyszer azután nekem is lett sírom. Az apámé. S akkor már a szívreható ének nélkül is le tudtam borulni anyám feje mellé, az egyszerű fakereszt tövébe. S attól kezdve nem is gyötört semmiféle nyugtalanság, sem csodavárás. El tudtam volna beszélgetni halott apám szóval sírdombjával akár reggelig is. Nem maradt belőle más, mint valóban a feltámadás reménye, hogy egyszer még találkozunk s a szavak nélkül százszor is elsóhajtott biztatás magam felé és öféléje is, hogy a halál fullánkját megtörő Krisztus láthatatlanul is ott áll közöttünk – síron innen és túl – és rajta kívül nincs más, ami bennünket ezentúl összeköthetne.

– Igen, ennek voltam én meglepett tanúja azon az éjszakán! – tette hozzá barátom. – A hold már elköltözött az éjszakából s a hajnal előlopakodott az olajszínű ég sátora alól, amikor még mindig ott álltam szobámban, a nyitott ablak előtt. Hallgattam a temetőből idehangzó éneket, mely ciprusokról szólt, részvétlen kövekről és sírt őrző katonákról, akik átaludták az éjszakát, a fájdalmat és a feltámadás dicsőségét...

De mi lett a szoborral? A körtéfaszoborral. Arról nem beszéltél!

– Annak külön története van... Az első estét szépen átbeszéltük Ádámmal. Bele a késő éjszakába. Akkor még nem került szóba a szobor. Ott feküdt táskám mellett, újságpapírba csomagolva a földön. Reggel, mire én felébredtem, Ádám már kinn volt a templomban. Gondoltam, majd délben megmutatom. Kibontottam hát és odaállítottam az öreg, fiókos szekrényre. Azután átmentem én is a templomba. A szertartás után siettem vissza szállásomra, hogy a keresztcsókolás néhány megkapó mozzanatát felkarcoljam vázlatkönyvembe. Benyitottam a szobába és a következő kép tárult eléem: a kis szobor két oldalán gyertya ég s előtte ott térdel az öreg házvezető néni.

Oly váratlanul ért ez, hogy zavaromban rászóltam.

– Teri néni! Maga mit csinál itt?

Rámnézett, köténye szélével megtörölte szeme sarkát, odalépett a szekrényhez, eloltotta a gyertyákat és szó nélkül otthagytott.

Csak ekkor döbbsentem rá, hogy én ezt a jámbor lelket otrombán megbántottam. Utána mentem a konyhába és illendően megkövettem.

– Ne haragudjon rám és ne értsen félre. Csupán azt akartam mondani, hogy ennek a kis szobornak még nem jár a gyertya, sem a térdenállás. Ez még csak egy vázlat... Minta.

Még akkor is könnyek csillogtak a szemében, amikor nagy sokára felémfordult.

– Nem is a maga szobrának gyújtottam én gyertyát! Hanem annak, akit mintázni akart: Máriának!

– És úgy gondolja, hogy... szóval... ugy-e, nem egészen sikerült?... Beszéljen csak őszintén. Segítsen nekem!

– Nézze édes fiam – ne haragudjon, hogy így szólitom – de ha maga olyan szobrot akar csinálni Máriáról, amelyik előtt nem Máriának, hanem magának a szobornak gyújtanak gyertyát és hajtának térgyet, akkor magának még nagyon sok mintát kell csinálni!... Most láthatja, hogy mivel van tele ezeknek az embereknek a szíve. Ha nekik akar szobrot csinálni, az olyan legyen, hogy egyet mondjon rá a szem és a szív... Ilyen volt az a régi...

– Ami elpusztult a front alatt?

– Dehogyan pusztult az el. Csak eltűnt a szemük elől. A szívükben

ott van máig is . . . Dehát én nem ellenkezhetek a plébános úrral. Ha ő újat akar . . .

– Csak tudnám, hogy milyen volt az a régi!

– Megmutatom én magának.

Bevezetett szobájába és rámutatott az ágya felett függő Pieta-ra. Egyszerű, festett, gipsz szobor volt, amelyet akármelyik búcsújáróhelyen olcsón lehet vásárolni.

Amikor később elmondtam Ádámnak ezt a beszélgetésünket, mosolyra húzódott a szája, legyintett.

– Teri néni?

De akkor este, lefekvés előtt még bejött hozzám.

– Ott voltál délután a templomban?

– Ott voltam.

– Persze, ez nem szobrász-élmény.

– Nem egészen, de most már úgy vélem, hogy Teri néninek van igaza.

– Látod, ezen tűnődtem én is egész este . . . Végeredményben ez örök téma. Te új vonásokat tudnál belevinni.

– Nem tudnék. Nem is szükséges. A Pieta: örök téma örök vonásokkal.

*

Közben teljesen beesteledett.

Megnedvesítette a gyolcsot és gyengéd mozdulatokkal ismét betakarta az agyagvázlatot.

– Íme, ezen dolgozom. Sokkal nehezebb, próbára tevőbb, mint az elején hittem volna . . . A kis körtefaszobrot odaajándékoztam Teri néninek. Valamit valamiért – mondhatná az ember.

De én úgy érzem, hogy semmit sem adtam azért, amit tőle kaptam.

*Harmatos búsvétra virradó reggel,
te légy tanum, hogy újra láttam őt:
kedves, öreg Nagypámat,
kakasok szavára frissen ébredőt.
Ne mondd, hogy káprázat – hisz sír takarja
s évek ködében leng a messzi temető –
fontolt járása, bajlott alakja,
a gyalogúton előtte ballagó árnyéka is:
szakasztott ugyanól*

*FEKETE ünneplő ruhában „határkerülni”
így mennek búsvét reggelén.
Ma nem a munka nyugtalanító,
vad láza űzi, hajtja őket.
Valami ősi, szent ritmus dobol szívökben
gyülekezőt a felzsendült tavaszi mezőkre,
bol most minden rög – mégba oly parányi is,
alig fér el rajta a barázdabillegető
lába – megannyi felnyílt sír:
belőle, im, feltámadt a diadalmas élet
s már lengetik győzelmes kis lobogóikat a szélben
a bolnapi kalászosok.*

*BIZONY, mondom nektek, barátaim, olyan ez,
mintha nem is lett volna vége az éjszakának
s a Vigiliából egyszerre Ünnepe virradott
– ily csendben nyílik bimbóból virág,
barsonaszó és látványok nélkül kifeszlik
a néma hajnalokon – s most
újjongó madarak zengik tovább
az Exultat örömteli énekét itt a mezőn,
és a keresztkút
újonnan megszentelt vizének cseppjei ragyognak.
a barackfa virágain, rétek fűvén.*

*A húsvéti gyertyát már nem a pap tartja,
ott ragyog az a széles világ felett, a felkelő nap
lángsugaraiban, hogy világítson
a vizek mélyéig és melegítse fel
az ősziholt levél alól ébredő
bogárkákat is.*

*Kaptárai mélyéről kibújnak a méhrajok:
döngve szállnak a kis bírvivók.
Feltámadott az Élet, Alleluja!*

*ÉS nézzétek őket, a tavaszi nagy liturgiától meghatott
földműveseket, –*

*Arimateai Józsefnek és a Ciréneinek rokonságát –
mily megilletődötten vonulnak a kerteken át
a mezők felé, mint ama régi húsvét reggelén
a jeruzsálemi jó lelkek mentek
az elrekesztett Sír felé.*

*Szívükben a jóság illatos kenetét viszik
egymás közt tanakodva:*

*ki fogja elbengeríteni nekünk a követ?
S akkor egy almafa ág fészlő rügyeiben,
az ősszel eltemetett gabona zöld tengerárja felett,
kanálisok kék eget tükröző, megtisztult vizében
angyali jelenések villanását látják,
a balált legyőző feltámadás diadalát érzik.
Lágy zsongással szól hozzájuk minden, mi él
és újra él:*

Feltámadtam, íme veletek vagyok!

Az Úr legyen veletek, testvéreim és mivelünk is.

*Együtt emeljük fel szívünket a földről és adjunk bálát,
mert valóban méltó és igazságos,
illő és üdvös,*

bogy megcsodáljuk titokzatos erőidet, Istenünk!

*Te felnyitod kezeidet és eltöltöd termőföldjeink mélyét,
mint szentségeiddel lelkünket.*

*Ki volna méltó arra, bogy beavasd
szüntelen továbbteremtő munkálkodásodba,
mellyel kezdettől fogva megújítod a föld színét?
Mégis, arra választottál és hívtál bennünket
bogy kezednek jó eszközei legyünk,
búséges munkálkodói a nagy kenyérszaporításnak,
szorgalmas gyűjtögetői sok ajándéknak.
Áraszd ki Lelkedet lelkeinkbe és földjeink fölé,
tarts meg bennünket egységben és békességben,
mert abban telik legfőbb örömed,
ha szeretjük egymást és így dicsőítünk meg Téged,
ki maga vagy a Szeretet.
Ne tekintsd kicsinységünket; a Te erő
megsokszorozza bennünk a nagy tettek készségét.
Ne nézd gyarlóságainkat, irgalmad mélységét nyisd meg
miként megnyitod földjeink életadó méhét,
s a tavalyi avar fölött kizöldül az erdő.
Hallgasd meg könyörgésünket most és mindennap:
áldd meg lelkünket feltámadásod kegyelmeivel
és áldá meg a tavaszi mezőket a nyár ajándékaival,
bogy életünk és termő mezőink
bő gyümölcsöt hozzanak
most és mindenkoron.*

JÓJJ, kislányom, házunk tornácán vár a kispad!

Tudom, ma nehéz elaludni.

Múlassuk együtt ezt az órát, – egymáshoz bújva – a fénylő csillagok alatt, miként a madarak a mozdulatlan lombok között, ha leszáll az est.

Köröttünk minden elpihent már.

A tulipán kelyhén meglapulva alszik a kis bogár. Piros fürtökről álmodnak a ribiszke bokrok, édes szőlőről a lugas ágai; kutak hús mélyén alszanak a vödörök s a szél a falvak fáradt népének sóhajtsait az estharang szavába fűzve a Tejúton viszi már.

Csak az orgonabokor fehér fürtjei virrasztanak még, előre küldve az édes illatot az érkező nap elé. S a kerítés tövében a gyöngyvirágok ezernyi csengettyűje várja, hogy jelezhesse jöttét a holnapi Vendégnek, kinek keze már ott nyugszik a lezárt kert kapuján, a lepecsételt forráson: szíveden, kis menyasszony.

Tudom, hogy ma nem hív az ágy puhasága s boldog álmodnál is több, hogy már csak néhány óra választ el a pillanattól, amikor egy eddig ismeretlen Élmény lép az életedbe: Istennel találkozol.

Nem úgy, ahogyan eddig is találkoztál vele imáidban, karácsonykor a csillogó fa tövében, nagypénteken, mikor sebes testére bátor-talan csókjaiddal leborultál, hanem úgy, hogy szíved fészkebe telep-szik, hogy mindörökre veled maradjon, benned lüktessen szerelmének tüze, véredben keringjen, lelkedre forrjon – miként a pecsétgyűrű a jegycesek ujjára – őrizzen, védjen, hőszálnál tisztábban megtartsion.

Meglestelek imént s meglestem anyádat, ahogy remegő kézzel simogatta rád az elsőáldozási ruhát, a könnyű fátylat s homlokod fölött a mirtuszkoszorút. Meglestem csókotokat, a boldog ölelést s láttam a kiperdülő könnyeket anyád szemében, mely már mindörökkre ottmarad a kicsiny ruha ráncai között.

Engedd meg, hogy erről a könnyecsepről elmondjak valamit!

Benne csillog a boldogság harmata, hogy ime, felnőtt a mi lányunk s az egykori pólyás néhány évi dajkálás után most visszakerül oda, ahonnan kaptuk: Isten kezébe. Fehér a pólya és fehér az elsőáldozási ruha is. Közötte az évek fehérsége: anyád érdeme is Isten gondviselő oltalma mellett. Az a kiperdülő könny most azért hálálkodik!

De mennyi aggodás, mennyi féltés is remeg ebben a könnyecseppben!

Hogy a fehér pólya, az elsőáldozási ruha fehérségét meg tudod-e őrizni, amíg veled együtt nagyra nő a kicsiny menyasszonyi ruha és fátyol, amíg igazi menyasszony leszel?

Kislányom, mostantól kezdve ez már nemcsak az Isten oltalmán, anyád féltésén és gondján, hanem a te virrasztó erődön is múlik!

A holnapi nappal elkezdődik a visszafizetés, az adózás ideje a te életedben is. Mert nincs más adózás a szülés kínjáért, az átvirrasztott éjszakáért, a szülők megvont falatáért, lúgmarta kezekért s a még el nem viselt aggodalmakért és el nem sírt könnyekért, – hanem, ha megmaradsz becsületesnek, jónak és ártatlannak. Ha megőrzöd a mai estének boldog pihegését a szivedben s a holnapi hajnal harmatos frissességét lelkedben.

Mikor megszülettl s karomra vettelek, úgy öleltelek magamhoz, mint drága ajándékot. Ime, most visszaadlak, mert már eljött a szőlőmetszés ideje. Házunk körül a gerle szava hallatszik, kertünkben előbújtak a virágok... S szívünk vígadhat nagy napunk estjén!

Fogadd el tőlem, Uram, fogadd el gyermekünket! Nagy világod ajándékaiért ezt a kis világot, mely most a májusi virágok fehérségében eléd borulni készül!

*„Boldogok a tisztaszívűek: ők meglátják
Istent!”*

(Mt. 5, 8)

EZ MÉG abban az időben történt – az első világháború után – amikor a falusi emberek így vigasztalgatták egymást: majd csak megfiatalodik a föld a nagy vihar után s a hét sovány esztendőre hét következik.

Lehet, hogy elvették a számítást, de azoknak a sovány esztendőnek nem akart vége szakadni. Megcsökkent reményét a legtöbb ember azzal fejelte meg, hogy válogatni kezdett az eladósodás módjaiban. Sokan csak azért incselkedtek a rongyos szűrrel, mert azt tartották, hogy valamirevaló gazdaember nem élhet kamatfizetés nélkül. Az sem volt ritka dolog, amikor egy háromnapos lagziért, hivalkodó perefernumért annyi váltót kellett aláírni, hogy az örömapa már nem is győzte. Segített benne a rokonság is.

A hirtelen való megkopaszodás legbiztosabb módja mégis az volt, ahogyan Bodnárék lerúgták magukról a takarót.

Az ifjabb Bodnár azzal jött meg a fogságból, hogy ő ezentúl se kapának, se kaszának nem köszönget. A világlátott ember fölényével addig rémítgette az öregeket, hogy így lesz, meg úgy lesz, ha nem győződnek bele a könnyűszerrel való tollasodás tervébe, amíg meg nem indult a szódavízgyártás abban a faluban, ahol még a kocsmáros is hajnalban merített suhogó patakvizet ivott, ha szomjas volt.

Hamarosan nagy sajnosságra jutottak, pedig kutyájuk is szódavízen élt. Úgy megkopasztotta őket ez a jószágmentő vállalkozás, mint a vadgesztenyefákat az andrásnapi szél. A messziföldön nevezetes Templom Egerének szíve hasadt volna meg a szomorúságtól, ha

véletlenül betéved hozzájuk. A hajdani dús portán azonban még amolyan köznapi egér sem fordult meg, pedig az üres kamrában kényelmesen lakhatott volna akár egy zsákra való egér is.

Szülemama akkor kezdte tördelni a kezét, amikor már a régi téli esték szótteményeiből, végvásznaiból is szénsav lett, meg cifrapalack.

Pedig azok a vászonfélék nem egyszerű szorgalmatosságok voltak! Amit egy parasztlány vallani tud a világ szépségéről, azt ő lánykorában, meg boldog menyecske-éveiben hímzőtüvel és a szövőszék vetélőjével mind felírta a vásznakra. A kiskert virágai, az erdő madarai, mesék és balladák bátorszívű népe békésen nyirkosodott egybe hosszú esztendőkön keresztül. Fogyogatott ugyan az már előbb is, mert kellett egy-egy vőfélykötély, derékalj-huzat, asztalabrosz, szakajtókendő. De ki hitte volna, hogy a javarésze avicskás piacra kerül és szégyenváltó bankó lesz belőle.

A becses szóttemények maguk után csalogatták a szekrények és ládák mélyéről a ködmönöket, zekéket, megkímélt öltözetruhákat s így öreg Bodnárnak a végén már csak két nadrágja maradt. Egy katonanadrág, melyben a ház körül foglalatoskodott, meg az ünneplő fekete.

Utóbbival lett meg a baj.

Ebben a fekete nadrágban térdelt az oltár előtt vagy negyven esztendővel arrébb, amikor kimondta, hogy „holtomiglan”. Akkor nagyon komolyra vette ő ezt a szót, de nem úgy a nadrág. Időnap előtt kirepedt a térdén s már csak egy alkalmas folt segíthetett volna rajta.

Nem úgy ismerték őt a faluban, mint valami templomkerülő embert. Most mégis örült egy kicsit ennek a rokkant térdű ünneplőnek. Úgy gondolta: nem bántja ő meg azzal a Mindenhatót, ha néhány vásárnap itthon marad házpásztornak. Csak addig, amíg folt nem kerül a nadrágra. Hiszen, itthon is lehet imádkozni, még dohányvágás közben is. Úgyis annyi latorság elkövetődött már ebben a tágas, hűvös kamrában: hadd szentelődjék fel az otthoni ájtatossággal az alázatosság hajlékává.

Szépen ki is tervelte már, hogy borotválkozás után, ha a többiek elmentek a templomba, előveszi az Aranykoronát – melyről min-

denki tudja, hogy csak azért iratik nagy ával, mert paraszti kézbe való hatalmas imádságos könyv, nem pedig királyi fejre való ékeség – nekitámasztja a faragószék biccentőjének, de úgy, hogy azért hely maradjon a dohányvágásnak is.

A dohányvágómasina ropacskolása még a szomszédba sem hallatszik, nemhogy az éég felhatna. De ha el is jut, bizonyára megőrülnek neki a mennyei pitvarban, hiszen az egyszerű szív imádságának aranyát hozza magával egy öregember faragószéke mellől.

Hogy örül majd a vén szuszék, hogy végre neki is akadt már valami dolga. Ő lesz az orgona Bodnárék házikápolnájában. Úgy megöblögeti, megzúgatja fabordái között a magános ének hangjait, hogy a mennybéli dudák mind kipukkadnak a gyönyörűségtől.

Mindebből azonban semmi sem lett.

Azért nem lett, mert éppen Úrnapja közeledett s ezen az ünnepen az Úrjézus itt tartja egyik pihenőjét Bodnárék háza előtt. Szép hajlékot csinálnak neki zöld galyakból. Valóságos kápolnát. A kápolnának már korán reggel készen kell állnia s úgy illik, hogy a ház gazdája ünneplőben őrizze. Várja és fogadja az égi vendéget.

Lukastérdű nadrágban azonban semmiféle tiszteletadást becsülettel végrevinni nem lehet.

Folt kell az ünneplő nadrágra! Folt, de honnan?

Szülemama tanácstalanul álldogált a korábban kifosztott ládák előtt. Szemrehányást tett magának, hogy miért is adta el azt a fekete, posztó lájbit. Úgysem kapott érte annyit, amennyin most egy foltnakvalót megvehetne.

Ebből is látszik, hogy nem volt valami nagy jártasságuk a szegénységben, ami nem szégyen, csak éppen alkalmatlan, mint a haragos feleség, sűrű füst és lukas fazék.

Most tanulták meg, hogy aki szegény akar lenni, az előbb gyűjtsön magának foltnakvalót!

Egyre szaporodtak a szűkös vacsoraasztal feletti nagy hallgatások, valamint a konyhabéli zsinatolások az asszonyok között. Ifjabb Bodnárné mindig kevesebb sikerrel élesztgette a jóreménység lángját anyósa szívében, mondván: bimbókból lesznek a terebes rózsák.

– Meg is szagolhatod azt a rózsát, ami ebből lesz, lányom! – dohogott a tapasztalt öregasszony.

Már úgy volt, hogy foltnakvalót is kölcsön kell kérni, mert az ünnep közeledett, a nadrág azonban még mindig áhitozott a folt után. Esténként – ha kialudt az öregember pipája s a szortyogó szerszám már nem tudta lekötni gondolatait – elővette a nadrágot és célirányos sóhajtozásai közé ilyen szavakat szövögetett.

– Hej, haj! Ez már csak így van. Fiatalembernek támasz a feleség, parádé a pálca! Bezzeg megfordul ez az igazság is idő haladtával. Öregnek már pálca a támasza, a feleség meg csak parádé!

Megértette ezt Szülemama, de mitévő legyen? Ott volt ugyan még a kiszolgált ágyterítő, amiben az öreg Bodnár régi iratokat őrzött. Még bíró korából meghagyott marhaleveleket, községi iratokat, hirdetményeket, meg mindenfajta írást, amit egy lelkiismeretes falusi bíró örökbe szokott hagyni a kései egereknek. Az asszonyok már régen eltűzelték volna a sok haszontalan papírost, de öregapa résen állott. Most is ott strázsálta Szülemamát, amíg lenyírta az ágyterítő csücskéből a foltnakvalót, azután áhitattal visszagöngyölte az irományokat.

Mikor a foltvetés elkezdődött, az öreg csak félszemmel nézte a felesége munkáját. A szelíd lámpafénynél nem vehette észre, hogy a fekete nadrágon erősen világít a fakó folt.

Reggel azonban – Úrnapja reggelén – mikor a szép zöld kápolna már készen állott, csak birtokba kellett venni, öreg Bodnár főkészületen ruháján erősen rikongatott a goromba munka.

Először csak dűnnyögött, morgott.

– Hiába van! Csak igaz marad a mondás, hogy asszonyt, kelmét ne válassz gyertyafénynél!

Nézegette, tapogatta térdén a nadrágot. Lépegetett benne. Nem tetszett. Egyre mérgesebbre fogta. Így csak nem ülhet ki az egész falu bámuló szeme elé a kápolnához! Szidta a könnyelmű fiát, az ügyetlen feleségét. Mindenkit, akit csak vádolhatott, amiért ők a rangos élet nyergéből így kiestek. Ha nem lett volna éppen Úrnapja és ez a szent hajlék nem állott volna házuk előtt, lett volna itt olyan zenezuna és családi háborúság, hogy az ég is elsetétedett volna a hajdani bíró haragjától!

Így csak annyi lett, hogy az ágy sarka alól kirúgta a cipőtakarító szerszámok ládikóját a szoba közepére, levágta magát egy szolgál-

székre, fogta a kenőkefét és fekete suviksszal kenegette a szürke foltot. Még fényesítette is, mégsem volt alkalmas a művelet, mert a folt csak leviláglott a fekete nadrágról.

Az Ūristennek nagyon tetszhetett Ferenc bácsi igyekezete, mert a reggeli borús időből olyan napfény szabadult ki, hogy csak úgy vakított. A kis kápolna hófehér oltárán szikrát hányt a fény.

Ákárhogyan történt is azzal a nadrággal, de most már ki kellett ülni a kápolna mellé. Elővette a rózsafüzért, de minduntalan elakadt az imádság csergedező vize. Az a bitang folt nem hagyta nyugton!

Végül kitalálta, hogy egymásra teszi a lábát. Keresztbe, ahogyan az urak szokták. Akkor majd nem látszik. Hát nem is látszott. Ha meg a körmenet közeledik, akkor már úgyis letérdel s attól még úgy sem látszik!

Csakhogy az Ūristen gyakorta próbára teszi azoknak az alázatosságát, akiket szeret.

Jó előre térdre ereszkedett, úgy várta a körmenetet. Amint a pap a kápolna elé ért, megállott, mintha valami hiba lenne. A kántor hamar észre vette, hogy mi a baj.

– Ferencbál!... Nem égnek a gyertyák! – suttogetta.

Mint a bokorból ugrasztott nyúl, úgy szökött föl az őszhajú ember s már kotorászta elő a gyújtót.

– No, most szégyenít meg a Mindenható. A hiúságomért! Mindenki meglátja a foltot! – morgott magában.

Mikor gyertyagyújtás után kifordult az oltártól, a ministránsok összenéztek és kezüket a szájuk elé emelték. Az énekes gyerekek is lökdösték egymást a könyökükkel. Egyikük oda is mutatott Ferenc bácsi térdére.

Bizonyos volt benne, hogy most már mindenki az ő vikszolt nadrágját mosolyogja. Hátat is fordított a népnek nagy hirtelen s úgy jött ki a kápolnából, hátrafelé sompolyogva, mint valami elcsapott hoppmester a király trónusától.

Se jobbra, se balra nem mert nézni.

De valahová mégiscsak bújtatnia kellett a tekintetét!

Az oltár felett egy Mária kép függött. A karonülő kicsi Jézus mintha szíves szóval biztatgatta volna.

– Ide tekints öreg szolgál! Egyet se búsulj amiatt a folt miatt!

Látod, én is szegénynek születtem. Patyolat helyett rongyokba takartak a betlehemi istállóban...

Ettől kezdve valami bátorító melegség kezdett terjengeni a szíve körül. Óvatosan csúsztotta lefelé a nadrág szárán. Akkor látja, hogy a folt kivirágzott. Mert amikor letérdelt, a suvickba bele ragadt egy marékra való hintett virágszirom.

Mikor néhány esztendő múlva sarokba vágta a csizmát, az volt a kívánsága, hogy ebben a nadrágban temessék el. Legkisebb unokájának meg is vallotta, hogy mit szándékol ő ezzel a foltos nadrággal odaát.

A mennyország udvarán megkeresi majd a karonülő kicsi Jézust és megszólítja.

– No, Jézuskám! Én is itt vagyok már! Megismerhetsz erről a fótól.

– Megismerlek.

– Nahát, ha ott a földön megőriztél a szegénytől az emberek előtt, most se hagyj el!... Takard el irgalmasságod virágszirmaival öreg Bodnár kezébe adott életének foltjait.

HARMATOS hajnal óta aratnak, de két szó nem sok, annyi sem esett közöttük egész nap.

Most már estefelére hajlik az idő, a nap is lemenőben a málnás domboldal felett.

A férfi vágja a megdölt búzát. Elkecseregetten, nagyokat fújtatva dolgozik, néha úgy nekidőlve, mintha a gonoszság fejét kellene el-metszenie.

Piros pipacsfejek, szelíd-kék búzavirágok mosolyognak feléje, mint édes álmukból ébredező gyermekarcok. De ettől sem derül fel, hanem még borultabb lesz az arca, indulatosabb a szíve. Olykor eldörmögi magát s nem bánja, ha meg is hallja az asszony, aki hátramaradva szedi a markot s talán könnye is perdül a gyenge búzára.

– Kellett neked szép asszony, házasság? Ha nem volt jó legényül élni, most azután nyeljed a mérget... Alig telt el esztendő, a rozmaring illata még el sem szállott a vőlegény-kalapról s már a keresztelő napja közeledik. De jó lesz majd hallani, hogy kacagnak rajta-tok, mutogatnak rátok: nicsak, ott mennek a parancsolatosok, a jó keresztények. De sürgős volt nekik, a mamlaszoknak!

Így marcangolta magát a férfi s amint megállt, hogy kaszáját meg-fenje, visszanézett asszonyára, aki összeguborodva üldögélt most a tarlón.

Megszánta, de csak egy pillanatra, mert ott dongott már feje kö-rül a kísértő gondolat: nem kell ebbe csak úgy ingyen beletörődni. Ha nem hajlandó orvoshoz menni, majd segítünk rajta „másként”.

Nemsokára itt van a hordás. Hadd rakja csak az asszony a szekeret a nehéz kévékből. Rakja csak jó magasra, annál nagyobbbat zuhan, ha véletlenül letérja a rudallóval. Persze, hogy csak véletlenül. Csontja nem törik, de gyerek, az nem lesz.

S hogy ilyen szépen elállította magát a gyilkos terv mellé, megkönnyebbülten dolgozott tovább. Vágta a búzát.

Akkor tűnt fel a tábla végén egy asszony alakja.

Ruhája fénylett, mintha most lépett volna ki a leszálló nap arany tűzéből. Arca pírjából, szeme sugarából kicsiny szívárványt font feje köré az alkony. Járása, mint a csendes szélben hajladozó nyírfáké. Halkan dúdolt valamit s hangja, mint szerelmes gerlék burukolása borult rá a zizegő kalászkokra.

A férfi megbüvölten állt a látomás előtt s még kalapját is levette.

– Isten áldja meg a munkájukat! – köszönt az idegen asszony.

– A maga igyekezetét is áldja meg! – fogadta, kissé bátortalanul a kaszanyélbe fogódzó férfi.

– Egy korty innivaló vizük maradt-e? – csegett a napsugáron lépkedő asszony szava, aki már el is indult az aratók felé.

A két asszony megismerte egymást s boldogságos ölelésben fonódtak össze.

– Mária! – kiáltotta az egyik.

– Erzsébet! – szólt a másik.

A férfi is megismerte feleségének rokonát. De hát hogyan lehet az, hogy a lánykorában csaknem csunyácska lányból ilyen szép asszony lett? . . . Csak az alakja olyan különös. Nálam, hiszen ez is áldott állapotban van. Ettől lenne olyan, mint az ágon hajladozó, feslő bimbó?

Az asszonyok pedig leültek a tarlóra, szívük megáradt boldogságát elbeszélni.

Azután este lett.

A két fáradt ember – férj és feleség – lassacskán egymás közelébe került a munkában.

– Hagyjunk talán holnapra is! – mondta a férfi és felragyogott erre a szóra az asszony arca is.

– Holnapra? . . . Holnap Sárlósboldogasszony napja lesz.

– Sárlósboldogasszony! – morzsolgatta ajkán a szót a megillető-

dött férfi s szavának különös zengése támadt. Drága templomi emlékek zsongták körül, mézédés igék.

„Felkelvén ama napokban Mária s elméne sietséggel a hegyes tartományba, Zakariás házába, hogy köszöntse és megörvendeztesse rokonát, Erzsébetet . . .”

Most emlékezett a gyerekkori nyarakra is, amikor éppen itt, a vadkörtefa alatt, a déli pihenőn anyja mindig arról beszélt, hogy Sarlós-boldogasszony eljön hozzánk is, amikor lángolni kezd a magyar nyár. Napbaöltözötten – mint eleven szentségtartó – végigmegy a termő mezőkön és megáldja az emberek munkájának gyümölcsét. Megvígasztalja a vigasztalanokat, megitatja a szomjazókat, letörli forró homlokuk veritékét, megbékíti a békétleneket s felragyogtatja a nyár szépségében és termő gazdaságában Isten adakozó szeretetét.

Szüntelen ez járt eszében, míg hazafelé ballagtak.

Hetek óta most először ölelte át asszonyának hozzásimuló vállát. Hosszan elnézte a vállára borult fejet, melyet most még szebbnek látott, mint amikor megszerette.

OKTÓBER hűvös estjein feléd sietnek lépteink, ó, asszonyunk, és anyánk, Mária!

Oly jó most odabújni hozzád.

Meghúzódni egy kopott templomi pad mélyén, csendesen.

Az őszi templom megőrzött valamicskét a nyár melegéből s ez most otthonos érzéseket ébreszt szívünkben. Emlékeket az édes gyermekorból; anyánkról és az ő meleg kendőjéről, mellyel betakart, ha elaludtunk a zsongó imádság alatt. S arról, hogy ezekben a templomi boldog álmódásokban Veled találkoztunk, szemtől szembe, amint Erzsébethez siettél a hegyen át.

Azóta megtanultuk: mily kivételesen boldog idő volt az, amíg anyánk – meleg kendőbe takargatva, átölelve – őrizte bennünk a Gyermeket, kit te szent Szűz a templomban bemutatnál.

Most az estéli ég hunyorgó csillagainak fénye kísért el Hozzád.

Ha egyszer az élet alkonyul, ragyogj fel üdvünk hajnalcsillaga.

Kinn, a tarlott mezőkön őszi szél seper. Megszedett fáinkon zörög a levél. Elszállt kertjeink jó illata, hajnali ködökben már a tél oson felénk. Oly bánatossá tenne az őszi hervadás, ha lelkünket nem ragyogná be fényed: Elefántcsont Torony, Mária, aranyház.

Itt jó most veled lenni, oltárod körül. Lobogó gyertyák lángjában nézni tündöklésedet, fonnyadó őszirózsák felett meglátni: el nem hervadó, titkos értelmű rózsalényedet.

S öledbe hajtani fejünk: jótanács anyja.

Születés és halál között mennyi mindent mond el Rólad, Fiadról

s rólunk is az egyszerű fagyöngysor! E kis füzér összeköt Veled:
örömben, szenvedésben és dicsőségben.

Ujjaink között forgatjuk Betlehem titkát és Názáretét.

Felmegyünk e kis szemecskék lépcsőin a Golgotára s mily nehéz
volna mennünk, ha nem látnánk, hogy Te már megelőztél! Ott állsz
a kereszt alatt, rendületlenül.

Ott van veled testvérünk is, János.

Ott sírdogál Magdolna-húgunk és idősebb bátyánk, Tamás is jön
már valahol.

Még feljebb!

Egyre magasabbra!

Húsvét öröme, pünkösöd ereje röpít. Elold a földtől a biztos re-
mény, hogy miránk is gondja lesz Annak, ki Téged, szent Szűz meny-
nyekbe felvett.

*„a balál árnyékában lakóknak világosság
támadott.”*

(Iz. 9, 2)

DÉLUTÁN felszállt a köd, de a téli napnak annyi fénye sem volt, mint egy kormos üvegű istálló-lámpának. A karácsony jó hírével eleresztett angyaloknak ugyancsak ki kellett nyitniok szemüket, hogy megtalálják Mahorka Pál házát a keskeny völgyben.

Mogorva hegyek tövében van a bányásztelep. A völgy torkában a táró, mellette a szénosztályozó, a szüntelenül füstölő salakheggyel. Lejjebb a völgy kiszélesedik és helyet ad a tónak, melyet a tárnák szivárgó vize táplál. A tó túlsó oldalán van a bányásztelep. Csupa egyforma ház. Középen a sötétszürkére öregedett emeletes épület, a régi kolónia.

A telep peremén – két ablakával a bánya-tó titokzatos vizére bámuló házban – lakik Mahorka Pál. Egy nefelejcs-szemű asszonyka, aki mindig suhogóra vasalt tiszta ruhában jár, három virgonc gyermek, Fickó, a jámbor, vén kutya és néhány nyúl-család a házhoz ragasztott fészer ketreceiben és egy folyton fecsegő nyárfa. Ennyiből áll Mahorka Pál birodalma.

Hosszú esztendőök óta ez az első karácsonyestéje, amikor itthon lehet, családja körében. Most bújt elő a fatartó homályából. Aprított fával telt kosarat csúsztat a tűzhely alá. Az ünnepek alatt már nem akar gyújtósával sem bajlódni, csak pihenni, „csapd le csacsit” játszani a családdal és hallgatni a téli világ beszédjét.

Kis tükröt akaszt a konyha üveges ajtajának keresztfájára és neki-készülődik a borotválkozásnak. Kényelmesen szedelődzködik, feni a borotvát, keveri a szappanhabot. Van idő. Ma már nem kell lemenni

a föld alá. Az éjszakai sikta is csak éjfélig dolgozik. Mire azok feljönnek, már fehérbe öltözik a világ. Mert odakinn kövér pelyhekben hull a hó. Lassacskán eltűnnek a hegyoldal sötétbarna foltjai. A salakhegy rozsdás tömegét is finom csipketakaró teríti be s máris úgy tűndöklök, mint egy hatalmas süvegcsukor.

Felesége kalácsot szed ki a sütőből. A konyha megtelik ünnepi illatokkal. Minden olyan ünnepélyes, meghitt és barátságos körülötte. A délután szinte minden átmenet nélkül olvadt bele a puhán szövődő estébe. A gyerekek már tiszta ruhában, izgalommal eltelve várják a karácsonyfát. A két kisebb minduntalan kiszökik az ajtón, hallgatózni, hogy nem hallatszik-e már az angyali csengetyűszó. Mahorka Pál ilyenkor félbenhagyja a borotválkozást, félreáll az ajtóból, melyen a tél friss lehellete csapódik be a hegyek felől. Nem zsörtölődik most a gyerekek háborgató ajtónyitogatása miatt, inkább jókedvvel ugratja a kicsinyeket.

– Aha! ... Halljátok csak! – mutat szappanhabos borotvájával kifelé.

A két kicsiny most nem rohan az ajtó felé, hanem inkább anyjukhoz húzódnak. Klárika megszeppent arccal érdeklődik.

– Csengettek, édesapám?

– Én inkább valami kerepelő hangot hallottam.

– Ti tejepek? ... Minő tejepekölője van? – ragyog fel a legkisebb gyermek arca, aki szintén Mahorka Pál lesz majd, ha megnő és alkalmasint vájár, miként az apja.

– Ki kerepel? ... Hát a Bórembukk. Aki a hegyekben lakik és ilyenkor lejön, hogy összeszedje a rossz gyerekeket.

– A zsátjába szedi össze? – érdeklődik tágranyílt szemmel kisebbik Pál és odahúzódik az asztalhoz. Még a kezét is összeteszi, illedelmesen. Ha most valaki benézne az ablakon, elhíhetné, hogy Mahorkákához már meg is jött az angyal.

Felesége már megterített az első szobában. Ott áll készen a karácsonyfa is. Csak az urát várja, hogy elkészüljön az öltözködéssel s akkor bemennek, meggyújtják a gyertyát, csillagszórót.

– Siessen már egy cseppecskét. Látja, hogy milyen türelmetlenek s még ugratja is őket!

– Én ma nem sietek! ... Azért se sietek. Nem is emlékszem, hogy

mikor volt nekem utoljára igazi karácsony estémm. Mindig csak lenn ünnepeltem a föld alatt. Ti ettétek itt a friss kalácsot, nyaltátok a mézet, mennyből-az-angyaloztatok, lestétek a csillagszórót. Én meg csak izzadtam ott lenn, nyeltem a szénport. Bezzeg, ott nincs csengettyűszó, se angyali ének. Csak a fűrók ropogtatják a szénfalat s a csillék nyikorognak az aknaszáznál. Nincsen betlehemi csillag, csak a karbidlámpa pisla fénye, meg a szivárgó víz... a mennyországi varázsból oda nem jutott már, csak a pokol sötétségéből és a szüntelen leselkedő halál árnyékából.

Megpihent a beszédben egy kis időre. Elmélázott a mosdótál felett. Az éjszakai sikta embereire gondolt. Homm Gazsi csapatára. Terebes Miskára, meg Szokol Jóskára, erre a fiatal – még alig legény – bányászra, akik most is lenn vannak a tárnában, amíg ő szagos szappannal fürdeti magát és fehér gyolcsingbe bújik.

Igen, a Szokol gyerek. Akinek senkije nincs ezen a világon. Úgy került ide három éve, hogy a rajtavalója is azt kiabálta: sem apám, sem anyám, se pihenő nyoszolyám! De azért jó munkás lett belőle. Jó bányász. Talán most is ő az egyetlen a csapatban, aki szívesen van odalenn. Legalább elfeledkezik róla, hogy ezen az estén mindehütt karácsonyfa áll a házakban. Hogy most mindenki odahúzódik övéihez. De hát, akinek se otthona, se családja, annak bizony ünnepe sem lehet. Annak jobb is ott, a föld mélyén, az örök éjszaka settenkedő árnyai között.

– Persze, azért nem olyan ijesztő az a lenti világ sem, te asszony! Csillagszóró azért ott is van. S nemcsak karácsony estjén. Mert az a jó szén, az igazi, finom szén úgy tud ám csillogni, úgy tud szikrázni, akárcsak a csillagok... Fekete csillagok... Én nem mondom, hogy nem boldog az az ember, aki hinni tud a fényes mennyországban. De amiben mi hiszünk, az valahogyan közelebb van: ez a fekete mennyország, ott a vad hegyek alatt. Odaadjuk érte az életünket, a fiatalságunk erejét, egészségünket, izmaink rugalmasságát, szívünk sok derűjét... Az olyan jelentéktelen semmiségnek látszik, mikor te a lapátról beszórod a szenet a kályhába. Azt mondod: jó meleg lesz belőle, azután füst és korom. De vannak ám nagyobb kályhák is, nagyobb kemencék, ahol vasércet olvasztanak a tűznél, mozdonyokat, hajókat, gyárakat hajtanak vele. Meg a villany is abból van, ugyel

Az öklömnyi széndarabkákból, ezekből a fekete rögökből születik a fény... A mi erőnk szaladgál az országot átszövő villamos huzalokban. Az világít az ívlámpák fényében... Igen, Szokol Jóska veritékes testéből folyik ki a fény s enélkül a fény nélkül nincsen világosság az éjszakában, hiába ragyognak felettünk azok a titokzatos csillogok...

Elhallgatott, mert felesége lépett hozzá és könyörgő tekintettel sutogta.

– Ne kezdje már megint. Éppen ma...

– Miért ne kezdjem. Ugyan miért ne? ... Hadd halljanak erről is, ne csak mindig a Jézuskáról!

Gyorsabban kezdett öltözködni, mert a gyerekek már egyre gyakrabban félrehuzigálták az első szobába nyíló ajtó függönyét. Látni nem láthattak mást, csak a kályha szelelőjéből parázsló fényt. Gondolatban azonban tovább mondta, amit elkezdett. Gondolataival nem zavarhatja meg a gyerekeket és nem bántja meg felesége érzéseit sem. Az az igazság, hogy az asszony neveli a gyerekeket, neki csak a ritka fegyelmezés jut. Eddig is haszontalan volt, ezután is az marad, hogy eltántorítsa feleségét azoktól a dolgoktól, melyeket a gyermekkorból és a szülői házból hozott magával.

Ez a hamar kiszikkadt, parasztlányból lett bányászasszony, elég okos ahhoz, hogy józanul nevelje a gyerekeit. Csak amikor a Jézuskáról van szó, az angyalokról, meg a mennyországról, olyankor bizony szeretne közbeszólni. De hát az asszony maga is gyerekké változik, amikor ezekről a mennybéli szépségekről mesél. Elváltozik az arca, a hangja; valósággal reszket a lelke. Néha még el is sírja magát, annyira átérzi, hogy hideg szalmára tették a didergő Kisjézust, nem adtak neki meleg szállást a vendégfogadóban, Egyiptomba kergették őket Heródes katonái, mert meg akarták gyilkolni az ártatlant.

Nemrégiben maga is szájtátva hallgatta, mikor elmondta az asszony a gyerekeknek, hogy miért remegnek szüntelen a nyárfa levelei. – Hogyan is tudja kitalálni ezeket az ő asszonya? – Hogy amikor menekültek volna a hosszú úton és már nyomukban voltak a katonák, annyira, hogy a lovak dobogását is hallani lehetett, a szent család bebújt egy bokorba az útszélen. De a bokor nem nagyon takarta el őket s a számár is csak izgett-mozgott. A bokor pedig egy nagy

nyárfa tövében volt. És, hogy együtt érzett volna az az érezni nem tudó nyárfa az üldözöttekkel. Úgy féltette őket, hogy egész testében remegett. Azóta van, hogy minden levele reszket a nyárfának, mert megáldotta Mária: arról ösmerjenek meg téged az emberek, hogy áldott vagy a fák között, mert remegni fognak a te leveleid akkor is, ha szellő sem éri őket! Persze, hogy a gyerekek azóta is úgy néznek fel a kertben susogó nyárfára, mintha legalábbis templomtorony volna.

Mahorka úgy véli, hogy nagyon megbánta már azt a felesége, hogy bányászhoz ment feleségül, ide a telepre. Mert a falu az más. Tele van titokzatossággal, földöntúli erők igézetével. A parasztember, aki nappal a ragyogó napfényben, éjjel meg a tágas égbolt szikrázó csillagai alatt jár-kel a millió csodával teljes természetben, jobban kézügybe valónak tartja a vallásos hitet. Szívesen kapaszkodik az áldást és szenvedést osztó Isten kezébe. Mert az áldást valakinek csak meg kell köszönni, a szenvedést meg könnyebb békétűrőn viselni, ha van akinek jól kipanaszolhatja magát... A falvakban azután szép templomok is vannak, aranyos oltárok, mosolygó szentek, orgonaszó. Mi kell egy ilyen falun felnőtt, együgyű asszonynak? Hogy egyszer egy héten jól kiénekelhesse magát. Ha bánata van, elmondja a fájdalmas olvasót, ha öröme, akkor meg az örömdeteset. És megnyugszik ettől.

A telepen azonban nincs templom. Ha az asszony misére áhítzik, hat kilométert kell gyalogolnia a legközelebbi faluig. Ha néha azután mégiscsak elmegy, hazajövet sokáig ül maga elé meredve, valami érthetetlen révületben, míg ki nem megy fejéből a predikáció. Azután becsavarja az elsőáldozásra kapott imakönyvét a kendőjébe s mintha az lenne a ház legféltettebb kincse, elrejtja a szekrénybe.

Nem bántja ő ezekért a dolgokért a feleségét. Különben jól és boldogan élnek. Derék asszony ez, azért hogy templomos. Elbajmolódik a háztartással, a gyerekekkel, konyhakerttel. Alig van neki más szórakozása, mint ezek a templomi ábrándozások. Hát csak csinálja... Mennysorság! Az is itt van, ezen a világon. Már akinek van. A pokolból is kijut némelyik embernek, ha nem elég raffinált az élethez. Ezért nem kellene annyit mesélni a gyerekeknek Istenről. Vagy lesz rá szükségük az életben, akkor majd kitalálják maguknak. Vagy nem

lesz, akkor meg csak feleslegesek ezek az ábrándozások. Inkább az életről kellene nekik beszélni. Hogy mi mindennel kell szembenézni az embernek, míg megcsinálhatja magának a boldogság fészket és ki-költheti benne fiókáit!

Itt van most is ez a karácsonyfa. Mire való ez a sok titokzatosság körülötte? Miért nem lehet megmondani, hogy a karácsonyfa is a szénből lesz, az ajándék is abból: az ő keresetéből. Mennyit kell azért dolgozni, hogy meleg ruha legyen, friss kalács az asztalon, cipőcskék a három pár lábra, meleg szoba. Mennyi veszedelemnek van kitéve mindezért a bányászember. Mekkora áldozatot kell hozni sokszor a családért. Erről kellene beszélni a gyerekeknek. Istennel nem találkoznak, de a bányászokkal mindennap. És alig tudnak róluk valamit is. Még az apjukról is csak annyit, hogy lemegy a föld alá, feljön, hazajön, lemossa magáról a szénport, megeszi az ételt, lefekszik, alszik, újra felkel és ismét lemegy a föld alá. De hogy mi van azon túl, ott lenn a föld alatt? . . . S hogy mi van a bányász szívében!

Karácsonyest, vagy nem karácsonyest, ő bizony ma beszélni fog ezekről a dolgokról. Majd okosan, hogy a feleségét meg ne bántsa. Nem akarja ő kitépni a gyerekek kezéből az édes Jézuskát. Elmondja nekik a karácsony másik történetét: az emberi történetét.

De éppen ebből nem lehetett semmi, mert alig öltötte magára ünneplőjét, Lesták Tamás robbant be kopogás nélkül az ajtón. Lihegve beszélt, halálra-rémült arccal, ahogyan a bányászembereket ritkán lehet látni.

– Szaladjon azonnal Pali bácsi! Nagy baj van. Betört a víz!

A fiú már futott is tova s a nyitvafelejtett ajtón át jól lehetett hallani az osztályozó felől a sziréna elkeseredett jajgatását.

Mahorka gyorsan átöltözött. Felesége addig előkészítette és meggyújtotta a bányalámpát. A tornácról sokáig követte tekintetével az egyre iramosabban futó férfi megnyúlt alakját, mely olyannak tűnt a karbidlámpa táncoló fényében, mintha nem is a földön futna, hanem nyugtalan szárnycsapásokkal emelkedne a csillagok felé.

Már futás közben hallotta azoktól, akik mellett elhaladt, hogy a hetes aknánál van a baj. Egyenesen oda tartott hát.

Csúromvizes bányászok állták körül a felvonóházat. Jajgató, kezűket tördelő asszonyok. Neveket hallott felröppenni az asszonyok síró szájából. A neveket szárnyra eresztették. Ott keringtek fekete suhánással a völgy felett. Lecsaptak a sejtelmesen hallgató tó vizére, azután ismét fel a magasba, a hegyek feltornynosuló árnyai fölé. A karácsonyi öröm éjjelén így lebegtek a fájdalom sötét madarai a kincses föld felett.

– Hányan szorultak lenn? – kérdezi Mahorka a szivattyúgépész-től.

– Azt mondják, hogy négyen. Dehát annyi ott a víz... A felvonó is már csak a kettes szintig tud lemenni. Az alsó szinten már az ácsolat boltozatát nyaldossa a víz. Gáz is van elég, hamarosan itt lesznek a segélycsapatok is. De mit lehet tenni? Szivattyú kellene, rengeteg a víz.

– Azt mondja, hogy a kettes szintig még el lehet jutni?

– Ha a mérnök engedélyt ad.

– Hol a mérnök?

– Itt vagyok, Pali bácsi. De akár ne is lennék. Segítség itt aligha van.

– Az nem olyan biztos. Segítség mindig van, ha az ember nem hagyja el magát... Adjon nekem engedélyt, hogy ötödmagammal leszálljak!

– Voltak már lenn. Csak a kettes szintig lehet eljutni. Az öreg Terebes munkacsapata beszorult. Ha nem a víz, akkor a gáz öli meg őket.

– De magának tudni kell, hogy az alsó szint vége – ahol most Terebesék fejtenek – feljebb esik.

– Tudom, hogyne tudnám. De számít az?

– Várja meg, mit akarok mondani... Talán emlékszik még arra a vájatra, amit félbehagytunk az iszapos meddő miatt. Dolgoztam ott én is. Egyszer csaknem ott maradtam, mert beleszakadtam egy kűrtőbe. Akkoriban nem hagyott nekünk nyugtot az a kűrtő. Nem nagyobb, mint amilyenén egy vékonyabb ember átfér. Magának nem

szóltunk róla, de mikor az alsó vágat előrehaladt, megtaláltuk ennek a kürtőnek a végét . . . Ilyenén mászkálhat a víz ezekben a hegyekben. Se szeri-száma itt a vizes kavernáknak, hiszen tudja, hogy barlangra is találtak a hegy túlsó oldalán. Abban is víz áll . . . Arra gondoltam, hogy ezzel a kürtővel lehetne próbát tenni. Ha nem megy, hát nem megy. De meg kell próbálnunk a lehetetlent is. Emberek életéről van szó . . . Karácsony estéje van!

A mérnök megmarkolta Mahorka vállát, mélyen a szemébe nézett az elszánt embernek.

– Nem bánom hát, csak beleváló emberekkel csinálja, Pali bácsi. A kettes szintig magukkal megyek. Szedjen össze embereket, villanylámpákat, szerszámot. Gyerünk emberek!

– Gyerünk . . . Sergő, te állj odébb. Fiatal házas vagy. Nem jöhetsz!

– De igenis megyek. Éppen azért, mert fiatal házas vagyok . . . Én még fel akarok jönni onnan, a pokolból, Pali bácsi. És fel is jövök. Felhozzuk őket is!

Mahorka keményen szembe nézett Sergővel, azután átölelte a fiatal bányász vállát és együtt léptek be a felvonóba.

A mérnök az aknatoroknál maradt. Alulról odahallatszott a víz morajló, bugyogó zúgása, ahogyan öblögette a tárnát, keresve a maga pusztító útját. Mahorka a három bányásszal végigment a kettes szint folyosóján. A legutolsó vájat bejárata, ahol a kürtőnek kellett lenni, már régen le volt zárva ácsolatfával. Előbb azt kellett kibontani, azután a kürtőt, ami már betemetődött iszappal. Úgy dolgoztak, mint a megszállottak. Amíg csak szabaddá nem tették a kürtő fejét. Érezték, hogy levegő áramlik fel rajta. Jó jel. Tehát mégiscsak igaza van Mahorkának. A kürtő összeköti a két szintet.

Mahorka kötelet kötött a derekára, övébe dugott két villanylámpát és belecsúszott a kürtőbe.

– Amíg feszül a kötél, csúsztatassatok. Ha meglazul, azt jelenti, hogy lent vagyok. Három rándítás, akkor lassan húzzatok a kötélen . . . A fene tudja, hogy rándítok-e vagy sem, de hát úgy kell nekem . . . Én neveztem el ezt a vájatot a pokol tornácának.

Kényszeredetten elvgyorodott, azután lassan eltűnt a kürtő szá-

jában. A kötél még sokáig feszült, lassan fogyott el az emberek kezéből, de végre meglazult. Mahorka lenn volt az alsó szint szélső vájatában, de ott egy árva lelket sem talált. Itt a víz még csak térdig ért. Tapogatózva, az ácsolatfákba fogódzva húzódott kifelé, a folyósóra, közben állandóan kiáltotta az elveszettek nevét. Kinn a folyósón csak néhány métert gázolt előre. Érezni lehetett az alattomos gázt. Visszafordult. Feje zúgott, füle tele volt szíve dobogó hangjaival. Menekülni kell innen, amíg ő is itt nem marad. Itt már nincs élet! S amikor újra derekára hurkolta a kötelet, hogy felhuzassa magát, akkor hallott valami vékonyan, alig hallhatóan szivárgó hangot. Mintha valaki énekelt volna... Igen, most már egészen tisztán hallja:

*Szépséges Szűzanya, két karodat tárd ki:
Vezess Fiackádhoz, mennyországot látni...*

Csend.

Ez lehetetlen. Merő képzelgés az egész. Ha élnek is, aligha lehet kedvük énekelni. Gyermek egyébként sincsen köztük. Már pedig ez egy gyermekhang. Hacsak Szokol Jósának nem változott így meg a hangja a félelemtől.

Széttépi a zsebkendőjét, a tépéssel eldűgja az orrát és megindul a folyosó felé, összeszorított szájjal, a két égő villanylámpát magasra emelve. Bevilágít az első vájatba. Ott nem lát senkit. A másodikhoz már félig úszva jut el. Ez a vájat felfelé emelkedik s végében a villanylámpák sugárkévéjében megpillantja a szénfalnak támaszkodó, derékig vízben álló négy embert.

*

Órák teltek el. Micsoda gyötrelmes órák. Mahorkáné számára is. A karácsonyfa gyertyácskái már csonkig égtek. A gyerekek ajándékaikkal játszadoztak, míg anyjuk a fájdalmas rózsafüzért imádkozta a fel-felszíkrazó csillagszórók alatt. Azután ágyba dugta őket és a szokásos esti mese helyett az imádság után beszélni kezdett hozzájuk

a bányáról, az ő sokat dolgozó és most is veszedelemben forgó apjukról. A szénről, mely fényt ad és meleget s ott a bánya mélyén úgy tud csillogni a karbidlámpa fényében, mint a valóságos csillagok.

– Fekete csillagok! – ismételte újból és újból, reszkető asszonyi szívével.

*

Már régen elmúlt éjfél, amikor Mahorka vizes ruhájában, iszapos arccal, reszketve hazaérkezett. Vele jött Szokol Jóska is, a senkitlen fiatal bányász.

Mahorkáné még fenn virrasztott és egy hang sem jött ki a torkán, mikor a két ázott, iszaptól bűzlő ember belépett a tiszta konyhába.

Lerángatta ruhájukat, mosdóvizet adott, azután újra öltöztette őket, de azok még akkor is reszkettek a kimerültségtől, amikor már benn ültek a jól fűtött szobában, a terített asztalnál.

Jóska alig evett valamit. Szüntelenül csak a csillogó karácsonyfát nézte. Mahorka bőven töltögetett a vörös borból és nagyokat hallgatott. Amikor azonban felesége kiment a szobából, hogy a sáros ruhákkal valamit tegyen, Mahorka megszólalt.

– Azért én egyet mégsem értek, te Jóska... Hogyan volt neked kedved ott a pokolban még énekelni is. Amikor csak a halált várhattok?

– Kedvem?... Nem kedvem volt nekem, Pali bácsi! Félttem. Kimondhatatlanul félttem. Hogy meghalok. Én nem hittem, hogy megszabadulhatunk. Félelmemben énekeltem... Nem is tudom, hogyan jutott eszembe ez az ének... Talán azért, mert arra gondoltam, hogy milyen fiatal vagyok és még oly kevés örömöm volt ebben az életben. Még karácsonyfám sem volt nekem. Soha... Emlékszem egy karácsonyra a háború alatt. Apám a fronton volt, anyám meg mosogatni járt egy vendéglőbe. Azon a karácsonyestén sem volt ott-hon. Egyedül voltam és szomorú. Elmentem hát hazulról én is. Kóboroltam az esti utcán és elkerültem egy templom elé. Nagyon sokat barangolhattam, mert a templomban már az éjféli misére készülőd-

tek. Egy gyermekkórus gyakorolt a félig még homályos templomban, ahol az oltár két oldalán hatalmas karácsonyfák álltak. Égett rajtuk a színes villanygyertya. Nézttem őket, mintha az enyéim lettek volna. Közben a fülembé mászott a gyermekek éneke.

*Mennysország ajtaja, nyílj ki csak egy cseppett,
Nyílásodon által lopva, hogy belessek.
Szépséges Szűzanya, két karodat tárd ki:
Vezess Fiacskádboz, mennysországot látni...*

- Hát ez jutott ott lenn eszembe... Meg az, hogy mennyire örült anyám akkor, amikor hazaérkezve – azon a karácsonyéjszakán – elmondtam neki, hogy templomban jártam. S mert más ajándékot nem tudok neki adni, eltanultam egy éneket. El is énekeltem, de annyira kezdett sírni, amikor hallotta, hogy többet nem is mertem énekelni, sem beszélni arról, hogy milyen szépek voltak a színes villanygyertyák, a templomban... Csak most, ott lenn a föld alatt – mert azokban a percekben arra gondoltam, hogy már nemsokára találkozunk meghalt anyámmal – éppen karácsony éjszakáján – s ő biztosan megkérdezte volna tőlem, hogy tudom-e még azt az éneket... Hát ezért próbálgattam. Hogy menne-e még?

- Hát ment... – nyögte ki Mahorka, de csak azért szólalt meg, hogy ki ne buggyanjanak a könnyei. Mert szégyenkezett volna, ha Szokol Jóska őt most sírni látja. Leszállott érte a pokol tornácára, a föld mély sötétjébe, nem számolva vele, hogy maga is ott maradhat, de nem félt. Most meg egy ilyen kis ének, meg a hozzá tartozó történet: megrikatja.

- Ment – folytatta Jóska – és nem tudom, hogy van Pali bácsi ezekkel a dolgokkal, de ha én nem énekelek, maga nem talál ránk s odaveszünk. Visszament volna s én most nem ülnék itt a maguk karácsonyfája alatt... Mégiscsak jó volt, hogy azokban a gyötrelmes percekben anyámra gondoltam és neki énekeltem.

Mahorka Pál meggyújtott egy gyertyát a karácsonyfa tetején, megkerülte az asztalt, odaült Jóska mellé, átölelte a vállát.

- Szóval, fiam... ez a karácsonyfa most nem a miénk... Azaz-

hogy: nemcsak a miénk, hanem a tiéd is. Anyádé is, aki már nincsen közöttünk, de valamiképpen azért mégiscsak itt lehet. Neki gyűjtöttem ezt a gyertyácskát... Nem énekelnéd el most még egyszer... Hiszen ez olyan szent és felséges éjszaka. Embereket választani el a haláltól és visszahozni őket az életre...

TARTALOM

A gyermekkor kertjéből	- - - - -	5
Botorkáló emberek	- - - - -	47
Szárnysoltár	- - - - -	153
Morzsák az ünnep asztaláról	- - - - -	243

A kiadásért felelős: Esty Miklós delegált adminisztrátor
62-4220 Pécsi Szikra Nyomda

F. v.: Mellek Rész

